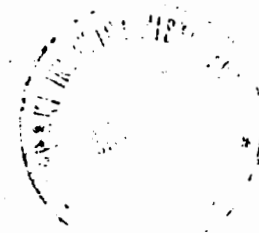

דברים

DEUTERONOMIUM, PIĄTA KSIĘGA MOJŻESZA.

ŻYDOWSKI INSTYTUT HISTORYCZNY
POLSKIE
nr inw. II.430 L

DEUTERONOMIUM.

ROZDZIAŁ I.

1. Oto słowa, które wygłosił Mojżesz przed całym Izraelem, po tej stronie Jardenu, na puszczy, w Arabie, naprzeciw Suf, między Paran i Tofel, i Laban, i Chacerot, i Dy-Zahab;

2. Na jedenaste dni od Chorebu, drogą przez górę Seir, do Kadesz-Barnea.

3. I stało się czterdziestego roku, jedenastego miesiąca, pierwszego dnia tegoż miesiąca, przemówił wtedy Mojżesz do synów Izraela o wszystkim, co mu poruczył Wiekuisty względem nich;

4. Gdy był poraził Sychona, króla Emorei, który zasiadał w Cheszbonie, i Oga, króla Baszanu, który zasiadał w Asztaroth, pod Edrei;

5. Po tej stronie Jardenu, na ziemi Moab, począł Mojżesz wykladać naukę tę, i rzekł:

6. „Wiekuisty, Bóg nasz, oświadczył nam na Chorebie, mówiąc: „Dość wam pozostawać przy tej górze;

7. Zabierzcie się, i wyruszcie, a pójďte do góry Emorejczyka, i do wszystkich sąsiadów jego na stepie, na górze, i w nizinie, i na południu, i nad brzegiem morza, do ziemi Kanaanejczyka i Libanu, do rzeki wielkiej, rzeki Frath.

8. Oto oddaję wam ziemię tę; idźcie a złobądźcie zie-

czyli idąc prostą drogą od Horebu, Ex. 3, 1. przez góry Seir, 2, 1. aż do Kadesz na granicy połud. Kanaanu.

4. Gdy go był poraził pod Edrei, Num. 21, 33.

5. הואיל *hif.* od יאל *wł.* przedsięwziął, postanowił, Gen. 18, 27, 1 Sam. 17, 39. הואיל *konstr.* jak הלך *Hoz.* 5, 11.

6. U stóp Synaju bawił lud rok niespełna. Mowa rozpoczyna od historycznej chwili, Num. 10, 11; 33, 1.

7. Do sąsiadów osiadłych na stepie, por. w. 1. na górach Judei i Efraimu 3, 25. w nizinie, rozciągającej się między temi górami a morzem Śródziemnym, Joz. 11, 16. w krainie Negeb, Gen. 12, 9. na wybrzeżu morskim, Joz. 9, 1. stanowiące razem ziemię Kanaanejczyka. Nadto do granic przyrzeczonych Abrahamowi, Gen. 15, 18.

* אלה הדברים.

מ.ד.

א.

1 אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב: אחד עשר יום מחרב דרך הר-שעיר עד קדש ברנע: ויהי בארבעים שנה בעשתי-עשר הדש באחד להדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו אלהם: אחרי הפתו את סיון מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרת באררעי: בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את-התורה הזאת לאמר: יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב-לכם שבת בהר הזה: פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל-שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפנעני והלבנון עד-הנהר הגדל נהר פרת: ראה נתתי לפניכם

(* יניח די שיטת פנויות ויתחיל מתחלת שיטה ה')

Rozd. 1. 1. Właściwe napomnienia Mojżesza przed śmiercią, przeważnie do starszych ludu wystosowane, poprzedza mowa przygotowana, 4, 40. streszczająca główny przebieg wypadków, od chwili wyruszenia z Horebu do dojścia do Kadesz. בעבר na wschod. str. Jordanu, por. w. 5. i 3, 8. בערבה Num. 22, 1. w stepie, na ziemi Moab. por. w. 5. *מ.ד.* prawdopodob. miejscowość od której m. Czerwone nazwę tę przybrało. Num. 21, 14. To samo odnosi się do פארן — nazwa ta nie oznacza tu znanej rozległej pustyni Paran, Num. 12, 16. lecz miejscowość wymienioną 1 Król. 11, 18. Inne podane tu nazwy, oprócz scytor Num. 11, 35, nie są znane i mają określić miejsce, na którym Mojżesz przemawiał.

2. Dalsze określenie. דרך w kierunku, por. w. 19, 2, 8. Num. 21, 4.

mię, o której zaprzysiągł Wiekuisty ojcom waszym, Abrahamowi, Ic'hakowi, i Jakóbowi, iż ją odda im, i potomstwu ich po nich.⁴

9. I powiedziałem wam podówczas, i rzekłem: Nie mogę ja sam jeden udźwignąć was;

10. Wiekuisty, Bóg wasz, rozmnożył was, a otoście dziś jako gwiazdy nieba w mnóstwie!

11. Wiekuisty, Bóg ojców waszych, niechaj rozmnoży was, ilu was jest, tysiącrotnie, i niech błogosławi was, jako przyobiegał wam;

12. Jakże mi unieść samemu troskę o was, i brzemię wasze, i spory wasze?

13. Dostarczcie z pośród siebie mężów mądrych i roztropnych i znanych według pokoleń waszych, — a postawię ich na czele waszém!

14. Tedyście odpowiedzieli mi, i rzekli: „Dobra to rzecz, którąś polecił, aby ją uczynić!”

15. I wziąłem ja przedniejszych z pokoleń waszych, mężów mądrych i znanych, i ustanowiłem ich naczelnikami waszymi, — tysięcznikami, i setnikami, i pięćdziesiątnikami, i dziesiątnikami, i nadzorcami podług pokoleń waszych.

16. I rozkazałem sędziom waszym podówczas, mówiąc: Wysłuchajcie między bracią waszą, i rozsądzajcie sprawiedliwie między człowiekiem a powinowatym jego, a cudzoziemcem przy nim.

17. Nie uwzględniajcie osób na sądzie; tak małego jako wielkiego wysłuchajcie; nie obawiajcie się nikogo, albowiem sąd od Boga jest; sprawę zaś, którąby za trudną była dla was, odnieście do mnie, a przestłucham ją.

18. I tak nakazałem wam podówczas wszystko, co wam czynić należy.

19. I wyruszyliśmy od Chorebu, i przeszliśmy całą ową pustynię wielką i straszną, którąście widzieli, po drodze ku górze Emorejskiej, — jako rozkazał nam Wiekuisty, Bóg nasz, — i doszliśmy do Kadesz-Barnea;

20. I rzekłem do was: Doszliście do góry Emorejskiej, którą Wiekuisty, Bóg nasz, oddaje nam;

21. Patrz, podaje Wiekuisty, Bóg twój przed tobą tę

16. *inf. zam. imperat.* wyraża nacisk, por. Ex. 13, 3; 20, 8. Przez dokładne wysłuchanie stron rzecz zbadać. Cudzoziemiec był równouprawnionym 24, 17; 27, 19. Num. 15, 15. Lev. 24, 22. Ex. 12, 49.

17. Por. 16, 19. Lev. 19, 15. Ex. 23, 8, 6; 21, 6; 18, 15. 2 Kron. 19, 6. Odnieście do mnie. Ex. 18, 22. 26.

18. Por. Ex. 18, 20.

את־הָאָרֶץ בְּאוֹ וְרָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
 לְאַבְרָהָם לְאִכְרָהֶם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתֵת לָהֶם וּלְיֹרְדָם
 9 אַחֲרֵיהֶם: וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר לֹא־אֹכֵל
 10 לְבָדִי שָׂאת אֶתְכֶם: יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבֵּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם
 11 הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם יִסַּף
 עֲלֵיכֶם כְּכֶם אֵלֶף פְּעָמִים וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
 12 לָכֶם: אֵיכָה אֲשָׂא לְבָדִי מְרַחֲכֶם וּמְשַׂאֲכֶם וְהֵיכֶם:
 13 הֵבֹו לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנַבְנִים וְיֹדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם
 14 וְאֲשִׁימֶם בְּרָאשֵׁיכֶם: וְתַעֲנֶנּוּ אֹתִי וְתֹאמְרוּ מִזֶּכֶד הַדְּבָר
 15 אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת: וְאָקַח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים
 חֲכָמִים וְיֹדְעִים וְאֶתְּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֲלֵפִים
 וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם:
 16 וְאֶצְוֶה אֶת־שִׁבְטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין־אֲחֵיכֶם
 17 וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין־גֵּרוֹ: לֹא־תִכְבְּרוּ
 פָּנִים בְּמִשְׁפַּט בְּקִטְּוֹן בְּגֹדֶל תִּשְׁמָעוּן לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ
 כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹהִים הוּא וְהַדְּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם
 18 תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשָׁמַעְתִּיו: וְאֶצְוֶה אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא אֶת
 19 כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: וְנִפְּעַ מִחֹרֵב וְנִלְדָה אֶת־כָּל־
 הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רָאִיתֶם דְּרָךְ הַר
 הָאֵמֶרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ וְנָבֵא עַד קָדַשׁ
 20 בְּרִנְעָה: וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּאֵתֶם עַד־הַר הָאֵמֶרִי אֲשֶׁר־יְהוָה
 21 אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־

9 Wam, t. j. ojcom waszym. Aby rozkaz Boży spełnić, muszę licznemu ludowi, którego sprawami sam zawiadywać nie mogę, dać odpowiednią organizację wewnętrzną, por. Ex. 18, 14.

12. *מִשָּׂא* ciężar przewodniczenia troska wyżywienia, Num. 11, 11. *trudy* w rozsądzaniu spraw spornych.

18. Por. Ex. 18, 25. *יֹדְעִים* z uzdolnień, doświadczenia i postępowania znanych a przeto i szanowanych, *לְשִׁבְטֵיכֶם* łączy się z *הֵבֹו* od *הֵבֹו*.

15. *שְׂטָרִים* Ex. 5, 6.

ziemię: wnijdźże, a zdobądź, jako zapowiedział ci Wiekuisty, Bóg ojców twoich; nie obawiaj się, ani się lękaj!

22. Tedyście przystąpili do mnie wszyscy, a rzekli: „Wyszlijmy ludzi przed sobą, aby zbadali nam tę ziemię, i zdali nam sprawę o drodze, po której wnijsć mamy, i o miastach, do których wejdziemy!”

23. I okazało się to dobrém w oczach moich; i wziąłem z was dwunastu mężów, po mężu jednym z każdego pokolenia;

24. I zabrali się, i wstąpili na górę, i doszli do doliny Eszkol, i wypatrzyli ją.

25. Nabrali też ze sobą owoców owej ziemi, i zdali nam sprawę, i rzekli: „Dobrá ziemia, którą Wiekuisty Bóg nasz daje nam.”

26. Wszakże nie chcieliście wnijsć, a sprzeciwiliście się słowu Wiekuistego, Boga waszego;

27. I szemraliście w namiotach waszych, mówiąc: „Z niewawiści ku nam wywiódł nas Wiekuisty z ziemi Micraim, aby nas podać w ręce Emorejczyka, aby nas wytepić.”

28. Dokąd nam pójść? Bracia nasi strwożyli serca nasze, mówiąc: Lud to większy i rośniejszy od nas, miasta wielkie i warowne aż do nieba, i też syny Enakitów widzieliśmy tam.”

29. A powiedziałem wam: Nie drżycie, a nie lękajcie się ich!

30. Wiekuisty, Bóg wasz, który kroczy przed wami, On walczyć będzie za was, tak jako wam czynił w Micraim, w oczach waszych, —

31. I na pustyni gdzie widziałeś, że cię nosił Wiekuisty, Bóg twój, jako nosi człowiek syna swojego, — na całej drodze, którąście przeszli, ażeście przybyli na to miejsce;

32. Ale i przy tém nie ufacie Wiekuistemu, Bogu waszemu, —

33. Który idzie przed wami po drodze, by wypatrzeć wam miejsce obozowania: w ogniu — nocą, aby wskazywać wam drogę, którą iść macie, — a w obłoku dniem!

34. I usłyszał Wiekuisty głos mów waszych, i rozgniewał się, i zaprzysiągł, i rzekł:

35. „Zaprawdę, nie ujrzy nikt z ludzi tych, z tego rodu niegodziwego, ziemi pięknej, którąm zaprzysiągł oddać ojcóm waszym,

36. Tylko Kaleb, syn Jefunny: on ją zobaczy, i jemu dam ziemię, po której przechodził, i synom jego, — za to, że szedł zupełnie za Wiekuistym.”

31. עשה ויבטרו łączy się z עשה.

36. Por. Num. 14, 24. Joz. 14, 9.

הָאָרֶץ עֲלֶיהָ רָשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ
אֶל־תִּירָא וְאֶל־תַּחַת: וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כְּלִכְמֹ וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַחְהָ 22

אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וַיַּחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ דִבֶּר
אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נִעְלָה־בָּהּ וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נָבֵא אֱלֹהֵינוּ:

וַיֵּיטֵב בְּעֵינַי הַדִּבֶּר וַאֲקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ 23

אֶחָד לְשִׁבְטוֹ: וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֲשַׁפָּל 24

וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ: וַיִּקְחוּ כִידָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיֹּוֹדְדוּ אֵלֵינוּ 25

וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ דִבֶּר וַיֹּאמְרוּ מִזִּבְחֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
נָתַן לָנוּ: וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתֹּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

וַתִּרְגְּנוּ בְּאֲהֻלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׁנְאֵת יְהוָה אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ 27

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ: אָנֹכִי 28

אֲנַחְנוּ עַל־יָם אַחֵינוּ הַמָּסוּ אֶת־לִבְכֶּנּוּ לֵאמֹר עִם־גְּדֹל וְרָם
מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׁמַיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ

שָׁם: וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעְרְצוּן וְלֹא־תִירָאוּן מֵהֶם: 29

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לְכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר 30

עָשָׂה אֲתֶכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ 31

אֲשֶׁר נִשְׁאַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵאֱ אִישׁ אֶת־בְּנֵוֹ בְּכָל־ 32

הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה: וּבַדִּבֶּר 33

הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בְּיְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: הֵהָלֵךְ לְפָנֵיכֶם 34

בַּדֶּרֶךְ לְתוֹר לְכֶם מְקוֹם לַחֲנֹתְכֶם כַּאֲשֶׁר לִילָה לְרֹאֲתֶכֶם 35

בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָּהּ וּבִעֲנֵן יוֹמָם: וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־ 36

קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצַף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: אִם־יִרְאֶה אִישׁ 37

כַּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדֹּר הָרַע הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר 38

נִשְׁבַּעְתִּי לְתֵת לְאַבְתֵיכֶם: וְזִלְתִּי כָּל־בֶּן־יִפְנֶה הוּא 39

יִרְאֶנָּה וְלֹא־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי־בָּהּ וּלְבָנֵינוּ יַעַן אֲשֶׁר 40

22. Rozkaz Boży, Num. 13, 2. był następstwem powszechnego żądania ludu. Niekt. łączą z Am. 9, 11.

28. Do jakiego to pełnego niebezpieczeństwa kraju!

37. I na mnie rozgniewał się Wiekuisty z przyczyny waszej, mówiąc: „I ty nie wejdiesz tam;

38. Jehoszua, syn Nuna, który stoi przed tobą, on wejdzie tam; jego utwierdzaj, gdyż on ją odda w posiadanie Israelowi;

39. Dzieci zaś wasze, o którychście mówili, że łupem zostaną, — i synowie wasi, którzy jeszcze nie poznali dzisiaj, co dobre, a co złe, — oni to wnikną tam, i im ją oddam, i oni ją posiadą;

40. Wy zaś zabierzcie się, i wyruszcicie ku pustyni, drogą ku morzu Sitowemu!“

41. I odpowiedzieliście mi mówiąc: „Zgrzeszyliśmy: Wiekuistemu; pójdziemy i będziemy walczyli jako rozkazał Wiekuisty, Bóg nasz!“ I przypasaliście każdy broń swą wojenną, i porwaliście się, by wstąpić na górę;

42. Lecz Wiekuisty rzekł do mnie: „Powiedz im: nie wstępujcie i nie walczycie, gdyż niema Mnie wpośród was, abyście nie byli porażeni od wrogów waszych!“

43. I mówiłem wam, aleście nie słuchali, i sprzeciwiliście się słowu Wiekuistego, i zawrzeliście, i weszliście na górę.

44. Ale wystąpił Emorejczyk, osiadły na górze onej przeciw wam, i ścigali was, tak jako czynią pszczoły, i porazili was w Seirze aż do szczętu;

45. Tedyście wrócili, i plakali przed Wiekuistym; ale nie wysłuchał Wiekuisty głosu waszego, a nie skłonił uszu Swoich do was;

46. I przebyliście w Kadesz długie czasy: jakiemi były czasy, któreście przebyli tam!

ROZDZIAŁ II.

1. Tedyście się zwrócili i wyruszyli ku pustyni, drogą ku morzu Sitowemu, jako powiedział Wiekuisty do mnie; i okrażaliśmy górę Seir długie czasy.

2. I oświadczył mi Wiekuisty, i rzekł:

3. „Dość wam okrażać górę tę, zwróćcie się ku północy!

4. Ludowi zaś rozkażesz i powiesz: Przejdźcie mimo granicy braci waszych, synów Esawa, osiadłych na Seirze; — a choć ulękną się was, jednak strzeżcie się bardzo.

45. Wrócili do Kadesz והשבו ויחלבו בן ישראל ויחלבו בן ישראל 1 Sam. 23, 18. 2 Sam. 15, 20.

Rozd. 2. 1. W kierunku południowym ku Moabowi, krążąc przez 38 lat po zachodniej granicy Edomu aż do m. Czerwonego, por. w. 14. Num. 21, 4. 10.

2. I rzekł w ostatnim roku wędrówki.

3. Ku północy, t. j. z południowego krańca Edomu, por. w. 8. ku pustyni Moabskiej, Sęd. 11, 18.

מלא אחרי יהוה: גם כי התאנף יהוה בגללכם לאמר 37

גם אתה לא תבא שם: יהושע בן נון העמד לפניך הוא 38

יבא שמה אתו חזק כיהוה ינחלנה את ישראל:

ומפכם אשר אמרתם לבו יהוה ובניכם אשר לא ידעו 39

היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה:

ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים סוף: ותענו 40

ותאמרו אלי חטאנו ליהוה אנחנו נעלה ונלחמנו ככל 41

אשר צונו יהוה אלהינו ותחגרו איש את כלי מלחמתו

ותהינו לעלת ההרה: ויאמר יהוה אלי אמר להם לא 42

תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני

איביכם: ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו את פי יהוה 43

ותזרו ותעלו ההרה: ויצא האמרי הישב בהר ההוא 44

לקראתכם וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדברים ויפתו

אתכם בשעיר עדר חרמה: ותשבו ותבכו לפני יהוה 45

ולא שמע יהוה בקלכם ולא האזין אליכם: ותשבו כקודש 46

ימים רבים בימים אשר ישבתם:

ב.

ונפן ונסע המדברה דרך ים סוף כאשר דבר יהוה 1

אלי ונסב את הר שעיר ימים רבים: ויאמר 2

יהוה אלי לאמר: רב לכם סב את ההר הזה פנו לכם 3

צפנה: ואת העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם 4

בני עשו הישבים בשעיר ויראו מפם ונשמרתם מאד:

א' 38 v. מלעיל

37. Num. 27, 14. Tu wzmianka o skazaniu Mojżesza z powodu następnego wiersza.

40. W przeciwstawieniu do w. 7.

41. איך=חן ciężko oddychać, w przenośni trudzić się, wysilać, porywać, odpowiednio do יעילו Num. 14, 44.

44. Jak to czynią drażnione pszczoły, tak zawzięcie i w takich masach. U stóp gór Seiru, bo do Seiru samego nie wtargnęli. Num. 14, 45.

5. Nie wszczynajcie z nimi walki; gdyż nie oddam wam z ziemi ich ani na stopę nogi, bom w dziedzictwo oddałem Esawowi górę Seir;

6 Żywność kupujcie u nich za pieniądze, abyście jedli; a także wody nabywajcie u nich za pieniądze, abyście pili.

7. Albowiem Wiekuisty, Bóg twój, błogosławił ci we wszelkiej sprawie rąk twoich, opiekując się pochodem twoim przez tę pustynię wielką; oto, czterdzieści lat Wiekuisty, Bóg twój, z tobą; nie zbywało ci na niczem!

8. I tak odstąpiliśmy od braci naszych, synów Esawa, osiadłych na Seirze, od drogi Araby, od Elath i Ecjon-Geber. Zwróciwszy się, poszliśmy drogą, ku puszczy Moabskiej;

9. I rzekł Wiekuisty do mnie: „Nie nacieraj na Moab, ani wszczynaj z nimi walki; gdyż nie oddam ci nic z ziemi jego w dziedzictwo; bo synom Lota oddałem Ar w dziedzictwo!

10. Emici przedtém zamieszkiwali ją, lud wielki i liczny i rosły jak Enakowie.

11. Za olbrzymów poczytywano i ich, jako Enakitów; Moabici zaś nazywają ich Emitami.

12. A na Seirze osiedli Chorejczycy przedtém; ale synowie Esawa wypędzili i wytępiłi ich z przed oblicza swego, a osiedli na ich miejscu, jako uczynił Israel z ziemią dziedzictwa swego, którą dał im Wiekuisty.

13. Teraz wstańcie a przepawcie się przez potok Zerred! I przeprawiliśmy się przez potok Zerred.

14. Czasu zaś, przez któryśmy szli od Kadesz-Barnea aż przeprawiliśmy się przez potok Zerred, było trzydzieści i ośm lat, — aż wyginęło całe pokolenie wojowników z obozu, jako im był przysiągł Wiekuisty;

15. Także i ręka Wiekuistego była na nich, aby ich wyplenić z pośród obozu, póki nie wyginęli;

9. Ar, Num. 21, 15. pograniczne miasto na północno-wsch. stronie Moabu, do którego Izraelici dotarli, por. w. 18. i 29. jest tu synonimem dla całej krainy.

10. ענקים Gen. 14, 5. Uwagi etnograficzne wtrącone tu dla stwierdzenia, że Bóg losami ludów kieruje i że, jak Moabitom obecną posiadłość ich wyznaczył, tak odda i Izraelitom przeznaczoną dla nich ziemię.

12. Por. Gen. 14, 6; 36, 20. עשה perf. zam. fut. często przy czynnościach postanowionych albo rozpoczętych, — jak w tym wypadku już dokonano zdobycia pozajordańskiej ziemi, por. Gen. 1, 29; 23, 11. מלחתי Num. 14, 20.

13. זרד Gen. 1, 29.

15. Nie naturalna tylko śmierć ich wytępiła, lecz i ręka Boska, Ex. 9, 3. czyli niepospolite klęski.

5 אֶל-תִּתְּנֵנוּ כִּם כִּי לֹא-אֵתֶן לְכֶם מֵאֲרָצָם עַד מִדְּרֹךְ בְּהַר-
6 הַגָּל בְּיַרְשֵׁינָה לַעֲשׂוֹ נִתְּתִי אֶת-הַר שְׁעִיר: אֲכַל תִּשְׁבְּרוּ
מֵאֵתֶם בְּכֶסֶף וְאֲכַלְתֶּם וְגַם-מִים תִּכְרוּ מֵאֵתֶם בְּכֶסֶף
7 וּשְׂתִיתֶם: כִּי יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֹךְ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יַדַע
לְכַתֵּךְ אֶת-הַמִּדְּבָר הַגָּל הַזֶּה זֶה וְאַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוֹה
8 אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דְבָר: וְנִעְבַר מֵאֵת אֲחִינוּ בְּנֵי-
עֲשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים בְּשְׁעֵיר מִדְּרֹךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֲצֵי
9 גִּבְר * ס וְנִפְן וְנִעְבַר הַרְדֵּךְ מִדְּבַר מוֹאָב: וַיֹּאמֶר
יְהוֹה אֱלֹי אֶל-תִּצַר אֶת-מוֹאָב וְאֶל-תִּתְּנֵנּוּ בָּם מִלְחָמָה
כִּי לֹא-אֵתֶן לָהֶם מֵאֲרָצוֹ יְרֻשָׁה כִּי לְבְנֵי-לוֹט נִתְּתִי אֶת-עַר
10 יְרֻשָׁה: הָאֲמִים לְפָנִים יֵשְׁבוּ בָּהּ עִם גְּדוֹל וְרַב וְרַם
11 כְּעֲנָקִים: רַפְּאִים יֵחָשְׁבוּ אֲפֵ-הֶם כְּעֲנָקִים וְהַמֵּאֲבִים
12 יִקְרָאוּ לָהֶם אֲמִים: וּבְשְׁעִיר יֵשְׁבוּ הַחֲרִים לְפָנִים וּבְנֵי
עֲשׂוֹ יִירְשׁוּם וַיִּשְׁמְדוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר
13 עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַרְצוֹ יְרֻשָׁתוֹ אֲשֶׁר-נָתַן יְהוֹה לָהֶם: עַתָּה
קָמוּ וְעִבְרוּ לְכֶם אֶת-נַחַל זָרָד וְנִעְבַר אֶת-נַחַל זָרָד:
14 וְהַיָּמִים אֲשֶׁר-הִלְכְּנוּ מִקָּדֵשׁ בְּרַנַּע עַד אֲשֶׁר-עִבְרָנוּ אֶת-
נַחַל זָרָד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד-תֶּם כָּל-הַדּוֹר אֲנִישֵׁי
15 הַמִּלְחָמָה מִקְּרֵב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוֹה לָהֶם: וְגַם
יִרְ-יְהוֹה הַיּוֹתָ בָּם לְהַמָּם מִקְּרֵב הַמַּחֲנֶה עַד תִּמָּם:

8 v. ס'יקא באמצע פסוק.

5. *hif.* od *הרה* pokr. z *הרה* zapalać się, wszczynać bój. Izraelici powołują się później na to życzliwe postępowanie swoje z pokrewnymi sobie plemionami, por. Sęd. 11, 14.

6. *כרה* tu nie kopać, bo można studnię, ale nie wodę kopać, lecz nabywać jak *יאבקה לי* Hoż. 3, 2.

7. Nie zbywa ci na środkach zamiennych. *ידע* Gen. 39, 6. Ps. 1, 6. Przyp. 27, 23.

8. Zwróciwszy się od zachodniej granicy Edomu od Elath czyli Elan nad zatoką arabską, zwaną stąd i zatoką Elanicą, Gen. 14, 6. od Ecjon-Geber Num. 33, 35. ku północy, poszliśmy po wschodniej stronie Edomu ku puszczy Moabskiej, por. w. 3.

16. A gdy wyginęli wszyscy wojownicy, i wymarli z pośrodku ludu, —

17. Oświadczył mi wtedy Wiekuisty, i rzekł:

18. „Przechodzisz teraz mimo granicy Moabu, mimo Ar;

19. A przybliżasz się ku synom Ammonu: nie nacieraj na nich, ani wszczynaj z nimi walki; gdyż nie oddam ci nic z ziemi synów Ammonu w dziedzictwo; bo synom Lota oddałem ją w dziedzictwo.

20. Za ziemię olbrzymów poczytują i ją; olbrzymi zamieszkiwali ją przedtém; Ammonici wszakże nazywają ich Zamzummani, —

21. Lud wielki i liczny i rosły jak Enakowie; wytępił ich zaś Wiekuisty przed obliczem ich, i wypędził ich, a osiedli na ich miejscu.

22. Jako uczynił dla synów Esawa, osiadłych na Seirze, wytępiwszy Chorejczyków z przed oblicza ich, i wypędził ich, i osiedli na ich miejscu, aż po dziś dzień.

23. Awwitów zaś, osiadłych po wsiach aż do Azzy, Kaftorowie, co wyszli z Kaftoru, wytępił, a osiedli na ich miejscu.

24. Wstańcie, wyruszcicie, a przeprawcie się przez potok Arnon! Patrz, oddaję w rękę twoją Sychona, króla Cheszbonu, Emorejczyka, i ziemię jego; pocznijże zdobywać, a wszczynaj z nim walkę!

25. Od dnia dzisiejszego zacznę szerzyć strach i bojaźń przed tobą na ludy pod całym niebem, tak że usłyszawszy sławę twoją, zadrżą i zatrwożą się przed tobą!

26. Wysłałem tedy posłów z puszczy Kedemoth do Sychona, króla Cheszbonu, ze słowami pokoju, mówiąc:

27. Chciałbym przejść przez ziemię twoją; tylko po drodze pójdę; nie zboczę ani na prawo, ani na lewo;

28. Żywności za pieniądze sprzedasz mi, abym jadł, wody też za pieniądze dasz mi, abym pił; — tylko z ludźmi moimi przejdę, —

29. Jako uczynili mi synowie Esawa, osiedli na Seirze, i Moabici, zamieszkałi w Ar, — póki nie przeprawię się za Jarden, do ziemi, którą Wiekuisty, Bóg nasz, daje nam!

30. Ale nie chciał Sychon, król Cheszbonu, przepuścić

25. Pod całym niebem, hiperbolicznie, w znaczeniu: sława czydłów waszych rozjeździe się daleko.

26. מעלה מעלה miasto niedaleko Arnonu. Joz. 13, 18.

27. Num. 21, 22. Dwukrotne בדרך wyraża ciągłość jak מעלה מעלה 28, 43.

29. Którzy wprawdzie nie przez ziemię swoją, Num. 20, 18—21.

ale przez dotykające do ich granic okolice przejść pozwolili, por. w. 1.

30. הקשה por. Ex. 4, 21.

16 וַיְהִי כַאֲשֶׁר-תָּמְנוּ כָּל-אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקְרַב הָעַם: ס

17 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת-גְּבוּל

18 מוֹאָב אֶת-עַר: וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל-תַּצְרֵם וְאֶל-

19 תִּתַּגֵּר בָּם כִּי לֹא-אַתָּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי-עַמּוֹן לָךְ יִרְשֶׁה כִּי לְבִנְי-

20 לוֹט נִתְּתִיהָ יִרְשֶׁה: אֶרֶץ-רַפָּאִים תִּחְשַׁב אִתָּהּ הוּא רַפָּאִים

21 יִשְׁכְּבוּ-בָהּ לְפָנַי וְהָעַמִּים יִקְרְאוּ לָהֶם זְמוּזִים: עִם גְּדוֹל

וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים וַיִּשְׁמְדֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁכְּבוּ

22 תַּחְתָּם: כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבִנְי עֲשׂוּ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר אֲשֶׁר

הַשְּׁמִיר אֶת-הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁכְּבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם

23 הַזֶּה: וְהָעַמִּים הַיֹּשְׁבִים בְּחַצְרוֹת עַד-עַזָּה בְּפִתְרִים הַיִּצְאִים

24 מִכְּפָתֵר הַשְּׁמִירִים וַיִּשְׁכְּבוּ תַּחְתָּם: קוּמוּ סָעוּ וְעִבְרוּ אֶת-

25 גַּחַל אֲרָנָן רֹאֵה נִתְּתִי כִידָךְ אֶת-סִיחֹן מֶלֶךְ-חֶשְׁבּוֹן הָאֲמֹרִי

26 וְאֶת-אֲרָצוֹ הַחֵל רֵשׁ וְהִתַּגֵּר בּוֹ מִלְחָמָה: הַיּוֹם הַזֶּה אַחַל

27 תַּת פַּחַדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל-פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם

28 אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֶךָ וְרָגְזוּ וַחֲלוּ מִפְּנֶיךָ: וְאִשְׁלַח מַלְאָכַיִם

29 מִמִּדְבַּר קִדְמוֹת אֶל-סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דְּבַרִי שְׁלוֹם

27 לֵאמֹר: אֶעֱבְרָה בְּאֲרָצְךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֲלֶיךָ לֹא אֶסּוּר

28 יָמִין וּשְׂמֹאל: אֲכַל בְּכֶסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֹתִי וּמַיִם בְּכֶסֶף

29 תִּתֵּן-לִי וְשִׁתִּיתִי רֶק אֶעֱבְרָה בְּרַגְלִי: כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ-לִי בְּנֵי

עֲשׂוּ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעַר עַד אֲשֶׁר-

אֶעֱבֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הָעִבְרָנוּ בּוֹ כִּי-הִקְשָׁה יְהוָה

v. 24 סֶכֶךְ דְּנוֹשָׁה. v. 27 מֵלֵא וְאִי.

16. Ci wojownicy, którzy w drugim roku pobytu na pustyni, w czasie rokосу, dwudziesty rok życia przekroczyli.

20. וזמזמים prawdop. to samo co ומים Gen. 14, 5.

23. Którego ziemie zajęli później Filistyni, a którego szczątki przetrwały jeszcze do czasów Jozuego, por. Joz. 13, 3. כפתור Kreta por. Gen. 10, 14.

24. Por. Num. 21, 21. וי imper. in pausa zam. וי.

nas przez swoje; gdyż ukrnąbrnił Wiekuisty, Bóg twój ducha jego, i utwierdził serce jego, aby go podał w rękę twoją, jak to dziś.

31. Tedy rzekł Wiekuisty do mnie: „Patrz! Zaczynam poddawać tobie Sychona, i ziemię jego; pocznijże zdobywać, zdobywać ziemię jego!”

32. I wystąpił Sychon przeciw nam, — on i wszystek lud jego, do walki pod Jahac;

33. I podał go Wiekuisty, Bóg nasz, w moc naszą, i poraziliśmy go, i synów jego, i wszystek lud jego;

34. I zdobyliśmy wszystkie miasta jego podówczas, i położyliśmy zaklęcie na całą ludność męzką miast, na kobiety i dzieci; nie zostawiliśmy szczątku.

35. Tylkośmy bydło zagrabili sobie, i łupy miast, któreśmy zdobyli.

36. Od Aroer, które nad brzegiem potoku Arnon, i od miasta, które wpośród potoku, aż do Gilead; nie było grodu, któryby nieprzystępnym był dla nas; wszystko poddał nam Wiekuisty, Bóg nasz;

37. Tylko do ziemi synów Ammonu nie zbliżyłeś się, do całego przybrzeża potoku Jabbok, ani do miast górskich, ani do niczego, czego wzbronił Wiekuisty, Bóg nasz.

ROZDZIAŁ III.

1. I zwróciliśmy się, i pociągnęliśmy drogą ku Baszanowi; i wystąpił Og, król Baszanu, naprzeciw nam, — on i wszystek lud jego, do walki pod Edrei.

2. I rzekł Wiekuisty do mnie: „Nie obawiaj się go; gdyż w rękę twoją oddaje go, i wszystek lud jego, i ziemię jego; i uczynisz mu, jakoś uczynił Sychonowi, królowi Emorei, który zasiadał w Cheszbonie.”

3. I podał Wiekuisty, Bóg nasz, w ręce nasze i Oga, króla Baszanu, i wszystek lud jego, — i poraziliśmy go, że nie zostało po nim szczątku.

4. I zdobyliśmy wszystkie miasta jego podówczas; nie było grodu, któregośmy nie zabrali im: sześćdziesiąt miast, cały obwód Argob, królestwo Oga Baszańskiego;

5. Wszystkie to — miasta, obwarowane murami wysokimi, bramami i zaworami, — oprócz miast otwartych licznych bardzo.

6. I położyliśmy zaklęcie na nie, jakośmy uczynili Sychonowi, królowi Cheszbonu, kładąc zaklęcie na całą ludność męzką miast, na kobiety i dzieci.

Rozd. 3. 1. Por. Num. 21, 33.

4. Obwód Argob. w. 18. i 1 Król. 4, 13. wedle Targ. Trachonitis.

6. החרם *inf. absol.* por. 9, 21; 13, 16.

אֱלֹהֶיךָ אֶת-רוּחוֹ וְאִמֵּן אֶת-לִבְּךָ לְמַעַן תִּתֵּן בְּיָדְךָ בַּיּוֹם
31 הַזֶּה: ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הִחַלְתִּי תֵת לְפָנֶיךָ
32 אֶת-סִיחֹן וְאֶת-אֲרָצוֹ הִחַל רֶשֶׁת לְרֶשֶׁת אֶת-אֲרָצוֹ: וַיֵּצֵא
33 סִיחֹן לִקְרֹאתָנוּ הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמַלְחָמָה יְהֻצֵה: וַיִּתְּנֵהוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנֶּגְדָ אֹתוֹ וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ:
34 וַנִּגְלַד אֶת-כָּל-עַרְוֵי בְעֵת הַהוּא וַנַּחֲרֵם אֶת-כָּל-עִיר מִתָּם
35 וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאֲרֵנוּ שְׂרִיד: רַק הַבְּהֵמָה בְּזוֹנֵנוּ
36 לָנוּ וְשָׁלַל הָעָרִים אֲשֶׁר לְכַדְנוּ: מֵעַרְעַר אֲשֶׁר עַד-שֵׁפֶת-
נַחַל אַרְנֵן וְהָעִיר אֲשֶׁר-בְּנַחַל וְעַד-הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קְרִיָה
אֲשֶׁר שָׁגַבָה מִמֶּנּוּ אֶת-הַכֶּבֶד נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:
37 רַק אֶד-אֲרָץ בְּנֵי-עַמּוֹן לֹא קָרַבְתָּ בְּלִיד נַחַל יַבֶּק וְעַרְי
הָהָר וְכָל אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

ג.

1 וַנִּמְן וַנַּעַל הַרְדּוֹ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ-הַבָּשָׁן לִקְרֹאתָנוּ
2 הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל-
תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נֹתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֲרָצוֹ
וְעֲשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר עֲשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
3 בְּחֶשְׁבּוֹן: וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיַדְנוּ גַם אֶת-עוֹג מֶלֶךְ-
הַבָּשָׁן וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וַנִּפְּהוּ עַד-בֵּלְתֵי הַשְּׂאִיר-לוֹ שְׂרִיד:
4 וַנִּגְלַד אֶת-כָּל-עַרְוֵי בְעֵת הַהוּא לֹא הָיְתָה קְרִיָה אֲשֶׁר
לֹא-לָקַחְנוּ מֵאֵתָם נְשִׁים עִיר כָּל-חֵבֶל אֲרָגָב מִמְּלַכַת
5 עוֹג בְּבָשָׁן: כָּד-אֱלֹהֵי עָרִים בְּצִלַת חוֹמָה גְבוּהָ דִלְתֵים
6 וּבְרִיחַ לְכַד מֵעַרְי הַפְּרֹזִי הַרְפָּה מְאֹד: וַנַּחֲרֵם אוֹתָם
כְּאֲשֶׁר עֲשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרָם כָּל-עִיר מִתָּם

ב' 33 v. בניו ק'

33. Num. 21, 23. Sęd. 11, 21.

34. אֶתָם w fenickiem חֶס מאָז, łac. mas, stąd początek imion własnych חסו.

36. W pośród potoku na wyspie por. 3, 16. Joz. 12, 2.

37. Por. Num. 21, 24. 32. Joz. 13, 25.

7. Wszelkie zaś bydło i lupy miał zagrabiliśmy sobie.

8. I tak zabraliśmy wówczas ziemię z ręki dwu królów Emorei, które po tej stronie Jardenu, — od potoku Arnon, aż do góry Chermon.

9. Cydończycy nazywają Chermon Syrjonem, Emorejczycy zaś nazywają go Snir. —

10. Wszystkie miasta na równinie, i cały Gilead, i cały Baszan aż do Salehy i Edrei, miast stołecznych Oga Baszańskiego.

11. Gdyż tylko Og, król Baszanu, pozostał z ostatka olbrzymów; oto łożo jego, — łożo żelazne, — wszak znajduje się w Rabba u synów Ammonu: dziewięć łokci długość jego, a cztery łokcie szerokość jego, na łokieć męzki.

12. Tę oto ziemię zdobyliśmy podówczas; od Aroeru, co nad potokiem Arnon, i połowę góry Gilead wraz z miastami jej, oddałem Reubenidom i Gadydom.

13. Pozostała zaś część Gileadu, i cały Baszan, królestwo Oga, oddałem połowie pokolenia Menaszy, — cały obwód Argob; cały ten Baszan nazywają ziemią olbrzymów.

14. Jair, syn Menaszy zabrał cały obwód Argob, aż do granic Geszurty i Maachyty, i nazwał go, oprócz Baszanu, od imienia swego siolami Jaira, aż po dziś dzień.

15. Machyrowi zaś oddałem Gilead;

16. A Reubenidom i Gadydom oddałem — od Gileadu aż do potoku Arnon, środek potoku, i Gewul aż do potoku Jabbok, granicy synów Ammonu;

17. I do Arabi, Jardenu, Gewulu, od Kinnereth aż do morza Arabi, morza Słonego, u stoków Pisgi, ku wschodowi.

14. Num. 32, 41. Joz. 13, 30. *גשר* Joz. 12, 5. i *מעכה* 2 Sam. 10, 6. na zachód od Geszur, państwka na północy od Chermonu. Wyrazy *עַל הַיַּם הַזֶּה* mógł jeszcze sam Mojżesz w kilka miesięcy po opisanym wypadku dodać.

15. Bliższe określenie oddanych Reubenidom i Gadydom ziem, por. w. 12. i 13. *בכיר* oznacza tu część pok. Manasy.

16. T. j. Gilead stanowi granicę północną, Arnon zaś, a mianowicie środek doliny, przez którą rzeka ta się toczy, niemniej górny Jabok granicę południową.

17. I te wschodnie wybrzeża Jordanu otrzymały wzmiankowane pokolenia *גבול* może miasto Gebul, Num. 34, 11. Bliższy opis podanych miejscowości Joz. 13, 15—28. *אשר* Num. 21, 15. stok, z którego górskie potoki się zlewają, *גבול* Pisga, Num. 21, 20. część gór Abarim.

7 הַנְּשִׂים וְהַטָּף: וְכָל־הַבְּהֵמָה וְשָׁלַל הָעָרִים בְּזוּנֵנוּ לָנוּ:

8 וַנִּקַּח בְּעַת הַהוּא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי

9 אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר חַרְמֹן: צִיּוֹנִים

10 יִקְרָאוּ לְחַרְמֹן שֶׁרֶן וְהָאֱמֹרִי יִקְרָאוּ־לוֹ שְׁנִיר: כָּל־עָרֵי

11 הַמִּישֹׁר וְכָד־הַגְּלָעַד וְכָד־הַבְּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאַדְרָעֵי עָרֵי

12 מִמַּלְכַת עֻג בְּבְשָׁן: בְּיַרְקָעֻג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן נִשְׂאָר מִיְתֵר

13 הַרְפְּאִים הַגֵּה עֵרְשׁוֹ עֵרֶשׂ בְּרוּל הֵלֵה הוּא בְרַבַּת בְּנֵי

14 עֲמֹן תֵּשַׁע אַמּוֹת אַרְבָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רְחָבָה בְּאֶמְת־

15 אִישׁ: וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשׁוּנוּ בְּעַת הַהוּא מֵעַרְעֹר

16 אֲשֶׁר־עַל־גְּחַל אַרְנֹן וְחֹצֵי הַר־הַגְּלָעַד וְעָרָיו נָתַתִּי לְרְאוּבֵנִי

17 וְלְגָדִי: וְיִתֵּר הַגְּלָעַד וְכָד־הַבְּשָׁן מִמַּלְכַת עֻג נָתַתִּי לְחֹצֵי

18 שֶׁכֶת הַמְּנַשֶּׁה כָּד חָבַל הָאֲרָגָב לְכָד־הַבְּשָׁן הַהוּא יִקְרָא

19 אֶרֶץ רְפָאִים: יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּד־חָבַל אֲרָגָב עַד־

20 גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־הַבְּשָׁן

21 חֹת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וְלַמָּקִיֹּר נָתַתִּי אֶת־הַגְּלָעַד:

22 וְקְרָאוּבֵנִי וְלְגָדִי נָתַתִּי מִן־הַגְּלָעַד וְעַד־גְּחַל אַרְנֹן תּוֹךְ

23 הַנַּחַל וְגִבּוֹל וְעַד יֵבֶק הַנַּחַח גִּבּוֹל בְּנֵי עֲמֹן: וְהָעֲרָבָה

24 וְהַיַּרְדֵּן וְגִבּוֹל מִבְּנֵי־וְעַד יַם הָעֲרָבָה יַם הַיַּמֶּלַח תַּחַת

9. Uwaga wtrącona z powodu, że szczyt ten w górach Antylibańskich stanowił ostatni północny kraniec zajordańskiej ziemi Izraelskiej. — 4, 48. podaje jeszcze trzecią nazwę *שימן* podniosły. Aramejczycy nazywali tę górę *גור תלוא* górą śnieżną. Cydończycy, Fenicjanie.

10. *ישר* równina w Moabie, nazwana Num. 21, 20. *שרה מואב* rozciągająca się od Medeby do rzeki Arnon, Joz. 13, 9. Cały Gilead t. j. dwie przez rzekę Jabok przerzniete połowy tej prowincyi, i Baszan do Salka, Joz. 12, 5. 1 Kron. 5, 11. t. j. część tej prowincyi, o ile do Oga należała.

11. Po zwyciężeniu tego ostatniego potomka panujących w owych okolicach olbrzymów, Gen. 14, 5. Izraelici nie mieli już z tak potężnymi wrogami do czynienia. Dowodem wzrostu jego jest łożo, sarkofag żelazny czyli bazaltowy, w stolicy Rabath Amon, późniejszej Filadelfii, przechowany. *אמה* miara, od łokcia do końca dłoni.

18. I rozkazałem wam podówczas, i rzekłem: Wiekuisty, Bóg nasz, oddaje wam ziemię tę w posiadanie; a tak zbrojno pójdziecie przed bracią waszą, synami Israela, wszyscy mężowie wojenni, —

19. Tylko żony wasze, i dzieci wasze, i stada wasze, — gdyż wiem, że stada liczne macie, — zostaną w miastach waszych, które dałem wam;

20. Dopóki nie da pokoju Wiekuisty braciom waszym jako i wam, a zdobędą i oni ziemię, którą Wiekuisty, Bóg wasz, odda im za Jardenem; — a wtedy wróćcie każdy do posiadłości swojej, którą oddałem wam.

21. Jehoszuemu też zapowiedziałem wówczas, mówiąc: Oczy twoje widzą wszystko, co uczynił Wiekuisty, Bóg wasz, dwóm królom tym; tak samo uczyni Wiekuisty wszystkim królestwom, do których idziesz;

22. Nie obawiajcie się ich, gdyż Wiekuisty, Bóg wasz, Sam walczy za was!

23. I błagałem Wiekuistego podówczas, mówiąc:

24. Panie Wszechmocny! Tyś począł okazywać słudze Twojemu wielkość Twoją, i rękę Twą potężną; bo gdzież Bóg na niebie, albo na ziemi, któryby spełnić mógł coś podobnego do dzieł Twoich, i do czynów Twoich?

25. Niechże też przejdę i zobaczę ową ziemię piękną, która za Jardenem, górę ową piękną, i Liban!

26. Ale uniósł się Wiekuisty na mnie z przyczyny waszej, i nie wysłuchał mnie; i rzekł Wiekuisty do mnie: „Dostyc tobie; nie mów więcej do Mnie w sprawie tej;

27. Wstąp na szczyt Pisgi, a podnieś oczy twe ku zachodowi, i ku północy, i ku południowi, i ku wschodowi, a popatrz oczyma swemi; ponieważ nie przejdiesz za Jarden ten!

28. Ale porucz to Jehoszuemu, i pokrzep go, i utwierdź go, albowiem on pójdzie przed ludem tym, a on poda im w dziedzictwo ziemię, którą zobaczysz!

29. I tak pozostaliśmy w nizinie, naprzeciw Beth-Peor.

ROZDZIAŁ IV.

1. Teraz tedy, Israelu, słuchaj ustaw i praw, których

23. Po wzmiance o instalacji Jozuego, przytacza Mojżesz powód, który go do kroku tego skłonił. Podówczas, przed odebraniem rozkazem, aby się na bliską śmierć przygotował. Num. 27, 12.

26. Num. 20, 12. Ps. 106, 32.

29. I tak znajdujemy się teraz w nizinie, w której do was przemawiam. Beth-Peor, Num. 23, 28.

Rozd. 4. 1. Teraz, gdy się rozstaje z wami. Bezpośrednim skutkiem ścisłego pełnienia zakonu będzie długie i szczęśliwe życie.

18 אֲשֶׁר־תִּפְסְגָה מִזְרָחָה: וְאַצּוּ אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים
19 תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חַיִּיר: רַק נְשִׁיכֶם
וּשְׂפָכֶם וּמִקְנֵכֶם יִדְעוּ בִּי־מִקְנֵה רֶב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם
20 אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה לְאַחֵיכֶם
כָּכֶם וַיֵּרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן
לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וּשְׁכַתָּם אִישׁ לְיִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי
21 לָכֶם: וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ
הֲרֵאת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשְׁנֵי הַמְּלָכִים
הָאֵלֶּה בְּיַד־יְעֹשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמְּלָכוֹת אֲשֶׁר אִתָּה
22 עֵבֶר שָׂמָה: לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא
הַגֹּלְחֵם לָכֶם:

ו ו ו ו

23 וְאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר: אֲדַנִּי יְהוָה אִתָּה
24 הַחֲלֵת לְהִרְאוֹת אֶת־עֲבֹדְךָ אֶת־גְּדֻדְךָ וְאֶת־יַרְדֶּךָ הַחֲזֹקָה
אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ
25 וּכְגִבּוֹרְתְךָ: אֶעֱבְדֶהָ נָא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
26 בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהַר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבַּנָּן: וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי
לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לְךָ אֶל־
27 תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה: עֲלֵה וּרְאֵשׁ הַפְּסֶגֶה וְשֵׂא
עֵינֶיךָ יָמָּה וּצְפֹנָה וְתִימְנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה כַּעֲיִנֶיךָ בִּי־לֹא
28 תַּעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: וְצוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחֻזְקוּהוּ וְאַמְצֵהוּ
כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ
29 אֲשֶׁר תִּרְאֶה: וַיָּשֶׁב בְּבָנָא מוֹל בֵּית פְּעוֹר: פ

ד.

1 ועתה ישראל שמע אל-החקים ואל-המשפטים אשר

v. 20 סבירין לכם

18. Mojżesz zwraca się tu w szczególności do w mowie będących pokoleń, por. Num. 32, 16.

was nauczam, abyście je spełniali, abyście żyli, i poszli, i posiadli ziemię, którą Wiekuisty, Bóg ojców waszych, daje wam;

2. Nie dodawajcie do słowa, które ja wam poruczam, ani odejmujcie od niego, przestrzegając przykazań Wiekuistego, Boga waszego, które ja wam nakazuję.

3. Oczy wasze widziały, co uczynił Wiekuisty za Baal-Peora; gdyż każdego, który szedł za Baal-Peorem, — wytepił go Wiekuisty, Bóg twój, z pośród ciebie;

4. Wy zaś, którzyście lgnęli do Wiekuistego, Boga waszego, żywiście wszyscy po dziś dzień!

5. Patrzcie! nauczałem was ustaw i praw, jako rozkazał mi Wiekuisty, Bóg mój, abyście postępowali podług tego na ziemi, do której wchodzicie, aby zawładnąć nią.

6. Przestrzegajcie ich tedy, a spełniajcie je; gdyż to mądrość wasza, i rozum wasz w oczach ludów, które usłyszawszy o wszystkich ustawach tych powiedzieć muszą: „zaprawdę, ludem mądrym i rozumnym jest naród ten wielki!”

7. I gdzież jeszcze naród wielki, któremoby Bóstwo było tak bliskiem jak Wiekuisty, Bóg nasz, — ilekroć go wzywamy?

8. Albo gdzież naród wielki, któryby miał ustawy i prawa tak sprawiedliwe, jak cały zakon ten, który ja przedstawiam wam dzisiaj?

9. Wszakże miej się na baczności, a strzeż duszy twej usilnie, byś nie zapominał rzeczy, które widziały oczy twoje, i aby nie odstępowały od serca twojego, po wszystkie dni żywota twego; a opowiadaj o nich synom twoim, i synom synów twoich;

10. O tym dniu, kiedyś stawał przed Wiekuistym, Bogiem twoim, przy Chorebie, gdy mówił Wiekuisty do mnie: „Zgromadź Mi lud, abym im obwieścił słowa Moje, z których się nauczą obawiać się Mnie po wszystkie dni, które żyć będą na ziemi, i których też synów swoich nauczać mają!”

11. Tedyście przystąpili i stanęli u stóp góry, a góra ona płonęła ogniem do wyżyn niebios, przy ciemności, chmurach i mgle.

7. Przyznają to ludy najprzód, ze względu na stosunek zachodzący między nami a Bogiem, do którego się zwracamy — nie jest on nigdzie tak ścisłym i serdecznym, —

8. I powtóre, ze względu na bezstronne, obiektywne normy prawa i sprawiedliwości w tym zakonie zawarte.

9. Strzeż życia twojego, byś nie zapominał o tém, coś widział u stóp Horebu.

11. Do serca, do wnętrza niebios. por. Ex. 19, 9; 20, 18. Gdy u stóp góry rozścielała się ciemność.

אֲנִי מְדַמָּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבְאֵתֶם וַיְרַשְׁתֶּם
את־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לְכֶם: לֹא
תִסְפוּ עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ
מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם: עֵינֵיכֶם הִרְאוּת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעֹר
כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלֵּךְ אַחֲרָי בְּעַל־פְּעֹר הַשְּׂמִידוֹ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִקֶּרְבְּךָ: וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּיְהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים
בְּלַבְכֶם הַיּוֹם: רְאֵה! לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים
כְּאֲשֶׁר צִוִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְשִׁמְרַתֶּם וְעָשִׂיתֶם כִּי הוּא
חֻכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת
בְּלִי־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חֲכָם וְנָכוֹן הַגּוֹי
הַגָּדוֹל הַזֶּה: כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים
אֱלֹהֵי בְּיְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קִרְאָנוּ אֵלָיו: וּמִי גוֹי גָּדוֹל
אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם: רַק הַשְּׂמֵר לָךְ וְשֹׁמֵר
נִפְשֶׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ
וּפֶן־יִסְוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבָנֵי
בְּנֶיךָ: יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחָרֵב בְּאָמַר
יְהוָה אֵלַי הִקְהַל־לִי אֶת־הָעָם וְאִשְׁמַעַם אֶת־דְּבָרַי אֲשֶׁר
יִלְמְדוּן לִירְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־
הָאָרֶץ וְאֵת־בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן: וְתִקְרְבוּן וְתַעֲמְדוּן תַּחַת
הַהָר וְהָהָר בָּעַר בְּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וְעָרְפֶל:

2. Wszelka dowolność w tłumaczeniu przykazań, stosownie do osobistych potrzeb i poglądów, jest wykluczona, por. 13, 1.

3. Dowód na wyrażone w wierszu 1. twierdzenie, że życie i śmierć od postępowania człowieka zależy.

5. Mojżesz kładzie nacisk na to, że głosi prawa Boskie.

6. To wiernie przestrzeganie zakonu zjedna wam imię społeczeństwa rozumnego, pojmującego zadania i cele życia. רק zaprawdę, nie inaczej!

12. I przemawiał Wiekuisty do was z pośród ognia; głos słów słyszeliście, aleście postaci żadnej nie widzieli, a jedynie głos!

13. I objawił On wam przymierze Swoje, które rozkazał wam spełniać, — dziesięć wyrzeczeń, i napisał je na dwu tablicach kamiennych;

14. Mnie zaś rozkazał Wiekuisty podówczas nauczać was ustaw i praw, abyście spełniali je na ziemi, do której idziecie, aby ją posiadać;

15. A tak strzeżcie się usilnie, gwoli duszom waszym! — Gdyż nie widzieliście żadnej postaci dnia, którego przemawiał Wiekuisty do was na Chorebie z pośród ognia!

16. Abyście się nie skazili, i nie czynili sobie rzeźby, obrazu jakiegokolwiek podobizny, w postaci mężczyzny albo niewiasty, —

17. W postaci jakiegokolwiek zwierzęcia, które na ziemi, w postaci jakiegokolwiek ptaka skrzydlatego, który lata pod niebem,

18. W postaci czegokolwiek pełzającego po ziemi, w postaci jakiegokolwiek ryby, która w wodach poniżej ziemi!

19. Albo żebyś podniósłszy oczy swe ku niebu, i widząc słońce i księżyc i gwiazdy, cały zastęp nieba, — dał się uwieść, abyś się im korzył i służył im, które to udzielił Wiekuisty, Bóg twój, wszystkim ludom pod całym niebem.

20. Ale was wziął Wiekuisty, i wywiódł was z topielni żelaza, z Micraim, abyście byli ludem Mu oddanym, jako dziś jesteście.

21. A Wiekuisty rozgniewał się na mnie dla spraw waszych, a przysiągł, że nie przejdę za Jarden, ani wniknę do owej ziemi pięknej, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci w posiadanie;

22. Gdyż ja umrę na ziemi tej; nie przejdę za Jarden; wy zaś przejdziecie i zawładniecie ową ziemią piękną.

23. Strzeżcie się, abyście nie zapomnieli przymierza Wiekuistego, Boga waszego, które zawarł z wami, a nie czynili sobie rzeźby, podobizny czegokolwiek, — jako zakazał ci Wiekuisty, Bóg twój!

24. Albowiem Wiekuisty, Bóg twój, — ogień trawiący, Bóg żarliwy!

19. Wszystkim ludom, aby poświęciły im religijne uczucia swoje, póki umysłowo nie dojrzeją, por. Jer. 10, 16. Ps. 16, 5.

20. Topielnia żelaza, obraz ciężkiej niedoli. Jez. 48, 10.

21. Napominam was teraz, bo tego w Palestynie już czynić nie będę mógł.

24. Por. Ex. 20, 5.

12 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אֲתֶם
13 שָׁמְעִים וְתַמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים וּזְלַתִּי קוֹל: וַיֵּדַר לָכֶם
אֶת-בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂר־הַדְּבָרִים
14 וַיִּכְתְּבֶם עַל-שְׁנֵי לְחוֹת אֲבָנִים: וְאֵתִי צִוָּה יְהוָה בְּעַת
הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אֲתֶם
15 בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְנִשְׁמַרְתֶּם
מְאֹד לִנְפְשֵׁיכֶם כִּי לֹא רִאִיתֶם כָּל-תַּמוּנָה בַיּוֹם דָּבָר
16 יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחָרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: פֶּן-תִּשְׁחַתּוּן וַעֲשִׂיתֶם
17 לָכֶם פֶּסֶל תַּמוּנָת כָּל-סֵמֶל תַּבְּנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה: תַּבְּנִית
כָּל-בְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ תַּבְּנִית כָּל-צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר תִּעֹפֶה
18 בַשָּׁמַיִם: תַּבְּנִית כָּל-רֶמֶשׂ בְּאֶדְמָה תַּבְּנִית כָּל-דָּגַהּ אֲשֶׁר-
19 בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: וּפֶן-תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיְמָה וּרְאִיתָ
אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הַיָּרֵחַ וְאֶת-הַכּוֹכָבִים כֹּל צִבְאָה הַשָּׁמַיִם
וְנִדְחַת וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
20 אֲתֶם לְכָל הָעַמִּים תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם: וְאֲתֶם לֵקַח יְהוָה
וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרֹזֶל מִמִּצְרַיִם לְהִיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה
21 בַיּוֹם הַזֶּה: וַיְהִי הַתְּאֵנָף בִּי עַל-דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַדְתִּי
עֹבְרֵי אֶת-הַיַּרְדֵּן וּלְבַדְתִּי-בָא אֶל-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
22 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה: כִּי אֲנֹכִי מֵת בְּאֶרֶץ הַזֹּאת
אֵינְנִי עֹבֵר אֶת-הַיַּרְדֵּן וְאֲתֶם עֹבְרִים וַיִּרְשַׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ
23 הַטּוֹבָה הַזֹּאת: הִשְׁמַרוּ לָכֶם פֶּן-תִּשְׁכַּחוּ אֶת-בְּרִית יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר פָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תַּמוּנָת
24 כֹּל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכֵלָה
הוּא אֵל קָנָא:

פ

v. סבירין כאשר 23

15. Główny cel napomnienia: aby lud żadnym obrazom i symbolom się nie korzył. Szczegółowe wyliczenie postaci odnosi się prawdopodobnie do powszechnych w otoczeniu Izraelitów bożyszcz syryjskich, w. 16. egipskich, w. 17. filistyńskich, w. 18. chaldejskich, w. 19.

25. Gdy rozrodzisz synów i wnuków, a usadowicie się na ziemi tej, ale skazicie się, i uczynicie sobie rzeźby, podobizny czegokolwiek, i uczynicie zło w oczach Wiekui-
stego, Boga waszego, aby Go rozjątrzyć, —

26. To świadczę się wam dzisiaj niebem i ziemią, że wyginiecie rychło z ziemi, do której idziecie przez Jarden, aby ją posiąść; nie pożyjecie długo na niej, lecz wytępieni będziecie;

27. I rozproszy was Wiekuiasty między ludy, a zostanie was garstka nieliczna między narodami, do których zaprowadzi was Wiekuiasty;

28. A będziecie tam służyli bóstwom, dziełu rąk ludzkich, drewnu i kamieniowi, które nie widzą, ani słyszą, ani jedzą, ani powonienia nie mają;

29. I poszukasz ztamtąd Wiekuiastego, Boga twojego, i znajdziesz, gdy Go szukać będziesz całym sercem twoim, i całą duszą twoją;

30. W niedoli twojej, a gdy cię spotka to wszystko w następstwie czasów, — tedy zwrócisz się do Wiekuiastego, Boga twojego, a usłuchasz głosu Jego.

31. Gdyż Bogiem miłosiernym, Wiekuiasty, Bóg twój; nie opuści cię, ani cię zagubi, i nie zapomni przymierza ojców twoich, które im zaprzysiął;

32. Bo chciej się zapytać u dni przeszłych, które były przed tobą, od dnia, którego stworzył Bóg człowieka na ziemi, i od krańca nieba do krańca nieba, — czy bywała kiedy rzecz tak wielka, albo czy słyszano o czémś podobnym?

33. Czy słyszał który lud głos Boga, przemawiającego z pośród ognia, jakoś ty słyszał, — a żywym pozostał?

34. Albo pokusiłże się który bóg przyjść, a wziąć sobie naród z pośród narodu próbami, znamionami, i cudami, i wojną, i ręką przemożną, i ramieniem wyciągniętym, i postwachami wielkimi, jak uczynił dla was Wiekuiasty, Bóg wasz, w Micraim przed oczyma twemi?

pozornie tylko, dla wydzwignięcia się z niedoli, lecz całą siłą przekonania doń wróca.

30. Nastąpi ono, bo miłosierdzie i przymierze Jego są rękojmią, że Bóg ludu tego nie porzuci.

33. Który przez to nie tylko śmierci na siebie nie ściągnął, por. Gen. 16, 18. lecz moralnie się pokrzepił.

34. Albo czy tylko spróbował którykolwiek bóg. מסות próby dla doświadczenia serca Faraona i jego możnych — מלחמה Ex. 14. Deut. 11, 4. יר חוקה Ex. 6, 1. ורוע נטויה Ex. 6, 6.

כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בְּאֶרֶץ וְהִשְׁחַתְתֶּם 25
וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת פֶּלַע וְעִשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־
אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיפוֹ: הָעִירַתִּי בְכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ כִּי־אָבַד תֵּאבְרוּן מֵהַר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתְּם 26
עֲבָרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תֵאָרִיכוּ יָמִים
עָלֶיהָ כִּי הַשָּׁמַר תִּשְׁמְדוּן: וְהַפִּיץ יְהוָה אֶתְכֶם בְּעַמִּים 27
וְנִשְׁאַרְתֶּם מִתֵּי מִסְפָּר בְּגוֹיִם אֲשֶׁר יִנְהַג יְהוָה אֶתְכֶם
שָׁמָּה: וְעִבְדַתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וְאֲבָן 28
אֲשֶׁר לֹא־רְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֵאֲכָלוּן וְלֹא יִרְיָחוּ:
וּבְקִשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִצֵּאתָ כִּי תִדְרֹשְׁנוּ 29
בְּכָל־דְּבָבָה וּבְכָל־נֶפֶשׁ: בַּצַּר לָךְ וּמִצֵּאתֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים 30
הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וּשְׁבַת עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּשְׁמַעַתָּ
בְּקִלּוֹ: כִּי אַל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ 31
וְלֹא יִשְׁבַח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: כִּי 32
שָׂאֵל־נָא לַיָּמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמֶן־הַיּוֹם אֲשֶׁר
בָּרָא אֱלֹהִים אֶדָם עַל־הָאָרֶץ וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קִצֵּה
הַשָּׁמַיִם הִנְהִיָּה בְּדָבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמָע כָּמָהוּ:
הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שְׁמַעַתָּ 33
אֶתָּה וַיְחִי: אוֹ הַנִּסָּה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לּוֹ גוֹי מִקִּרְבִּי 34
גוֹי בְּמִסַּת בְּאֵתֶת וּבְמִוִּפְתִּים וּבְמִקְחָמָה וּבְיַד חֻקָּה
וּבְיָרוּע נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּכֵר אֲשֶׁר־עָשָׂה לְכֶם

25. Przepowiednia czém Bóg odstępstwo skarci. ישן od ישן zestarzeć się, wżyć, oznacza tu stępienie się świeżych jeszcze wrażeń.

27. Por. Lev. 26, 33. Deut. 28.

28. Lud, niegdyś z wielkiego rozumu słynny, upadnie i moralnie, przeto że w nieszczęściu o Bogu swym zwątpi.

29. Wszakże nie potrwa to długo — bo martwe bożyszczą nie zaspokoją tęsknoty ich duszy. משם z krajów bałwochwalczych. Jeżeli nie

35. Tobie to pokazano, abys poznał, że Wiekuisty jest Bóg, a nikt prócz Niego!

36. Z nieba dał ci słyszeć głos Swój, aby cię napominać, a na ziemi ukazał ci ogień Swój wielki, a słowa Jego słyszałeś z pośród ognia;

37. A ponieważ umiłował ojców twoich, wybrał też i potomstwo ich po nich, i wywiódł cię obliczem Swojém, mocą Swą wielką z Micraim, —

38. Aby wypędzić narody większe i silniejsze od ciebie przed obliczem twojém; aby cię zaprowadzić i oddać ci ziemię ich w posiadanie, jako dziś widzisz.

39. Poznajże teraz, a weź to do serca twego, że Wiekuisty jest Bogiem, — na niebie, wysoko, i na ziemi, nisko, — niema innego!

40. A przestrzegaj ustaw Jego i przykazań Jego, które nakazuję ci dzisiaj, aby ci dobrze było, i synom twoim po tobie, abys długo żył na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci na zawsze!

41. Wtedy oddzielił Mojżesz trzy miasta po tej stronie Jardenu, ku wschodowi słońca, —

42. Aby uciekał tam zabójca, któryby zabił bliźniego swego nierozmyślnie, nie będąc nieprzyjacielem jego przedtem, aby schroniwszy się do jednego z tych miast życie zachował:

43. Becer na puszczy, na równinie, od Reubenidów, i Ramoth w Gilead od Gadydów, i Golan w Baszan od Menaszydów.

44. A oto zakon, który przedłożył Mojżesz synom Israela;

45. Te są świadectwa, ustawy i prawa, które wygłosił Mojżesz synom Israela, po wyjściu ich z Micraim, —

46. Z tej strony Jardenu, w nizinie, naprzeciw Beth-Peora, w ziemi Sychona, króla Emorei, który zasiadał w Cheszbonie, a którego poraził Mojżesz i synowie Israela, po wyjściu ich z Micraim, —

47. I zdobyli ziemię jego, i ziemię Oga, króla Baszanu, — dwu królów Emorejskich, która po tej stronie Jardenu, ku wschodowi słońca;

48. Od Aroer, co nad brzegiem potoku Arnon, aż do góry Syon, czyli Chermon;

43. גולן Joz. 20, 8. 1 Kron. 6, 68. ראמות Joz. 21, 36. i 13, 26. Joz. 20, 8. 1 Kron. 6, 56. od tego miasta bierze nazwę swą okrug Gaulanitis wymieniony często przez Józ. Flawiusza.

44. Do w. 49. wstęp do rozpoczynającej się z rozdz. 5. drugiej mowy Mojżesza.

46. Por. 1, 5; 3, 29. Joz. 12, 6.

48. Por. 2, 36. 8, 8.

35 יהוה אלהיכם במצרים לעיניך: אתה הראת לדעת כי
36 יהוה הוא האלהים אין עוד מלבדו: מן השמים השמיעה
את קלו ליסרה ועל הארץ הראת את אשו הגדולה
37 ודבריו שמעת מתוך האש: ותחת פי אהב את אבותיך
ויבחר בזרעו אחריו ויצאה בפניו בכהו הגלל ממצרים:
38 להוריש גוים גדלים ועצמים ממך מפניך להביאך לתת
39 לך את ארצם נחלה פיוס הזה: וידעת היום והשבת
אר לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל
40 הארץ מתחת אין עוד: ושמרת את חקיו ואת מצותיו
אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך אחריו
ולמען תאריך ימים על הארמה אשר יהוה אלהיך נתן
לך כל הימים:

פ

41 אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש:
42 לגם שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בכלי דעת
והוא לא שגא לו מתמל שלשם וגם אר אחת מן הערים
43 האל וחי: את בצר במדבר בארץ המישר לראובני
44 ואת ראמת בגלעד לגדי ואת גולן בפשן למנשי: וזאת
45 התורה אשר שם משה לפני בני ישראל: אלה העדת
והחקים והמשפטים אשר דבר משה אל בני ישראל
46 בצאתם ממצרים: בעבר הירדן בגיא מול בית פעור
בארץ סיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון אשר
47 הכה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים: ויירשו
את ארצו ואת ארץ עוג מלך הבשן שני מלכי האמרי
48 אשר בעבב הירדן מזרח שמש: מערער אשר על

v. 42. סבירן האלה. v. 43. בעל.

35. Był to cel wszystkich cudów w Egipcie. Ex. 7, 5.

36. Był to cel wszystkich cudów w Egipcie. Ex. 7, 5.

41. Po zakończeniu pierwszej, wstępnej mowy swojej, przystąpił Mojżesz w obecności zgromadzonego ludu do oznaczenia miast schronienia, aby sprawę tę jeszcze przed przejściem za Jordan załatwić.

42. Por. 19, 3. Num. 35, 11.

49. I całą Arabę, z tej strony Jardenu, ku wschodowi, aż do morza Araby u stoków Pisgi.

ROZDZIAŁ V.

1. I zwołał Mojżesz cały Israel, i rzekł do nich: „Słuchaj Israelu ustaw i praw, które wypowiadam w uszy wasze dzisiaj, a nauczcie się ich, a starajcie się je spełniać!

2. Wiekuisty, Bóg nasz, zawarł z nami przymierze na Chorebie:

3. Nie z ojcami naszymi zawarł Wiekuisty to przymierze, — ale z nami, — z nami, którzyśmy tu wszyscy dziś przy życiu;

4. Twarzą w twarz przemawiał Wiekuisty z wami na górze, z pośród ognia, —

5. Ja zaś stałem między Wiekuistym i między wami podówczas, abym obwieszczał wam słowo Wiekuistego, bo obawialiście się ognia, a nie wstąpiliście na górę, — i rzekł:

6. „Jam Wiekuisty, Bóg twój, którym cię wywiódł z ziemi Micraim, z domu niewoli!

7. Nie będziesz miał bogów innych przed obliczem Mojém!

8. Nie uczynisz sobie rzeźby, żadnej podobizny tego, co na niebie wysoko, i co na ziemi nisko, albo co w wodzie poniżej ziemi!

9. Nie będziesz się im korzył, ani służył im, — gdyż Ja Wiekuisty, Bóg twój, Bóg żarliwy, pomuy winy ojców na synach, do trzeciego i czwartego pokolenia nienawidzących Mnie, —

10. A świadczący miłosierdzie tysięcznemu pokoleniu miłujących Mnie, i przestrzegających przykazań Moich!

11. Nie wzywaj imienia Wiekuistego Boga twójego do fałszu; gdyż nie przepuści Wiekuisty temu, który wzywa imienia jego do fałszu!

12. Przestrzegaj dnia Sobotniego, abys go święcił, jako rozkazał ci Wiekuisty, Bóg twój!

13. Sześć dni pracuj, i wykonywaj wszelaką robotę twoją;

4. Jak עין בעין Jez. 52, 8. osobiście, tak że lud każde słowo sły-
szął, por. 34, 10. Gen. 32, 11. Ex. 33, 11.

5. Dziesięciosłów ogłosił Bóg wam osobiście, por. w. 19. poczem
musiałem pośredniczyć między wami a Bogiem, por. w. 24. Powtórzenie
dekalogu z drobnymi zmianami, por. Ex. 20, 2—14.

12. שמוך zam. זכור Ex. 20, 8. Słowami: „jako rozkazał ci“ wska-
zuje mówca, że pierwotnym tekstem, nie zupełnie ściśle tu powtórzo-
nym, jest tekst podany przedtém w księdze drugiej.

49 שפת-נחל ארזן ועד-הַר שֵׂאן הוא חַרְמוֹן: וְכָל--
הָעֵרְבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה וְעַד יַם הָעֵרְבָה תַּחַת
אֲשֶׁר־תִּפְסְגָה: פ

ה.
1 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל
אֶת-הַחֻקִּים וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנוֹכֶם
2 הַיּוֹם וְלִמְדַתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
3 כָּרַת עִמָּנוּ בְרִית בְּחֵרֵב: לֹא אֶת-אֲכַתֵּינוּ כָּרַת יְהוָה
אֶת-הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אֲתָנוּ אֲנַחְנוּ אֱלֹהֵי פֹה הַיּוֹם כָּלְנוּ
4 חַיִּים: פָּנִים וּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהַר מְתוֹךְ
5 הָאֵשׁ: אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין-יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לְהַגִּיד
לָכֶם אֶת-דִּבְרֵי יְהוָה כִּי יֵרְאֹתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא-עֲלִיתֶם
6 בְּהַר לֵאמֹר: ס אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵיךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
7 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: לֹא-יְהוָה לָךְ אֱלֹהִים
8 אֲחֵרִים עַל-פָּנָי: לֹא-תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר
בְּשָׁמַיִם וּמִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאֶרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם וּ
9 מִתַּחַת לָאֶרֶץ: לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אָנֹכִי
יְהוָה אֱלֹהֵיךְ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֵינֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים וְעַל--
10 שְׁלִישִׁים וְעַל-רִבְעִים לְשֹׂנְאֵי: וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים
11 לְאֹהֲבֵי וּדְשָׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ס לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-יְהוָה
אֱלֹהֵיךְ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנְקֹה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר-יִשָּׂא אֶת-שְׁמוֹ
12 לְשׂוֹא: ס שְׁמֹר אֶת-יּוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי וּ
13 יְהוָה אֱלֹהֵיךְ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל-מְלַאכְתֶּיךָ:

ה' 10 v. מצותי ק'

49. Por. 3, 17. Określenie stanowiska, z którego Mojżesz w całej
księdze przemawia.

Rozd. 5. 1. Powtórzenie głównych podstaw nauki było szczegól-
nie dla młodej generacji koniecznym. ויקרא por. Gen. 49, 1.

3. Nietylko z nimi, lecz i z nami, por. Gen. 32, 28.

14. Ale dzień siódmy — Sabbat Wiekuistemu, Bogu twojemu, — nie czyn żadnej roboty, ani ty, ani syn twój, ani córka twoja, ani sługa twój, ani służebnica twoja, ani wół, ani osiel twój, ani żadne bydło twoje, ani obcy, który w bramach twoich, aby wypoczął sługa twój, i służebnica twoja, jako i ty.

15. A pamiętaj, żeś niewolnikiem był w ziemi Mieraim, i wywiódł cię Wiekuisty, Bóg twój, ztamtąd ręką przemozną, i ramieniem wyciągniętym, a przeto przykazał ci Wiekuisty, Bóg twój, obchodzić dzień Sobotni!

16. Czcij ojca twego, i matkę twoją, jako przykazał ci Wiekuisty, Bóg twój, aby się przedłużyły dni twoje, i aby ci dobrze było na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie!

17. Nie zabijaj; i nie łam małżeńskiej wiary; i nie kradnij; i nie dawaj przeciw bliźniemu twemu świadectwa fałszywego!

18. I nie pożądaj żony bliźniego twojego, ani pragnij domu bliźniego twojego, pola jego, albo sługi jego, albo służebnicy jego, wołu albo osła jego, ani niczego, co do bliźniego twojego należy!“

19. Słowa te wyrzekł Wiekuisty do całego zgromadzenia waszego, na górze, z pośród ognia, obłoku i mgły, głosem doniosłym, nieprzerwanym, i spisał je na dwu tablicach kamiennych, i oddał je mnie;

20. A gdyście usłyszeli głos ten z pośród ciemności, a góra płonęła ogniem, — przystąpiliście do mnie, wszyscy naczelnicy pokoleń waszych, i starsi wasi, --

21. I rzekliście: „Oto ukazał nam Wiekuisty, Bóg nasz, chwałę Swoję, i wielkość Swoję; a i głos Jego słyszeliśmy z pośród ognia; dnia dzisiejszego widzieliśmy, że przemawia Bóg do człowieka — a on żywym zostaje;

22. A teraz, pocóż nam umierać? Wszak pożre nas ogień ten wielki; jeżeli dalej usłyszym głos Wiekuistego, Boga naszego, pomrzemy!

23. Albowiem gdzież którykolwiek śmiertelny, któryby słyszał głos Boga żywego, przemawiającego z pośród ognia, jako my, — a żywym pozostał?

24. Przystąpże ty, a wysłuchaj wszystko, co powie Wiekuisty, Bóg nasz, tobie, abyśmy to usłyszeli i spełnili!“

25. I usłyszał Wiekuisty głos słów waszych, gdyście mó-

14 וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת וְלַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כֹל-
מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְשׂוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ
וְכָל-בְּהֵמַתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ
15 וְאִמְתְּךָ כַּמִּוֶּדֶ : וּזְכַרְתָּ כִּי-עַבְדֵּי הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיֹּצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֵעַ נְטוּיָה עַל-
16 כַּן צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת : ׀ כִּפְדָּה אֶת-
אֲבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן וַיֹּארִיכוּ
יְמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
17 נָתַן לְךָ : ׀ לֹא תִרְצָח : ׀ וְלֹא תִנְאַף : ׀ ׀ וְלֹא
תִגְנֹב : ׀ וְלֹא-תַעֲנֶה בְרֵעֶךָ עַד שְׂוֹא : ׀ ׀ וְלֹא
18 תַחְמֹד אִשְׁתֵּי רֵעֶךָ ׀ וְלֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ שְׂדֵהוּ
19 וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ שׂוֹרּוֹ וְחֲמֹרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ : ׀ ׀ אֶת-
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל-כָּל-קְהֵלְכֶם בְּהַר מֹתָן
הָאֵשׁ הַעֲנַן וְהָעֶרְפֶּל קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יָסַף וַיִּכְתַּבְכֶם עַל-
20 שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים וַיִּתֶּנָּם אֵלַי : וַיְהִי כִשְׁמַעְכֶם אֶת-הַקּוֹל
מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהִהָר פִּעַר בְּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּ אֵלַי כָּל-רֵאשֵׁי
21 שְׁבָטֵיכֶם וּקְנִיכֶם : וַתֹּאמְרוּ הֵן הִרְאָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֶת-כְּבוֹדוֹ וְאֶת-גְּדֻלוֹ וְאֶת-קְלוֹ שָׁמַעְנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַיּוֹם
22 הַזֶּה רָאִינוּ כִּי-דִבֶּר אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וְחַי : וְעַתָּה לָמָּה
נָמוּת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת אִם-יִסְפָּיִם אֲנַחְנוּ
23 לְשָׁמַע אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עוֹד וּמָתָנוּ : כִּי מִי כָל-
בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מִדְּבַר מִתּוֹךְ-הָאֵשׁ
24 כָּמֵנוּ וַיְחַי : קָרַב אַתָּה וּשְׁמַע אֶת כָּל-אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְאַתָּה תִּדְבַר אֵלַינוּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר יִדְבַר יְהוָה
25 אֱלֹהֵינוּ אֵלֶיךָ וּשְׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ : וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קוֹל

v. 21. ה' במין.

15. Motyw przedstawiający Sobotę jako pamiątkę stworzenia jest tu pominięty, przeważa bowiem w całej księdze idea narodowa.

19. Ex. 20, 18—21. ולא יסף głosem niemilkującym, inni „i nie więcej“ — Num. 11, 25. albo i nigdy się nie powtarzającym.

24. נח Num. 11, 15.

wili ze mną, i rzekł Wiekuisty do mnie: „Słyszałem głos słów ludu tego, które mówili do ciebie, — dobrém to wszystko, co powiedzieli!

26. Oby też serce ich pozostało takim, aby się obawiali Mnie, i przestrzegali wszystkich przykazań Moich po wszystkie dni, aby dobrze było im, i synom ich na wieki!

27. Idźże, a powiedz im: wróćcie do namiotów waszych!

28. Ty zaś zostań tu przy Mnie, a powiem ci wszystkie przykazania i ustawy i prawa, których ich nauczać będziesz, aby je spełniali na ziemi, którą oddaję im w posiadanie!

29. A przeto starajcie się postępować tak, jako rozkazał wam Wiekuisty, Bóg wasz; nie zbaczajcie ani na prawo, ani na lewo.

30. Całą drogą, którą wskazał wam Wiekuisty, Bóg wasz, postępujcie, abyście żyli i dobrze się wam wiodło, i żebyście przedłużyli dni wasze na ziemi, którą posiadziecie.

ROZDZIAŁ VI.

1. A oto przykazania, ustawy i prawa, których rozkazał Wiekuisty, Bóg wasz, nauczyć was, abyście je spełniali na ziemi, do której idziecie, by ją posiadać:

2. Żebyś się obawiał Wiekuistego, Boga twojego, przestrzegając wszystkich ustaw i przykazań Jego, które ci przykazuję. — ty i synowie twoi, i synowie synów twoich, po wszystkie dni życia twego, — i aby się przedłużyły dni twoje;

3. Abyś słuchał Izraelu, a starał się to spełnić, aby ci dobrze było, i żebyście się rozmnożyli bardzo, — jako przyrzekł ci Wiekuisty, Bóg ojców twoich, — na ziemi, opływającej mlekiem i miodem.

4. Słuchaj, Izraelu! Wiekuisty, Bóg nasz, Wiekuisty — jedyny!

5. A będziesz miłował Wiekuistego, Boga twojego, całym sercem twojem, i całą duszą twoją, i całą mocą twoją.

6. I niechaj będą słowa te, które ci przykazuję dzisiaj, na sercu twojem!

4. Na wzór dekalogu zaczyna się i wyjaśnienie Zakonu od prawdy zasadniczej, stanowiącej kardynalną podstawę Judaizmu: istnieje tylko jeden, w istocie swojej jedyny Bóg, który wszelki politeizm wyklucza.

5. Jemu też należy się wyłączna i niepodzielna miłość, która się w służbie Bożej i pełnieniu woli jego wyraża. מאר możliwość, siła, 2 Król. 23, 25.

6. Te dwie nauki o jedności i miłości Bożej mają być na sercu wypisane, Jer. 31, 32. albo też do serca przywiązane, jako przedmiot ustawicznych rozpamiętywań, Ps. 1, 2.

דְּבָרֶיכם בְּדַבְרֵכם אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שְׁמַעְתִּי אֶת־
 קוֹל דְּבָרַי הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְרוּ אֵלַי הִיטִיבוּ כָּל־אֲשֶׁר
 דִּבְרוּ: מִי־יָתֵן וְהָיָה לְכֶם זֶה לְהֵם לְיִרְאָה אֹתִי וּלְשַׁמֵּר
 אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי כָּל־הַיָּמִים לְמַעַן יֵיטֵב לָהֶם וּלְבָנֵיהֶם
 לְעֹלָם: לֵךְ אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ לְכֶם לְאַהֲלֵיכֶם: וְאַתָּה פֹה
 עֹמֵד עִמָּדִי וְאַדְבַּרְהָ אֵלַיךְ אֶת כָּל־הַמִּצְוָה וְהַחֲקִים
 וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּלְמָדָם וַעֲשׂוּ כַּאֲרֵץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן
 לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: וְשִׁמְרַתֶם לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אַתְּכֶם לֹא תִסְרוּ יָמִין וּשְׂמָאל: בְּכָל־הַדֶּרֶךְ
 אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אַתְּכֶם תֵּלְכוּ לְמַעַן תַּחֲיוּן וְטוֹב
 לְכֶם וְהִאֲרַכְתֶּם יָמִים בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּירְשׁוּן:

1 וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אַתְּכֶם לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁמֵּר
 אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֹתָהּ וּבְנֶה
 וּבִן־בְּנֶה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יֵאֲרָבֵן יָמֶיךָ: וּשְׁמַעְתָּ
 יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרַתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וְאֲשֶׁר תִּרְבֶּן
 מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבֶת
 חֶלֶב וְדָבָשׁ:

4 שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד: וְאַהֲבַת אֶת
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ:
 6 וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם עַל־לִבְּךָ:

v. 4' ע' ר' רבתי

26. Serce ich, w przeciwstawieniu do wyrażonych ustami postanowień. Oby się wszystko na słowach nie skończyło!

27. Do obozu, podczas gdy Mojżesz dalsze przykazania odbierał. Ex. 24, 14. 32, 1.

Rozd. 6. 1—3. Słowa wstępne, objaśniające cel, do którego przykazania i ustawy, w rozdziale 5, 28. wymienione, zmierzają.

3. 40. por. 4, 40.

7. I wpajaj je dzieciom twoim, i rozmawiaj o nich, bawiać w domu twoim, i idąc drogą, i kładąc się, i wstawając.

8. I nawiązesz je jako znak na rękę twoją, i niechaj będą przepaską między oczyma twojemi.

9. I napiszesz je na podwojach domu twego, i na bramach twoich!

10. A gdy wprowadzi cię Wiekuisty, Bóg twój, do ziemi, którą zaprzysiął ojcóm twoim, Abrahamowi, Ie'hakowi, i Jakóbowi, że ją da tobie, — miasta wielkie i piękne, których nie budowałeś; —

11. I domy pełne dóbr wszelakich, których nie napełniałeś; — i studnie wyciosane, których nie wyciosałeś; winnice i oliwnice, których nie sadziłeś, — a będziesz pożywał, i nasycisz się, —

12. Strzeżże się, abys nie zapomniał Wiekuistego, który cię wywiódł z ziemi Micraim, z domu niewoli!

13. Wiekuistego, Boga twojego, obawiaj się, i Jemu służ, i na imię Jego przysięgaj!

14. Nie uganiajcie się za bogami cudzymi, z pośród bóstw ludów, które wokoło was!

15. Gdyż Bogiem żarliwym — Wiekuisty, Bóg twój, w pośród ciebie; aby nie wspanął gniew Wiekuistego, Boga twojego, przeciw tobie, a nie wytepił cię z oblicza ziemi!

16. Nie doświadczajcie Wiekuistego, Boga waszego, jakżeście doświadczali Go w Massa!

17. Ściśle przestrzegajcie przykazań Wiekuistego, Boga waszego, i świadectw jego, i ustaw Jego, które ci przykazał.

18. A czyń, co prawe i dobre w oczach Wiekuistego, aby ci się dobrze wiodło, i abys poszedł i zdobył ową ziemię piękną, którą zaprzysiął Wiekuisty ojcóm twoim;

19. Aby wyrugował wszystkich wrogów twoich przed tobą, jako wyrzekł Wiekuisty.

20. Gdy zapyta cię syn twój w przyszłości, i powie: „Cóż to za świadectwa, i ustawy i prawa, które przykazał wam Wiekuisty, Bóg nasz?“

21. Odpowiesz wtedy synowi twemu: „Niewolnikami byliśmy Faraona w Micraim, i wywiódł nas Wiekuisty z Micraim ręką przemożną;

niem zasadniczém, i objawia się w służbie Bożej i w wyznaniu wiary, por. Jez. 48, 1. Jer. 12, 16.

16. Najprzód doświadczyc, czy Bóg w istocie się nimi opiekuje, by następnie mu służyć, por. Ex. 17, 7.

17. Należy przeciwnie bez uprzednich prób woli Bożej ulegać.

18. Dziejowe źródła Judaizmu nie powinny być młodzieży izr. obce.

7 וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַנְיֵיךָ וּדְבַרְתָּ בְּסִבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ
8 בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל-יָדְךָ וְהָיוּ
9 לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבָתָם עַל-מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:
10 ׀ וְהָיָה כִּי-יָבִיאֲךָ וַיְהִי אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם לְאַכְרָהֶם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב לָתֵת לָךְ עָרִים
11 גְּדֹלֹת וְטוֹבֹת אֲשֶׁר לֹא-בָנִיתָ: וּכְתִים מְלֵאִים בְּלִטּוֹב
אֲשֶׁר לֹא-מְלֵאתָ וּכְרַת חַצּוּבִים אֲשֶׁר לֹא-חֲצַבְתָּ בְּרַמִּים
12 וְחֵיתִים אֲשֶׁר לֹא-נִטְעַתָּ וְאֲכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן-
תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
13 עַבְדִּים: אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאִתּוֹ תַעֲבֹד וּבְשֵׁמוֹ
14 תִשָּׁבַע: לֹא תִלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים
15 אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיכֶם: כִּי אֵל קָנָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ
פֶּן-יִחַרְהֶ אַף-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידֲךָ מֵעַל פְּנֵי
16 הָאֲדָמָה: ׀ לֹא תִנְסוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּאֲשֶׁר
17 נִסִּיתֶם בְּמִסָּה: שְׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
18 וְעֲדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוְּךָ: וְעֲשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי
יְהוָה לְמַעַן יֵטֵב לָךְ וּבָאֵת וַיִּרְשֶׁתָּ אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
19 אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם: לְהַדְרִיף אֶת-כָּל-אִיבֵיךָ מִפְּנֵיךָ
20 בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ׀ כִּי-יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר
מָה הָעֲדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
21 אֲתָבֶם: וְאָמַרְתָּ לְבְנֶךָ עַבְדִּים הָיִינוּ לְפָרַעַה בְּמִצְרַיִם

v. 11 ב' טעמים.

7. T. j. zawsze i wszędzie.

8. Por. 11, 18. Ex. 13, 9. 16.

9. Na bramach miast, por. 5, 14. Izraelici umieszczają przeto do-
tąd pisane ustępy Deut. 6, 4—9. i 11, 13—21. na odrzwiach mieszkań
swoich, aby naukę swą wciąż sobie uobecnić, por. Ex. 13, 9. 16. Zwy-
czaj ten przejęli i Mahometanie, umieszczając często ustępy z Koranu
na drzwiach albo ścianach.

13. Bojaźń, wypływająca z uczucia niemocy i znikomości wobec
majestatu i wszechpotęgi Bożej, jest niemniej jak miłość przykaza-

22. I czynił Wiekuisty znamiona, i cuda wielkie i dotkliwie nad Micraim, nad Faraonem i nad całym domem jego w oczach naszych;

23. A nas wywiódł z tamtąd, aby zaprowadzić nas, i oddać nam ziemię, którą zaprzysiągł ojcóm naszym.

24. I przykazał nam Wiekuisty spełniać wszystkie te ustawy, — obawiać się Wiekuistego, Boga naszego, aby nam dobrze było po wszystkie dni, aby nam życie zachować, jako i dziś.

25. I będzie to zasługą naszą, gdy będziemy się starali spełniać cały ten zakon przed Wiekuistym, Bogiem naszym, jako przykazał nam.

ROZDZIAŁ VII.

1. Gdy zaprowadzi cię Wiekuisty, Bóg twój, do ziemi, do której idziesz, abys ją posiadał, i wyruguje narody liczne przed obliczem twojem: Chittejczyka, i Girgaszytę, i Emorejczyka, i Kanaanejczyka, i Peryzejczyka, i Chywitę, i Jebusytę, — siedm narodów większych i silniejszych od ciebie, —

2. A wyda je Wiekuisty, Bóg twój, tobie, że porazisz je: podaj je wtedy zakłęciu; nie zawieraj z nimi przymierza, ani oszczędzaj ich, —

3. I nie spowinowacaj się z nimi; córki twojej nie wydawaj za syna jego, i córki jego nie bierz dla syna twego;

4. Gdyżby odwiódł syna twego odemnie, a służyliby bogom cudzym, że wspaniałby gniew Wiekuistego na was, a wytępiłby cię rychło;

5. Lecz tak postępujcie z nimi: ofiarnice ich zburcie, a posągi ich pokruszcie, a gaje ich wyrąbcie, a bałwany ich popalcie ogniem.

6. Boś ty lud święty Wiekuistemu, Bogu twojemu; ciebie wybrał Wiekuisty, Bóg twój, abys był ludem Jego wyłącznym, ze wszystkich ludów na powierzchni ziemi;

7. Nie przeto, żebyście liczniejsi byli, niż wszystkie ludy, polubił was Wiekuisty, i wybrał was, — wyście wszak najmniej liczni ze wszystkich ludów;

8. Lecz dla miłości Wiekuistego ku wam, i dla zachowa-

—
Izraelici nie naśladowali. Por. Ex. 23, 32; 34, 12. Lev. 18, 24. Deut. 9, 5. 12, 31; 18, 9.

3. Ex. 34, 16. בנו odnosi się do każdego z mieszkańców Kanaanickich.

5. אשר Ex. 34, 13.

6. Por. Ex. 19, 5.

7. המעט może lepiej: małą cząstką, drobnym ułamkiem ogółu ludów.

22 וַיֵּצֵאוּנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתוֹת וּמִפְתֹּתִים גְּדֹלִים וְרָעִים בְּמִצְרַיִם בְּפָרְעָה וּבְכָל-בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ: וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מֹשֶׁה לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּנוּ: וַיֵּצֵאוּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לִירְאָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל-הַיָּמִים לְחַיֵּתָנוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה: וַיִּזְדַּקֶּה תְהִי־הָלָנוּ כִּי-נִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ: ׀

ז.

1 כִּי וַיִּבְרָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בֹא-שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם-רַבִּים מִפְּנֵיךָ הַחֲתִי וְהַגְּרִזִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שִׁבְעָה גּוֹיִם רַבִּים וְעַצוּמִים מִמֶּךָ: וְנָתַנְם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִפִּיתָם הַחֶרֶם תַּחְרִים אֹתָם לֹא-תִכְרַת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תִחַנֵּם: וְלֹא תִתַּחֲתֶן בָּם בְּתֵד לֹא-תִתֵּן לְבָנוּ וּבְתוֹ לֹא-תִקַּח לְבָנָה: כִּי-יִסֹר אֶת-בְּנֶיךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף-יְהוָה בָּכֶם וְהִשְׁמִידֶךָ מֵהָר: כִּי-אִם-בָּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתְצוּ וּמִצְבֹּתָם תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשִׁירָהֶם תִּגְדַּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ: כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָחַר וְיְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהִיּוֹת לָּו לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה: לֹא מֵרַבְּכֶם מִכָּל-הָעַמִּים חִשַּׁק יְהוָה בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי-אַתֶּם הִמְעַט מִכָּל-הָעַמִּים: כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֹתְכֶם וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת-

25. Cnotą, a zarazem zasługą i szczęściem naszym, por. 24, 13. i Gen. 15, 6.

Rozdz. 7. 1. Prawidła zachowania się przy zdobyciu kraju. ואל כל זרועות, zzuwać.

2. Przepisy te, odnoszące się wyłącznie do wymienionych tu plemion, spowodowane były wyjątkową dzikością ich obyczajów bałwochwalczych, paleniem dzieci itd. i łączącą się z tém obawą, aby ich

nia przysięgi, którą zaprzysiągł ojcom waszym, wywiódł was Wiekuisty ręką przemożną, i oswobodził cię z domu niewoli, z ręki Faraona, króla Micraim.

9. A tak wiedz, że Wiekuisty, Bóg twój, jedynie Bogiem jest, Bogiem rzetelnym, który zachowuje przymierze i łaskę miłującą Go i przestrzegającym przykazań Jego, — do tyśięcznego pokolenia;

10. A odplaca nienawidzącym Go — każdemu w obliczu jego, aby go zagubić; nie omieszka nienawidzącemu Go, w obliczu jego odplaci mu.

11. I tak przestrzegaj zakonu, i ustaw, i praw, które przykazuję ci dzisiaj, abys je spełniał.

12. I stanie się, za to, że słuchać będziecie praw tych strzegąc i spełniając je, — że ci wtedy dochowa Wiekuisty, Bóg twój, przymierza i łaski, które zaprzysiągł ojcom twoim;

13. I umiłuje cię, i pobłogosławi, i rozmnoży cię, i pobłogosławi owoc żywota twojego, i owoc ziemi twojej, zboże twoje i moszcz twój, i oliwę twoją, płód rogacizny twojej, i przychówek trzód twoich, na ziemi, którą zaprzysiągł ojcom twoim oddać tobie.

14. Błogosławionym będziesz nad wszystkie ludy; nie będzie u ciebie nieplodnego, ani nieplodnej, — nawet między bydłem twojem.

15. I oddali Wiekuisty od ciebie wszelką niemoc, i wszelkie choroby Micraimu dotkliwe, które znasz; nie dopuści ich na cię, lecz sprawdzi je na wszystkich nieprzyjaciół twoich;

16. I pochłoniesz wszystkie te ludy, które Wiekuisty, Bóg twój, poda tobie; nie uzali się nad nimi oko twoje, abys nie służył bogom ich: bo byłoby to zasadzką dla ciebie.

17. Gdybyś powiedział w sercu twojem: „liczniejsze są narody te odemnie, — jakże zdołam je wypędzić?”

18. Nie obawiaj się ich; — wspomnij na to, co uczynił Wiekuisty, Bóg twój, Faraonowi, i całemu Micraim;

19. Na owe doświadczenia wielkie, które widziały oczy twoje, i na znamiona i cuda, i rękę przemożną, i ramię podniesione, któremi cię wywiódł Wiekuisty, Bóg twój; — tak to uczyni Wiekuisty, Bóg twój, wszystkim ludom, których się obawiasz;

13. Ex. 23, 25—27. שגר Ex. 13, 12. עשורת od עשר być obfitym, bogatym, młody przychówek trzód, stąd עשרת znana bogini płodności i אסרה drugie miano tej fenickiej bogini, por. 28, 4. Gen. 14, 5.

15. Egipt był siedliskiem różnych chorób naskórnych i zaraźliwych, por. 28, 27. Ex. 15, 26.

16. Ex. 23, 33; 34, 12.

השבעה אשר נשבע לאבותיכם הוציא יהוה אתכם ביד חזקה ויפדד מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים: וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים האל הנאמן שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותו לאלה דור: ומשלם לשנאיו אל פניו להאבדו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו: ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוה היום לעשותם:

פ פ פ פ

12 והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך: ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך הגנה ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך: פרוך תהיה מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובכהמתך: והסיר יהוה מפה כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישלם בך ונתנם בכל שנאיך: ואכלת את כל העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך לא תחוס עינך עליהם ולא תעבד את אלהיהם כי מוקש הוא לך: אם כי תאמר בלבבך 17 רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם: לא תירא מהם וזכר תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל מצרים: המפת הגדלת אשר ראו עיניך והאתת והמפתים והיד החזקה והזרע הנטויה אשר הוצאת יהוה אלהיך כן יעשה יהוה אלהיך לכל העמים

9 v. מצותיו ק'

10. אל פניו za życia, tak że to sam jeszcze widzi i czuje, por. Gen. 11, 28. Za życia zaś znaczy do czwartego pokolenia, którego w owych czasach jeszcze dożyć było można. Jest to wyjaśnienie Ex. 20, 5. Deut. 5, 9. stwierdzające, że nie idzie tu o niewinnych potomków grzesznika, lecz o ukaranie grzesznika samego, por. Deut. 24, 16. 2 Król. 14, 6. Jer. 31, 29. Ezech. 18.

20. Szerszeni też naszle Wiekuisty, Bóg twój, na nie, aż wyginą pozostali i ukryci przed obliczem twojem;

21. Nie lękaj się ich; gdyż Wiekuisty, Bóg twój, wśród ciebie, Bóg wielki i groźny!

22. I wyrugnje Wiekuisty, Bóg twój, narody te przed tobą powoli; nie wytępisz ich szybko, by nie namnożyły się przeciw tobie zwierzęta dzikie.

23. I wyda je Wiekuisty, Bóg twój, tobie, i przerazi je przerażeniem wielkiem, aż wytępione będą.

24. I wyda królów ich w ręce twoje, i zgładzisz imię ich z pod nieba; nie ostoi się nikt przed tobą, póki nie wytępisz ich.

25. Posągi bóstw ich popalisz ogniem; nie pożądaj srebra i złota na nich, by je zabierać sobie: abys się nie usiłił w niem; ponieważ ohydą to dla Wiekuistego, Boga twojego;

26. A nie wnoś ohydy w dom twój, abys nie uległ zaklęciu, jak ono: brzydzić się tém będziesz, a pogardzać niem, bo zaklęte to!

ROZDZIAŁ VIII.

1. Wszystkie przykazania, które nakazuję wam dzisiaj, starajcie się spełniać, abyscie żyli, i rozmnożyli się, i weszli i zdobyli ziemię, którą zaprzysiągł Wiekuisty ojcóm waszym;

2. A pamiętaj na całą drogę, którą cię prowadził Wiekuisty, Bóg twój, oto już czterdzieści lat po pustyni, aby cię ukorzyć, aby cię doświadczyć i poznać, co w sercu twojem, — czy będziesz przestrzegał przykazań Jego, czy też nie?

3. Przeto upokarzał cię, i morzył cię głodem, i karmił cię manną, któregoś nie znał ani znali ojcowie twoi, — aby ci pokazać, iż nie samym chlebem żyje człowiek, ale i przez każde wyrzeczenie ust Wiekuistego, żyć może człowiek;

4. Odzież twoja nie zwiotszała na tobie, a noga twoja nie nabrzmiała — oto już czterdzieści lat.

5. I tak poznaj w sercu swoim, że jako naucza człowiek syna swego, tak Wiekuisty, Bóg twój, naucza ciebie!

2. Nędza, która im na pustyni towarzyszyła, była środkiem wychowawczym, aby ich krnąbrność i dumę złamać, i prawdziwe usposobienie ich wypróbować, por. Gen. 22, 12. Ex. 20, 26.

3. Niedostatek i zesłanie manny uobecniały im zależność ich od Boga, przekonali się mianowicie, że Jego tylko słowu czyli potędze twórczej, zdolnej w potrzebie nieznanie źródła wyżywienia otworzyć, każda istota byt swój zawdzięcza.

4. Nie brakowało wam materiału na odzież i sandały, por. 29, 4. כָּפַץ wzdymać się, puchnąć.

5. Niechaj poznanie, że cierpienia miały tylko dobro twe na celu, stanie się głębokim przekonaniem twojem, por. 15, 9.

20 אִשְׂרָאֵל־אֲתָהּ יִרְאֵה מִפְּנֵיהֶם: וְגַם אֶת־הַצְּרָעָה יִשְׁלַח יְהוָה
21 אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבָד הַגְּשָׁאִים וְהַנְּסֻתָּיִם מִפְּנֵיךָ: לֹא
תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבְּךָ אֵל גָּדוֹל
22 וְנוֹרָא: וְנִשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מֵעַם
מֵעַם לֹא תוּכַל כִּלְתֵּם מִהֵרָ פֶּן־תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ תֵּיַת הַשָּׂדֶה:
23 וְנִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִפְנֵיךָ וְהָמָס מִהוֹמָה גְּדֹלָה עַד
24 הַשָּׁמַיִם: וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהִאֲבֹדְתָ אֶת־שֵׁם מִתַּחַת
25 הַשָּׁמַיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשְּׂמֹדָה אֲתָם: פְּסִילֵי
אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרַפּוּן בְּאֵשׁ לֹא־תַחֲמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם
וְקָחְתָ לָךְ פֶּן תִּנְקֹשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא:
26 וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתְךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כְּמֹהוּ שִׁקְוִי
תִּשְׁקָצְנוּ וְתַעֲבֹ וְתִתְעַבְנוּ כִּי־חֵרֶם הוּא: פ

ח.

1 כֹּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תַּחֲיוּן וְרִבִיתֶם וּבֵאתֶם וּירְשֶׁתֶם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
2 נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם: וְזָכַרְתָ אֶת־כָּל־הַדְּרָךְ אֲשֶׁר
הוֹלִיכָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לְמַעַן
עֲנִתְךָ לְנִפְתָּךְ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ הַתִּשְׁמֹר מִצְוֹתוֹ
3 אִם־לֹא: וַיַּעֲנֶךָ וַיִּרְעַבְךָ וַיֹּאכְלֶךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־
יָדַעַת וְלֹא יָדָעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעַךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם
לָבֶדוּ יַחֲיוּ הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצֵא פִי־יְהוָה יַחֲיוּ הָאָדָם:
4 שִׁמְלַתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעֲלֶיךָ וּרְגִלְךָ לֹא כָצְקָה זֶה אַרְבָּעִים
5 שָׁנָה: וַיִּדְעַת עִם־לִבְּכָךָ כִּי בְּאֲשֶׁר יִסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ

1 v. 22 סבירין האלה. ח' 2 v. מצותיו קרי

20. Ex. 23, 28. צרעה.

22. Ponieważ nie zdołasz całej ziemi odrazu zaludnić i uprawiać, Ex. 23, 29. 30.

24. Joz. 10, 22; 11, 12; 12, 7.

26. Por. Lev. 27, 29. i zastosowanie Joz. 7. כָּפַץ odnosi się do וַיִּתְעַבְנוּ.

Rozd. 8. 1. Dalszy ciąg napomnień 5, 29; 6, 2; 17—19; 7, 11.

6. Przestrzegaj tedy przykazań Wiekuistego, Boga twojego, abys chodził drogami Jego, i obawiał się Go;

7. Albowiem Wiekuisty, Bóg twój, prowadzi cię do ziemi pięknej, do ziemi, gdzie potoki wód, źródła i tonie wypływają po dolinach i górach;

8. Do ziemi pszenicy, i jęczmienia, i winogrodu, i fig, i granatowych drzew; do ziemi oliwników i miodu;

9. Do ziemi, w której bez skapienia będziesz pożywał chleb, i gdzie na niczym zbywać ci nie będzie; do ziemi, której kamienie żelazem, a z której gór wydobywać będziesz miedź;

10. I będziesz jadł i nasyć się; i będziesz błogosławił Wiekuistego, Boga twojego, za ziemię piękną, którą dał tobie.

11. Strzeż się, abys nie zapomniał Wiekuistego, Boga twego, abys nie zaniedbał przykazań, i praw, i ustaw Jego, które ci dzisiaj nakazuję!

12. By gdy jeść będziesz do syta, i domy piękne budujesz, a zamieszkaż w nich, —

13. A rogacizny i trzód ci się namnoży, srebra téż i złota ci się namnoży, i wszystko co twoje się rozmnoży, —

14. Nie wyniosło się serce twoje, abys zapomniał Wiekuistego, Boga twojego, który cię wywiódł z ziemi Micraim, z domu niewoli, —

15. Który cię przeprowadził przez tę pustynię wielką i straszna, gdzie żmije, węże jadowite, i niedźwiadki, i susza bezwodna, a wytoczył ci wodę ze skały krzemiennej;

16. Który karmił cię na pustyni manna, której nie znali ojcowie twoi, — aby cię ukorzyć i doświadczyć, aby ci dobrze uczynić w przyszłości twojej! —

17. Abyś nie rzekł w sercu swojem: siła moja i moc ręki mojej zdobyła mi te dobra;

18. Lecz pamiętaj na Wiekuistego, Boga twojego, — iż On to jest, który ci używa siły ku nabywaniu dóbr, — aby stwierdzić przymierze Swoje, które zaprzysiągł ojcom twoim, jako dziś widzisz.

19. I będzie, gdy zapomnisz Wiekuistego, Boga twojego, a pójdziesz za bogami cudzymi, i będziesz im służył i korzył się im, — to ostrzegam was dzisiaj, że zginać zginiecie!

20. Jako narody, które Wiekuisty gubi przed wami, tak zginiecie i wy za to, że nie posłuchacie głosu Wiekuistego Boga waszego.

9. I będziesz jadł i nasyć się; i będziesz błogosławił Wiekuistego, Boga twojego, za ziemię piękną, którą dał tobie.

15. Num. 21, 6.

18. Jako dziś, po zdobyciu zajordańskiej ziemi, widzisz.

6 יהוה אלהיך מיסרה: ושמרת את מצות יהוה אלהיך

7 ללכת בדרךיו וליראה אתו: כי יהוה אלהיך מביאך

אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים

8 בפקעה ובהר: ארץ חטה ושערה ונפן ותאנה ורמון

9 ארץ זית שמן ודבש: ארץ אשר לא כמספנת תאכל-

בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל

ומהרריה תחצב נחשת: ואכלת ושבעת וברכת את-

יהוה אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך: השמר

לך פן תשכח את יהוה אלהיך לבלתי שמר מצותיו

ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה היום: פן תאכל ושבעת

18 ובתים טבים תבנה וישבת: ובקרד וצאנך רבין וכסף

14 וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה: ורם ללבך ושכחת

את יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:

15 המוליךך במדבר הגדל והגורא נחש ושרף ועקרב

וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש:

16 המאכלך מן במדבר אשר לא ידעון אבתך למען ענתך

17 ולמען נסתך להיטבך באחריתך: ואמרת בלבך בחי

18 ועצם ידי עשה לי את החיל הזה: וזכרת את יהוה

אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל למען הקים

את בריתו אשר נשבע לאבתך ביום הזה: פ

19 והיה אם שכח תשכח את יהוה אלהיך והלכת אחרי

אלהים אחרים ועבדתם והשתחווית להם העדתי בכך

20 היום כי אבד תאבדון: פגוים אשר יהוה מאבד

מפניכם בן תאבדון עקב לא תשמעון בקול יהוה

אלהיכם: פ

v. 7 קמן ב"ק.

7. Gdzieby cię dobrobyt łatwo na bezdroża prowadził. W porównaniu z Egiptem była Palestyna obficie nawodniona.

8. Innych produktów oprócz tych siedmiu Pięcioksiąg nigdzie nie wymienia. Salomon wysłał 20,000 Kor pszenicy do Tyru, 1 Król. 5, 25. w wyborowe wina obfitowały szczególniejszej okolice Hebronu, Gen. 49, 12.

ROZDZIAŁ IX.

1. Słuchaj Izraelu! ty przeprawisz się dziś za Jarden, by pójść zawładnąć narodami większemi i silniejszymi od ciebie, miastami wielkimi i warownemi aż pod niebo;

2. Ludem wielkim i roslym, synami Enakitów, które znasz, i o którycheś słyszał: „Kto ostoi się przed synami Enaka!”

3. Wiedźże teraz, iż Wiekuisty, Bóg twój, Sam idzie przed tobą, jako ogień trawiący; On je wytępi, i On je zegnije przed tobą, że je wypędzisz, a zglądzisz szybko, jako ci przyrzekł Wiekuisty.

4. Nie mów wszakże w sercu swém, gdy je wyruguje Wiekuisty, Bóg twój, przed obliczem twojém, — powiadając: dla zasługi mojej przywiódł mnie Wiekuisty, abym posiadał tę ziemię, — a dla niegodziwości tych narodów Wiekuisty wypędza je przed obliczem twojém; —

5. Nie dla zasługi twojej, ani dla prawości serca twego wchodzisz, by posiadać ich ziemię, — lecz dla niegodziwości narodów tych, Wiekuisty, Bóg twój, wypędza je przed obliczem twojém, i aby stwierdził słowo, które zaprzysiągł Wiekuisty ojcom twoim, Abrahamowi, Ic'hakowi, i Jakóbowi!

6. Wiedźże tedy, że nie dla zasługi twojej, Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci tę ziemię piękną, abys ją posiadał, — boś ty lud twardego karku!

7. Pamiętaj, a nie zapominaj, jakoś jątrzył Wiekuistego, Boga twojego, na pustyni; od onego dnia, któregoś wyszedł z ziemi Micraim, aż do przyjscia waszego na to miejsce, przekorni byliście Wiekuistemu!

8. I przy Chorebie jątrzyliście Wiekuistego, i rozgniewał się Wiekuisty na was, tak, że chciał was wytępić.

9. Gdy wstąpił na górę, by wziąć tablice kamienne, tablice przymierza, które zawarł Wiekuisty z wami, i przebyłem na górze czterdzieści dni, i czterdzieści nocy, chleba nie jadłem, ani wody nie piłem;

10. Dał mi wtedy Wiekuisty dwie tablice kamienne, opisane palcem Bożym; a na nich wszystkie słowa, które wyrzekł Wiekuisty do was na górze z pośród ognia, w dzień zgromadzenia;

11. I stało się po upływie czterdziestu dni, i czterdziestu nocy, że dał mi Wiekuisty dwie tablice kamienne, tablice przymierza;

9. Ex. 24, 12; 31, 18; 32, 15; 34, 28. Wzmianka o poście nie podana. Ex. 24, 18.

10. W dzień zgromadzenia, u stóp Horebu 10, 4; 18, 16.

ט.

1 שִׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיּוֹם עֲבַר אֶת־הַיַּרְדֵּן לְבֹא לְרִשְׁתַּי
גוֹיִם גְּדוֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׂמַיִם:

2 עַם־גְּדוֹל וְהֵם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אֶת־הָאֶרֶץ יָדַעְתָּ וְאַתָּה
3 שָׁמַעְתָּ מִי וַתִּצַּב לִפְנֵי בְנֵי עֲנָק; וַיִּדְעַת הַיּוֹם כִּי יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ הוּא הָעֹבֵר לִפְנֵיךָ אֲשֶׁר אָכְלָה הוּא יִשְׁמֹדֵם
וְהוּא יִכְנִיעֶם לִפְנֵיךָ וְהוֹרֵשְׁתֶם וְהֵאֱבַדְתֶם מִהַר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר

יְהוָה לְךָ: אֲלֵ־תֹאמַר בְּלִבְכֶךָ בְּהַרְף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֲתָם. מִלִּפְנֵיךָ לֵאמֹר בְּצַדִּיקְתִּי הִבִּיאֵנִי יְהוָה לְרִשְׁתַּי

אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה מוֹרִישֶׁם
מִפְּנֵיךָ: לֹא בְצַדִּיקְתְּךָ וּבִישׁוֹר לִבְכֶךָ אֶת־הָאֶרֶץ לְרִשְׁתַּי אֲתָם

אֲרָצָם כִּי בְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישֶׁם
מִפְּנֵיךָ וְלִמְעַן הָקִים אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם

6 לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב: וַיִּדְעַת כִּי לֹא בְצַדִּיקְתְּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי

7 עִם־קִשְׁה־עֲרַף אֶת־הָאֶרֶץ: זָכַר אֶל־תְּשׁוּבַת אֶת־הַקְּצַפְתָּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצֵאתָ מֵאֲרֶץ

מִצְרַיִם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מִמֵּרִים הָיִיתֶם עִם־
יְהוָה: וּבַחֲרֹב הַקְּצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנֶּף יְהוָה בְּכֶם

9 לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: בַּעֲלַתִּי הִרְרָה לְקַחַת לִוְחַת הָאֲבָנִים
לִוְחַת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וְאַשְׁבַּח בְּהַר אַרְבָּעִים

יּוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי:
10 וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לִוְחַת הָאֲבָנִים כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע

אֱלֹהִים וַעֲלִיָּהֶם כָּכֹל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם
בְּהַר מְתוֹךְ הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַהוּא: וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יּוֹם

11 וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לִוְחַת הָאֲבָנִים

Rozd. 9. 1. Dziś, teraz, wkrótce, por. 6, 20. i Joz. 23, 14.

3. Por. 7, 22. Zegnije tych, których nie wytępi.

6. Ex. 32, 9; 33, 3; 34, 9.

12. I rzekł Wiekuisty do mnie: powstań, znijdź ztąd czempredzej, bo skaził się lud twój, któryś wywiódł z Micraim; zboczyli rychło z drogi, którąm wskazał im: zrobili sobie litego bałwana!

13. I oświadczył mi Wiekuisty, i rzekł: „Widzę Ja ten lud, oto lud to twardego karku;

14. Odstąp odemnie, a wytępię ich, i zgładzę imię ich z pod nieba; a uczynię z ciebie naród możniejszy i liczniejszy od niego!“

15. I zwróciłem się, i zstąpiłem z góry, — góra zaś płonęła ogniem, — a dwie tablice przymierza na obu rękach moich;

16. I spojrziałem, a oto — zgrzeszyliście Wiekuistemu, Bogu waszemu; uczyniliście sobie cielca litego, zboczyliście rychło z drogi, którąm wskazał wam Wiekuisty!

17. Pochwyciwszy tedy owe dwie tablice, rzuciłem je z obu rąk moich, a rozbiłem je przed oczyma waszemi!

18. I upadłem przed obliczem Wiekuistego, jak przedtym, — czterdzieści dni i czterdzieści nocy, chleba nie jadłem, i wody nie piłem, — dla wszystkich grzechów waszych, któremiście zgrzeszyli, czyniąc zło w oczach Wiekuistego, jęcząc Go;

19. Gdyż obawiałem się gniewu i zapalczywości, któremi rozgniewał się był Wiekuisty na was, chcąc wytępić was, — i wysłuchał mnie Wiekuisty i tym razem;

20. Na Alirona też rozgniewał się Wiekuisty bardzo, chcąc go zagubić; i modliłem się też za Ahronem onegoż czasu.

21. I grzeszne dzieło wasze, któreście uczynili, — cielca tego wziąłem, i spaliłem go ogniem, i rozbiłem go, krusząc dobrze, aż się stał miąłkim jak proch, i wrzuciłem proch jego w potok spływający z góry;

22. I w Thabera, i w Massa, i w Kibroth-Hataawa, rozdrażnialiście Wiekuistego.

23. A gdy wysyłał was Wiekuisty z Kadesz-Barnea, mówiąc: „Idźcie, a zdobądźcie ziemię, którą oddaję wam,“ — sprzeciwiliście się również słowu Wiekuistego, Boga waszego, i nie ufaliście Mu, aniście słuchali głosu Jego;

24. Przekorni byliście Wiekuistemu od dnia, którego was poznałem...

17. Na znak, że przymierze złamane.

18. 40 dni wymienione 10, 10. podług Ex. 34, 28.

20. Ex. 32, 21.

21. Grzeszne dzieło, albo przedmiot grzechu por. אישמת שמרן Am. 8, 14.

22. Mówca wraca do w. 7. Ex. 17, 7. Num. 11, 4—34.

12 לחות הברית: ויאמר יהוה אלי קום רד מהר מזה
 13 כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים סרו מהר מן ההר
 14 אשר צויתם עשו להם מסכה: ויאמר יהוה אלי לאמר
 15 ראיתי אתהעם הזה והנה עם קשה ערף הוא: הרף
 16 ממני ואשמידם ואמחה את שםם מתחת השמים
 17 ואעשה אותך לגוי עצום ורב ממנו: ואפן וארד מן
 18 ההר וההר בער באש ושני לוחת הברית על שתי ידי:
 19 וארא והנה חטאתם ליהוה אלהיכם עשיתם לכם עגל
 20 מסכה סרתם מהר מן ההר אשר צוה יהוה אתכם:
 21 ואתפש בשני הלחת ואשלכם מעל שתי ידי ואשפרם
 22 לעיניכם: ואתנפל לפני יהוה כראשנה ארבעים יום
 23 וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על
 24 כל חטאתכם אשר חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה
 25 להבעיסו: כי גרתי מפני האף והחמה אשר קצף יהוה
 26 עליכם להשמיד אתכם וישמע יהוה אלי גם בפעם
 27 ההוא: ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמירו ואתפלל
 28 גם בעד אהרן בעת ההוא: ואתחטאתכם אשר עשיתם
 29 את העגל לקחתי ואשרף אתו באש ואפאת אתו טחון
 30 היטב עד אשר דק לעפר ואשלך את עפרו אל הנחל
 31 הירד מן ההר: ובתבערה ובמסה ובקברת התאוה
 32 מקצפים הייתם את יהוה: ובשלח יהוה אתכם מקדש
 33 ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם
 34 ותמרו את פי יהוה אלהיכם ולא האמנתם לו ולא
 שמעתם בקלו: ממרים הייתם עם יהוה מיום דעתי

14 v. קמין בטרחה. 24 v. מ' קטנה.

12. Ex. 32, 7.

14. Ex. 32, 10. Mojżesz wspomina tu pobieżnie o swej bezinteresowności.

15. Ex. 32, 15. 19.

25. I tak przeleżałem przed obliczem Wiekuistego owe czterdzieści dni, i czterdzieści nocy, przez które przeleżałem, — gdyż wyrzekł Wiekuisty, że wytępi was;

26. I modliłem się do Wiekuistego, i rzekłem: Panie, Wiekuisty! Nie gub ludu Twego, i udziału Twego, których wyzwolił wielkością Twoją, których wywiódł z Micraim ręką potężną;

27. Wspomnij na sługi Twoje, Abrahama, Ic'haka, i Jakóba! nie zważaj na upór ludu tego, na niegodziwość jego, i na grzeszność jego!

28. Aby nie rzekli mieszkańcy ziemi, z której wywiódłeś nas: „Przeto, iż nie mógł Wiekuisty wprowadzić ich do ziemi, którą im przyrzekł, i dla nienawiści ku nim, wywiódł ich, aby ich zagubić na pustyni!”

29. A oni wszak lud Twój, i udział Twój, których wywiódł w mocy Twojej wielkiej, i ramieniem Twojem podniesionem!”

ROZDZIAŁ X.

1. W owym to czasie rzekł Wiekuisty do mnie: „Wyciosaj sobie dwie tablice kamienne, podobne do pierwszych, i wstąp do Mnie na-górę, i sporządź sobie skrzynię drewnianą;

2. A napiszę na tablicach tych słowa, które znajdowały się na tablicach pierwszych, któreś rozbił, a włożysz je do skrzyni!”

3. Sporządziłem tedy skrzynię z drzewa akacyowego, i wyciosałem dwie tablice kamienne, podobne do pierwszych, i wstąpiłem na górę, a dwie tablice w rękę moim:

4. I napisał On na tablicach, na podobieństwo pisma poprzedniego, owe dziesięć słów, które wyrzekł Wiekuisty do was na górze zpośród ognia, w dzień zgromadzenia, i dał je Wiekuisty mnie.

5. I zwróciłem się, i zstąpiłem z góry, i złożyłem tablice owe do skrzyni, którą sporządziłem, i zostały tam, jako mi rozkazał Wiekuisty...

6. Synowie zaś Israela wyruszyli wtedy ze studzien Bne-Jaakan ku Mosera; tam umarł Ahron, i tam pochowany został, i piastował kapłaństwo syn jego, Elazar, miasto niego.

7. Ztamtąd wyruszyli do Gudgod, a z Gudgod do Jotbatha, do ziemi obfitującej w potoki wód...

już przedtém zarządzane, Ex. 25, 10. lecz rozkazu jeszcze nie spełniono.

3. Por. Ex. 34, 4. Sporządziłem za pośrednictwem Becelela.

6. Objasnienie o miejscu, w którym śmierć Ahrona nastąpiła, por. Num. 33, 36.

25 אֲתֶכֶם: וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה אֶת אַרְבַּעִים יְמֵים וְאֶת־
אַרְבַּעִים לַיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי כִּי־אָמַר יְהוָה לְהַשְׁמִיד
26 אֲתֶכֶם: וְאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי־תַשְׁחַת
עַמֶּךָ וְנַחֲלֶתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם
27 בְּיַד חֲזָקָה: זָכֹר לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֱלֹהֵי־
28 תַפְּסָן אֶל־קְשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ: פֶּן־יֹאמְרוּ
הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יְכָלֶת יְהוָה לְהַבְיֵאֵם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם הוֹצֵיאֵם
29 לְהַמָּתָם בַּמִּדְבָּר: וְהֵם עַמֶּךָ וְנַחֲלֶתְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחַךְ
הַגָּדֹל וּבְיָדְךָ הַנְּטוּיָה:
ס

1 בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פָּסֵל־לֶךָ שְׁנֵי־לוחֹת אֲבָנִים
2 כְּרֵאשִׁימִים וְעֹלָה אֵלַי הִרְרָה וְעָשִׂיתָ לָּךְ אֲרוֹן עֵץ: וְאָכַתְבָּ
עַל־הַלְּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלְּחֹת הַרְּאשִׁימִים
3 אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשָׁמַתָּם בָּאֲרוֹן: וְאָעַשׂ אֲרוֹן עֵצִי שְׁטִיִּים
וְאֶפְסַל שְׁנֵי־לוחֹת אֲבָנִים כְּרֵאשִׁימִים וְאָעַל הִרְרָה וְשָׁנִי
4 הַלְּחֹת בְּיָדִי: וַיִּכְתַּב עַל־הַלְּחֹת כַּמִּכְתָּב הַרְּאשִׁוֹן אֶת־
עֵשֶׂר־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַיכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ
5 בַּיּוֹם הַקֶּהֱל וַיִּתְּנֶם יְהוָה אֵלַי: וְאֶפֶן וְאָרַד מִן־הַהָר וְאָשַׁם
אֶת־הַלְּחֹת בָּאֲרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם בְּאֶשֶׁר צִוִּי
6 יְהוָה: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם
7 מֵת אֶהְרֹן וַיִּקְבְּר שֵׁם וַיִּכְתֹּן אֶלְעָזָר בְּנֹו תַחְתָּיו: מִשָּׁם
נָסְעוּ הַגִּדְגָדָה וּמִן־הַגִּדְגָדָה יִטְכַּתֶּה אֶרֶץ נַחֲלֵי־מִים:

י' v. 2 פתח באחת.

25. Dalszy ciąg w. 18. Następne słowa są powtórzeniem podania, Ex. 32, 11—13.

28. Ludy mieszkańcy por. Gen. 6, 11; 41, 36.

Rozd. 10. 1. W czasie, gdym za wami się modlił, 9. 25. odpowiada to Ex. 34, 1. wiersz zaś 10. Ex. 34, 28. Przygotowanie skrzyni było

8. Wówczas to oddzielił Wiekuisty pokolenie Lewi, aby nosiło arkę przymierza Wiekuistego, aby stało przed obliczem Wiekuistego, do usługi Jemu, i aby błogosławiło w imieniu Jego aż po dziś dzień.

9. Przeto nie dostało się Lewiemu części ani udziału przy braciach jego: Wiekuisty, — On udziałem jego, jako mu powiedział Wiekuisty, Bóg twó.

10. I tak zostawałem na górze, jako za dni poprzednich, czterdzieści dni i czterdzieści nocy; i wysłuchał mnie Wiekuisty i na ten raz: nie chciał Wiekuisty zagubić cię;

11. I rzekł Wiekuisty do mnie: „Wstań, wyrusz w drogę przed ludem tym, — niechaj pójdą, a zdobędą ziemię, którąm zaprzysiągł ojcóm ich, oddać im.“

12. A teraz, Izraelu, czegoż Wiekuisty, Bóg twój, żąda od ciebie? Wszak tylko, abys obawiał się Wiekuistego, Boga twój, abys postępował po wszystkich drogach Jego, abys Go miłował, i służył Wiekuistemu, Bogu twojemu, całym sercem twoim, i całą duszą twoją!

13. Abys przestrzegał przykazań Wiekuistego, i ustaw Jego, które przykazuję ci dzisiaj dla dobra twój!

14. Oto, Wiekuistego. Boga twego, są niebiosa i niebiosa, niebios, ziemia, i wszystko, co na niej;

15. Wszakże tylko ojców twoich upodobał Sobie Wiekuisty, że umiłował ich, i wybrał was, potomstwo ich po nich, ze wszystkich ludów, jako to dziś widzisz;

16. I tak obrzezajcie skorupę serca waszego, a karku waszego nie zatwardzajcie więcej, —

17. Albowiem Wiekuisty, Bóg wasz, jest to Bóg bogów, i Pan panów, Bóg wielki, potężny, i wspaniały, który nie zważa na osoby, ani bierze datku;

18. Który wymierza sprawiedliwość sierocie i wdowie, a miłuje cudzoziemca, dając mu chleb i odzież;

14. Uczucia te bojaźni i miłości płynąć powinny już z tego jednego względu, że Pan świata całego, który sam sobie wystarcza i niczyjej służby nie potrzebuje, jednak w nieograniczonej miłości Swojej ojców tego ludu sobie upodobał, i potomków ich od wszystkich innych narodów wyróżnił. השמים שמי niebiosa w niezgłębionych swych wysokościach.

16. Usuniecie znieczulenie serca i krnąbrność ducha, które czynią was niewrażliwymi na przyjęcie prawdy. Por. Lev. 26, 41. i Deut. 9, 6.

17. Jedynie prawdziwy i sprawiedliwy Bóg, któryby i was skarcił, gdybyście nieposłuszeństwo Mu okazali.

18. Nie ogranicza On miłości Swojej do was jedynie, lecz ogarnia nią wszystkich ludzi.

8 בָּעֵת הַהוּא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה לְעֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה לְשִׁרְתּוֹ וּלְבָרֶךְ בְּשֵׁמוֹ עַד
9 הַיּוֹם הַזֶּה: עַד־כֵּן לֹא־הָיָה לְלוֹי חֶלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֲחָיו
10 יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ: וְאַנְכִי
עֹמְדָתִי בְּדָר בְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה
11 הַשְׁחִיתֶךָ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֶךְ לְמַסַּע לִפְנֵי
הָעָם וַיָּבֹאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם
לְתַת לָהֶם: פ

12 וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמְּךָ כִּי אִם־
לִירָאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּכָל־דַּרְכָיו וּלְאַהֲבָה
אֹתוֹ וּלְעֹבֵד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְבְּךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:
13 לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם
14 לְטוֹב לָךְ: הֲנֵן לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמַי הַשָּׁמַיִם
15 הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ: רַק בְּאַבְתְּיֶךָ חֲשֵׁק יְהוָה לְאַהֲבָה
אֹתָם וַיִּבְחַר בְּזָרְעָם אַחֲרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־
16 הַזֶּה: וּמִלַּתְּם אֶת עַרְלַת לִבְבְּכֶם וְעֵרַפְכֶם לֹא תִקְשׁוּ
17 עוֹד: כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים
הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָּנָיו וְלֹא יִקַּח
18 שֹׁחַד: עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבֵה גֵר לְתַת לוֹ

8. Wówczas, t. j. w chwili gdy cały lud służbą cielca się skaził, oddzielił Bóg wierne sobie pokolenie Lewi, aby wylczone tu funkcje pełniło, co też aż po dziś dzień, czyli od 39ciu lat wykonywa, por. Ex. 32, 26.

9. Por. 18, 2. Num. 18, 20. Joz. 13, 33.

10. Zakończenie powtórzonego tu opowiadania o odstępstwie i ułaskawieniu ludu, por. 9, 18—25.

11. מסע Num. 10, 2.

12. W zamian za doznaną łaskę, wymaganem jest od ludu pełnienie tego wszystkiego, co już poprzednio 6, 5. 13; 8, 6. wyszczególnionem zostało — a to dla własnego jego szczęścia.

19. Miłujcież tedy i wy cudzoziemca; boście cudzoziemcami byli w ziemi Micraim;

20. Wiekuistego, Boga twojego, się obawiaj, Jemu będziesz służył, i do Niego lgnął, i w imię Jego przysięgał.

21. On chwałą twoją, i On Bogiem twoim, który spełnił na tobie owe wielkie i wspaniałe rzeczy, które widziały oczy twoje;

22. W siedmdziesiąt dusz zstąpili ojcowie twoi do Micraim, a teraz uczynił cię Wiekuisty, Bóg twój, jako gwiazdy nieba mnóstwem!

ROZDZIAŁ XI.

1. I tak miłuj Wiekuistego, Boga twojego, i przestrzegaj urządzeń Jego, i ustaw, i praw, i przykazań Jego, po wszystkie dni;

2. A poznajcie dzisiaj, — gdyż nie przemawiam do synów waszych, którzy nie poznali, i nie widzieli, — karcenie Wiekuistego, Boga waszego, wielkość Jego, rękę Jego przemożną, i ramię Jego podniesione,

3. I znamiona Jego, które spełnił wpośród Micraim nad Faraonem i całą ziemią jego;

4. I co uczynił wojsku Mierejskiemu, koniom, i wozom jego, na które rozlał wody morza Sitowego, gdy ścigali was, i zagubił je Wiekuisty, aż po dzień dzisiejszy;

5. I co uczynił dla was na pustyni, pókiście nie doszli do miejsca tego;

6. I co uczynił Dathanowi i Abiramowi, synom Eliaba, syna Reubena, gdy rozwarła ziemia paszczę swą, i pochłonięła ich, i namioty ich i wszelką istotę, która w ich śladach, wpośród całego Izraela;

7. Wszak oczy wasze widziały wszystkie dzieła Wiekuistego, wielkie, których dokonał.

8. Przestrzegajcie tedy wszystkich przykazań, które wam przykazuję dzisiaj, — abyście się wzmocnili, i poszli, i zdobyli ziemię, do której idziecie, aby ją posiadać;

uczynił. *מסרה* wyraża ogół obowiązujących wobec Boga powinności. Gen. 26, 5.

2. Obiektem słowa: poznajcie, czyli rozważcie, jest *מור* — w zdaniu zaś nawiasowém domyślném jest słowo: przemawiam.

4. Tak, że i następne pokolenie nic im dotąd czynić nie wstanie. *Abenezra*.

6. Num. 16, 32. Imię osobistego swego wroga Koracha przemilcza Mojżesz, aby wszelkiego pozorów mściwości uniknąć. *ברגליהם* Ex. 11, 8. *יקום* Gen. 7, 4.

19 לחם ושמלה: ואהבתם את-הגֵר כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ
20 מִצְרַיִם: אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְכוּ תִדְבֹק
21 וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע: הוּא תְהַלְתֶּךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר-עָשָׂה
אִתְּךָ אֶת-הַגְּדֹלָת וְאֶת-הַנּוֹרָאִת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:
22 בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְעַתָּה שְׂמֶךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב:

יא.

1 וְאָהַבְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַתָּ מְשֻׁמְרָתוֹ וְחֻקֹּתָיו
2 וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל-הַיָּמִים: וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם כִּי לֹא
אֶת-בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא-רָאוּ אֶת-מוֹסַר יְהוָה
3 אֱלֹהֵיכֶם אֶת-גְּדֹלּוֹ אֶת-יָרְדוֹ הַחֹזֶקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה: וְאֶת-
אֲתֵנוּ וְאֶת-מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפָרְעָה
4 מֶלֶךְ-מִצְרַיִם וְלְכָל-אֶרֶצוֹ: וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחִיל מִצְרַיִם
לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הִצִּיף אֶת-מֵי יַם-סוּף עַל-פְּנֵיהֶם
5 בְּרֹדְפֵם אַחֲרֵיהֶם וַיֹּאבְדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וְאֲשֶׁר
6 עָשָׂה לָכֶם בְּמַדְבַּר עַד-בְּאֵבֶם עַד-הַמָּקוֹם הַזֶּה: וְאֲשֶׁר
עָשָׂה לְדָתְךָ וּלְאֲבִירֶם בְּנֵי אֵילָב בֶּן-רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה
הָאֶרֶץ אֶת-פִּיהָ וַתִּבְלַעֵם וְאֶת-כְּתֵיהֶם וְאֶת-אֱהֲלֵיהֶם
7 וְאֶת כָּל-הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקִרְבֵּי כָּל-יִשְׂרָאֵל: כִּי
עֵינֵיכֶם הִרְאִיתֶם אֶת כָּל-מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגְּדֹלֹל אֲשֶׁר עָשָׂה:
8 וְשִׁמְרַתֶם אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַמַּעַן
תַּחֲזִקוּ וּבְאֵתֶם וַיִּרְשֶׁתֶם אֶת-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים

19. 20 v. קמן ב'ק.

19. Postępując drogami Jego powinien też i Izrael każdemu człowiekowi nie tylko sprawiedliwość 1, 16. lecz i miłość świadczyć, Lev. 19, 34.

20. Bojaźń Bożą czynem, uczuciem i wyznaniem stwierdzić, por. 6, 13.

22. Podobnym cudem wszechmocy Bożej jest i obecny Izrael, który z 70. dusz na tak liczny naród wyrósł. Gen. 46, 27. Ex. 1, 5.

Rozd. 11. 1. Obowiązek miłości ku Bogu uzasadniony wspomnieniem tego wszystkiego, co od chwili wyswobodzenia z Egiptu dlań

9. I żebyście długo żyli na ziemi, o której zaprzysiął Wiekuisty ojcom waszym, iż ją odda im, i potomstwu ich, ziemię, opływającą mlekiem i miodem;

10. (Gdyż ziemia, do której idziesz, aby ją zdobyć, — nie jest jako ziemia Micraim, z którejście wyszli, gdzie posiały nasienie swoje, polewałś je przy pomocy nóg twoich, jako ogród warzywny;

11. Ale ziemia, do której idziecie, aby ją zdobyć, — ziemia jest gór i dolin; od deszczu nieba napawa się wodą;

12. Ziemia, którą Wiekuisty, Bóg twój, się opiekuje; bezustannie oczy Wiekuistego, Boga twojego, na niej, — od początku roku, i aż po koniec roku.

13. I stanie się, gdy słuchać będziecie przykazań moich, które przykazuję wam dzisiaj, abyście miłowali Wiekuistego, Boga waszego, i służyli mu całym sercem waszym, i całą duszą waszą, —

14. Dam wtedy deszcz ziemi waszej w czasie swoim, wczesny i późny; i będziesz zbierał zboże twoje, i wino twoje, i oliwę twoją;

15. Dam też trawę na polu twoim dla bydła twego; i będziesz jadł, a nasycisz się.

16. Strzeżcie się, aby się nie dało uwieść serce wasze, abyście nie odstąpili, i służyli bogom innym, i korzyli się im;

17. Inaczej wspanie gniew Wiekuistego na was, i zamknie On niebo, i nie będzie deszczu, ziemia też nie wyda plonu swego; a zginiecie rychło z ziemi pięknej, którą Wiekuisty oddaje wam!

18. I tak przyjmie te słowa moje do serca waszego, i do duszy waszej; i nawiążcie je jako znak na rękę waszą, i niechaj będą przepaską między oczyma waszemi;

19. A nauczajcie ich synów waszych, mówiąc o nich, gdy siedzisz w domu twoim, i gdy pójdziesz drogą, i gdy położysz się, i gdy wstaniesz;

20. I napiszesz je na podwojach domu twego, i na bramach twoich:

21. Aby umnożyły się dni wasze, i dni synów waszych na ziemi, którą zaprzysiął Wiekuisty ojcom waszym, — oddać im, ile dni niebo nad ziemią.

12. Oko Boże czuwa bezustannie nad tą ziemią, aby jej wszystko dać albo odbierać stosownie do zasługi mieszkańców.

14. Deszcz wczesny po Nowym roku od końca Października do końca Grudnia, deszcz późny przed znowami w Kwietniu, por. Lev. 26, 3.

18. Por. 6, 6—9.

21. Bez końca, por. 1j. 14, 12. Ps. 89, 30.

9 שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְלִמְעַן תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעֵם אֶרֶץ זֹבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ: ס כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה בָא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם 10 אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת-זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרִגְלֶךָ כִּגְן הַיָּרְדֵן: וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעוֹת 11 לְמַטְרַי הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲמִים: אֶרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּרְשׁ אֶתָּה תָּמִיד עֵינַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׁנָה 12 וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה: ס וְהָיָה אִם-שָׁמַעַתְּ שָׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ בְּכֹל-לִבְבְּכֶם וּבְכֹל-נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי 13 מִטַּר-אַרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסַּפְתָּ דִגְנֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׂדֶּךָ לְבַהֲמֹתֶךָ וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: 14 הַשָּׁמַרְוֹ לָכֶם פֶּן-יִפְתָּה לְבַבְכֶם וּסְרַתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִתְּ-יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר 15 אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מָטָר וְהָאָדָמָה לֹא תֵתֵן אֶת-יְכֹלֶהָ וְאִבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן 16 לָכֶם: וְשָׁמַתֶּם אֶת-דִּבְרֵי אֱלֹהֵי עַל-לִבְבְּכֶם וְעַל-נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל-יְרֵכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: 17 וּלְמִדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ 18 וּבְלִכְתּוֹךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל-מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יָמֶיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל 19 הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי

v. 12 חסר אליף.

10. W Egipcie jest deszcz zjawiskiem rzadkiem. Obszary, których Nil nie zrasza, nawadniają kanały, za pomocą wydobywających wodę machin, które siedzący na nich człowiek rękami i nogami porusza.

11. Palestyna odbiera żywność swoją bezpośrednio z łaski Bożej, starajcie się zatem łaskę tę sobie zaskarbić.

22. Bo gdy przestrzegać będziecie wszystkich przykazań tych, które nakazuję wam spełniać, byście miłowali Wiekuistego, Boga waszego, postępowali po wszystkich drogach Jego, i lgnęli do Niego, —

23. Wypędzi tedy Wiekuisty wszystkie owe narody przed obliczem waszém, i zawładniecie narodami większemi i silniejszymi od was;

24. Każde miejsce po którem stąpi stopa nogi waszej, waszém będzie; od puszczy i Libanu, od rzeki, rzeki Frath, do morza zachodniego, będzie granica wasza;

25. Nie ostoi się nikt przed wami; postrach i trwogę przed wami szerzyć będzie Wiekuisty, Bóg wasz, na każdej ziemi, po której stąpicie, jako przyrzekł wam.

26. Oto, przedstawiam wam dzisiaj błogosławieństwo i przekleństwo;

27. Błogosławieństwo, — jeżeli usłuchacie przykazań Wiekuistego, Boga waszego, które wam przykazuję dzisiaj;

28. A przekleństwo, — jeżeli nie usłuchacie przykazań Wiekuistego, Boga waszego, i zstąpicie z drogi, którą wam wskazuję dzisiaj, idąc za bogami innymi, których nieznacie.

29. I będzie, gdy wprowadzi cię Wiekuisty, Bóg twój, do ziemi, do której idziesz, abyś ją posiadał, udzielisz wtedy błogosławieństwo na górze Geryzym, a przekleństwo na górze Ebal;

30. Oto są one tam, za Jardenem, na zachodzie, na drodze ku zachodowi słońca, w ziemi Kanaanejczyka, osiadłego na stepie, naprzeciw Gilgal, w pobliżu dąbrowy More.

31. Albowiem przechodzicie za Jarden, aby wejść i posiadać tę ziemię, którą Wiekuisty, Bóg wasz, oddaje wam, — a posiadzicie ją, i zamieszkacie w niej;

stwo i przekleństwo. Ma to uobecnić ludowi dobro lub zło, które go stosownie do postępowania swego w kraju spotka. Por. 27, 11. Joz. 8, 33. Kwitnąca góra Garizym leży na północnej, dziki i bezpłodny Ebal na południowej stronie miasta Sichem, późniejszego Nabalus, zbudowanego w dolinie między temi górami. Po powrocie z niewoli Bab. wzniesiono na Garizym świątynię Samarytańską, 2 Mak. 6, 2. która po dwustu latach istnienia zburzoną została.

30. *הלא* tyle co *הנה* por. 3, 11. Num. 22, 37. *אחרי* oddzielone akcentem od *דרך* za, t. j. na zachodniej stronie. Na drodze, która przechodząc mimo Sichem zachodnią część Palestyny przerywna. *ערה* por. 1, 7. Num. 13, 29. *גלגל* miejscowość wymieniona Joz. 12, 23. nie Gilgal po wsch. str. Jerecho. Joz. 4, 19. *אלני* Gen. 12, 6.

22 השמים על הארץ: ׀ ׀ פי אם שמר תשמרון את-
כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה
לאהבה את יהוה אלהיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה-
23 בו: והוריש יהוה את כל הגוים האלה מלפניכם וירשתם
24 גוים גדלים ועצמים מכם: כל המקום אשר תדרך פה-
רגלכם בו לכם יהיה מן המדבר והלבנון מן ההר נהר-
25 פרת ועד הים האחרון יהיה גבולכם: לא יתיצב איש
בפניכם פחדכם ומוראכם יתן ו יהוה אלהיכם על פני
כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם:

׀ ׀ ׀ ׀ ׀

26 ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה: את הברכה
27 אשר תשמעו אל מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה
אתכם היום: והקללה אם לא תשמעו אל מצות
28 יהוה אלהיכם וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה
אתכם היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא-
29 ידעתם: ׀ ׀ והיה פי יביאך יהוה אלהיך אל הארץ
אשר אתה בא שמה לרשתה ונתתה את הברכה
30 על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל: הלא הדמה
בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הפנעני
31 הישב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מרה: פי אתם
עברים את הירדן לבא לרשת את הארץ אשר יהוה
32 אלהיכם נתן לכם וירשתם אתה וישבתם בה: ושמרתם

24. Od pustyni Paran na południu, do Libanu na północy, od Eufratu na wschodzie, do m. Śródziemnego na zachodzie. *אחרי* w przeciwstawieniu do *קדם*.

26. W dwóch wyrazach „błogosławieństwo i przekleństwo,” streszcza Mojżesz wszystkie dotychczasowe swe napomnienia, — cała przyszłość narodu zależy od własnego jego zachowania się.

29. *נתן* złożony ustami, mową, jak Lev. 18, 21. Według innych przez ustawienie symbolicznych znaków, wyrażających błogosławień-

32. Starajcie się tedy spełniać wszystkie te ustawy, i prawa, które przedstawiam wam dzisiaj!

ROZDZIAŁ XII.

1. Oto ustawy i prawa, które starać się powinniście spełniać na ziemi, którą oddaje Wiekuisty, Bóg ojców twoich, tobie, abys ją posiadał, po wszystkie dni, w których żyć będziesz na tej ziemi:

2. Do szczytu zburzycie wszystkie miejsca, na których służyły narody, któreimi zawładniecie, bogom swoim, — na górach wysokich i na pagórkach, i pod każdym drzewem zielonym; —

3. I rozwalicie ofiarnice ich, i skruszycie posagi ich, i poświęcone gaje ich spalicie ogniem, rzeźby też bóstw ich rozbijecie, a zgladzicie imię ich z miejsca onego.

4. Nie czyńcie podobnych dla Wiekuistego, Boga waszego;

5. A tylko ku miejscu, które wybierze Wiekuisty, Bóg wasz, ze wszystkich pokoleń waszych, aby położyć imię Swoje tam, ku siedzibie Jego się zwracajcie, i tam przychodzić będziecie.

6. Tamże przynosić będziecie całopalenia wasze, i rzeźne ofiary, i dziesięciny wasze, i dań rąk waszych, i objaty, i dobrowolne dary wasze, i pierworodne rogacizny i trzód waszych;

7. A spożywajcie je tam przed obliczem Wiekuistego, Boga waszego, a weselcie się, wy i rodziny wasze, wszelkim dobytkiem rąk waszych, którym pobłogosławił ci Wiekuisty, Bóg twój;

8. Nie będziecie czynili według tego wszystkiego, co my tu czynim dzisiaj, — każdy — wszystko, co godziwem w oczach jego!

9. Przeto, żeście nie dostąpili dotąd spoczynku i posiadłości, którą Wiekuisty, Bóg twój, nadaje tobie.

10. Ale gdy przejdziecie za Jarden, a osiadziecie na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg wasz, obdziela was, i uspokoi was od

6. Tu, gdzie kult ofiarny z powodu ustawicznych pochodów i innych przeszkód jeszcze niezupełnie uregulowany, i gdzie każdy ofiary swoje składa w miejscu, w którym się przybytek chwilowo znajduje, por. Am. 5, 25.

7. Spożycie wymienionych tu ofiar i drugiej dziesięciny, po oddaniu pierwszej Lewitom, miało miejsce podczas trzykrotnych pielgrzymek do świątyni przez ofiarodawcę, jego rodzinę, zaproszonych Lewitów, biednych i cudzoziemców, por. w. 18. 14, 23.

8. Tu, gdzie kult ofiarny z powodu ustawicznych pochodów i innych przeszkód jeszcze niezupełnie uregulowany, i gdzie każdy ofiary swoje składa w miejscu, w którym się przybytek chwilowo znajduje, por. Am. 5, 25.

לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֵת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם :

יב.

1 אֱלֹהֵי הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים
2 אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָרֶץ: אַבְדוּ תִּאבְדוּן אֶת־כָּל־הַמִּקְדָּשִׁים אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים הַרְּמִים וְעַל־הַגְּבֻעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רֵעֵנָן: וְנִצַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבְרַתֶּם אֶת־מִצְבְּוֹתֵיהֶם וְאֲשִׁרְיֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ וְפָסְלֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדַּעוּן וְאִבְדַּתֶּם אֶת־שִׁמְשֶׁם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא: לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת־שִׁמּוֹן שָׁם לְשַׁכְּנוֹ תִּדְרָשׁוּ וּבֵאתֶם שָׁמָּה: וְהִבֵּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵתֵיכֶם וּזְבֻחֵיכֶם וְאֵת מַעֲשֵׂי־רֵיכֶם וְאֵת תְּרוֹמַת יָדְכֶם וְגִדְּרֵיכֶם וְגִדְּבֵיתֵיכֶם וּבְכֹרֶת בְּקִרְכֶם וּצְאֹנְכֶם: וְאִכְלַתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מַשְׁלַח יָדְכֶם אֹתָם וּבְתֵיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ: לֹא תַעֲשׂוּן כָּכָל אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשִׂים
9 פֶּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו: כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עַתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנְּחִלָּה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נֹתֵן לְךָ: וְעָבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וַיִּשְׁבַּתֶּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִנְחִיל אֹתְכֶם וְהִנִּיחַ לָכֶם מִכָּל־אֵיבֵיכֶם מִסָּבִיב

Rozd. 12. 1. Przepisy przeciw poganizmowi i miejscom jego kultu, jak i wszystkie następnie wymienione, obowiązują nie tylko po wejściu do Palestyny, lecz przez cały czas pobytu na niej Izraelitów.

4. Abyście Mu służyli na górach, niby bliżej nieba położonych, w cieniowych, tajemniczych gajach, albo też za pośrednictwem obrazów i symboli.

5. Takim wybranym przez Boga, a nie samowolnie przez ludzi, centralnym miejscem kultu była pierwotkowo świątynia w Szylo.

wszystkich wrogów waszych wokół, i będziecie mieszkali bezpiecznie:

11. Wtedy, na to miejsce, które wybierze Wiekuisty, Bóg wasz, aby ustanowić imię Swoje w nim, tam przynosiście wszystko, co przykazuję wam: całopalenia, rzeźne ofiary, dziesięciny wasze, i dań rąk waszych, i wszystko wybrane na objaty wasze, któreście ślubowali Wiekuistemu;

12. I weselić się będziecie przed obliczem Wiekuistego, Boga waszego, — wy, i synowie wasi, i córki wasze, i sługi, i służebnice wasze, i Lewita, który w bramach waszych, ponieważ niema on części ani udziału z wami.

13. Strzeż się, abys nie składał całopaleń twoich na każdym miejscu, które sobie upatrzysz;

14. Ale jedynie na tém miejscu, które wybierze Wiekuisty w jednym z pokoleń twoich, tam składaj całopalenia twoje, i tam czyń wszystko co przykazuję tobie.

15. Wszakże, ile tylko zapragnie dusza twoja, możesz zarzynać i pożywać mięso, z błogosławieństwa Wiekuistego, Boga twojego, które ci użyczył, — we wszystkich bramach twoich, — nieczysty i czysty pożywać je może, jako sarnę albo jelenia.

16. Tylko krwi pożywać nie będziecie; na ziemię wylewaj ją, jako wodę.

17. Nie wolno ci pożywać w bramach twoich dziesięciny zboża, i wina, i oliwy twojej, i pierworodnych rogacizny twojej, i trzód twoich, ani żadnych objat twoich, którebys ślubował, albo dobrowolnych darów twoich, i dani rąk twoich;

18. Lecz tylko przed obliczem Wiekuistego, Boga twojego, pożywać to będziesz, na miejscu, które wybierze Wiekuisty, Bóg twój, — ty, i syn twój, i córka twoja, i sługa twój, i służebnica twoja, i Lewita, który w bramach twoich; i będziesz się weselił przed Wiekuistym, Bogiem twoim, wszelkim dobytkiem rąk twoich.

19. Strzeż się, abys nie opuszczał Lewity po wszystkie dni na ziemi twojej!

20. Gdy rozszerzy Wiekuisty, Bóg twój, granicę twoją, jako ci przyrzekł, a powiedziałbys: Chciałbym pożywać mię-

Izraelitom spożywać w domu dziesięcin, ani kapłanom pierworodnego bydła.

20. Gdy siedziba twoja się rozszerzy tak, że nie każdy w pobliżu świątyni będzie mógł przebywać, t. j. gdy wejdiesz w posiadanie przyobiecanej ci ziemi. Inaczej 19, 8. gdzie o istotnym rozszerzeniu granic mowa.

11 וישבתם בטח: והיה המקום אשר יבחר יהוה אלהיכם
בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי
מצוה אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם ותרתם
12 ידכם וכל מבחר נדריכם אשר תדירו ליהוה: ושמתם
לפני יהוה אלהיכם אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם
ואמהתיכם והלוי אשר בשעריכם כי אין לו חלק ונחלה
13 אתכם: השמר לך פן תעלה עלתיך בכל מקום אשר
14 תראה: כי אם במקום אשר יבחר יהוה באחד שבטיך
שם תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוה:
15 רק בכל אות נפשך תזבח וואכלת בשר כבדפת יהוה
אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו
16 בצבי וכאיל: רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכונו
17 במים: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר הגגה ותירשך
ויצהרך ובכלת בקרה וצאנך וכל נדריך אשר תדר
18 ונדבתיך ותרימת ידך: כי אם לפני יהוה אלהיך תאכלנו
במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו אתה ובנך ובתיך
ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך ושמתך לפני יהוה
19 אלהיך בכל משלח ידך: השמר לך פן תעזב את
20 הלוי כל ימך על אדמתך: כי ירחיב יהוה
אלהיך את גבולך באשר דבר לך ואמרת אכלה בשר

Lev. למא נרר jest może objaśnieniem wyrażenia נרר, 11, 22, 21. Num. 15, 3.

12. W bramach, w miastach, w osadach waszych.

15. Obowiązujący na pustyni przepis, Lev. 17, 3. wedle którego wolno tylko spożywać mięso ofiar, których krew i łój na ołtarz poszły, znosi się w Palestynie, — nie sposób bowiem, aby wszelkie na rzeź przeznaczone bydło, z najodleglejszych krańców ziemi przed spożyciem do świątyni sprowadzonym zostało. Nie będąc, podobnie jak w domu zarzynana sarna lub jeleni ofiarą, może mięso takie i w stanie rytualnej nieczystości być spożytym.

17. Za to nie wolno לא תוכל Gen. 43, 32. zarówno Lewitom jak

so, — dla tego, że zapragnie dusza twoja pożywać mięsa, — ile tylko zapragnie dusza twoja, możesz pożywać mięsa.

21. Jeżeli by zbyt odległym od ciebie było miejsce, które wybierze Wiekuisty, Bóg twój, aby położyć imię Swoje tam, — zarzynaj wtedy z rogacizny twojej i z trzód twoich, które dał ci Wiekuisty, — jakom ci rozkazał, a pożywaj w bramach twoich, ile zapragnie dusza twoja;

22. Ale jako pożywa się sarnę, albo jelenia, tak je pożywaj; nieczyste i czyste zarówno pożywać je mogą;

23. Wszakże bądź wytrwałym, abys nie pożywał krwi; albowiem krew — jest to dusza, a nie pożywaj duszy wraz z mięsem;

24. Nie pożywaj jej; na ziemię wylewaj ją jako wodę!

25. Nie pożywaj jej, aby dobrze się wiodło tobie, i synom twoim po tobie, gdybys czynił, co godziwem w oczach Wiekuistego!

26. Tylko świętości twoje, które mieć będziesz, i objaty twoje zabieraj, i przychodź na miejsce, które wybierze Wiekuisty.

27. I spełniaj całopalenia twoje, mięso i krew, na ofiarnicy Wiekuistego, Boga twojego; wszakże krew rzeźnych ofiar twoich wylana będzie na ofiarnicy Wiekuistego, Boga twojego, a mięso pożywać możesz.

28. Przestrzegaj a słuchaj wszystkich słów tych, które przykazują tobie, aby dobrze się wiodło tobie, i synom twoim po tobie na wieki, gdybys czynił co dobrem i godziwem w oczach Wiekuistego, Boga twojego.

29. Gdy wytępi Wiekuisty, Bóg twój, te narody, do których idziesz, abys je wypędził z przed oblicza twojego, a zamieszkaś w ziemi ich, —

30. Strzeż się, abys się nie usidlił, idąc za nimi, po wytępieniu ich z przed oblicza twojego, — i abys nie dążył za bogami ich, mówiąc: Jako służyły narody te bogom swoim, tak uczynię też i ja.

31. Nie postępuj tak względem Wiekuistego, Boga twojego; gdyż wszelką ohydę, której nienawidzi, czyniły dla bogów swoich, a nawet i synów swoich, i córki swoje pałały w ogniu bogom swoim!

30. Motywem zakazu jest tu rozpowszechniona u starożytnych ludów wiara, że przyjęty miejscowy kult nie może być bezkarnie przez nowych osiedleńców zaniechanym. Por. 1 Sam. 26, 19. 2. Król. 17, 25.

כִּי־תֹנֶה נֶפֶשׁ לֶאֱכֹל בֶּשֶׂר בְּכָל־אֶרֶץ נֶפֶשׁ תֹּאכַל
 21 בֶּשֶׂר: כִּי־יִרְחַק מִמָּךְ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם וּזְבַחַת מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ אֲשֶׁר נָתַן
 יְהוָה לְךָ בְּאֶשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאָכַלְתָּ בִשְׂעָרֶיךָ בְּכָל־אֶרֶץ
 22 נֶפֶשׁ: אֵךְ בְּאֶשֶׁר יֹאכַל אֶת־הַצִּבִּי וְאֶת־הָאֵיל בֵּן תֹּאכְלֶנּוּ
 23 הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יַחְדָּו יֹאכְלֶנּוּ: רַק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶכַל
 הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבֶּשֶׂר:
 24 לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ בַּמַּיִם: לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן
 25 יִיטַב לְךָ וּלְבְנֶיךָ אַחֲרָיִךְ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:
 26 רַק קִדְשֵׁיךָ אֲשֶׁר־יְהִיוּ לְךָ וּגְדֵרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֵל־
 27 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: וַעֲשִׂיתָ עֲלֵיתֶךָ הַבֶּשֶׂר וְהַדָּם
 עַל־זֶבֶח אֱלֹהֶיךָ וְדָם־וּזְבַחֶיךָ יִשְׂפֹךְ עַל־זֶבֶח
 28 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכַל: שֹׁמֵר וְשֹׁמֵעַ אֶת־כָּל־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבְנֶיךָ
 אַחֲרָיִךְ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
 29 אֱלֹהֶיךָ: ׀ כִּי־יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
 אַתָּה כֹּא־שֹׁמֵה לְרִשְׁתָּ אוֹתָם מִפְּנֵיךָ וִירִשְׁתָּ אֹתָם וַיִּשְׁבַּחְתָּ
 30 בְּאָרְצָם: הַשֹּׁמֵר לְךָ פֶּן־תִּגְנַח אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הַשְׁמָדָם
 מִפְּנֵיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָּה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם
 31 הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וַאֲעֲשֶׂה־בֵּן גַּם־אֲנִי: לֹא־תַעֲשֶׂה
 כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תֹּעֵבַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ
 לְאֱלֹהֵיהֶם כִּי גַם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בְּאֵשׁ
 לְאֱלֹהֵיהֶם:

v. 21 חסר יו"ד.

23. Często powtarzany zakaz używania krwi, uzasadnia *Majmonides* zwyczajem pogan, upatrujących w tém akt kultu i zarazem środek wróżenia o przyszłości.

26. Przepisane, dobrowolne ofiary, por. Ex. 28, 38. Lev. 21, 22; 22, 3. Num. 5, 9; 18, 8.

ROZDZIAŁ XIII.

1. Wszystko to, co ja wam przykazuję, starajcie się spełniać; nie dodawaj do tego, ani odejmuj od tego!

2. Gdyby powstał wśród siebie prorok, albo snowidz, i przedstawiłby ci znamię albo cud, —

3. I spełniłoby się owo znamię, albo ten cud, o którym ci powiedział, mówiąc: pójdźmy za bogami cudzemi, których nie znasz, a służmy im! —

4. Nie usłuchasz słów proroka takiego, albo snowidza takiego, gdyż doświadczasz was Wiekuisty, Bóg wasz, aby poznał, czy miłujecie Wiekuistego, Boga waszego, całem sercem waszém i całą duszą waszą.

5. Za Wiekuistym, Bogiem waszym, postępujcie, Jego się obawiajcie, Jego przykazań przestrzegajcie, Jego głosu słuchajcie, Jemu służcie, i do Niego Ignijcie!

6. Prorok zaś ów, albo snowidz ów, uśmiercony będzie, gdyż głosił odstępstwo od Wiekuistego, Boga waszego, który wywiódł was z ziemi Micraim, i wyzwolił cię z domu niewoli, — aby zwiesić cię z drogi, o której przykazał ci Wiekuisty, abyś postępował nią: a wytępisz to zło z pośród siebie.

7. Gdyby zwodził cię brat twój, syn matki twojej, albo syn twój, albo córka twoja, albo żona na łonie twojem, albo przyjaciel twój, — będący ci jako życie twoje, potajemnie, mówiąc: „Pójdźmy a służmy bogom cudzym,“ których nie znależ, — ani ty, ani ojcowie twoi, —

8. Z bóstw ludów, które wokół was, z bliższych tobie, albo z oddalonych od ciebie, od krańca ziemi, do krańca ziemi:

9. Nie zgodzisz się z nim, ani usłuchasz go; i niechaj nie ulituje się oko twoje nad nim, nie żałuj go, ani ukrywaj go!

10. Lecz zabić, zabijesz go; ręka twoja będzie na nim pierwsza, aby go uśmiercić, a ręka całego ludu — potem;

4. Dopuszcza, aby przepowiednia się spełniła, w celu doświadczenia stałości i wierności waszej.

5. Kardynalne te żądania zakonu nie mogą pod żadnym pozorem być zmienione. Por. 6, 13; 8, 6; 10, 12; 11, 13.

6. Uśmiercony będzie za uprzednim wyrokiem sądu. רכר prawil, wzywał, סרה odstępstwo, opór. Ten sam frazes Jer. 28, 16; 29, 32.

7. Twój brat rodzony. Gen. 27, 29.

9. Wobec Boga, będącego najwyższym przedmiotem miłości, znikają i najściślejsze węzły pokrewieństwa i przyjaźni. Por. Ex. 32, 27. Dent. 33, 9. Nie ukrywaj go przed ramieniem sprawiedliwości, zamilczając jego winę. Ps. 32, 5.

10. Po wydanym wyroku rzucisz nań pierwszy kamień, stosownie do zasady 17, 7.

יג.

1 את כל-הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא-תסף עליו ולא תגרע ממנו: פ

2 כִּי-יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חִלּוֹם וַנִּתֵּן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת: וְכֵן הָאֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵלֶיךָ לֵאמֹר

3 נִלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתֶּם וְנַעֲבֹדֶם: לֹא תִשְׁמַע אֱלֹהֵי-בְרִי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֱלֹהֵי-חִלּוֹם הַחִלּוֹם

4 הַהוּא כִּי מִנְסֶה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת הַיִּשְׁכֶּם אֱהָבִים אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכֹל-לִבְבְּכֶם וּבְכֹל-נַפְשְׁכֶם:

5 אַחֲרַי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תִּלְכוּ וְאֵתוּ תִירָאוּ וְאֵת-מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּבְכֹלֹ תִשְׁמְעוּ וְאֵתוּ תַעֲבֹדוּ וּבֹו תִדְבָּקוּ: וְהַנָּבִיא

6 הַהוּא אוֹ חֹלֵם הַחִלּוֹם הַהוּא יוֹמֵת כִּי דִבַּר-סָרָה עַל-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפְדִּיךָ

7 מִבְּיַת עֲבָדִים לְהִדְיָחֶךָ מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִלְבֹּת בָּהּ וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבְּךָ: ס כִּי יִסִּיתְךָ אַחִיךָ

8 בֶן-אִמְךָ אוֹ-בְנֶדְךָ אוֹ-בִתְךָ אוֹ אִשְׁתְּ חִיקְךָ אוֹ רַעַךְ אֲשֶׁר כָּנַפְשֶׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נִלְכָה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אַחֲרַי

9 אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֶתָּה וְאַבְתִּיךָ: מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סָבִיבִתֶּיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הַרְהֻקִים מִמֶּךָ מִקְצֵה הָאָרֶץ

10 וְעַד-קְצֵה הָאָרֶץ: לֹא-תֹאכְלָה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא-תַחֲוֶם עֵינֶיךָ עָלָיו וְלֹא-תַחְמַל וְלֹא-תִכְסֶה עָלָיו: כִּי

הָרַג תְּהַרְגֶנּוּ יָדְךָ תִּהְיֶה-בּוֹ בְּרֹאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד-כָּל-

v. 5 קמן ב"ק. v. 6 קמן ברביעי.

Rozd. 13. 1. Nie dodawaj nic z wymienionych wyżej zwyczajów pogańskich — tak *Abrabanel* i inni. W istocie stanowi wiersz ten w niektórych tłumaczeniach starożytnych zakończenie poprzedniego rozdziału. Zdaniem *Majmonidesa* mowa tu w ogóle o dowolnym przeinaczaniu przepisów przez fałszywych proroków lub inne poważane osoby.

2. Gdyby prorok albo snowidz, twierdzący, że mu się Bóg we śnie objawił, por. Num. 12, 6., do bałwochwalstwa zachęcał, i dla pozyskania wiary zapowiadał, że taki lub inny niezwykły wypadek zajdzie.

11. I ukamionujesz go na śmierć za to, że pragnął odwieść cię od Wiekuistego, Boga twój, który cię wywiódł z ziemi Micraim, z domu niewoli.

12. Cały zaś Israel usłyszcy, i ułęknie się, a nie spełnia nadal postępuku tak niegodziwego wpośród ciebie.

13. Jeżelibyś usłyszał, że w któremkolwiek z miast twoich, które Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci na mieszkanie, powiadają:

14. Wyszli ludzie niecni z pośród ciebie, a uwiedli mieszkańców miasta swego, mówiąc: „Pójdźmy, a służmy bogom cudzym,“ którychście nie znali;

15. Jeżeliś tedy badał, i dochodził, i wywiadywał się dokładnie, a oto prawdą, rzeczą pewną jest, stała się ohyda taka wpośród ciebie, —

16. To pozabijaj mieszkańców miasta tego ostrzem miecza, położysz zaklęcie na nie, i na wszystko co w niém, i bydło też jego podaj ostrzu miecza.

17. A wszystką zdobycz jego zbierzesz na środek rynku, i spalisz ogniem, — miasto i wszystką zdobycz jego do szczytu — gwoli Wiekuistemu, Bogu twemu; i pozostanie rumowiskiem wiecznem, nie będzie odbudowanem więcej.

18. I niechaj nie przyłgnie do ręki twojej nic z zaklęcia tego, — aby odwrócił się Wiekuisty od płonącego gniewu Swego, i okazał ci miłosierdzie, i zmiłował się nad tobą, a rozmnożył cię, jako przysiągł ojcóm twoim, —

19. Jeżeli słuchać będziesz głosu Wiekuistego, Boga twój, przestrzegając wszystkich przykazań Jego, które przykazuję ci dzisiaj, — abys czynił co godziwém w oczach Wiekuistego, Boga twój!

ROZDZIAŁ XIV.

1. Dziećmi jesteście Wiekuistego, Boga waszego: nie czynicie na sobie nacięć, ani róbce łysiny nad oczyma waszemi po umarłym!

2. Boś ty lud poświęcony Wiekuistemu, Bogu twój, a ciebie wybrał Wiekuisty, abys Mu był ludem wyłącznym, ze wszystkich ludów, które na powierzchni ziemi.

3. Nie pożywaj nic wstrętnego;

Rozd. 14. 1. Przepisy których lud w charakterze swoim jako naród Boży ma przestrzegać. Wychowani przez Boga, niby synowie przez ojca, Ex. 4, 22. Deut. 32, 5. Hoz. 11, 1. Jez. 1, 2. przekonani o Jego miłości, 1, 31; 8, 5; 4, 37; 7, 13; 23, 6. nie powinni Izraelici na wzór pogan rozpaczać, każdą bowiem boleść zsyła im ojciec, mający tylko dobro ich na celu. 1 Król. 18, 28. Jer. 16, 6; 41, 5. tyle co gnać, nacinać, קרה Lev. 21, 5. לפת tyle co łapać Lev. 19, 28.

3. Również i pokarmem swoim ma się Israel od pogan wyróżniać.

11 העם באחרונה: וסקלתו באבנים ומת פי בקש להדיחך מעל יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: 12 וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך: 13 כִּי תִשְׁמַע בְּאַחַת עִירֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשֵׁבֶת שָׁם לֵאמֹר: יֵצְאוּ אַנְשִׁים בְּנֵי כְלִיעַל מִקִּרְבְּךָ וַיִּדְיֵחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נִלְכָּה 14 וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתֶּם: וְדַרְשַׁת וְחִקְרַת וְשָׁאַלְתָּ הַיֹּסֵב וְהִנֵּה אִמֶּת נִכּוֹן הַדָּבָר נַעֲשֵׂתָה 15 הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבְּךָ: הֲבֵנָה תִּפֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהוּא לְפִי־חֶרֶב הַחֶרֶם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־ 16 בְּהֵמָתָהּ לְפִי־חֶרֶב: וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָּאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּל־לַיְל 17 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִיתָה תַל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה עוֹד: וְלֹא־ 18 יִדְבֹק בְּיָדָהּ מְאוּמָה מִן־הַחֶרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מִחֲרוֹן אָפוּ וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ וְהִרְבֶּה בְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע 19 לְאַבְתָּיךָ: כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁמֵּר אֶת־ כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀

יד.

1 בנים אתם ליהוה אלהיכם לא תתגדרו ולא תשימו 2 קרחה בין עיניכם למת: כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך וכך בחר יהוה להיות לו לעם סגולה מפל 3 העמים אשר על פני האדמה: ׀ לא תאכל כל-

13. Z miast przez Izraelitów, nie przez pogan zamieszkałych, a do państwa należących.

16. Wedle przepisu Ex. 22, 19.

17. Ruchomości mają być na publicznym placu czyli rynku zebrane i spalone Wiekuistemu, t. j. dla prześląganania obrażonego majestatu Jego. כליל do szczytu, niby całopalenie, por. Lev. 6, 15. Sed. 20, 40. תל od תלל nasyp, wyżyna z rumowisk utworzona, Joz. 8, 28.

4. Oto zwierzęta, które jadać możecie: woły, owce, i kozy,
 5. Jelenia, sarnę, łanię, koziorozca, bawołu, antylopę i zebra,
 6. I wszelkie bydło z oddzielającym się kopytem, lecz z przecięciem, rozszczepiającym je na dwa półkopyta, przeżuujące żulek z pomiędzy bydła; takie jadać możecie;
 7. Wszakże tych jadać nie będziecie z przeżuwających żulek, albo z oddzielających kopyta rozszczepione: wielbłąda, zająca, i góralka, ponieważ choć przeżuwają żulek, jednak kopyt nie oddzielają: nieczyste one dla was.
 8. I wieprza — ponieważ choć oddziela kopyta, jednak żulka nie przeżuwa; nieczystym on dla was; mięsa ich nie jadaście, a padliny ich się nie dotykajcie.
 9. Oto co jeść możecie ze wszystkiego, co w wodzie: wszystko, co ma pletwy i łuski jadać możecie;
 10. Wszystkiego zaś, co nie ma pletw i łuski, jadać nie będziecie: nieczystym to dla was.
 11. Wszelkie ptactwo czyste jadać możecie.
 12. A oto czego jadać z nich nie będziecie: orła, kondora, i morskiego orła;
 13. Kani, sokoła, i sępa;
 14. Ani żadnego kruka w rodzajach jego;
 15. Ani strusia, sowy, żurawki, jastrzębia, w rodzajach ich;
 16. Ani puhacza, puszczyka, i łabędzia;
 17. Ani pelikana, dzięcioła, i nurka;
 18. Ani czapli i sójki w rodzajach ich, ani dudka i nietoperza.
 19. Wszelki też płaz skrzydlaty nieczystym jest dla was; jadać ich nie należy.
 20. Wszelkie ptactwo czyste jeść możecie.
 21. Nie jadajcie żadnej padliny; przychodniowi, który w bramach twoich, oddasz to, jeżeli jeść to będzie, albo sprzedasz cudzoziemcowi; boś ty lud poświęcony Wiekui-stemu, Bogu twemu. Nie gotuj kozłęcia w mleku matki jego!
 22. Oddzielaj dziesięcinę ze wszelkiego plonu wysiewu twego, co przychodzi z pola rokrocznie.

20. עוף jest wyrazem ogólniejszym niż צמר i obejmuje również pominiętą tu szarańczę — wiersz ten nie jest przeto zbytecznym powtórzeniem wiersza 11.

21. Por. Ex. 22, 30. Lev. 17, 15. Śnięte ryby nie nazywają się padliną נבלה. Nie gotuj, por. Ex. 23, 19; 34, 26.

22. Por. Lev. 27, 30. Mendelson tł. plon, który na pole wywiezionym zostaje, por. wszakże אשר יצא 1 Król. 5, 13. שנה שנה jak יום יום Gen. 39, 10. Luter i inni: rokrocznie oddzielaj.

4 תֹּעֲבָה: וְזֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׁה כְּשֵׂיִם
 5 וְשֵׁה עֲזִים: אֵיל וְצִבְי וַיְחַמּוֹר וְאֶקָּו וְדִישָׁן וְתֹאזוּ וְזֶמֶר: וְכֹל-
 6 בְּהֵמָה מִפְּרֻסֹת פְּרֻסָּה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת שְׁתֵּי פְּרוֹסוֹת מֵעֵלֶת
 7 גָּרָה בְּבֵהֵמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ: אֲךָ אֶת-זֶה לֹא תֹאכְלוּ
 8 מִמַּעְלֵי הַגָּרָה וּמִמְּפָרְסֵי הַפְּרֻסָּה הַשְּׂסוּעָה אֶת-הַגָּמֹל
 9 וְאֶת-הָאֲרָנֶכֶת וְאֶת-הַשָּׁפָן כִּי-מַעְלָה גָּרָה הֵמָּה וּפְרֻסָּה
 10 לֹא הַפְּרִיסוֹ שְׂמַאִים הֵם לָכֵם: וְאֶת-הַחֲזוֹר כִּי-מִמְּפָרִים
 11 פְּרֻסָּה הוּא וְלֹא גָרָה שְׂמַא הוּא לָכֵם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ
 12 וּבְנִבְלָתָם לֹא תִנְעוּ: ׀ אֶת-זֶה תֹאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר
 13 בַּמַּיִם כֹּל אֲשֶׁר-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת תֹּאכְלוּ: וְכֹל אֲשֶׁר
 14 אֵין-לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת לֹא תֹאכְלוּ שְׂמַא הוּא לָכֵם: ׀
 15 כֹּל-צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ: וְזֶה אֲשֶׁר לֹא-תֹאכְלוּ מֵהֶם
 16 הַנְּשָׂר וְהַפֶּרֶס וְהָעֹזְנִיָּה: וְהַרְאָה וְאֶת-הָאֵיָּה וְהַדִּיָּה לְמִינָהּ:
 17 וְאֶת כֹּל-עֹרֵב לְמִינוֹ: וְאֶת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת-הַתַּחֲמָס וְאֶת-
 18 הַשִּׁחָף וְאֶת-הַנֶּזֶן לְמִינָהּ: אֶת-הַכּוֹס וְאֶת-הַיִּנְשׁוּף
 19 וְהַתְּנִשְׂמַת: וְהַקָּאֵת וְאֶת-הַרְחֻמָּה וְאֶת-הַשְּׂלֵד: וְהַחֲסִידָה
 20 וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדִּיּוֹכִיפֶת וְהָעֵטְלָף: וְכֹל שֶׂרֶץ הָעוֹף שְׂמַא
 21 הוּא לָכֵם לֹא יֹאכְלוּ: כֹּל-עוֹף טְהוֹר תֹּאכְלוּ: לֹא תֹאכְלוּ
 22 כֹּל-נִבְלָה לְגֹר אֲשֶׁר-בְּשַׁעֲרֶיךָ תִּתְנַנֶּה וְאִבְלָה אוֹ מִכֹּר
 23 לְנִכְרֵי כִי עִם קָדוֹשׁ אֹתָהּ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִכְשַׁל גְּרֵי
 24 בַחֲלֵב אִמּוֹ:
 25 עֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל-תְּבוּאֹת וְרֵעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה

5. עמר czerwonej maści zwierzę od חמר w arab. rodzaj jelenia, 1 Król. 5, 3. אקו zwierzę wązkoszyjne, od słowa אנק, אנה ciężko od-dychać. דישן od רישן trawować, deptać. תאו rodzaj dzikiej kozy, anty-łopa od תאה szybko biegać. זמר zdaniem niekt. żubr.

6. Szczegółowe objaśnienia, por. Lev. 11.

13. ריה od ראה ptak bystrego lotu, Jez. 34, 15. nie podany w Lev. 11. przypuszczalnie sęp.

19. Za wyjątkiem kilku gatunków szarańczy. Lev. 11, 21.

23. I będziesz pożywał przed Wiekuistym, Bogiem twoim, na miejscu, które wybierze, aby ustanowić imię Swoje tam, — dziesięcinę zboża twojego, moszczu twego, i oliwy twojej, i pierworodne wołów i owiec twoich, — abys się nauczył obawiać Wiekuistego, Boga twego, po wszystkie dni;

24. Gdyby zaś zbyt daleką była dla ciebie droga, tak żebyś tego donieść nie mógł, ponieważ zbyt odległym będzie miejsce, które wybierze Wiekuisty, Bóg twój, aby położyć imię Swoje tam, — gdyż pobłogosławił cię Wiekuisty, Bóg twój, —

25. Możesz to wtedy spieniężyć, i zawiążesz pieniądze w rękę twoich, i pójdziesz na miejsce, które wybierze Sobie Wiekuisty, Bóg twój, —

26. I wydasz te pieniądze na wszystko, czego zapragnie dusza twoja, na woły, albo na owce, na wino, i na napoje, i na wszystko, czego by zażądała dusza twoja; i pożywaj tam przed Wiekuistym, Bogiem twoim, i wesel się, — ty i dom twój.

27. Lewity też, który w bramach twoich, — nie opuścisz go, ponieważ niema on ani części, ani udziału przy tobie.

28. Po upływie zaś trzech lat oddzielisz wszystkie dziesięciny plonów twoich z tegoż roku, i złożysz je w bramach twoich. —

29. I niechaj przyjdzie Lewita, — niema on bowiem części ni udziału przy tobie — i cudzoziemiec, i sierota, i wdowa, którzy w bramach twoich, i niechaj pożywają i nasycają się, aby błogosławił ci Wiekuisty, Bóg twój, w każdej sprawie rąk twoich, którą czynić będziesz!

ROZDZIAŁ XV.

1. Po upływie siedmiu lat urządza odpuszczenie.

2. A oto sposób odpuszczenia: odpuszczać ma każdy wie-

rym ziemia odpoczywa, Ex. 23, 10. Lev. 25, 2. w którym się jej wydanie plonu odpuszcza, por. תשמטה Ex. 23, 11. i w którym się zarazem i dłużnikowi zwrot pożyczki daruje.

2. Dośł. a tak się rzecz ma co do odpuszczenia, por. 1 Król. 9, 15 שמוט *inf. abs.* zostawić, zaniechać, konstr. jak המול לכם Gen. 17, 10. כל każdy posiadacz, czyli wierzyciel. משה יר *hif.* od נשה pożyczka ręki, wiarygodność — według innych ten, który pożyczkę wydaje niby z ręki wypuszcza. Niekt. łączą שמוט z wyrazem יר puści każdy wierzyciel rękę swoją. — Przeciw temu przemawia wszakże Neh. 10, 32. i niewłaściwe połączenie ze zdaniem pobocznym אשר Wierzyciel ma należność swoją na zawsze umorzyć, Tal. Szehit 10, 1. jeżeli jej dłużnik zwrócić nie chce, por. w. 9. Zdaniem *Michaelisa* oznacza zawieszenie a nie zupełne zniesienie długów, tak, że nie wolno tylko w tym roku na dłużnika nalegać, co jednak i w każdym innym czasie jest wzbronionem, por. 24, 10.

23 שְׁנָה: וְאָבִלְתָּ לְפָנַי. יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר לְשִׁבְן שְׁמוֹ שָׁם מֵעֵשֶׂר דְּגַנָּה תִירֶשֶׁת וְיִצְהַרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקָרְךָ וְצִאֲנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד דְּרֹאֵה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל-הַיָּמִים: וְכִי-יִרְבֶּה מִמֶּךָ הַדָּרָךְ בִּי לֹא תוֹכַל שְׂאֲתוֹ כִּי-יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם בִּי יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וְנָתַתָּה בְּכֶסֶף וְצֵרֶת הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַכְתָּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף כָּל אֲשֶׁר-תִּאֲוֶה נַפְשְׁךָ בְּבָקָר וּבְצֹאֵן וּבִיָּין וּבִשְׂכָר וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נַפְשְׁךָ וְאָבִלְתָּ שָׁם לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׂמַחְתָּ אִתָּהּ וּבִיתְךָ: וְהָלֹוֹי אֲשֶׁר-בְּשַׁעְרֶיךָ לֹא תַעֲזֹבֵנּוּ בִּי אֵין לּוֹ חֶלֶק וְנִחַלָה עִמָּךְ: מְקַצֶּה | שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת-כָּל-מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בְּשָׁנָה הַהוּא וְהִנַּחְתָּ בְּשַׁעְרֶיךָ: וְכֹא הָלֹוֹי בִּי אֵין-לּוֹ חֶלֶק וְנִחַלָה עִמָּךְ וְהָגֵר וְהַיְתוֹם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: ׀

מו.

1/2 מִקֵּץ שִׁבְעֵ-שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה: וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה

23. Mowa tu o drugiej dziesięcinie, por. 12, 6. Podobne uroczyste ofiary nauczą cię pamiętać o dawcy wszelkiego dobra.

24. Gdyby dziesięcina była zbyt wielką, a przewiezienie do świątyni zbyt uciążliwem.

25. Możesz ją oddać za pieniądze czyli spieniężyć — i zwiniesz t. j. zapakujesz je tak, abys ją w rękę mógł przenieść. צרת *zwr.* pokr. z צרר.

27. Por. 12, 19.

28. Drugiej tej dziesięciny w *כעשר שני* nie będziesz w trzecim roku spożywał w miejscu świętym, jak roku pierwszego i drugiego, lecz w domu, tworząc w ten sposób nowe źródło dochodu dla biednych. Złożysz w bramach t. j. w magazynach miejskich.

Rozd. 15. 1. מקצה znaczy wedle Tal. na końcu siedmioletniego peryodu, wedle innych przez cały ostatni rok tego peryodu, tak samo bowiem oznacza כקצה 14, 28. cały trzeci rok. Jest to siódmy rok, w któ-

rzyciel wierzytelność swoją, którą wypożyczył bliźniemu swemu; nie będzie nalegał na bliźniego i na brata swego, gdy ogłoszono odpuszczenie gwoli Wiekuistemu.

3. Na cudzoziemca możesz nalegać, ale co masz u brata twego, odpuści ręka twoja.

4. Tylko że nie powinien być wpośród ciebie ubogi; gdyż błogosławić ci będzie Wiekuisty na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie w posiadanie, abys władał nią,

5. Jeżeli tylko słuchać będziesz głosu Wiekuistego, Boga twój, starając się spełniać wszystkie te przykazania, które przykazują ci dzisiaj;

6. Albowiem Wiekuisty, Bóg twój, pobłogosławiłby ci, jako ci przyrzekł, i byłbyś wypożyczał wielu narodom, a sam nie zapożyczał, i byłbyś panował nad wielu narodami, a nad tobą by nie panowały!

7. Gdyby zaś był u ciebie ubogi, którykolwiek z braci twoich, w jednym z miast twoich, na ziemi twojej, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie — nie zatwardzaj serca swojego, ani zawieraj ręki twojej przed bratem twoim ubogim,

8. Ale otwierając otwieraj mu rękę twoją, i pożyczaj mu, w miarę potrzeby jego, czego mu niedostawało.

9. Strzeż się, aby nie powstała w sercu twoim myśl nieczemna, — żebyś miał powiedzieć: „Zbliża się rok siódmy, rok odpuszczenia!” — i nieżyczliwem by się stało oko twoje dla brata twój ubogiego, i nie użyczyłbyś mu, a poskarżyłby się na ciebie przed Wiekuistym, i byłby grzech na tobie!

10. Dawać dawaj mu, i niechaj nie będzie niechętnem serce twoje, gdy dawać mu będziesz; albowiem za to pobłogosławi cię Wiekuisty, Bóg twój, we wszystkich sprawach twoich, i w każdym przedsięwzięciu ręki twojej.

11. Ponieważ nie zbraknie ubogich na ziemi, przeto rozkazuję ci, mówiąc: otwierając otwieraj rękę twoją bratu twojemu, biednemu i ubogiemu twojemu na ziemi twojej!

12. Jeżeliby był sprzedany tobie brat twój, Ibrejczyk, albo Ibrejka, to niechaj służy ci sześć lat, a roku siódmego wypuścisz go na wolność od siebie;

9. Zbliża się rok siódmy, rok odpuszczenia. Num. 33, 38. ען grzech, i idąca w ślad za nim kara. Lev. 5, 1.

10. Daj żadaną pożyczkę bez niechęci.

11. Postępowanie ludu nie będzie nigdy tak idealnym, aby ubogich w nim zabrakło.

12. Z powodu mowy o biednych powtarza się tu przepis w Ex. 21, 2—6. Lev. 25, 39—46. podany. Por. uwagę do wiersza 6.

שְׁמוֹט כֹּל-בְּעַל מִשָּׁה יָדוּ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְיוֹ לֹא-יִגַּשׁ
 אֶת-רַעְיוֹ וְאֶת-אָחִיו כִּי-קָרָא שְׁמֹטָה לַיהוָה: אֶת-הַנִּכְבִּי
 3 תִּגַּשׁ וְאֲשֶׁר לֹךְ אֶת-אָחִיךָ תִשְׁמַט יָרֵךְ: אָפֶס כִּי
 4 לֹא יִהְיֶה-בָּךְ אֶבְיוֹן כִּי-בִרְךָ יְבָרְכֶךָ יְהוָה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר
 5 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן-לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ: רַק אִם-שָׁמוּעַ
 6 תִּשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-הַמִּצְוֹת
 7 הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם: כִּי-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶךָ
 8 כְּאֲשֶׁר דִּבַּר-לְךָ וְהִעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תֵעָבֵט
 9 וּמִשְׁלַת בְּגוֹיִם רַבִּים וּבָךְ לֹא יִמְשְׁלוּ: ׀ כִּי-יְהוָה
 10 בָּךְ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אָחִיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-
 11 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא תֹאמֵן אֶת-לִבְּךָ וְכִּי תִקְפֹּץ
 12 אֶת-יָרֵךְ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן: כִּי-פָתַח תִּפְתַּח אֶת-יָרֵךְ לּוֹ
 13 וְהִעֲבַט תִּעֲבִיטְנוּ דֵי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יַחְסֵר לּוֹ: הַשֹּׁמֵר לְךָ
 14 פֶּן-יְהִי דָבָר עִם-לִבְּךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קִרְבָּה שְׁנַת-
 15 הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמֹטָה וְרַעְיָה עֵינֶךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא
 16 תִתֵּן לּוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֱלֹהֵי יְהוָה וְהָיָה בָּךְ חַטָּא: נָתַן תִּתֵּן
 17 לּוֹ וְלֹא-יִרַע לִבְּךָ בְּתִתֵּן לּוֹ כִּי בְגַלְלֵהוּ הַדְּבָר הַזֶּה
 18 יְבָרְכֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מַשְׁלַח יָרֵךְ: כִּי
 19 לֹא-יִחַדֵּל אֶבְיוֹן מִקְרֹב הָאֶרֶץ עַל-כֵּן אֲנִי מִצְוֶה לֵאמֹר
 20 פָּתַח תִּפְתַּח אֶת-יָרֵךְ לְאָחִיךָ לְעִנִּיךָ וְלֹא-אֶבְיָנָה בְּאֶרֶץ: ׀
 21 כִּי-יִמְכַר לְךָ אָחִיךָ הָעֶבְרִי אוֹ הָעֶבְרִיָּה וְעִבְדֶּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים

3. Od cudzoziemca wolno zwrotu żądać, gdyż go odpoczynek gwoli Bogu nie obchodzi.

4. Prawo to okaże się wszakże zbyt cieżkim dla tego, że nie będzie wpośród was pożyczających, Bóg bowiem pobłogosławi wam, jeżeli tylko w posłuszeństwie wytrwacie. כי אָפֶס jak Num. 13, 28.

6. Wypożyczać na zastaw. Panować, utrzymywać w zależności, por. 28, 1. niewypłacalny dłużnik bowiem staje się niewolnikiem wierzyciela.

7. Jeżeliby jednak skutek nieposłuszeństwa byli ubodzy, nie powściągał serca i ręki twojej, lecz pożyczaj מִן אָפֶס por. 2, 30.

13. Gdy zaś puścisz go wolno od siebie, nie puszczaj go z niezem.

14. Wyposażyc wyposazysz go z trzod twoich, i z gumna twego, i z tloczni twojej: z tego, czem poblogoslalw cię Wiekuisty, Bóg twój, udzielisz mu.

15. A pomnij, żeś niewolnikiem był w ziemi Micraim, a wyzwolił cię Wiekuisty, Bóg twój; przeto i nakazuję ci to dzisiaj.

16. Gdyby ci wszakże powiedział: „Nie pójdę od ciebie!“ przeto, że umiłowal ciebie i dom twój, i że mu dobrze przy tobie, —

17. Wezmiesz tedy szydło, i przeklujesz mu ucho do drzwi; i będzie on sługą twoim na zawsze; i służebnicy też twojej uczynisz tak.

18. Niechaj ci się to trudnem nie okaże, że go masz puścić wolno od siebie, gdyż podwójną płacę najemnika zasłużył u ciebie przez sześć lat; a poblogoslawi cię Wiekuisty, Bóg twój, we wszystkim co przedsięweźmiesz.

19. Wszelkie pierworodne, które się zrodzi z bydła twego, albo z trzody twojej, samce, poświęcisz Wiekuistemu, Bogu twemu: nie użyjesz do roboty pierworodnego wołu twojego, ani strzygł pierworodnych owiec twoich.

20. Przed obliczem Wiekuistego, Boga twojego, jadać je będziesz rokrocznie, na miejscu, które wybierze Wiekuisty, — ty i dom twój;

21. Jeżeliby zaś była wada na niem, — jeżeliby chromem albo ślepiem, albo z jakąkolwiek złą wadą było, nie zarzynaj go Wiekuistemu, Bogu twojemu.

22. W bramach twoich jeść je możesz; nieczysty i czysty zarówno, — jako sarnę albo jelenia.

23. Tylko krwi jego pożywać nie będziesz, — na ziemię wylewaj ją jako wodę.

ROZDZIAŁ XVI.

1. Przestrzegaj miesiąca kłosów, i spełniaj ofiarę paschalną Wiekuistemu, Bogu twojemu; gdyż w miesiącu kłosów wywiódł cię Wiekuisty, Bóg twój, z Micraim nocą;

miejsca kultu, pierworodnych ósmego dnia po urodzeniu nie oddał, Ex. 22, 28. to wszakże nie wolno ci tymczasem korzyści z nich ciągnąć.

21. Por. 17, 1. Lev. 22, 19.

22. Jeść je może kapłan, do którego pierworodne należy, por. 12, 17.

Rozd. 16. 1. Przestrzegaj, w znaczeniu: pamiętaj, 15, 12; Ex. 20, 8. Rozd. 13, 4; 23, 15; 34, 18. Nocą, t. j. wieczorem, por. w. 6. i Ex. 12, 31. 42. Inni łączą לילה ze słowem ועשית spełniaj ofiarę paschalną w nocy.

13 ובשנה השביעת תשלחנו חפשי מעמך: וכיתשלחנו

14 חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם: העניק תעניק לו

מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר ברכך יהוה אלהיך תתן

15 לו: וזכרת פי עבד הייך בארץ מצרים ויפדה יהוה

16 אלהיך על-פן אנכי מצוה את-הדבר הזה היום: והיה

כיר-אמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת-ביתך

17 כיר-טוב דו עמך: ולקחת את-המרצע ונתתה באזנו

ובדלת והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה-כן:

18 לא-יקשה בעינך בשלחה אתו חפשי מעמך כי משנה

שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך יהוה אלהיך בכל

אשר תעשה: פ

19 כל-הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש

ליהוה אלהיך לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור

20 צאנך: לפני יהוה אלהיך תאכלנו שנה בשנה במקום

21 אשר-יבחר יהוה אתה וביתך: וכיר-היה בו מום פסח

22 או עור כל מום רע לא תזבחנו ליהוה אלהיך: בשעריך

23 תאכלנו הטמא והטהור יחדו בצבי וכאיל: רק את-דמו

לא תאכל על-הארץ תשפכנו במים: פ

טז.

1 שמור את-חדש האביב ועשית פסח ליהוה אלהיך כי

בחדש האביב הוציאך יהוה אלהיך ממצרים לילה:

14. העניק wł. włożyć na szyję, dać w upominku zboże z gumna, oliwę i wino z tloczni.

17. Por. Ex. 21, 5. Na zawsze, do roku jubileuszowego. Zdaniem Raszi i Abenez. i służebnicę obdarzysz tak, nie przekuwając jednak ucha.

18. Ponieważ najemnik oprócz utrzymania i płacę pobiera, gdy niewolnik, pieniężnego wynagrodzenia nie otrzymujący, o połowę mniej kosztuje.

19. Przed ustawą o ofierze paschalnej, 16, 1. powtórzony tu ogólny przepis o idących na ołtarz pierworodnych, por. 13, 1—16; 34, 19. Poświęcisz na ofiarę por. w. 21. Jeżelibyś z powodu oddalenia od centralnego

2. A zarzynaj ofiarę paschalną Wiekuistemu, Bogu twojemu, trzodę i rogaciznę, na miejscu, które wybierze Wiekuisty, aby ustanowić imię Swoje tam.

3. Nie będziesz jadał przy tém kiszzonego; przez siedm dni będziesz jadał przy tem praśniki — chléb nędzy; bos w pośpiechu wyszedł z ziemi Micraim, — abyś pamiętał dzień wyjścia twojego z ziemi Micraim po wszystkie dni zycia twojego.

4. I nie pokaże się u ciebie zakis w całym obrębie twoim przez siedm dni; i niechaj nie przeleży nic z mięsa, któreś zarzynał wieczorem dnia pierwszego, do rana.

5. Nie masz zarzynać ofiary paschalnej w któremkolwiek z miast twoich, które Wiekuisty, Bóg twój, odda tobie.

6. Lecz tylko na tem miejscu, które wybierze Wiekuisty, Bóg twój, aby postanowił imię Swoje, — tam zarzynać masz ofiarę paschalną wieczorem przy zachodzie słońca, w porze wyjścia twojego z Micraim;

7. I upieczesz i spożyjesz na miejscu, które wybierze Wiekuisty, Bóg twój, i zwrócić się możesz nazajutrz i pójść do namiotów twoich.

8. Przez sześć dni będziesz jadał praśniki, a dnia siódmego — uroczyste zebranie gwoli Wiekuistemu, Bogu twojemu: nie zajmuj się robotą.

9. Siedm tygodni odliczysz sobie, — od zapuszczenia sierpa w zboże, poczniez liczyć siedm tygodni, —

10. I będziesz obchodził święto tygodni Wiekuistemu, Bogu twojemu, szczodrością darów ręki twojej, które złożysz w miarę, jak cię pobłogosławi Wiekuisty, Bóg twój.

11. A będziesz się weselił przed Wiekuistym, Bogiem twoim, — ty, syn twój, córka twoja, sługa twój, i służebnica twoja, i Lewita, który w bramach twoich, cudzoziemiec, sierota, i wdowa, którzy w pośród ciebie, na tem miejscu, które wybierze Wiekuisty, Bóg twój, aby ustanowił imię Swoje tam:

8. Albo przez sześć dalszych dni po pierwszym, por. w. 4. albo przez sześć pierwszych dni oprócz siódmego, który się czém innym jeszcze odznacza. עזרה Lev. 23, 36.

9. Począwszy od drugiego dnia święta Pesach, por. Lev. 23, 15. Od zapuszczenia sierpa czyli od początku żniwa.

10. Por. Lev. 23, 16. szczodrość od מסס przelewać, według innych od מס miara, oznaczona ilość. Niekt. uważają ten wyraz za aram. mesat, chald. קרי heb. קרי w miarę.

2 וּבַחֶת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
3 יְהוָה לְשָׁבֶן שְׁמוֹ שָׁם: לֹא-תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל-עָלָיו מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי בִּי כַחֲפוּזֹן יֵצֵאתָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת-יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּד
4 יָמֵי חַיֶּיךָ: וְלֹא-יִרְאֶה לְךָ שְׂאֵר בְּכָל-גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים
וְלֹא-יֵלֵךְ מִן-הַבֶּשֶׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בְּעֶרְב־בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
5 לַבָּקָר: לֹא תִּזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בַּאֲחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר-
6 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: כִּי אִם-אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁבֶן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בְּעֶרְב־
7 כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם: וּבִשְׁלֹתָ וְאָכַלְתָּ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפְנִיתָ בַּבֶּקֶר וְהִלַּכְתָּ
8 לְאֱהֲלֶיךָ: שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ
9 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלֶאכֶה: ׀ שִׁבְעָה שִׁבְעַת
תִּסְפְּרֶנּוּ-לְךָ מִהַחֵל חֲרַמְשׁ בַּקֶּמַח תַּחֲלֵל לְסַפֵּר שִׁבְעָה
10 שִׁבְעוֹת: וְעֲשִׂיתָ חֲגֵ שִׁבְעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נֹדֶבֶת
11 יִדְּךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן בְּאֲשֶׁר יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וְשִׂמַּחְתָּ
לְפָנָיו יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָהּ וּבְנֶיךָ וּבְתֶיךָ וְעַבְדֶּיךָ וְאִמָּתֶיךָ
וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיְתוּם וְהָאֱלֻמְנָה אֲשֶׁר
בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁבֶן שְׁמוֹ

2. Oprócz jagnięcia paschalnego, inne przepisane Num. 28, 19—24 ofiary, niemniej dobrowolne, por. 2 Kron. 30, 24; 35, 7. tak nazwane Chagiga. Tal. Pesachim 6, 3.

3. Przypom, t. j. do mięsa wszystkich tych ofiar, — jagnię bowiem paschalne już pierwszej nocy spożytem zostało. Praśniki Ex. 12, 14; 13, 6; 23, 15; 34, 18. Lev. 23, 6. po raz pierwszy tu chlebem nędzy nazwane.

4. Por. Ex. 13, 7. W nocy z 14. na 15. Nisan musi być całe spożyte, Ex. 12, 10; 34, 25. Num. 9, 12.

6. W porze, w której się do wyjścia szykowali, wyjście samo bowiem nastąpiło nad ranem, por. Ex. 12, 22. Num. 33, 3.

7. Bez wala nie gotować, lecz piec, por. 2 Kron. 35, 13. Ex. 12, 9. Pójść do namiotów czyli wrócić do domu, wedle Tal. Chagiga 13. po siedmiu dniach, zdaniem *Abenezry* po pierwszym dniu.

12. A pomnij, żeś niewolnikiem był w Micraim, i przestrzegaj, i spełniaj te ustawy.

13. Święto szalasów obchodzić będziesz przez siedm dni, gdy zbierzesz z gumna twojego, i z łożni twojej.

14. I będziesz się weselił w święto twoje — ty, syn twój, córka twoja, sługa twój, i służebnica twoja, Lewita, cudzoziemiec, sierota i wdowa, którzy w bramach twoich.

15. Siedm dni świętuj Wiekuistemu, Bogu twojemu, na tém miejscu, które wybierze Wiekuisty; gdyż błogosławić ci będzie Wiekuisty, Bóg twój, we wszystkich plonach twoich, i w każdym dziele rąk twoich, a będziesz zawsze wesół.

16. Trzy razy do roku ukaże się każdy mężczyzna twój przed obliczem Wiekuistego, Boga twojego, na miejscu, które wybierze: w święto przasników, i w święto tygodni, i w święto szalasów; a niechaj nie ukaże się nikt przed obliczem Wiekuistego z prózną ręką!

17. Lecz każdy z darem ręki swojej, — wedle błogosławieństwa Wiekuistego, Boga twego, którego użyczy tobie.

18. Sędziów i urzędników ustanowisz sobie we wszystkich bramach twoich, które Wiekuisty, Bóg twój, da tobie w pokoleniach twoich, aby sądzili lud sądem sprawiedliwym.

19. Nie skrzywiał prawa, nie uwzględniał osoby, a nie bierz wziętku, bo wziętek zaślepia oczy mądrych, i płacze słowa sprawiedliwych.

20. Za sprawiedliwością, za sprawiedliwością podążaj, abys żył i posiadał ziemię, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie

21. Nie sadź sobie gaju z jakichbądź drzew przy ołtarzu Wiekuistego, Boga twojego, który wzniesiesz sobie;

17, 8. O kwalifikacji sędziów por. 1, 12. Obrady toczyły się przy bramach publicznie, por. 1. Król. 21, 11. Jer. 26, 11. Amos 5, 12.

19. Por. Ex. 23, 8. Lev. 19, 15.

20. Za sprawiedliwością i tylko za sprawiedliwością, bez różnicy komu ma być wymierzona.

21. W teokracji izr. było bałwochwalstwo wykroczeniem przeciw zasadniczemu instytucjom państwowym, a karcenie podobnych wykroczeń zadaniem sądu. אשרה Były to wciąż świeżym liściem pokryte drzewa, zastępowano je sztucznymi surogatami, pomalowanymi na zielono pniami, słupami itd. ztąd słowa: postawił, uczynił, zbudował Aszerę, i przeciwnie połamał, zburzył, por. Ex. 34, 13.

שם: וזכרת פי עבד ה' במצרים ושמרת ועשית את

החקים האלה:

13 חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים באספך מגרנה

14 ומיקבדך: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך

15 והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך: שבועת

ימים תחג ליהנה אלהיך במקום אשר יבחר יהוה פי

יברכך יהוה אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידך

16 והיית אך שמח: שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך

את פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות

ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני יהוה

17 ריקם: איש כמתנת ידו כברכת יהוה אלהיך אשר נתן לך:

ס ס ס מ

18 שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר יהוה אלהיך

19 נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק: לא

תטה משפט לא תפיר פנים ולא תקח שחד פי השחד

20 ועור עיני חכמים ויסוף דברי צדיקים: צדק צדק

תדרוך למען תחיה וירשת את הארץ אשר יהוה אלהיך

21 נתן לך: ס לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח

v. 16 קמין ב"ק.

13. O święcie szalasów, por. Ex. 23, 16; 34, 22. Lev. 23, 34. Num. 29, 12.

18. Organizacja sądownictwa: we wszystkich bramach czyli miastach i osadach, funkcjonować ma magistrat jako reprezentant gminy, w skład którego wchodzi przedewszystkiem miejscowa starszyzna por. 19, 12; 21, 2; 22, 15; 25, 7. zajmująca się również administracją, następnie wybieralni, obeznani z prawem sędziowie שפטים por. 19, 18. których zadaniem było śledztwo prowadzić i podług obowiązującego kodeksu rozstrzygać, i nareszcie שטרים por. Ex. 5, 6. pełniący poczęści funkcje sekretarzy, poczęści organów wykonawczych czyli policyi. Sąd najwyższy, senat, obradował w miejscu centralnej świątyni, wyrokując głównie w sprawach kryminalnych, por.

22. Ani wystawiaj sobie posągu, — którego nienawidzi Wiekuisty, Bóg twój!

ROZDZIAŁ XVII.

1. Nie zarzynaj Wiekuistemu, Bogu twojemu, wołu albo owcy, któraby miała wadę, — jakkolwiek ułomność: gdyż wstrętem to dla Wiekuistego, Boga twojego.

2. Gdyby znalazł się wpośród ciebie, w którejkolwiek z siedzib twoich, które Wiekuisty, Bóg twój, odda ci, — mężczyzna albo niewiasta, któryby spełnił to zło przed oczyma Wiekuistego, Boga twojego, przestępując przymierze Jego, —

3. A poszedłby i służył bogom cudzym, i korzył się im, albo słońcu, albo księżycowi, albo całemu zastępowi nieba, — czego nie przykazał, —

4. A powiadomionoby cię, i usłyszałeś, i poszukiwałeś dokładnie, a oto prawda, rzecz to uzasadniona, — spełniona ta ohyda w Izraelu;

5. Wtedy przywiedziesz tego mężczyznę, albo tę niewiastę, którzy spełnili tę rzecz gorszącą, do bram twoich, — tego mężczyznę, albo tę niewiastę, — i ukamionujesz ich kamieniami, aż pomrą!

6. Na zeznanie dwóch świadków albo trzech świadków stracony będzie na śmierć skazany; nie będzie tracony na zeznanie świadka jednego.

7. Ręka świadków będzie na nim pierwsza, aby go uśmiercić, a ręka całego ludu na ostatku; i tak wypłenisz to zło z pośród siebie.

8. Jeżeliby ci za trudną była jaka sprawa na sądzie, między krwią a krwią, między sporem a sporem, między ciosem a ciosem, w rzeczach spornych w bramach twoich, — tedy wstaniesz a pójdziesz na miejsce, które wybierze Wiekuisty, Bóg twój;

9. I przyjdiesz do kapłanów, Lewitów, albo do sędziego, który będzie podówczas, i zapytasz się, i ogłoszą ci wyrok prawa;

10. I postąpisz według wyroku, który ci ogłoszą z miejsca

8. Gdyby w jakichkolwiek procesach, tyjących się zabójstwa, sporów majątkowych, obrażeń cielesnych w sądzie miejscowym wątpliwości zachodziły —

9. Zwrócisz się wtedy do wyższego trybunału przy świątyni, nie stanowiącego wszakże sądu apelacyjnego dla stron, lecz dla samych sądów gminnych. W wyższym tym trybunale, składającym się z kapłanów i laików 19, 17. prezydował arcykapłan, albo **שופט** sędzia świecki, por. w. 12. Za czasów Josafata składał się wyższy trybunał Jeruzolimski z dwóch kolegów dla spraw duchownych i cywilnych w jednym przewodniczył arcykapłan, w drugim książę, 2 Kron. 19, 8. 11

22 יהוה אלהיך אשר תעשה-לך: ולא-תקים לך מצבה
אשר שגא יהוה אלהיך: ם

יז.

1 לא-תזבח ליהוה אלהיך שזר ושה אשר יהיה בו מום
2 כל דבר רע פי תועבת יהוה אלהיך הוא: ם כירימצא
3 בקרבך באחד שעריך אשר-יהוה אלהיך נתן לך איש
אז-אשה אשר יעשה את-הרע בעיני יהוה-אלהיך לעבר
3 בריתו: וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמשו
4 או לירח או לכל-צבא השמים אשר לא-צויתו: והפך-
לך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה
5 התועבה הזאת בישראל: והוצאת את-האיש ההוא או
את-האשה ההוא אשר עשו את-הדבר הרע הזה אל-
שעריך את-האיש או את-האשה וסקלתם באבנים ומתו:
6 על-פי | שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת
7 על-פי עד אחד: יד העדים תהיה-בו בראשנה להמיתו
ויד כל-העם באחרנה ובערת הרע מקרבך: ם
8 כי יפלא ממך דבר למשפט בין-דם | דם בין-דין לדון
ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל-
9 המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו: ובאת אל-הכהנים
הלוים ואל-השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת
10 והגידו לך את דבר המשפט: * ועשית על-פי הדבר

יז 10 v. חצי הספר בפסוקים.

22. Por. Lev. 26, 1. Którego nienawidzi, w odróżnieniu od posągów wymienionych Gen. 28, 18; 33, 20; 35, 14. Ex. 24, 4. Jer. 19, 19. itd.

Rozdział 17, 1. Por. 15, 21. Lev. 22, 20.

3. Czegom nie przykazał, com surowo zabronił. Jer. 7, 31.

5. Powtórzenie wyraża: bez względu na to, czy to mężczyzna czy kobieta. Wyroki zapadające w bramie, 21, 19. wykonywano za bramą czyli miastem, por. Lev. 24, 14. Num. 15, 36.

6. Co najmniej musi być dwóch świadków, por. 19, 15. Num. 35, 30.

7. Por. 13, 10.

tęgo, które wybierze Wiekuisty, i postarasz się spełnić wszystko tak, jak ci wskażą.

11. Według wskazówki, którą ci wskażą, i według prawa, które ci powiedzą, postąpisz; nie zboczysz od słowa, które ci powiedzą, ani na prawo, ani na lewo!

12. Ktoby zaś postąpił zuchwale, a nie usłuchał kapłana postanowionego tam ku służbie przed Wiekuistym, Bogiem twoim, albo sędziego, — niechaj umrze człowiek ten, i wypełnisz to zło z Izraela;

13. Aby wszystek lud to usłyszał, i obawiał się, a nie rozzuchwalał się więcej.

14. Gdy wnikniesz do ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie, a zdobędziesz ją, i osiedzisz w niej, i powiesz: „ustanowię nad sobą króla, jak wszystkie narody, które wokół mnie“;

15. To ustanów nad sobą króla, którego wybierze Wiekuisty, Bóg twój; z pośród braci twojej ustanów nad sobą króla; nie możesz przełożyć nad sobą eudzoziemca, któryby nie był bratem twoim!

16. Tylko niech nie mnoży sobie koni, ani zwraca ludu do Micraim, dla namnożenia koni, gdyż Wiekuisty powiedział wam: „nie wracajcie drogą tą więcej!“

17. I niechaj nie mnoży sobie żon, aby nie odwróciło się serce jego; i srebra też i złota niech nie namnaża sobie nadmiernie.

18. A gdy zasiądzie na tronie królestwa swojego, niechaj odpisze sobie odpis zakonu tego do księgi, — od tego, który przed obliczem kapłanów, Lewitów.

19. I niechaj będzie u niego, a niech odczytuje go po wszystkie dni życia swojego, aby się uczył obawiać się Wiekuistego, Boga swojego, przestrzegać wszystkich słów zakonu tego i ustaw tych, aby je spełniać;

20. Aby się nie wynosiło serce jego nad bracią swoją,

i wogóle częste stosunki z Egiptem nie były tolerowane, aby część ludu do innego trybu życia się nie przyzwyczaiła. Por. Jez. 2, 7. Jer. 2, 18. 36. Micha 5, 9. Zach. 9, 10.

17. Żądza bogactw poprowadzi go do ciemnienia ludu.

18. Każe sobie wydać *מִשְׁנֵה* powtórzenie t. j. odpis, duplikat Zakonu Mojżeszowego, por. Joz. 8, 32. którego oryginał przechowany będzie w archiwach kapłanów, por. 31, 9—13. Zdaniem innych tylko odpis piątej księgi.

19. Odnosi się do *תורה* wyraz *מִשְׁנֵה* jest *masc.* *בו* odnosi się do *סֵפֶר* por. Joz. 1, 8. Aby w duchu tej nauki rządził i dynastji swej trwałość zapewnił.

אֲשֶׁר יִגְדְּרוּ לָךְ מִן־הַמְּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשִׁמְרָתָּ 11
 לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֶדְךָ: עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יֹרֶדְךָ
 וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן־הַדְּבָר 12
 אֲשֶׁר־יִגְדְּרוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כַזֶּדוֹן
 לְבַלְתִּי שָׁמַע אֶר־הַפֶּהֶן הָעֹמֵד לְשֵׁרֶת שֵׁם אֶת־יְהוָה 13
 אֱלֹהֶיךָ אִו אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבְעֶרְתָּ הָרַע 14
 מִיִּשְׂרָאֵל: וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ וְלֹא יִזְדוֹן עוֹד: ס כִּי־ 15
 תָּבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ
 וְיִשְׁבַתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר 16
 סָבִיבֵתִי: שׁוּם תִּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בּוֹ מִקִּרְב־אֲחֵיךָ תִּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תֹכֵל לְתַת־עָלֶיךָ 17
 אִישׁ נִכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֲחֵיךָ הוּא: רַק לֹא־יִרְבֶּה־לוֹ סוּסִים
 וְלֹא־יֵשִׁיב אֶת־הָעָם מִצְרִימָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וְיְהוָה 18
 אָמַר לָכֵם לֹא תִסְפוּן לָשׁוּב בְּהִרְדֵךְ הַזֶּה עוֹד: וְלֹא יִרְבֶּה־ 19
 לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסּוּר לְכַבּוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה־לוֹ מְאֹד:
 וְהָיָה כִשְׁבַתּוֹ עַל כֶּסֶף מִמִּלְכָּתוֹ וְכֹתֵב לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה 20
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלְּפָנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם: וְהָיְתָה
 עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאֵה אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהָיו לְשִׁמֹּר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים
 הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם: לְבַלְתִּי רוּם־לְכַבּוֹ מֵאֲחָיו וּלְבַלְתִּי סוּר

v. 19 סבירין בה.

14. Wzmianki o władzy królewskiej, por. Gen. 17, 6; 49, 10. Ex. 22, 27. Num. 24, 7. Deut. 28, 36. Por. też 1 Sam. 8, 5—22. W późniejszych czasach stanowił król najwyższą instancję. 2 Sam. 15, 4. 1. Król. 3, 9.

15. Którego wybierze za pośrednictwem organów swoich; proroków, por. 1 Sam. 9, 16; 10, 1; 16, 1. 2 Sam. 5, 3; 6, 21. itd.

16. Konie sprowadzano z Egiptu, 1 Król. 10, 28. jazda też stanowiła główną siłę Faraonów, Ex. 14, 7. Takiej siły nie potrzebuje Izrael, będący ludem rolniczym, spokojnym, osiadłym nadto na ziemi górystej, dla której obrony kawaleria zbyt cenna. Handel końmi

i aby nie odstępował od przykazania ani na prawo, ani na lewo, — aby długo żył przy królestwie swoim, on i synowie Jego wśród Israela.

ROZDZIAŁ XVIII.

1. Nie będą mieli kapłani, Lewici, całe pokolenie Lewi, części ani udziału przy Israelu: ofiarami ogniwemi Wiekuistego, i udziałem Jego żywić się będą.

2. Udziału zaś mieć nie będzie wśród braci swoich: Wiekuisty udziałem jego, jako powiedział mu.

3. Oto zaś należność kapłanów od ludu: od zarzynających ofiarę, — bądź wołu, bądź owcę, — oddawać należy kapłanowi łopatkę, zuchwę, i żołądek;

4. Pierwociny zboża twego, wina twego, i oliwy twojej, pierwociny też strzyży owiec twoich — oddasz mu.

5. Gdyż jego wybrał Wiekuisty, Bóg twój, ze wszystkich pokoleń twoich, aby stał ku usłudze w imię Wiekuistego, — on, i synowie jego, po wszystkie czasy.

6. A gdy przyjsz zechce Lewita z któregokolwiek miasta twój z całego Israela, gdzie przemieszkuje, to niechaj przyjdzie podług pełnego pragnienia duszy swojej na to miejsce, które wybierze Wiekuisty, —

7. I będzie służył w imię Wiekuistego, Boga swojego, jak wszyscy bracia jego Lewici, stawający tam przed obliczem Wiekuistego.

8. Z równych części niechaj korzystają, oprócz tego coby sprzedał z ojcowizny.

9. Gdy wnidziesz do ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, odda tobie, nie ucz się wtedy czynić według ohyd narodów owych:

10. Niechaj nie znajduje się u ciebie — ani przeprowadzający syna swego albo córkę swoją przez ogień, ani wróżbita, ani wieszczbiarz, ani guślarz, ani czarodziej;

11. Ani zażęgnywacz, ani wyzywający duchów, ani znachor, ani badający umarłych;

12. Gdyż obmierzłością dla Wiekuistego — każdy, który

Num, 2, 34. על בית אבותיו zam. על האבות I.ev. 25, 50. כסף מכור

Num. 23, 23. ogólnie wyrażenie dla oznaczenia wróżbiarstwa. כסמים I.ev. 18, 21; 20, 2. מעון i מנחש por. Lev. 19, 26. ככשף Ex. 22, 17.

11. i Targumów łączący pewne formułki, aby szkodliwość zwierząt, a zwłaszcza węzów, zażęgnąć, por. Ps. 58, 5. Jez. 47, 9. 12. Zdaniem Abenezry zażęgnywacz błakających się po ziemi duchów. Jez. 8, 19. דרש Lev. 19, 31; 20, 6. 27. ידעני i מכ

מִן־הַמִּצְוָה יִמִּין וּשְׂמֹאל לְמַעַן יֵאָרֶךְ יָמַיִם עַל־מַמְלַכְתּוֹ
הוא ובניו בקרב ישראל: ם

יח.

1 לא־יִהְיֶה לְפָנֵי־הַלְוִיִּם כָּל־שֵׁבֶט לְוֵי חֶלֶק וְנִחְלָה עִם־
2 יִשְׂרָאֵל אֲשֵׁי יְהוָה וְנִחְלָתוֹ יֹאכְלוּ: וְנִחְלָה לֹא־יִהְיֶה־לוֹ
8 בְּקֶרֶב אָחִיו יְהוָה הוּא נִחְלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ: ם וְיָה
יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַפְּהֻלִים מֵאֵת הָעַם מֵאֵת זִכְחֵי הַזִּבְחָ אִם־
4 שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן לַפֶּה הַזֶּרַע וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה: רֵאשִׁית
5 הַגֶּגֶךְ תִּירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ וְרֵאשִׁית גֶּן צֵאנֶךָ תִּתֵּן־לוֹ: כִּי בֹ
בָחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שִׁבְטֶיךָ לְעַמֵּד לְשֵׁרֶת בְּשֵׁם־
6 יְהוָה הוּא וּבְנָיו כָּל־הַיָּמִים: ם וְכִי־יָבֹא הַלְוִי מֵאַחַד
שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גָר שָׁם וּבָא בְּכָל־אַנְת
7 נִפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: וְשֵׁרֶת בְּשֵׁם יְהוָה
8 אֱלֹהָיו בְּכָל־אָחִיו הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה: חֶרֶק
9 כַּחֲרֵק יֹאכְלוּ לֶבֶד מִמִּפְרֵיו עַל־הָאֲבוֹת: ם כִּי אָתָּה כָּא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת
10 כְּתוֹעֵבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם: לֹא־יִמָּצֵא כֶּד מַעֲבִיר בְּגוֹוֹכְתּוֹ כַּאֲשֶׁ
11 קָסֶם קָסָמִים מַעֲוֹנִן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף: וְחֹבֵר חֹבֵר וְשֹׂאֵל
12 אוֹב וְיִדְעָנִי וְדָרַשׁ אֶל־הַמֵּתִים: כִּי־תוֹעֵבֹת יְהוָה כָּל־עֲשֵׂה

יז v. 20 מלא ו'.

Rozdział 18. 1. O dochodach pok. Lewi, por. Lev. 7, 6. Num. 18, 9. אש por. Lev. 1, 9.

2. Por. 10, 9.

3. Kapłani czynni otrzymują oprócz znanych dochodów, wymienione tu części z bydła zarzynanego w domu.

4. Por. Ex. 22, 28. Num. 18, 12.

6. O ile go miejscowi kapłani do czynnej służby przy świątyni dopuszczają.

8. Choćby wskutek sprzedaży ojcowizny był z domu zamożnym. Inni: oprócz pieniędzy zebranych ze sprzedaży szportli, przypadających mu jako Lewicie od pewnych rodzi miasta, z którego pochodzi.

to czyni, i za obmierzłości t. Wiekuisty, Bóg twój, wypędza ich przed obliczem twojém.

13. Nieskazitelny bądź przed Wiekuistym, Bogiem twoim!

14. Bo narody te, które wypędzasz, wieszczbiarzy i wróżbitów słuchają, — tobie zaś nie takich przeznaczył Wiekuisty, Bóg twój!

15. Proroka z pośród ciebie, z braci twoich, jako mnie, ustanowi ci Wiekuisty. Bóg twój: jego słuchajcie!

16. Tak jakos żądał od Wiekuistego, Boga twojego, przy Chorebie w dzień zgromadzenia, mówiąc: „niech więcej nie usłyszę głosu Wiekuistego, Boga mojego, i ognia tego wielkiego niech nie zobaczę więcej, bym nie umarł!“

17. Rzekł wtedy Wiekuisty do mnie: „piękne to, co powiedzieli!“

18. Proroka ustanowię im z pośród braci ich, podobnego tobie, i włożę słowa Moje w usta jego, i będzie im mówił wszystko, cokolwiek mu rozkażę;

19. I stanie się, że ktokolwiek nie usłucha słów Moich, które wypowiadać będzie w imieniu Mojém, — Ja tego poszukiwać będę na n.m.

20. Wszakże prorok, któryby się powazył powiedzieć cokolwiek w imieniu Mojém, czegom mu powiedzieć nie rozkażal, albo któryby przemawiał w imieniu bogów cudzych, — niechaj umrze prorok taki!“

21. A gdybyś rzekł w sercu swoim: jakże nam poznać słowo, którego nie wypowiedział Wiekuisty? —

22. Cokolwiek by wyrzekł prorok w imię Wiekuistego, a nie stałoby się to słowo, ani spełniło się, — jest to słowo, którego nie wyrzekł Wiekuisty, rozmyślnie wyrzekł je prorok: nie trwoż się przed nim!

ROZDZIAŁ XIX.

1. Gdy wytępi Wiekuisty, Bóg twój, narody, których ziemię Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie, — a wypędzisz je, i zamieszkas w miastach ich, i w domach ich, —

2. Trzy miasta oddzielisz wtedy sobie wpośród ziemi twojej, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie w posiadanie;

proroku, lecz o instytucyi proroctwa, tak że rozumieć tu należy w znaczeniu zbiorowém.

22. Wedle 13, 2—6. nie jest i spełnienie się przepowiedni nieomylną oznaką prawdziwego proroctwa. Nie trwoż się, nie obawiaj się go potępić i śmiercią ukarać.

Rozdział 19. 1. Por. 12, 29.

2. Por. Num. 35, 11. Ex. 21, 13. O wolnych miastach po wschodniej stronie Jordanu 4, 41—43. niema ani w tym ani w w. 9. mowy.

אלה ובגלל התועבת האלה יהנה אלהיך מוריש אותם
 13 מפניך: תמים תהיה עם יהנה אלהיך: פי הגוים
 14 האלה אשר אתה יורש אותם אל-מעננים ואל-קסמים
 15 ישמעו ואתה לא כן נתן לה יהנה אלהיך: נביא מקרבך
 16 מאחריך כמני יקים לה יהנה אלהיך אלו תשמעון: כלל
 אשר-שאלת מעם יהנה אלהיך בחרב ביום הקהל לאמר
 לא אסף לשמע את-קול יהנה אלהי ואת-האש הגדלה
 17 הזאת לא-אראה עוד ולא אמות: ויאמר יהנה אלי
 18 היטיבו אשר דברו: נביא אקים להם מקרב אחיהם
 כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל-אשר
 19 אצונו: והיה האיש אשר לא-ישמע אל-דברי אשר
 20 ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו: אך הנביא אשר יזיר
 לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר ואשר
 21 ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא: וכי
 תאמר בלבבך איכה נדע את-הדבר אשר לא-דברו
 22 יהנה: אשר ידבר הנביא בשם יהנה ולא-יהיה הדבר
 ולא יבא הוא הדבר אשר לא-דברו יהנה בזהו דברו
 הנביא לא תגור מפניו:
 ם

יט.

1 פי-יברית יהנה אלהיך את-הגוים אשר יהנה אלהיך
 נתן לה את-ארצם וירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם:
 2 שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך אשר יהנה אלהיך

י"ח v. 13 בקצת ספרים התי רבתי. v. 16 קמץ ב"ק.

13. Wszystkie twoje obawy i nadzieje poruczaj wyłącznie Bogu.

15. Proroka podobnego, choć nie równego mnie, por. 34, 10. ustanawiać będzie wciąż Bóg, ile razy potrzeba zajdzie. יקים wyraża ciągle powtarzanie w przyszłości, por. 17, 14. O królu. Ps. 78, 6. Z pośród braci t. j. współplemieńców swoich, jest bliższém określeniem wyrazu por. 15. Zapewnienie, że lud przez cały czas pobytu swego w Palestynie znajdzie u proroka to, czego inne ludy u wróżbitów swych szukają, stwierdza, że tu nie mowa o pojedynczym

3. Uporzędkujesz sobie drogę, i rozdzielisz na trzy części obręb ziemi twojej, którą ci udzieli Wiekuisty, Bóg twój, a to, aby mógł uciekać tam każdy zabójca.

4. A tak rzecz się ma co do zabójcy, który uciekać tam może, aby życie zachował: kto zabija bliźniego swego nierozmyślnie, a nie był nieprzyjacielem jego przedtém;

5. Albo — gdyby kto poszedł z bliźnim swoim do lasu rąbać drwa, a zaniósłaby się ręka jego z siekierą, by ściąć drzewo, a zsunęłoby się żelazo z toporzyska, i trafiłoby bliźniego jego tak, żeby umarł, — taki niech schroni się do jednego z tych miast, aby życie zachował.

6. By nie ścigał mściciel krwi zabójcę, gdy rozgorzało serce jego, a nie doścignął go na dalekiej drodze, i nie zabił go, — gdy przecież nie zasłużył na śmierć, nie będąc nieprzyjacielem jego przedtém;

7. Przeto nakazuję ci, mówiąc: trzy miasta oddzielisz sobie:

8. A gdy rozszerzy Wiekuisty, Bóg twój, granice twoje, jako zaprzysiął ojcom twoim, a da ci całą ziemię, którą przyrzekł oddać ojcom twoim, —

9. Jeżeli starać się będziesz spełniać wszystkie przykazania, które przykazuję ci dzisiaj, — abyś miłował Wiekuistego, Boga twojego, i postępował drogami Jego po wszystkie dni — dodasz wtedy sobie jeszcze trzy miasta do owych trzech miast;

10. Aby nie była przelewana krew niewinna wpośród ziemi twojej, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie w posiadanie, a nie spadła na ciebie wina krwi!

11. Gdyby wszakże był kto nieprzyjacielem bliźniego swego, i czyhałby nań, i powstał na niego, i zabił go na śmierć, a schroniłby się do jednego z tych miast, —

12. Poszlą wtedy starsi miasta jego, i zabiorą go ztamtąd, i wydadzą go w ręce mściciela krwi, aby umarł.

13. Niechaj nie oszczędza go oko twoje, i zetrzesz krew niewinnego z Izraela, a dobrze ci będzie.

14. Nie przesuwaj granicy bliźniego twego, którą zakreślił poprzednicy w udziale twoim, udzielonym ci na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, odda ci w posiadanie.

8. Por. Gen. 15, 18. Ex. 23, 31.

11. Por. Ex. 21, 14. Num. 35, 16—21.

14. Przesuwanie granic dla powiększenia własnego pola z uszczerbkiem sąsiada, obciąża prawodawca przekleństwem 27, 17. por. ומרץ נדר Eccl. 10, 8. Jako sprawa kryminalna zajmuje tu ten zakaz właściwe miejsce. ראשנים odnoszą niektórzy do Jozuego i Elazara, którzy pierwotne granice udziałów ustanowili.

3 נתן לך לרשתה: תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך אשר ינהילך יהוה אלהיך והיה לנו שמה כל-רצח: וזה דבר הרצח אשר ינום שמה וחי אשר יבה את רעהו בכלי-רעת והוא לא-שנא לו מתמול שלשם: ואשר יבא את-רעהו ביער לחטב עצים ונדהה ידו בגרון לכתת העץ ונשל הפרזל מן-העץ ומצא את-רעהו ומת הוא ינום אל-אחת הערים האלה וחי: פן ירדף גאל הדם אחרי הרצח כי יחס דבבו והשיגו כי-ירבה הדרך והבה נפש ולו אין משפט-מות כי לא שנא הוא לו מתמול שלשום: על-כן אנכי מצוה לאמר שלש ערים תבדיל לך: ואם-ירחיב יהוה אלהיך את גבולך באשר נשבע לאבותיך ונתן לך את כל-הארץ אשר דבר לתת לאבותיך: כי-תשמר את כל-המצוה הזאת לעשתה אשר אנכי מצוה היום לאהבה את-יהוה אלהיך וללכת בדרךיו כל-הימים ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה: ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה והיה עליך דמים: פ

11 וכי-יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו והבהו

12 נפש ומת וגם אל-אחת הערים האל: ושלחו זקני עירו

18 ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ומת: לא-תחוס עיניך עליו וכערת דם-הנקי מ-ישראל וטוב לך:

14 ס לא תסיג גבול רעה אשר גבלו ראשנים בנחלתך

אשר תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה:

11 סבירין האלה.

3. Uporzędkujesz drogę, aby uciekający żadnych zawad na niej nie znalazł. ושלש tak, aby w każdej z trzech dzielnic było jedno miasto.

5. Przykład nierozmyślnego zabójstwa. ונדהה oznacza rozmach ręki, por. לנדה 20, 19.

15. Nie ostoi się świadek jeden przeciwko człowiekowi w jakiejbądź winie, i w jakiembądź przestępstwie, albo w jakimbądź grzechu, którego by się dopuścił: na zeznanie dwóch świadków albo na zeznanie trzech świadków stwierdzona będzie rzecz.

16. Gdyby wystąpił świadek niesprawiedliwy przeciw komu, obwiniają: go o występki, —

17. Staną tedy dwaj ci ludzie, mający spór przed obliczem Wiekuistego, przed kapłanami i sędziami, którzy będą podówczas, —

18. I zbadają sędziowie dokładnie, a oto — świadkiem fałszywym świadek ów, fałszywie świadczył przeciw bratu swojemu:

19. Uczynicie mu wtedy, jako zamysłał uczynić bratu swojemu: i wypłenisz zło z pośród siebie.

20. A drudzy to usłyszą i ulękną się, i nie uczynią więcej rzeczy tak zdrożnej wpośród ciebie.

21. A niechaj nie oszczędza oko twoje: duszę — za duszę, oko — za oko, ząb — za ząb, rękę — za rękę, nogę — za nogę!..

ROZDZIAŁ XX.

1. Gdy wyruszysz na wojnę przeciw wrogowi twojemu a zobaczysz konie i wozy, i lud liczniejszy od ciebie, — nie obawiaj się ich; gdyż Wiekuisty, Bóg twój, z tobą, który cię wywiódł z ziemi Micraim!

2. Gdy tedy szykować się będziecie do wojny, wystąpi, kapłan, i przemówi do ludu, —

3. I powie im: „Słuchaj Izraelu! występujecie teraz do walki z wrogami waszymi; niechaj nie zmięknie serce wasze, nie obawiajcie się, i nie trwożcie się, i nie drżycie przed nimi!

4. Gdyż to Wiekuisty, Bóg wasz, który idzie z wami, aby walczył za was z wrogami waszymi, aby wspomagał was!“

5. Przemówią następnie przełożeni do ludu i powiedzą: „Jeżeli jest który, co zbudował dom nowy, a nie obnowił go, niechaj pójdzie, a wróci do domu swego, by nie zginął na wojnie, a kto inny go obnowił.

2. Nie w chwili gdy przystąpicie do bitwy, lecz przy formowaniu się oddziałów, gdy się lud zgromadzi, aby wyruszyć w pole, por. w. 9. W tej chwili wystąpi z przemową kapłan, zdaniem Tal. Sota 42. umyślnie w tym celu namaszczonego מלחמה jak np. Pinhas, Num. 31, 6.

5. Urzędnicy kontrolujący liczbę ludzi, stawiających się do apelu. O wykonaniu tego humanitarnego przepisu, popierającego zarazem kulturę ziemi i rozwój życia rodzinnego, por. 1 Mak. 3, 56.

15 ם לא יקום עד אחד באיש לדר-עון ודקל-חטאת
בכל-חטא אשר יחטא על-פי | שני עדים או על-פי
16 שלשה-עדים יקום דבר: כייקום עד-חמס באיש לענות
17 בו סרה: ועמדו שני-האנשים אשר-להם הריב לפני
יהוה לפני הפהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם:
18 ודרשו השפטים היטב והנה עד-שקר העד שקר ענה
19 באהיו: ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובכרת
20 הרע מקרבך: והנשארם ישמעו ויראו ולא יספו לעשות
21 עוד בדבר הרע הזה בקרבך: ולא תחוס עינה נפש
בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל: ם

כ.

1 כי-תצא למלחמה על-איבה וראית סוס ורכב עם רב
סמך לא תרא מהם כיי-יהוה אלהיך עמך המעלה
2 מארץ מצרים: והיה כקרבכם אל-המלחמה ונגש
3 הפהן ודבר אל-העם: ואמר אלהם שמע ישראל אתם
קרבים היום למלחמה על-איביכם אל-יבך לבבכם
4 אל-תיראו ואל-תחפזו ואל-תערצו מפניהם: כי יהוה
אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם-איביכם להושיע
5 אתכם: ודברו השטרים אל-העם לאמר מי-האיש אשר
בנה בית-חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פן-ימות

יט v. המעט נסוג אחר.

15. Rozszerzenie zasady wyłączonej w 17, 6. i Num. 35, 30. do wszystkich spraw zarówno cywilnych jak kryminalnych.

16. סרה odstępstwo od prawa — niekoniecznie religijnego por. 13, 6. Inaczej Tal. Makoth 5. który pod wymienionym wyrazem rozumie sądowe stwierdzenie, że świadek danej sprawie zupełnie był obcym.

21. O prawie odwetu, por. Ex. 21, 23. Lev. 24, 20.

Rozdział 20. 1. Wozy wojenne, na których kilku ludzi stojąc walczyło, równocześnie końmi kierując, były szczególnie u Egipcjan w użyciu. Do wojska izr. wprowadził ten rodzaj kawalerii Dawid, 2 Sam. 8, 4.

6. Albo jeżeli jest który, co zasadził winnicę, a nie użytkował z niej, niechaj pójdzie, a wróci do domu swego, by nie zginął na wojnie, a kto inny z niej użytkował.

7. Albo jeżeli jest który, co zaślubił kobietę, a jeszcze jej nie pojął, niechaj pójdzie, a wróci do domu swego, by nie zginął na wojnie, a kto inny ją pojął!⁴

8. I niechaj dalej przemawiają przełożeni do ludu i powiedzą: „Jeżeli jest który, bojaźliwy i lęklivego serca, niechaj pójdzie, a wróci do domu swego, by nie czynił lękliwem serca braci swoich, jako serce jego!”

9. A gdy przestaną przełożeni przemawiać do ludu, naznaczą wodzów nad oddziałami na czoło narodu.

10. Gdy pociągniesz do miasta, abyś je zdobywał, przedłożysz mu pokój.

11. Jeżeli pokojem ci odpowie, i otworzy się tobie, tedy wszystek lud, znajdujący się w niem, stanie się hołdownikiem twoim, i służyć ci będzie.

12. Jeżeli zaś nie uczyni pokoju z tobą, a wytoczy ci wojnę: tedy oblegaj je.

13. A gdy wyda je Wiekuisty, Bóg twój, w ręce twoje, pozabijaj wszystkich mężczyzn jego ostrzem miecza;

14. Tylko kobiety i dzieci, bydło i wszystko co będzie w mieście, wszystek łup jego, zagarniesz sobie, i będziesz pożywał łupy wrogów twoich, które oddał ci Wiekuisty, Bóg twój.

15. Tak postąpisz ze wszystkimi miastami bardzo odległymi od ciebie, które do miast tych narodów nie należą;

16. Wszakże z miast tych ludów, które Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci w posiadanie, nie zostawisz przy życiu żadnej duszy.

17. Lecz podasz ich zaklęciu: Chyttejczyka i Emorejczyka, Kanaanejczyka i Peryzejczyka, i Chywitę i Jebusyte, — jako ci rozkazał Wiekuisty, Bóg twój;

18. Aby nie uczyli was postępować według wszystkich obmierzłości, które spełniają gwoli bogom swoim, i abysście nie grzeszyli przeciw Wiekuistemu, Bogu waszemu!

przejmujących zgrozą okrucieństw tych plemion nie jest ten przepis niehumanym. Dziki hordy, które ludność izraelską żelaznymi cieclicami szarpały, brzemienym kobietom łono rozpruwały itd. por. Amos 1, 3. 13. Hoz. 14, 1. należało w imię humanizmu tępić.

15. Które do tych siedmiu plemion kanaanickich nie należą.

16. Jeżeli się na ofiarowany im pokój nie zgodzą. Por. Num. 21, 21. Joz. 11, 19 20.

17. Girgasi jako najdrobniejsze plemię tu opuszczone. Por. 7, 1,

6 במלחמה ואיש אחר יחנכנו: ומי־האיש אשר נטע
פרם ולא חללו ילד וישב לביתו פנימות במלחמה
7 ואיש אחר יחללנו: ומי־האיש אשר ארש אשה ולא
לקחה ילד וישב לביתו פנימות במלחמה ואיש אחר
8 יקחנה: ויספו השטרים לדבר אל־העם ואמרו מי־
האיש הירא ורך הלכב ילד וישב לביתו ולא ימס את־
9 לבב אחיו כלבו: והיה ככלת השטרים לדבר אל־
10 העם ופקדו שרי צבאות בראש העם: ס כִּי־תִקְרַב
11 אל־עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום: והיה
אם־שלום תענה ופתחה לך והיה כל־העם הנמצא־בה
12 יהיו לך למס ועבדוך: ואם־לא תשלים עמך ועשתה
13 עמך מלחמה וצרת עליה: ונתנה יהוה אלהיך בידך
14 והפית את־כל־זכורה לפי־חרב: רק הנשים והטף
והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל־שללה תבו לך
15 ואכלת את־שלל איביך אשר נתן יהוה אלהיך לך: בן
תעשה לכל־הערים הרחוקת ממך מאד אשר לא־מערי
16 הגוים־האלה הנה: רק מערי העמים האלה אשר יהוה
17 אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה כל־נשמה: כִּי־החרם
תחרימם החתי והאמרי הפנעני והפרזי החוי והיבוסי
18 כאשר צוה יהוה אלהיך: למען אשר לא־למדו אתכם
לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם

6. הלל כרם wł. zdjąć z winnicy znamię świętości, mianowicie po upływie trzech lat, podczas których użytkować z niej nie wolno. Lev 19, 23.

8. Wobec hańby towarzyszącej wszędzie tchórzostwu, nie należało się zbyt wielkiego ubytku w szeregach obawiać. אם יפס. zam. יפס. hif.

9. מסק. naznaczyć, zamianować, Num. 3, 10; 27, 16. Domyślnym subjektem jest tu המקרים.

10. Przedłożysz pokój, wezwiesz do pokojowego załatwienia sporu, aby przelew krwi uniknąć.

12. Mężczyzn dorosłych, dzieci bowiem הם są wykluczone. Wobec

19. Gdy będziesz oblegał miasto przez długi czas, aby je zawojować i zdobyć, nie niszczyć drzew jego, podnosząc na nie siekiere; ponieważ z nich jeść możesz, nie ścinać ich; bo czyż człowiekiem drzewo polne, aby ulegało twojemu obleżeniu?

20. Tylko takie drzewo, o którym wiesz, że nie jest drzewem pożywiającem, — takie niszczyć i ścinać możesz, aby budować zasieki przeciw miastu, wiodącemu z tobą wojnę, dopóki nie ulegnie.

ROZDZIAŁ XXI.

1. Jeżeli znaleziony będzie zabity na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci w posiadanie, leżący na polu, a niewiadomo kto go zabił, —

2. Wyjdą wtedy starsi twoi, i sędziowie twoi, i rozmierzą do miast, które wokół zabitego;

3. A miasto, które okaże się najbliższém zabitego, — wezmą starsi miasta tego jałowicę, którą się nie posługiwano, która nie ciągnęła jeszcze w jarzmie, —

4. I zawiodą starsi tego miasta ową jałowicę w dolinę niewzruszaną, która nie zaorana, ani zasiana, i załamia tam kark jałowicy w dolinie;

5. I przystąpią kapłani, synowie Lewi, — gdyż wybrał ich Wiekuisty, Bóg twój, aby Mu służyli i błogosławili w imieniu Wiekuistego, a według orzeczenia ich rozstrzygany zostaje każdy spór, i każde uszkodzenie;

6. A wszyscy starsi owego miasta, najbliżsi zabitego, umyją ręce swoje nad jałowicą, której kark załamano w dolinie, —

7. I oświadczą i powiedzą: „Ręce nasze nie przelały krwi tej, a oczy nasze nie widziały!

8. Wybacz ludowi Twemu, Izraelowi, któryś wyzwolił Wiekuisty, a nie dopuszczaj krwi niewinnej wpośród ludu Twego, Izraela, — i niechaj wybaczoną im będzie ta krew!“

znowu wysychająca i dla tego nieuprawiana. W znaczeniu silny, niewzruszony, biorą wyraz איתן *Sept.* i *Vulg.* byłoby to w tym razie symbolem niewzruszonej sprawiedliwości sądu. Inni: do rzeczki bystrej, Am. 5, 24. aby krew, zabitego w miejsce mordercy bydlęciami, wraz z prądem rzeczki znikła i przez uprawę roli odsłoniętą nie została — co się wszakże z wyrazami כי יעברו nie zgadza. Zdaniem Tal.: której nadal uprawiać nie wolno, aby właściciele gruntu wszelkimi siłami mordercę wykryć się starali. *Majm.* More 3, 40. Załamanie karku symbolizuje zdradziecki napad zbrodniarza na ofiarę swoją.

6. Na znak ich niewinności, Ps. 26, 6; 73, 13. Cały ten ceremoniał dla nadania rozgłosu sprawie i szybszego ujęcia mordercy.

19 לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ס כִּי־תִצּוֹר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשׂוֹתָהּ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֵצֶיהָ לְנֹרֶחַ עָלֶיהָ גְרוֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאַתּוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לֵבָא מִפְּנֵיהָ בַּמִּצּוֹר: כָּךְ עֵץ אֲשֶׁר־תִּדְרַע כִּי לֹא־עֵץ מֵאֹכַל הוּא אֹתוֹ תִשְׁחִית וְכִרְתָּ וּבְנִיתָ מִצּוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּה: פ

כא.

1 כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בְּאֶרְצָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ 2 לְרִשְׁתָּהּ נֶפֶל בַּשָּׂדֶה לֹא נֹדַע מִי הִכָּהוּ: וַיֵּצְאוּ זְקֵנֶיךָ 3 וּשְׁפֹטֶיךָ וּמִדְּרוֹ אֶל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחָדָל: וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הַחָדָל וּלְקָחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהוּא עֲגֹלֹת 4 בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עִבְדוּ בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־מִשְׁכָּה בַעַל: וְהוֹרְדוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהוּא אֶת־הָעֲגֹלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־ 5 יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעָרְפוּ־שֵׁם אֶת־הָעֲגֹלָה בְּנַחַל: וּנְגַשּׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כִם בָּהֶר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׂרְתוֹ וּלְבָרָךְ 6 בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יְהִי כַל־רִיב וְכָל־נִגַּע: וְכָל זְקֵנֵי הָעִיר הַהוּא הַקְּרֹבִים אֶל־הַחָדָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְרֵיָהֶם עַל־ 7 הָעֲגֹלָה הָעָרוּפָה בְּנַחַל: וְעָנוּ וְאָמְרוּ יְרֵינּוּ לֹא שִׁפְכָה אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ: כִּפְסָר לְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל 8 אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאֶל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקִרְבַּ עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל

כ"א 7 v. שפכו ק'

19. לַיהוָה zam. האדם. תyle co הקי' czy — wszak nie z drzewami lecz z ludźmi prowadzisz wojnę. Inni czytają לאדם bo dla ludzi, dla pożytku ich są drzewa. *Abenez.* dopełnia האדם jak נמש כי 24, 6. zam. הנמש bo życiem człowieka jest drzewo.

20. יעברו od ירר inni od ררה *Ezech.* 34, 4. aż je zdobędziesz, upokorzysz.

Rozdział 21. 2. I rozmierzą odległość od trupa do okolicznych miast, aby się przekonać, na które z nich największe podejrzenie pada.

3. Por. Num. 19, 2.

4. יעברו od ירר dolina w porze deszczowej pokryta wodą i następnie

9. A ty ścieraj krew niewinnego z pośród siebie, jeżeli chcesz czynić co prawe w oczach Wiekuistego.

10. Gdy wyruszysz na wojnę przeciw wrogom twoim, a wyda ich Wiekuisty, Bóg twój, w ręce twoje, i zabierzesz z nich do niewoli, —

11. A zobaczysz między zabranymi niewiastę nadobnej postaci, i rozmiłujesz się w niej, i zechcesz pojąć ją sobie za żonę, —

12. Wtedy wprowadzisz ją do domu twego, i niechaj ostrzyże głowę swą, i obetnie paznokcie swoje, —

13. I zdejmie szatę niewoli swojej z siebie, i zamieszka w domu twoim, oplakując ojca swego i matkę swą przez miesiąc czasu, — poczem możesz przyjść do niej, i pojąć ją, aby została żoną twoją;

14. A gdyby nie podobała ci się więcej, puścisz ją wedle woli swojej, ale nie sprzedasz jej za pieniądze: nie panuj nad nią, za to, żeś shańbił ją!

15. Gdyby miał kto dwie żony, jedną kochaną, a drugą znienawidzoną, i urodziłyby mu synów, kochana i znienawidzona, a byłby syn pierworodny znienawidzonej:

16. Wtedy rozdzielając między synów swoich to, co posiada, nie będzie mógł dać pierwszeństwa synowi ukochanej, nad synem znienawidzonej, pierworodnym;

17. Lecz pierworodnego syna znienawidzonej uzna, aby mu oddać część podwójną wszystkiego, co u niego się znajduje; ponieważ on pierwiastkiem siły jego: jego jest prawo pierworodztwa.

18. Jeżeliby miał kto syna rozpustnego i krnąbrnego, któryby nie słuchał głosu ojca swego, i głosu matki swojej, a karcili go, ale nie słucha ich;

19. Wezmą go wtedy ojciec i matka jego, i zaprowadzą do starszych miasta, i do bramy miejsca swego;

20. I powiedzą do starszych miasta swego: „ten syn nasz rozpustny jest i krnąbrny, nie słucha głosu naszego, — żarłok jest i opój!”

21. I ukamionują go wszyscy mieszkańcy miasta jego kamieniami, na śmierć; i tak wypłenisz zło z pośród siebie, — a cały Israel usłyszy, i ulęknie się.

sprzedasz jej, Ex. 21, 8. עמר pokr. z חמר wydymać się, wynosić, okazywać władzę swoją.

15. Gdyby brankę wojenną pojął jako drugą żonę.

16. O pnie jak Ex. 20, 3.

17. O prawie pierworodnych, por. Gen. 25, 31; 27, 36.

18. Rodzice nie mogą samowolnie praw dzieci ukrócać, ale i przeciwnie, por. 27, 16. Ex. 21, 17. Lev. 20, 9.

9 וּנְכַפֵּר לָהֶם הַדָּם: וְאַתָּה תִכְבֶּד הַדָּם הַזֶּה בְּהַקְרִיב מִקְרָבךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

ס ס ס ס

10 כִּי־תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל־אִיבֶיךָ וּנְתַנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ

11 וְשָׁבִית שְׁבוּי: וְרֵאתָ בְשָׁבִיָּה אִשָּׁת יַפְת־תָּאֵר וְחֻשְׁקָתָךְ

12 כָּה וּלְקַחְתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה: וְהִבֵּאתָהּ אֶל־תְּנוּךְ בֵּיתְךָ וּגְלַחְתָּ

13 אֶת־רֵאשִׁיהָ וַעֲשִׂתָהּ אֶת־צַפְרָנֶיהָ: וְהִסִּירָה אֶת־שַׁמְלַת

שָׁבִיָּה מֵעֹלְיָה וַיֵּשֶׁבָה בְּבֵיתְךָ וּבִכְתָּהּ אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־

אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחֵר בֶּן תִּבּוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה

14 לָּךְ לְאִשָּׁה: וְהָיָה אִם־לֹא הִפְצַתָּ בָּהּ וּשְׁלַחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ

וּמָכַר לְאֶת־מִכְרָנָהּ בְּכֶסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אִשֶּׁר

15 עָשִׂיתָהּ: ס כִּי־תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת

אֶהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וַיֵּלְדוּ־לּוֹ בָנִים הָאֶהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה

16 וְהָיָה הַבֶּן הַקָּבֵר לְשֵׁנִיָּאָה: וְהָיָה בַיּוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת־בָּנָיו

אֶת אִשֶּׁר־יְהִיָּה לּוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֶהוּבָה עַל־

17 פָּנָיו כֶּן־הַשְּׁנוּאָה הַקָּבֵר: כִּי אֶת־הַקָּבֵר כֶּן־הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר

לְתַת לּוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל אִשֶּׁר־יִמְצָא לּוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית

18 אֲנִי לּוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: ס כִּי־יְהִיָּה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר

וּמֹרֵד אֵינְנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא

19 יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: וְתַפְּשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־

20 זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְדָּמוֹ: וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ

21 זֶה סוֹרֵר וּמֹרֵד אֵינְנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ זוֹלָל וּסְבָא: וְרִגְמָהוּ

כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וּמֵת וּבְעֵרַת הָרֶעַ מִקְרָבְךָ וְכָל־

10. Przeciw wrogom za granicami Kanaanu, por. 20, 16.

11. Tak Tal. Jerusz. i Abenez. Wedle Tr. Kidduszin 21. pojmiij ją za żonę.

12. Na znak żałoby, Lev. 10, 6; 21, 5. וַעֲמַח obetnie por. 2 Sam. 19, 25. ponieważ duże, farbowane paznokcie stanowiły ozdobę.

13. Ojca i matkę, którzy jakby umarli dla niej. Przez miesiąc, aby miała czas z nowém położeniem swoim się pogodzić i uspokoić.

14. Inni: וְנִשְׂמָה tak, żeby została panią siebie, Jer. 34, 16. Nie

22. A gdyby znalazł się na kim grzech śmiertelny, a stracony by został, a powiesiłbyś go na drzewie, —

23. Niechaj nie przenocuje trup jego na drzewie, lecz pochować pochowasz go tegoż samego dnia, — bo przekleństwem Bożem powieszony, — a nie kalaj ziemi twojej, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci w posiadanie.

ROZDZIAŁ XXII.

1. Nie będziesz spoglądał na wołu brata twego, albo na owcę jego, zablakanych, a ociągał się od nich: napowrót odprowadzisz je do brata twego.

2. A gdyby nie był blizkim brat twój, albo nie znalazłbyś go, zapędź je do domu swego, i niechaj będą u ciebie, póki nie odszuka ich brat twój, a wtedy zwrócisz mu je.

3. Tak też postąpisz z osłem jego; i tak postąpisz z szatą jego, i tak postąpisz z każdą zgubą brata twego, któraby mu zaginęła, a znajdziesz ją: nie wolno ci się ociągać.

4. Nie będziesz spoglądał na osła brata twego, albo na wołu jego, upadłych na drodze, a ociągał się od nich: podźwignij je razem z nim.

5. Niech nie będzie strój mężczyzny na kobiecie, i niechaj nie obłóczy się mężczyzna w szatę kobiety, — gdyż ohydą Wiekuistemu, Bogu twojemu, każdy który to czyni.

6. Gdyby się nadarzyło gniazdo ptasie przed tobą w drodze na jakimkolwiek drzewie, albo na ziemi, z pisklętami albo jajeczkami, a matka siedzi na pisklętach albo jajeczkach, — nie zabieraj wtedy matki wraz z młodem;

7. Wolno puścisz matkę, a młode możesz zabrać sobie, — aby dobrze ci się wiodło, i abys długo żył.

8. Gdy zbudujesz dom nowy, zrobisz poręcz wokół dachu twojego, — abys nie sprowadził krwi na dom twój, gdyby kto spadł z niego.

4. Por. Ex. 23, 5.

5. Kłi oznacza zarówno ubiór jak broń, *Onk.* rozumie wyłącznie tę ostatnią. Celem zakazu jest zapobieganie stosunkom rozwiązłym, które jednakowy strój ułatwia.

6. Przepisy analogiczne, 25, 4. Lev. 22, 27. 5c wraz, Gen. 32, 12.

8. Podobny przepis przeciw niedbalstwu, narażającemu na niebezpieczeństwo, Ex. 21, 33. Dachy domów były na Wschodzie płaskie. Joz. 2, 6.

22 יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ: ׀ וְכִי־יִהְיֶה בְּאִישׁ חַטָּא
23 מִשְׁפָּט־מוֹת וְהוּמַת וְתָלִית אֹתוֹ עַל־עֵץ: לֹא־תָלִין
נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְפְּרֵנוּ בַיּוֹם הַהוּא כִּי־קָלַלְתָּ
אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תִשְׂמָא אֶת־אֲדָמְתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
׀ נָתַן לְךָ נַחֲלָה:

כב.

1 לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׂוֹר אַחִיךָ אִו אֶת־שׂוֹי נְדָחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ
2 מֵהֶם הַשֵּׁב תִּשְׁיָבם לְאַחִיךָ: וְאִם־לֹא קָרוֹב אַחִיךָ אֱלֹיךָ
וְלֹא יָדַעְתּוֹ וְאִסְפַּתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דַּרְשׁ
3 אַחִיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתּוֹ לוֹ: וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֹמְרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה
לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אַבְדַּת אַחִיךָ אֲשֶׁר־תֵּאבֹד
4 מִמֶּנּוּ וּמִצִּאֲתָהּ לֹא תִוָּכַל לְהִתְעַלֵּם: ׀ לֹא־תִרְאֶה
אֶת־חֹמֵר אַחִיךָ אִו שׂוֹר נְפִלִים בְּדַרְךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם
5 הָקָם תִּקָּם עִמּוֹ: ׀ לֹא־יִהְיֶה כְּלִי־נֹכֵר עַל־אִשָּׁה
וְלֹא־יִרְבֵּשׁ נֹכֵר שִׁמְלַת אִשָּׁה כִּי תִוָּעַבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹהִים:
׀

6 כִּי יִקְרָא קוֹן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בְּדַרְךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אִו עַל־
הָאָרֶץ אִפְרָחִים אִו בִּיצִים וְהָאֵם רִבְצָת עַל־הָאִפְרָחִים
7 אִו עַל־הַבִּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים: שִׁלַּח תִּשְׁלַח
אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לְךָ לְמַעַן יֵיטֵב לְךָ וְהָאֲרָכָת
8 יָמִים: ׀ כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגְךָ

21. Ojciec izr. nie miał władzy nad życiem syna, Przyp. 19, 18. jak u Egipcjan, Greków i u Rzymian, ale publiczna i jednoznaczna skarga rodziców była dla sądu dostatecznym dowodem winy.

23. Przedmiotem przekleństwa. Wieszanie uśmierconych poprzednio zbrodniarzy, stwierdzające publicznie wobec nieba, że sprawiedliwości zadość się stało, stanowiło obostrzenie kary, 2 Sam. 4, 12. Joz. 10, 26. było wszakże tylko w razie wyjątkowo ciężkiej winy stosowane.

Rozdział 22. 1. נדחים zam. הקה Ex. 23, 4. העלם właściwie kryć się, chować por. Ps. 55, 2. Jez. 58, 7. Bliższe objaśnienia do tego przepisu podaje Tal. Bab. Mec. 1. i 2.

9. Nie posiewaj winnicy twojej gatunkiem mieszanym, aby nie popadł świątyni plon, nasienie, któreś wysiał, — i urodzaj winnicy.

10. Nie będziesz orał wołem i osłem razem.

11. Nie odziejesz się w szaty mieszane z wełny i lnu razem.

12. Sznurki porobisz sobie na czterech krajach okrycia twego, którym się okrywasz.

13. Gdy pojmie kto żonę, i pójdzie do niej, i znienawidzi ją, —

14. A będzie zarzucał jej zmyślane rzeczy, rozpuści o niej złą wieść, i powie: kobietę tę pojąłem, a zbliżywszy się do niej, nie znalazłem u niej dziewictwa, —

15. Wezmą tedy ojciec dziewczyny, i matka jej, i wniosą oznaki dziewictwa dziewczyny owej przed starszych miasta, do bramy:

16. I powie ojciec dziewczyny do starszych: „córkę moję oddałem mężowi temu za żonę, on zaś znienawidził ją“,

17. A oto zarzuca jej zmyślane rzeczy, mówiąc: nie znalazłem u córki twojej dziewictwa, ale oto oznaki dziewictwa córki mojej, — i rozłożą szatę przed starszymi miasta;

18. Wezmą wtedy starsi miasta męża tego i skarę go;

19. I skażą go na sto srebrników, i oddadzą je ojcu dziewczyny, ponieważ rozpuścił złą wieść o dziewicy izraelskiej; ona zaś pozostanie żoną jego, nie będzie jej mógł rozwieść po wszystkie dni swoje.

20. Gdyby wszakże prawdą była rzecz ta, — nie znalazły się oznaki dziewictwa u dziewczyny owej:

21. Wtedy wywiodą dziewczynę ku drzwiom domu ojca jej, i ukamionują ją mieszkańcy miasta jej kamieniami, i umrze za to, że dopuściła się haniebnego czynu w Izraelu, popelnivszy nierząd w domu ojca swego; i tak wypłenisz zło z pośród siebie.

22. Gdyby znaleziony był kto, obcujący z kobietą zamężną, niechaj umrą oboje, i mężczyzna obcujący z kobietą, i kobieta: i wypłenisz zło z Izraela.

14. Gdyby wszakże prawdą była rzecz ta, — nie znalazły się oznaki dziewictwa u dziewczyny owej:

18. Skarę napomnieniem, wedle Tal. Ket. 47. wymierzeniem 39. uderzeń, jak 21, 18.

21. Ukamionują ją wedle Tal. Ket. po stwierdzeniu przez świadków, że się jako narzeczona zapomniała. Narzeczoną bowiem uważa prawo już za żonę *אשה* por. w. 24. Gen. 29, 21. a narzeczonego za męża *בעל* por. Joel 1, 8.

9 וְלֹא־תִשִּׂים דְּמַיִם בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ: לֹא־תִזְרַע בְּרִמָּה כְּלָאִים פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלָאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע

10 וּתְבוֹאֵת הַכֶּרֶם: ׀ לֹא־תִחַרֵּשׁ בְּשׂוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו:

11 לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטְנֹו צִמֶּר וּפְשֵׁתַיִם יַחְדָּו: ׀ גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה־בָּהּ:

13 ׀ כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָהּ: וְשֵׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים:

15 וְלָקַח אָבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה אֶל־

16 זְקֵנֵי הָעִיר הַשְּׂעֵרָה: וְאָמַר אָבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־

17 בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׁנָאָהּ: וְהִנֵּה־הִוא שֵׁם עֲלִילַת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְךָ בְּתוּלִים

18 וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה לִפְנֵי זְקֵנֵי הָעִיר: וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ: וְעָנְשׁוּ

19 אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיָא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יִוָּכַל לְשַׁלְּחָהּ

20 כָּל־יָמֶיהָ: ׀ וְאִם־אָמַת הִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְּתוּלִים לַנַּעֲרָה: וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ

וּסְקָרוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בְּאֲבָנִים וּמָתָה כִּי־עָשְׂתָה נֶבֶלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזָנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבֶּךָ: ׀

22 כִּי־יִמְצָא אִישׁ שֹׁכֵב עִם־אִשָּׁה בְּעֵלְתָּ־פֶעַל וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבְעֵרַת הָרַע

v. 9 קסן ב"ק. v. 15 רה ק'. v. 16 רה ק'. v. 20 21 רה ק'.

9. Por. Lev. 19, 19. Gatunkiem mieszanym, np. zboże albo warzywa między szczepami winnymi. *כלא* całość, mianowicie plonu

10. Z powodu nierówności ich sił.

11. Por. Lev. 19, 19.

12. Num. 15, 38. Aby się wyznawca Boga z otaczającym go po-gaństwem nie mieszał.

23. Gdyby była panna, dziewica zaręczona mężczyźnie, a napotkałby ją kto w mieście, i obcował z nią:

24. Wywieźcie tedy oboje do bramy tego miasta i ukamionujecie ich kamieniami, aż umrą; dziewczynę za to, że nie wołała w mieście, mężczyznę zaś za to, że shaibił żonę bliźniego swego: i wypłenisz zło z pośród siebie.

25. Jeżeliby wszakże na polu napotkał kto dziewicę zaręczoną, a porwawszy ją, obcował z nią, — umrze wtedy mężczyzna, który obcował z nią, sam;

26. Dziewczynie zaś nie uczynisz nic; nie ciąży na dziewczynie grzech śmiertelny; bo jak gdyby kto powstał na bliźniego swego, i zamordował go, tak i sprawa ta.

27. Wszak na polu ją spotkał, — mogła wołać dziewica zaręczona, ale nie było nikogo któryby ją ocalił.

28. Gdyby też kto napotkał pannę, dziewicę niezaręczoną, a porwałby ją, i obcował z nią, a zastanoby ich, —

29. Da wtedy mężczyzna obcujący z nią, ojcu dziewczyny pięćdziesiąt srebników, i będzie mu żoną, przeto że ją shaibił; nie będzie jej mógł rozwieść po wszystkie dni swoje.

ROZDZIAŁ XXIII.

1. Nie pojmie nikt żony ojca swego, i nie odkryje poly ojca swego!

2. Nie wnijdzie trzebieniec, ani rzezaniec do zgromadzenia Wiekuistego.

3. Nie wnijdzie bękart do zgromadzenia Wiekuistego; nawet dziesiąte pokolenie jego nie wnijdzie do zgromadzenia Wiekuistego.

4. Nie wnijdzie Ammonita i Moabita do zgromadzenia Wiekuistego; nawet dziesiąte pokolenie ich nie wnijdzie do zgromadzenia Wiekuistego na wieki;

5. Za to, że nie spotkali was z chlebem i wodą na drodze, gdyście szli z Micraim, i za to, że najęto przeciw tobie Bileama, syna Beora z Pethor w Aram-Naharaim, aby cię przeklinał;

6. Lecz nie chciał Wiekuisty, Bóg twój, wysłuchać Bileama,

litką się żenić i wogóle zostać członkiem gminy, por. Neh. 13, 1. Ezr. 10, 8. Mowa tu nie o naturalnych wadach, Lev. 22, 24, lecz o rozmaitych okaleczeniach

3. z nienaturalnego związku, w wiarołomstwie, kazirodztwie zrodzony — wyraz uformowany od *part* *ur* być obcym, jak *pa* od *ma* z podwójną przystawką *mu* *u* *pa* albo też od *mu* jak *pa* mieszać, mieszaniec. Inni: zam. *ur* *mu*.

6. Niema tu sprzeczności z podaniem 2, 29. *ur* odnosi się bowiem wyłącznie do Amonitów *ur* do Moabitów.

23 מִיִּשְׂרָאֵל: ׀ כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְּתוּלָה מֵאִרְשָׁה לְאִישׁ

24 וּמִצָּאָה אִישׁ בְּעִיר וְשָׁכַב עִמָּה: וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם

אֶל־שַׁעַר הָעִיר הַהוּא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ אֶת־

הַנַּעֲרָה עַל־דִּבְרֵי אֲשֶׁר לֹא־צִעֲקָה בְּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־

דִּבְרֵי אֲשֶׁר־עָנָה אֶת־אִשְׁתּוֹ רָעוּהוּ וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבֶּךָ:

25 ׀ וְאִם־בְּשָׂדֵה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָה הַמֵּאִרְשָׁה

וְהַחֲזִיקָהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּה וּמָת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב

26 עִמָּה לְבָדוּ: וְלֹנְעָרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דִבְרֵי אֵין לְנַעֲרָה הַמָּא מוֹת

כִּי בְּאִשׁוֹ יָקוּם אִישׁ עַל־רָעוּהוּ וּרְצָחוֹ נִפְשׁ בֵּין הַדִּבְרֵי

27 הַזֶּה: כִּי בְּשָׂדֵה מִצָּאָה צִעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמֵּאִרְשָׁה וְאֵין

28 מוֹשִׁיעַ לָּהּ: ׀ כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָה בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־

29 אִרְשָׁה וְתַפְשָׁהּ וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצְאוּ: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב

עִמָּה לְאִבֵּי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תְהִיָּה לְאִשָּׁה תַּחַת

אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יִוָּבֵל שְׁלָחָה כָּל־יָמָיו: ׀

כג.

1 לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְלֹא יַגִּילָהּ בְּנֶחֱ אָבִיו: ׀

2 לֹא־יָבֹא פְצוּע־דָּבָה וּכְרוֹת שְׂפָכָה בְּקַהֲל יְהוָה: ׀

3 לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דֹּר עֲשִׂירֵי לֹא־יָבֹא לוֹ

4 בְּקַהֲל יְהוָה: ׀ לֹא־יָבֹא עַמּוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקַהֲל

יְהוָה גַּם דֹּר עֲשִׂירֵי לֹא־יָבֹא לָהֶם בְּקַהֲל יְהוָה עַד־

5 עוֹלָם: עַל־דִּבְרֵי אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֹתְכֶם בְּלַחֵם וּבְכַמִּים

בְּדַרְךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׁכַר עָלֶיךָ אֶת־בְּלַעַם

6 בֵּין־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אָרָם נְהַרִים לְקַלְלָךָ: וְלֹא־אָבָה יְהוָה

ב"ב 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. v. רה ק'.

22. Por. Lev. 20, 10. i 18, 20.

28. Ex. 22, 15.

Rozdział 23. 1. Macochy swojej, por. Lev. 18, 8. כנה kraj szaty albo kołdry.

2. Nieważny zraniony potłuczeniem — albo mający *ma* wyróżniony członek wylewający, nie może wedle Tal. Jebam. 8, 2. z Izrael-

a obrócił ci Wiekuisty, Bóg twój, przekleństwo w błogosławieństwo, przeto że umiłował cię Wiekuisty Bóg twój:

7. Nie szukaj pokoju, ani dobra ich po wszystkie dni twoje, na wieki!

8. Nie pogardzaj Edomitą, bo on brat twój; nie pogardzaj Micrejczykiem, boś przychodniem był na ziemi jego.

9. Dzieci, które im się zrodzą w trzecim pokoleniu, mogą wuijść do zgromadzenia Wiekuistego.

10. Gdy wyruszysz do obozu przeciw wrogom twym, wystrzegaj się wszelkiej rzeczy szkodliwej.

11. Jeżeli znajdzie się wpośród ciebie kto nieczysty z powodu przygody nocnej: niechaj wyjdzie po za obóz, a nie przychodzi do obozu;

12. A ku wieczorowi wykąpie się w wodzie, po zachodzie zaś słońca może wrócić do obozu.

13. Ustronie też będziesz miał po za obozem, gdziebyś mógł wychodzić na ustęp.

14. I rydlik będziesz miał na rzemieniu, a gdy usiądziesz w ustępie, rozkopiesz nim, i znowu zakryjesz nieczystość twoją.

15. Gdyż Wiekuisty, Bóg twój, chodzi wpośród obozu twojego, aby cię wybawiał, i poddawał wrogi twoje tobie; niech przeto będzie obóz twój święty, aby nie zobaczył u ciebie nic sromotnego, a nie odwrócił się od ciebie.

16. Nie wydasz panu niewolnika jego, jeżeli się schronił do ciebie od pana swego;

17. Z tobą niechaj zamieszka, wpośród ciebie, na tém miejscu, które sobie wybierze, w któremkolwiek z miast twoich, gdzie mu dogadza, — nie uciemiejaj go!

18. Nie będzie nierządniczy z córek Izraela, ani będzie nierządnik z synów Izraela.

19. Nie wnoś myta nierządniczy, ani ceny psa w dom Wiekuistego, Boga twego, wskutek jakiegobądź ślubu; bo wstrętem dla Wiekuistego, Boga twego, jedno i drugie.

20. Nie dasz lichwy bratu twojemu, lichwy od pienią-

16. Któryby się z zagranicy na ziemię izraelską schronił.

17. Ex. 22, 20. Lev. 19. 33.

18. Lev. 19, 29. קֹדֶשׁ poświęcony bóstwom pogańskim dla oddania się nierządowi, 1 Król. 14, 24.

19. Wynagrodzenie, które odbiera pies, wszetecznik.

20. „Nie dasz“, tak Tal. Bab. Mec. 70. i kom. żydowscy, odróżniający słusznie słowo חֶפְזָא w hif. od kal. Uzasadniają zaś zakaz ten tém, że musiałyby płacący lichwę rolnik, zazwyczaj tylko w ostatecznej potrzebie pożyczający, produkty swoje drożej sprzedawać, a tém

אלהיך לשמע אל-בלעם ויהפוך יהוה אלהיך לך את-
7 הקללה לברכה פי אהבך יהוה אלהיך: לא-תדרש
8 שלמם ומכתם פד-ימך לעולם: ׀ לא-תתעב
ארמי פי אחיך הוא לא-תתעב מצרי פי-גר היית
9 בארצו: בנים אשר-יולדו להם דור שלישי יבא להם
10 בקהל יהוה: ׀ פי-תצא מחנה על-איביך ונשמרת
11 מכל דבר רע: פי-יהיה בך איש אשר לא-יהיה
טהור מקרה-לילה ויצא אל-מחויג למחנה לא יבא
12 אל-תוך המחנה: והיה לפני-ערב ירחץ במים
13 וכבא השמש יבא אל-תוך המחנה: ויר תהיה לך
14 מחויג למחנה ויצאת שמה חויג: ויתך תהיה לך על-
אונך והיה בשבתך חויג והפרתה כה ושבת וכפית
15 את-צאתך: פי יהוה אלהיך מתהלך בך בקרב מחנהך
להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחנהך קדוש ורא-
16 יראה בך ערות דבר ושב מאחריך: ׀ לא-
תסגיר עבד אל-אדניו אשר-ינצל אליך מעם אדניו:
17 עמך ישב בקרבך במקום אשר-יבחר באחד שעריך
18 בטוב לו לא תוננו: ׀ לא-תהיה קדשה מבנות
19 ישראל ולא-יהיה קדש מבני ישראל: לא-תביא אתנן
זונה ומחיר כלב בית יהוה אלהיך לכל-גדר פי תועבת
20 יהוה אלהיך גם-שניהם: ׀ לא-תשיך לאחריך

7. Naród izr. nie ma obowiązku troszczyć się, starać por. Jer. 29, 7; 38, 4. Ezr. 9, 12. o pomyślność tego ludu, t. j. może być objętym dla ogółu jego — inaczej jednak w stosunku do osób prywatnych, por. 2 Sam. 10, 2.

10. Życie obozowe prowadzi łatwo do rozpusty — tu zwrócona jednak głównie uwaga na niechłujstwo. דבר רע wszystko co razi, por. ערות w. 15. hańbiąca rzecz. מקרה przypadek w Misznie קרי pollution, por. Lev. 15, 16.

13. 2, 37. Num, 2, 17. strona, ustronnie położone miejsce — יתר kołek, rydlik. מן wł. uszko, pętla do wieszania, zład rzemieni do noszenia broni.

dzy, lichwy od żywności, lichwy od jakiegokolwiek rzeczy, którą się na lichwę oddaje.

21. Cudzoziemcowi możesz lichwę dawać, ale bratu twemu nie dawaj lichwy; aby błogosławił ci Wiekuisty, Bóg twój, we wszelkiem przedsięwzięciu rąk twoich, na ziemi do której wchodzisz, abys ją posiadł.

22. Gdybyś ślubował ślub Wiekuistemu, Bogu twojemu, nie omieszkań go spełnić; gdyż poszukiwać go będzie Wiekuisty, Bóg twój, od ciebie, a byłby grzech na tobie;

23. Jeżeli zaś zaniechasz ślubować, nie będzie na tobie grzechu;

24. Wyrzeczenia ust twoich przestrzegaj, i spełniaj jakoś ślubował Wiekuistemu, Bogu twojemu, dobrowolnie, coś wypowiedział usty twojemi.

25. Gdy wnidziesz do winnicy bliźniego twego, możesz jeść jagody według upodobania twego, do syta; ale do naczynia twego nie kładź.

26. Gdy wejdiesz w zboże bliźniego twego, możesz narwać kłosów ręką twoją; ale sierpa nie zapuszczaj w zboże bliźniego twego!

ROZDZIAŁ XXIV.

1. Gdy pojmie kto żonę, a stanie się jej małżonkiem, i zdarzy się, że nie znajdzie upodobania w oczach jego, ponieważ znalazł w niej co sprosne, niech napisze jej list rozwodny, i da w rękę jej, a puści ją z domu swego;

2. I wyjdzie ona z domu jego, i pójdzie, i wyjdzie za męża drugiego;

3. Jeżeli zaś znienawidzi ją ten mąż drugi, i napisze jej list rozwodny, i da w rękę jej, i puści ją z domu swego, albo też umrze ów mąż drugi, który ją pojął sobie za żonę:

4. Nie może wtedy mąż jej pierwszy, który ją był puścił, powtórnie jej pojąć, aby mu była żoną, po tém, gdy

Rozd. 24. 1. Szkoła Hillela poczytuje za רבר ערה a tém samém za dostateczny powód do rozwodu wszystko, co niechęć i wstręt męża wzbudza רבר או רבר np. fizyczne dolegliwości, — szkoła Szamaja rozumie pod tym wyrazem wyłącznie bezwstydnę, graniczące z wiarołomstwem zachowanie się, jawne bowiem wiarołomstwo byłoby śmiercią karane, por. Gittin 9, 10. Że rozwód nie ma być zbyt ułatwionym wynika już ztąd, że musi być formalnie napisanym, i że nie wolno rozwiedzionej małżonki, gdy za innego wyszła, powtórnie pojąć. Przeciw lekkomyślnym rozwodom powstaje już prorok Maleachi 2, 16.

4. Dawid pojął powtórnie Michałę, 2 Sam. 3, 14. ponieważ formalnego rozwodu z nią nie wziął.

21 נָשֶׁךְ בָּסֶךְ נָשֶׁךְ אֶכֶל נָשֶׁךְ כָּל-דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ: לַגִּבּוֹרֵי תִשָּׁךְ וְלֹא-תִשָּׁךְ לֹא תִשָּׁךְ לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַשְׁלַח יָדְךָ עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: 22 ׀ כִּי-תֵדָר נָדָר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי-דָרַשׁ יִדְרֹשׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעַמְּךָ וְהָיָה כִּךָ חֶטָּא: וְכִי תִחַדֵּל לְנָדָר לֹא-יְהִיָּה כִּךָ חֶטָּא: מוֹצֵא שְׂפָתֶיךָ תִשְׁמֹר וְעִשִׂיתָ בְּאֲשֶׁר נִדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ 23 בְּפִיךָ: ׀ כִּי תִבֵּא בְּכֶרֶם רַעֲדָה וְאִכְלַתָּ עֲנָבִים 24 כַּנִּפְשֶׁךָ שְׂבַעְךָ וְאֵל-כְּלֶיךָ לֹא-תִתֵּן: ׀ כִּי תִבֵּא בְּקִמַת רַעֲדָה וְקִטְפַתָּ מִדִּקְלָתָּ כִּי־רָדָה וְחִרְמַשׁ לֹא תִנְיֶה עַל קִמַת רַעֲדָה: ׀

כד.

1 כִּי-יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבַעֲלָהּ וְהָיָה אִם-לֹא תִמְצָא-הֶן בְּעֵינָיו כִּי-מֵצָא כֹה עֲרוֹת דָּבָר וְכַתֵּב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ 2 וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ: וְיֹצֵאתָ מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְתָה 3 לְאִשׁ-אַחֶר: וְשָׁנְאָהּ הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכַתֵּב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי-יָמוֹת הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן אֲשֶׁר- 4 רָקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: לֹא-יִוָּכַל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר-שָׁלְחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהָיֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֶרִי אֲשֶׁר הִמָּאַה

samém wszystkim konsumentom szkodzić. Zdaniem niekt: nie oddawaj na lichwę. *Michaelis* i inni: nie bierz lichwy, co byłoby zastosowaniem do sfer zamożnych przepisu, tyżącego się wyłącznie biednych, por. Ex. 22, 24. Lev. 25, 36.

21. W stosunkach handlowych z Fenicjanami albo Arabami zasada ta upada, — kupiec bowiem zarabia na towarach, dlatego téż wolno od niego procenty brać i nawzajem umówiony procent mu płacić. Zresztą postępować należy z każdym człowiekiem wedle tych przepisów i praw, które w jego kraju panują.

22. Num. Por. 30, 3. 13.

25. Przechodząc przypadkowo od roboty itd. wolno ci, będąc zużonym i głodnym, kilka gron zerwać, por. Bab. Mec. 87.

26. מלילה od מלל miękki kłos, którego młeczne ziarna przez potarcie łatwo się wydzielają, wedle innych kłos nadłamany.

skazoną została; gdyż ohydą to przed Wiekuistym, a nie kalaj ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci w posiadanie.

5. Jeżeli się kto świeżo ożenił, niechaj nie wyruszy na wojnę, i niechaj nie zwracają się do niego w jakiejbądź rzeczy i swobodnym niech zostanie w domu swoim przez rok cały, i rozwesela żonę swą, którą pojął.

6. Nie weźmie nikt w zastaw żaren, albo kamienia młyńskiego, — gdyż życie bierze taki w zastaw.

7. Jeżeliby zdybano człowieka, który ukradł kogokolwiek z braci swoich, z synów Izraela, i zapanował nad nim, i sprzedał go: umrze wtedy złodziej taki; i wypłenisz zło z pośród siebie.

8. Bądź przezornym wobec zarazy trądu, abyś przestrzegał ściśle, i spełniał wszystko, co wskażą wam kapłani, Lewici; jakom przykazał im, starajcie się spełniać.

9. Pamiętaj, co uczynił Wiekuisty, Bóg twój, Miriamie, na drodze, gdyście szli z Micraim!

10. Gdy masz wierzycelność u bliźniego twojego, wierzycelność jakąkolwiek, nie wchodź do domu jego, aby brać zastaw od niego;

11. Na ulicy pozostañ, a człowiek, którego wierzycielem jesteś, wyniesie ci zastaw na ulicę.

12. A jeżeli to człowiek biedny, nie kładź się z zastawem jego;

13. Zwrócisz mu zastaw z zachodem słońca, aby się położył w odzieży swojej, i błogosławił ci; a tobie poczytanem to będzie za zasługę przed Wiekuistym, Bogiem twoim.

14. Nie skrzywdzisz najemnika, biednego i ubogiego, z braci twoich, albo z cudzoziemców, którzy w kraju twoim, w bramach twoich.

15. Tegoż dnia dasz mu zapłatę jego, a niechaj nie zajdzie nad tём słońce, gdyż biednym jest, a na tём pokłada on życie swoje; aby nie poskarzył się na ciebie przed Wiekuistym, a nie był grzech na tobie!

16. Nie poniosą śmierci ojcowie za dzieci, ani poniosą dzieci śmierć za ojców: każdy za występki swój śmierć poniesie.

14. Lev. 19, 13.

15. *לְיוֹם* nad tём, nad zapłatą. *נָשָׂא אֶת נַפְשׁוֹ* zd. *Raszi* i *Onk.* naraża życie swoje.

16. *לְיוֹם* za, inni: wraz, *Onk.* i *Raszi*: wskutek świadectwa. U starożytnych ludów powszechnym był zwyczaj karania ze złoczyńcą i rodziny jego. Por. *Est.* 9, 13. *Herod.* 3, 119. Porównaj tóż postępowanie Amacjasza 2 Król. 14, 6.

כִּי־תֹעֲבֹה הוּא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִי' אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 5 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ׀ כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
 חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַצֵּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דְּבַר נְקִי
 יְהִיָה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח:
 6 לֹא־יִחַבֵּל רַחִים וְרָכַב כִּי־נִפֶּשׁ הוּא הַבֵּל: ׀ כִּי־
 7 יִמָּצֵא אִישׁ גָּנֹב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרֵר־בּוֹ
 8 וּמָכְרוֹ וּמֵת הַגָּנֹב הוּא וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבּוֹ: ׀ הַשֹּׁמֵר
 בְּנִגְעֵ־הַצִּרְעָת לְשֹׁמֵר מֵאֵד וְלַעֲשׂוֹת כָּכֵל אֲשֶׁר־יֹרֵוּ אֶתְכֶם
 9 הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: זְכוֹר אֵת
 אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם
 10 מִמִּצְרָיִם: ׀ כִּי־תִשָּׂה כְרַעַךְ מִשָּׂאת מְאוּמָה לֹא־תִבָּא
 11 אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבָטוֹ: כַּהוֹיָן תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אָתָּה
 12 נִשָּׂה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֵבוֹט הַחוּצָה: וְאִם־אִישׁ עָנִי
 13 הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעֲבָטוֹ: הָשֵׁב תִּשָּׁיב לוֹ אֶת־הָעֵבוֹט
 כִּבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְבֵּךְ וְלֹךְ תִּהְיֶה צִדְקָה
 14 לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀ לֹא־תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עָנִי וְאֲבִיּוֹן
 15 מֵאֲחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ: בְּיוֹמוֹ תִתֵּן
 שְׂכָרוֹ וְלֹא־תִבּוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאִלּוֹי הוּא נִשָּׂא
 אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה כֶּךָ חָטָא: ׀
 16 לֹא־יֹמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים עַל־אָבוֹת אִישׁ

6. Ani całych żaren Ex. 11, 5. t. j. obu kamieni, ani jednego górnego רכב z nich — bez żaren bowiem, do przygotowania powszechnego chleba niezbędnych, nie zdoła ubogi życia swego utrzymać.

7. Por. Ex. 21, 16. *הַחֶמֶר* 21, 14.

8. Gdy zaraza ta wybuchnie.

9. Ze nawet Mirjam musiała być z obozu usunięta, Num. 12, 14.

10. Swobodny wybór należy zostawić dłużnikowi, który najmniej potrzebną mu rzecz odłża.

12. Biedny zastawia najczęściej zwierzchnią suknię, którą się w nocy przykrywa. Ex. 22, 25.

17. Nie maginaj prawa cudzoziemca, sieroty, ani weźmiesz w zastaw sukni wdowy.

18. A pomnij, żeś niewolnikiem był w ziemi Micraim, a wyzwolił cię Wiekuisty, Bóg twój, ztamtąd; przeto nakazuję ci, abys to uczynił.

19. Gdy będziesz zżynał użątek na polu twojem, a zapomnisz snop na polu, nie wracaj się, by go zabrać: dla cudzoziemca, dla sieroty i wdowy niechaj zostanie, aby błogosławił ci Wiekuisty, Bóg twój, w każdej sprawie rąk twoich.

20. Gdy będziesz obijał oliwki twoje, nie przeglądaj gałązek za sobą: dla cudzoziemca, dla sieroty i wdowy niechaj zostanie.

21. Gdy będziesz obierał winnicę twoją, nie obieraj do szczętu za sobą: dla cudzoziemca, dla sieroty i wdowy niechaj zostanie.

22. A pomnij, żeś niewolnikiem był na ziemi Micraim; przeto nakazuję ci, abys to uczynił.

ROZDZIAŁ XXV.

1. Gdyby wynikł spór między ludźmi, a przyszliby do sądu, i rozsądzonoby ich, a uuiwinniono sprawiedliwego, a skazano winnego, —

2. To jeżeliby zasłużył na skarcenie winny, niech go każe położyć sędzia, i każe bić w obecności swojej, odpowiednio do winy jego, pod liczbą;

3. Czterdzieści razów dać mu można, nie więcej; aby go nie bito zanadto, razami bez miary, a nie poniżony był brat twój w oczach twoich.

4. Nie zawieraj żuchwy wołu gdy młóci.

5. Gdy mieszkają bracia spolem, a umiera jeden z nich nie mając potomstwa, — nie wyjdzie tedy żona zmarłego postronnie za męża obcego; brat męża jej przyjdzie do niej, i pojmie ją sobie za żonę, i połączy się z nią.

6. A pierworodny, którego by zrodziła, zastąpi imię brata

Lewirat czyli zwyczaj żenienia się brata z wdową po zmarłym bezpotomnie bracie, rozpowszechniony u wielu ludów wschodnich, datuje się z czasów przedmojżeszowych. Gen. 38, 8. Prawo modyfikuje tu ten zwyczaj o tyle, że brat nie koniecznie związek taki zawierac musi, por. w. 7. Bliższe objaśnienia podali oprócz Tal. Jeb. i *Majm.* More Neb. 3, 49. *Michaelis* „Prawo Mojżeszowe“ § 98. *Benary* de Heb. leviratu, *Saalszyc* „Prawo Mojż.“ 754. *Redstob* o Lewiracie, *Knobel*, *Ewald* i inni.

6. Zapisany będzie do ksiąg rodowych jako prawy następca i dziecko zmarłego, nie nosząc koniecznie jego imienia. Tak nazywał się

17 בְּחַטְאוֹ יוֹמָתוֹ: ׀ לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יְתוֹם וְלֹא תִחְבֹּל
18 בְּגַד אִלְמָנָה: ׀ וְזָכַרְתָּ בִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אֲנִכִּי מִצְוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:
19 ׀ בִּי תִקְצֹר קִצְיֹרֶךָ בְּשָׂדֶךָ וּשְׂכַחַת עֹמֵר בְּשָׂדֶה לֹא־
תָּשׁוּב לִקְחָתוֹ לְגֵר לִיתוֹם וְלִאִלְמָנָה יְהִי לְמַעַן יִבְרַכְךָ
20 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ׀ בִּי תַחֲבֹט זֵיתֶךָ לֹא
21 תִפְאַר אַחֲרֶיךָ לְגֵר לִיתוֹם וְלִאִלְמָנָה יְהִי: בִּי תִבְצֹר
פְּרֻמֶּךָ לֹא תַעֲלֹל אַחֲרֶיךָ לְגֵר לִיתוֹם וְלִאִלְמָנָה יְהִי:
22 ׀ וְזָכַרְתָּ בִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־כֵּן אֲנִכִּי מִצְוָה
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:
׀

כה.

1 בִּי־יְהוָה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וּנְגִשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם
2 וְהַצְדִּיקוּ אֶת־הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁע: ׀ וְהָיָה אִם־
בֵּין הַבֹּת הַרְשָׁע וְהִפִּילוּ הַשִּׁפְטִי וְהִפְהוּ לִפְנֵי פְדֵי רִשְׁעָתוֹ
3 בְּמִסְפָּר: אַרְבָּעִים יִבְנוּ לֹא יִסֶּה פֶן־יִסֶּה לְהַפְתּוֹ עַל־
4 אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וּנְקֻלָּה אַחִיד לְעֵינֶיךָ: לֹא־תַחֲסֵם שׁוֹר
5 בְּדִישׁוֹ: ׀ פִּרְיִשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן
אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אִשְׁת־הַמֵּת הַחֹצֵה לְאִישׁ זָר יִבְמָה יִבֵּא
6 עָלֶיהָ וּלְקַחְתָּ לּוֹ לְאִשָּׁה וּיִבְמָה: ׀ וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד

17. Ex. 22, 20; 23, 6.

19. Lev. 19, 9; 23, 22.

20. *denom.* od פֶּאֶרָה gałązka, przeglądać gałązki albo od פֶּאֶר upiększać, oczyszczać.

21. Lev. 19, 10.

Rozd. 25. 2. הכות כן כור jak כן zasługujący, albo skazany na bicie.

3. Aby najwyższa norma 40. uderzeń przez pomyłkę przekroczona nie została, ustanowili rabini liczbę 89. a mianowicie 13 razów dyscypliną z trzech rzemieni się składającą. Tal. Mak. 3, 12.

4. Nakładanie kagańca na żuchwę wołu, w czasie gdy pędzony po deptaku, zboże nogami młóci, dany tu jako przykład okrucieństwa, Tal. B. Mec. 94.

5. bi potomstwo, tak Tal. Jeb. 22. Gdyby zostawił dziecko byłoby nawet małżeństwo wdowy ze szwagrem kazirodztwem, Lev. 18, 16.

jego zmarłego, aby nie zgładzonym było imię jego z Izraela.

7. Gdyby wszakże nie chciał mąż ów pojąć bratowej swej; wujdzie wtedy bratowa jego do bramy, przed starszych, i oświadczy: „wzbrania się brat męża mojego utrwalić bratu swemu imię w Izraelu, nie chce połączyć się ze mną.“

8. I zawezwą go starsi miasta jego, i przemówią doń; jeżeli przytem obstanie, i powie: „nie chcę jej pojąć;“

9. Przystąpi doń wtedy bratowa jego przed oczyma starszych, a zzuje trzewik z nogi jego i plunie przed nim w twarz, i zawoła i powie: „tak postępują z człowiekiem, który nie odbudowuje domu brata swojego!“

10. I nadanym mu będzie przydomek w Izraelu: „dom bosego“.

11. Gdyby szamotali się z sobą mężczyźni, jeden z drugim, a przybiegłaby żona jednego, aby ocalić męża swego z ręki bijącego, a wyciągnawszy rękę pochwyciła za srom jego, —

12. Utnij wtedy rękę jej, — niechaj nie oszczędza oko twoje!

13. Nie miej w worku twoim dwojakich ciężarków, większych i mniejszych;

14. Nie miej w domu twoim dwojakiej efy, większej i mniejszej.

15. Wagę pełną i rzetelną mieć będziesz, efę pełną i rzetelną mieć będziesz: aby przedłużyły się dni twoje na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie.

16. Gdyż wstrętem dla Wiekuistego, Boga twojego, każdy, który to czyni, każdy spełniający bezprawie.

17. Pomnij co uczynił ci Amalek na drodze, gdyście wyszli z Mieraim.

18. Jako cię napadł na drodze, i pozabijał wszystkich ciągnących w nieładzie za toba, gdyś znużony był i strudzony, — a nie obawiał się Boga;

19. Gdy przeto uspokoi cię Wiekuisty, Bóg twój, od

12. Z powodu bezczelności i sprośności czynu. Zdaniem rabinów mowa tu o grzywnie, wyrównywającej wartości dłoni, por. Ex. 21, 24.

13. Aby wedle jednego kupować a wedle drugiego sprzedawać. Am. 8, 5. Nietylko posługiwać się niemi, ale i posiadać ich nie wolno.

17. Ex. 17, 8—16. 1 Kron. 4, 42.

18. נז obcinać końce, חזל por. chald. חזלה krupa, rozdrabniać się, popaść w nieład.

19. Por. 1 Sam. 15, 8.

7 יָקוּם עַל-שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא-יִמָּחַה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: וְאִם-
 לֹא יִחַפֵּן הָאִישׁ לְקַחַת אֶת-יְבִמְתּוֹ וְעַלְתָּה יְבִמְתּוֹ הַשְׂעֵרָה
 אֶל-הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יִבְמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל
 8 לֹא אָבָה יִבְמִי: וְקָרְאוּ-לוֹ זִקְנֵי-עִירוֹ וְדָבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד
 9 וְאָמַר לֹא הִפְצַתִּי לְקַחְתָּהּ: וְנִגְשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי
 הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וַיִּרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָּה
 וְאָמְרָה בָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-יִבְנֶה אֶת-בֵּית אָחִיו:
 10 וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנַּעַל: ׀ כִּי-יִנְצֹו
 11 אַנְשִׁים יַחְדּוֹ אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אִשֶׁת הָאָחֵר לְהַצִּיל אֶת-
 12 אִשְׁתּוֹ מִיַּד מִפְּהוֹ וּשְׁלַחַה יָדָהּ וְהַחֲזִיקָה בְּמַבְשָׁיו: וְקָצַתָּה
 13 אֶת-כַּפְּפָה לֹא תַחֹם עֵינֶיךָ: ׀ לֹא-יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסֶךָ אֶבֶן
 14 וְאֶבֶן גְּדוּלָה וְקַמְטָה: לֹא-יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אִיפָה וְאִיפָה
 15 גְּדוּלָה וְקַמְטָה: אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצַדֵּק יִהְיֶה-לְךָ אִיפָה שְׁלֵמָה
 וְצַדֵּק יִהְיֶה-לְךָ לְפָנָי וְאֵרִיבוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-
 16 יָהָה אֲלֵיךָ נָתַן לְךָ: כִּי תִעַבְתָּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל-עֲשֵׂי־
 אֱלֹהֵי כָל-עֲשֵׂי־צִוִּי:

17 וְכוּר אֶת אֲשֶׁר-יִצְוֶינִי הָיָה עֹשֶׂה בְּפִיךָ בְּעֲמַתְכֶם מִפְּעֻדִים:
 18 אֲשֶׁר הָרַדְךָ בְּהַרְדֵּךְ וְנִנְבֵךְ בְּךָ כָּל-הַמַּחְשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה
 19 אָרַךְ וְנָצַח וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

syn Ruty nie Machlon, lecz Obed. Ruth 4. 10. 17. słownym celem przepisu było bowiem utrzymanie nieruchomości w rodzinie. Por. Num. 27, 4: 36 8.

9. Grunta obejmowano w posiadanie następciem nogi. w ten sposób stał się trzewik symbolem nabytego prawa własności. Ps. 60, 10; 108, 6. przeciwnie musiał odstępujący grunt, trzewik swój znuo na znak, że praw swoich się zrzeka, przelewając je na innego. Ruth 4, 7. Wkładano i zdejmowano z siebie własność niby część ubioru. Dać się publicznie z własności swojej wyzuc było hańbą, którą naplucie w twarz tylko symbolicznie stwierdzało. בצני t. Tal. Jeb. 106. i Targ. Jon. i splunie „przed nim“, co wszakże nie zgadza się z Lev. 15, 8. Num. 12. 14. Ij. 30, 10. Nie odbudowuje, nie dostarcza potomstwa, Gen. 16, 2.

wszystkich wrogów twoich wokoło, na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci w udziale, abys ją posiadł, — zgładzisz pamięć Amaleka z pod nieba; nie zapominaj!

ROZDZIAŁ XXVI.

1. I stanie się, gdy wnijdiesz do ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci w udziale, abys ją posiadł, i zamieszkaś w niej, —

2. Weźmiesz wtedy z pierwocin wszystkich płodów ziemi, które otrzymasz z ziemi twojej, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje ci, i włożysz w kosz, i udasz się na miejsce, które wybierze Wiekuisty, Bóg twój, aby ustanowić inię Swoje tam;

3. I przyjdiesz do kapłana, który będzie podówczas, i powiesz mu: „oświadczam dzisiaj przed Wiekuistym, Bogiem twoim, żem wszedł do ziemi, o której zaprzysiągł Wiekuisty ojcom naszym, iż ją odda nam“.

4. Weźmie wtedy kapłan kosz z ręki twojej i postawi go przed ołtarzem Wiekuistego, Boga twójego.

5. I ozwiesz się, i powiesz przed Wiekuistym, Bogiem twoim: „Aramejczykiem tulającym się był praojciec mój, i zstąpił do Micraim, i przebywał tam z garstką małą, i wzrósł tam w naród wielki, potężny i liczny;

6. Lecz krzywdzili nas Micrejcycy, i gnębili nas, i nakładali na nas roboty ciężkie;

7. I wolaliśmy do Wiekuistego, Boga ojców naszych, i usłyszał Wiekuisty głos nasz, i wejrzał na niedolę naszą, i na trudy nasze, i na ucisk nasz;

8. I wywiódł nas Wiekuisty z Micraim ręką potężną, i ramieniem podniesionem, i postrachem wielkim, i znamionami, i cudami;

9. A przywiódł nas na miejsce to, i oddał nam tę ziemię, ziemię opływającą mlekiem i miodem;

10. Przeto przyniosłem oto teraz pierwociny płodów ziemi, którą dałeś mi, Wiekuisty!“ I postawisz to przed Wiekuistym, Bogiem twoim, i ukorzysz się przed Wiekuistym, Bogiem twoim.

11. I będziesz się weselił wszystkiem dobrem, które dał Wiekuisty, Bóg twój, tobie i domowi twojemu, — ty, i Le-wita, i cudzoziemiec, który wpośród ciebie.

11. Po tym akcie wyznania nastąpi uczta. O uroczystem składaniu pierwocin por. Miszna Bikurym 3.

לך מפלי איביך מסביב בארץ אשר יהיה אלהיך נתן
לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק ממחת השמים
לא תשכח:

כו.
פ פ נ

1 ויהי כיתבוא אל הארץ אשר יהיה אלהיך נתן לך
2 נחלה ורשתה וישבת בה: ולקחת מראשית וכל פרי
הארמה אשר תביא מארצה אשר יהיה אלהיך נתן לך
ושמת בטנא והלכת אר המקום אשר יבחר יהיה אלהיך
3 לשכן שמו שם: וכאת אל הפהן אשר יהיה בימים ההם
ואמרת אליו הגדתי היום ליהיה אלהיך כירכאתי אל-
4 הארץ אשר נשבע יהיה לאבותינו לתת לנו: ולקה
הפהן הטנא מידך והגיהו לפני מוצח יהיה אלהיך:
5 וענית ואמרת לפני ו יהיה אלהיך ארמי אבד אבי וירד
מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום
6 ורב: וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבדה
7 קשה: ונצעק אל יהיה אלהי אבותינו וישמע יהיה את-
8 קלנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו: ויוצאנו
יהיה מצרים ביד חזקה ובזרע נמויה ובמרא גדל
9 ובאות ובמפתים: ויבאנו אל המקום הזה ויתן לנו
10 את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש: ועתה הנה
הבאתי את ראשית פרי הארמה אשר נתתה לי יהיה
והנחתו לפני יהיה אלהיך והשתחוית לפני יהיה אלהיך:
11 ושמחת בכל המזב אשר נתן לך יהיה אלהיך ולביתך

Rozd. 26. 2. Por. 18, 4. Ex. 23, 19; 34, 26. Weźmiesz z wymienionych 8, 8. siedmiu gatunków minimalnie sześćdziesiąt część plonu, Tal. Menach. 84. I udasz się w święto Tygodni, Miszna Bikurym 1, 3.
3. Żem wszedł wskutek łaski Jego, którą z wdzięcznością uznaję.
5. przy uroczystych przemówieniach. Ezech. 34, 4. 16.
Ps. 119, 176. praojciec Jakób, który wpośród Aramejczyków się tulał.

12. A gdy ostatecznie oddzielisz wszystkie dziesięciny plonów twoich roku trzeciego, roku dziesięciu, a oddasz Lewicie, cudzoziemcowi, sierocie i wdowie, aby jedli w brzmach twoich, i nasycili się:

13. Wyrzekniesz wtedy przed Wiekuistym, Bogiem twoim: „Wyprzątnąłem poświęcone z domu, i oddałem je też Lewicie i cudzoziemcowi, sierocie i wdowie, zupełnie według przykazania Twego, któreś mi przykazał; nie przekroczyłem nic z przykazań Twoich, anim zapomniał.

14. Nie pożywałem zeń w żałobie mojej, anim wyprzątnął go w nieczystości, anim oddawał zeń dla umarłego: słuchałem głosu Wiekuistego, Boga mojego, spełniłem wszystko, coś mi przykazał.

15. Wejrzyj z przybytku świętego Twojego, z nieba, a pobłogosław lud twój, Israel, i ziemię, którąś oddał nam, jakoś zaprzysiągł ojcom naszym, ziemię opływającą mlekiem i miodem!¹⁴

16. Dnia dzisiejszego Wiekuisty, Bóg twój, przykazuje ci spełniać ustawy te i prawa: a tak przestrzegaj je całym sercem twojem, i całą duszą twoją.

17. Wiekuistemu przyobiecałeś dzisiaj, że ci będzie Bogiem, i że będziesz postępował drogami Jego, i przestrzegał ustaw Jego, i przykazań, i praw Jego, i słuchał głosu Jego;

18. Wiekuisty też przyobiecał ci dzisiaj, że mu będziesz ludem wyłącznym, jako powiedział tobie, jeźelibyś przestrzegał wszystkich przykazań Jego;

19. I że cię postawi wyżej od wszystkich narodów, które stworzył, w chwale, sławie i blasku, i że będziesz ludem poświęconym Wiekuistemu, Bogu twojemu, jako wyrzekł.

ROZDZIAŁ XXVII.

1. I nakazał Mojżesz wobec starszych Israela ludowi,

wolno. Dla umarłego, zwyczajem Egipcjan i innych ludów, składających pokarm i napój dla nieboszczyków do grobu.

16. Dnia dzisiejszego, w którym przymierze z tobą odnawia. Ustawy i prawa, którem począwszy od rozdz. 12-go wyszczególnił.

17. *hif. האכרת*. powiedziałeś czyli przyrzekłeś Bogu za pośrednictwem Mojżesza. Znacznie „wywyższyć“ jak chce *Kimehi* i inni nie przedstawia związku ze słowem ללכת itd. w trybie bezokolicznym.

19. Wyżej pod względem moralnym 28, 1. Ex. 19, 5. Cef. 3, 19. Albo jako przedmiot chwały i sławy dla Boga, Jer. 13, 11; 33, 9.

Rozdz. 27. 1. I starsi, którzy zarówno jak kapłani, por. w. 9. rozporządzenie Mojżesza spełnić mieli. Joz. 8, 33. כל הכנה nie przykazanie

12 אתה והלוי והגר אשר בקרבך: ס כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: ואמרת לפני יהוה אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותיך ולא שבחתי: לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי ככל אשר צויתני: השקיפה ממעון קדשך מן השמים וכרך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש: ס היום הזה יהוה אלהיך מצוה לעשות את החקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם ככל לבבך וככל נפשך: את יהוה האמרת היום להיות לך לאלהים ולכתב בדרךך ולשמר חקו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו: ויהוה האמרת היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך ולשמר כל מצותיו: ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתך עם קדש ליהוה אלהיך כאשר דבר: פ

כו.

1 ויצו משה וזקני ישראל את העם לאמר שמר את כל-

14 v. קמן ב"ק.

12. זה odnosi się do trzeciego roku, w którym składanie wszystkich rodzajów dziesięcin, musiało być ostatecznie skończonym, por. 14, 28.

13. Wszystkie zaległe dziesięciny, pierwociny i inne dary.

14. W żałobie, będąc w stanie rytualnej nieczystości, Num. 19, 14. por. Hoz. 9, 4. coby całą dziesięcinę charakteru świętości pozbawiło. Nie wynosiłem jej z domu, gdy mi się jej dotykać nie było

i rzekł: przestrzegajcie wszystkich przykazań, które wam przykazuję dzisiaj!

2. I będzie gdy przeprawicie się za Jarden, do ziemi, którą Wiekuisty, Bóg, twój, ci oddaje: wystawisz sobie wtedy kamienie wielkie, i owapnisz je wapnem;

3. I napiszesz na nich wszystkie słowa zakonu tego, gdy się przeprawisz, abys wszedł do ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie, — do ziemi, opływającej mlekiem i miodem, jako ci przyrzekł Wiekuisty, Bóg ojców twoich.

4. Gdy tedy przeprawicie się za Jarden, wystawicie te kamienie, o których przykazuję wam dzisiaj, na górze Ebal, i owapnicie je wapnem.

5. I wzniesiesz tam ofiarnicę. Wiekuistemu, Bogu twojemu, ofiarnicę z kamieni; nie podnoś na nie żelaza.

6. Z kamieni całych wzniesiesz ofiarnicę Wiekuistego, Boga twojego, i złożysz na niej całopalenia Wiekuistemu, Bogu twojemu.

7. Zarznieś też ofiary oplatne, i będziesz tam jadał, i weselił się przed Wiekuistym, Bogiem twym.

8. I napiszesz na kamieniach owych wszystkie słowa zakonu tego bardzo jasno.

9. I przemówił Mojżesz, i kapłani Lewici do całego Izraela, i rzekli: „Uważaj i słuchaj, Izraelu! dnia dzisiejszego stałeś się ludem Wiekuistemu, Bogu twojemu;

10. I tak słuchaj głosu Wiekuistego, Boga twojego, a spełniaj przykazania i ustawy Jego, które przykazuję ci dzisiaj!“

11. I przykazał Mojżesz ludowi dnia tego, i rzekł:

12. Ci staną dla błogosławienia ludowi, na górze Gery-

5. Stosownie do przepisu, Ex, 25, 20.

7. Z wdzięczności za przybycie do tak żywo i gorąco upragnionej ziemi.

9. Por. 26, 17. הכה *hif.* od ככה w arab. oniemieć, wedle innych tyle co שקע — słuchaj milcząco, uważaj.

12. Por. 11, 29. Joz. 8, 33. Wedle Tal. Sota 36. stanie jedna połowa pokoleń, mianowicie synowie Lei i Racheli na górze Garyzim druga połowa, synowie Zylpy i Bilhy wraz z Zebulunem i Reubenem na górze Ebal, Lewici zaś z arką przymierza pośrodku. Ci ostatni zwracając się z kolei ku obu góróm, wypowiedzą naprzemian 12 formuł błogosławieństwa i przekleństwa, które lud za każdym razem przez Amen stwierdzi. Formułami błogosławieństwa są wedle jednych przeciwstawienia podanych od w. 15. do 26. przekleństw—wedle innych słowa podane 28, 3—6. i 28, 16—18.

2 המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום: והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר יהיה אלהיך נתן לך 3 והקמת לך אבנים גדלות ושדת אתם בשיר: וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך למען אשר תבא אל הארץ אשר יהיה אלהיך. נתן לך ארץ זבת 4 חלב ודבש כאשר דבר יהוה אלהי אבותיך לך: והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום פהר עיבל ושדת אותם בשיר: 5 ובנית שם מזבח ליהוה אלהיך מזבח אבנים לאתניף עליהם ברזל: אבנים שלמות תבנה את מזבח יהוה 7 אלהיך והעלית עליו עולת ליהוה אלהיך: וזבחת שלמים ואכלת שם ושמת לפני יהוה אלהיך: וכתבת על- 8 האבנים את כל דברי התורה הזאת פאר היטב: ׀ 9 וידבר משה והפנהים הלויים אל כל ישראל לאמר הסבתו ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם ליהוה אלהיך: 10 ושמעת בקול יהוה אלהיך ועשית את מצותו ואת הקיו אשר אנכי מצוה היום: ׀ ויצו משה את העם ביום 12 ההוא לאמר: אלה יעמדו לברך את העם על הר גרזים

v. 8. ב' פתוחה. v. 9. קפן כזק. v. 10. מצותו קרי.

w w. 2. wyrażone, jak *Abenezr.* twierdzi, lecz ogół przepisów, por. 8, 1; 11, 8.

2. Zdaniem *Michaelisa*, *Rosenmüllera* i innych mowa tu nie o pisaniu atramentem 17, 18; 31. 9. na białym gipsie, lecz o piśmie rytém czyli monumentalném, które pokrywano warstwą wapienną dla lepszej konserwacyi. Ustawienie takich kamieni miało ustawicznie przypominać ludowi, aby podług spisanej na nich nanki żył. Por. Hab. 2, 2.

3. Wedle niektórych cały Pięcioksiąg, wedle innych księgę piątą od rozdziału 5. do 26. — Joz. 8, 32. i 35. popiera jedno i drugie przypuszczenie. Jeden z najsilniejszych dowodów napisania Zakonu przez Mojżesza, — w ustach późniejszego autora byłby rozkaz ten anachronizmem.

4. Tekst Sam. pisze tu Garyzim zam. Ebal.

zym gdy przeprawicie się za Jarden: Szymeon i Lewi, i Jehuda i Isachar, i Josef i Benjamin;

13. Ci zaś staną dla przeklinania na górze Ebal: Reuben, Gad i Aszer, i Zebulun, Dan i Naftali.

14. I ozwą się Lewi i powiedzą do każdego z Izraelitów, głosem donośnym;

15. „Przeklęty każdy, kto zrobi rzeźbę, albo odlew, wstretne Wiekuistemu, dzieło rąk mistrza, a ustawi w skrytości!“ I odezwie się wszystkim lud, i powie: Amen.

16. „Przeklęty, kto znieważa ojca swojego, albo matkę swoją!“ I powie wszystkim lud: Amen.

17. „Przeklęty, kto przesuwa granicę bliźniego swego!“ I powie wszystkim lud: Amen.

18. „Przeklęty, kto zwodzi ślepego z drogi!“ I powie wszystkim lud: Amen.

19. „Przeklęty, kto nagina prawo cudzoziemca, sieroty, i wdowy!“ I powie wszystkim lud: Amen.

20. „Przeklęty, kto obcuje z żoną ojca swojego, — gdyż odkrył pole ojca swojego!“ I powie wszystkim lud: Amen.

21. „Przeklęty, kto obcuje z jakimkolwiek bydłciem!“ I powie wszystkim lud: Amen.

22. „Przeklęty, kto obcuje z siostrą swoją, z córką ojca swego, albo z córką matki swej!“ I powie wszystkim lud: Amen.

23. „Przeklęty, kto obcuje z świekrą swoją! I powie wszystkim lud: Amen.

24. „Przeklęty, kto zabija bliźniego swego potajemnie!“ I powie wszystkim lud: Amen.

25. „Przeklęty, kto bierze wziętki, aby zabił człowieka, krew niewinną!“ I powie wszystkim lud: Amen.

26. „Przeklęty, kto nie dotrzyma słów zakonu tego, aby je spełniał!“ I powie wszystkim lud: Amen.

ROZDZIAŁ XXVIII.

1. Jeżeli tedy pilnie słuchać będziesz głosu Wiekuistego, Boga twojego, przestrzegając i wypełniając wszystkie przykazania Jego, które ci przykazuję dzisiaj, wtedy wyniesie

23. Lev. 18, 17; 20, 14.

25. Odnosi się nie do sędziów wymienionych już w w. 19. lecz do fałszywych świadków.

26. Słowa te obejmują wszystkie inne, nie wyszczególnione tu występki.

Rozd. 28. 1. Na wzór Ex. 23, 20, i Lev. 26. przedstawia i ta mowa nieuniknione następstwa, które zachowanie się ludu sprowadzić musi. Por. 7, 12—16; 11, 13—15. 24. מליץ por. 26, 19.

בְּעִבְרֵיכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן שְׁמֵעוּן וְלוֹי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁנָה וַיִּזְכָּר
 13 וּבִנְיָמִן : וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל־הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד
 14 וְאִשֶׁר וּזְבוּלֹן הֵן וּנְפֹתָלַי : וְעֵנֹי הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל־כָּל־אִישׁ
 15 יִשְׂרָאֵל קוֹל רֹם : ׀ אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל
 וּמִסֵּבָה תּוֹעֵבַת יְהוָה מַעֲשֵׂה יְדֵי הָרֶשַׁע וְשֵׁם בִּפְתָר וְעֵנֹי
 16 כָּל־הָעַם וְאָמְרוּ אָמֵן : ׀ אָרוּר מִקְּלָה אָבִיו וְאִמּוֹ
 17 וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן : ׀ אָרוּר מִסִּיג גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר
 18 כָּל־הָעַם אָמֵן : ׀ אָרוּר מִשְׁגַּח עוֹר בְּדַרְךְ וְאָמַר
 19 כָּל־הָעַם אָמֵן : ׀ אָרוּר מִמָּה מִשְׁפֵּט גְּרֵי־תוֹם
 20 וְאֶלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן : אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אִשְׁתׁ אָבִיו
 21 כִּי גָלָה בְּנֶפֶס אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן : ׀ אָרוּר שֹׁכֵב
 22 עִם־כָּל־בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן : ׀ אָרוּר שֹׁכֵב
 עִם־אֶחָתוֹ בֶּת־אָבִיו אוֹ בֶּת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן : ׀
 23 אָרוּר שֹׁכֵב עִם־הַתְּנַתּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן : ׀ אָרוּר
 24 מִבֵּה רֵעֵיו בִּפְתָר וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן : ׀ אָרוּר
 לֹקַח שֶׁחַד לְהַכּוֹת נַפְשׁ דָּם נָקִי וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן : ׀
 26 אָרוּר אֲשֶׁר לֹא־יִקְוֶים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת
 אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן :
 כח.

וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
 לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם וּנְתַנְךָ

15. Przedmiotem przekleństwa są wykroczenia tajemne, których ramię sprawiedliwości nie zawsze skarcić może.

16. מילה *lif*. od קלה 25. 3. poniżać, znieważać, por. Ex. 21, 17. Lev. 20, 9.

18. Por. Lev. 19, 14.

19. Wdowy i sieroty nie mogą jako istoty słabe i bezradne krzywd swych dochodzić i je ujawnić, por. 24, 17.

20. Lev. 20, 11; 18, 8.

21. Ex. 22, 18, Lev. 18, 23; 20, 15.

22. Lev. 18, 9; 20, 17.

cię Wiekuisty, Bóg twój, wyżej nad wszystkie narody ziemi.

2. I przyjdą na cię wszystkie te błogosławieństwa i dosięgną cię, jeżeli posłusznym będziesz głosowi Wiekuistego, Boga twojego.

3. Błogosławiony będziesz w mieście, i błogosławiony będziesz na polu;

4. Błogosławiony owoc żywota twego, i owoc ziemi twojej, i owoc bydła twojego; plód rogaczyny twojej, i przychówek trzód twoich;

5. Błogosławiony kosz twój, i dzieża twoja.

6. Błogosławiony będziesz wchodząc, i błogosławiony wychodząc.

7. Podą Wiekuisty, Bóg twój, wrogów twoich, którzy powstaną, przeciw tobie, porażonych przed obliczem twojem; drogą jedną wyciągną przeciw tobie, a siedmią drogami pierzchać będą przed obliczem twojem;

8. Przekaze ci Wiekuisty błogosławieństwo w spichrze twoje i na wszelkie przedsięwzięcie ręki twojej, i pobłogosławi ci na ziemi, którą Wiekuisty, Bóg twój, oddaje tobie.

9. Ustanowi cię Wiekuisty ludem swoim poświęconym, jako zaprzysiął tobie, — jeżeli będziesz przestrzegał przykazań Wiekuistego, Boga twojego i postępował drogami Jego;

10. I obaczą wszystkie ludy ziemi, że imię Wiekuistego mianowane nad tobą, — i obawiać się będą ciebie.

11. I nadmierzy ci Wiekuisty w dobrem, w owocu żywota twojego, i w plodzie bydła twojego, i w plonie roli twojej, na ziemi, o której zaprzysiął Wiekuisty ojcom twoim, iż ją odda tobie.

12. Otworzy ci Wiekuisty skarbnicę Swą dobroczynną, — niebo, aby dać deszcz ziemi twej w czasie swoim, i by błogosławić wszelkiej sprawie rąk twoich, że będziesz wypożyczał wielu narodom, sam zaś nie pożyczał.

13. I uczyni cię Wiekuisty głową, a nie kończyną; i będziesz wciąż na wysokości, a nie będziesz w poniżeniu, jeżeli posłuszny będziesz przykazaniom Wiekuistego, Boga twojego, które ci przykazuję dzisiaj, abys ich przestrzegał i je spełniał, —

14. A nie odstąpisz od wszystkich słów, które przykazuję ci dzisiaj, ani na prawo, ani na lewo, idąc za bóstwami cudzemi, by służyć im.

czną wyższą opiekę zostaje, wzbudzi szacunek i obawę w innych narodach.

11. *hit* והחיות, 11. *hit* dać nadmiar, dostatek. לטובה nie „ku dobremu”, lecz „odnośnie do dobra” por. 30, 9.

13. Będziesz pierwszym, nie ostatnim, por: Jez. 9, 13.

2 יהוה אלהיך עליון על כל גווי הארץ: וכאו עליך כל-
 הברכות האלה והשיגה פי תשמע בקול יהוה אלהיך:
 3 ברך אותה בעיר וברוך אתה בשדה: ברך פרי כטנה
 4 ופרי אדמתה ופרי בהמתך שגר אלפיה ועשתרות צאנה:
 5 ברך טנאך ומשארתך: ברך אתה בבאך וברוך אתה
 6 בצאתך: יתן יהוה את-איביך הקמים עליך נגפים
 7 לפניך בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו
 8 לפניך: יצו יהוה אתה את הברכה באסמיה ובכל משלח
 9 ידך וברכך בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך: יקימה
 10 יהוה לו לעם קדוש כאשר נשבע-לך פי תשמר את-
 11 מצות יהוה אלהיך והלכת בדרךיו: וראו כל-עמי הארץ
 12 כי שם יהוה נקרא עליך ויראו מפך: והותר יהוה
 13 לטובה בפרי כטנה ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך על
 14 האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיך לתת לך: יפתח
 יהוה לך את-אוצרו הטוב את-השמים לתת מטרי-ארצה
 בעתו ולברך את כל-מעשה ידך והלויים גוים רבים
 15 ואתה לא תלוה: ונתנה יהוה לראש ולא לזנב והיית רב
 למעלה ולא תהיה למטה פי-תשמע אל-מצות יהוה
 16 אלהיך אשר אנכי מצוה היום לשמר ולעשות: ולא תסור
 17 מכל-הדברים אשר אנכי מצוה אתכם היום ימין ושמאל
 18 ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם: פ

v. 14 יתיר ו

4. Por. 7, 13, Ex. 23, 26.

5. Kosz do zbierania plonów 26, 2. i dzieża Ex. 12, 34, jedno i drugie naczynie będzie pełne.

6. We wszystkich przedsięwzięciach twoich. Ps. 121, 8.

7. Drogą jedną — w skupionych szeregach, siedmią drogami — w beładnej nieczce. Lev. 26, 8.

9. Jako zaprzysiął, Ex. 19, 5. Deut. 7, 6; 14, 2; 26, 19. Błogosławione stosunki panujące w kraju świadczą będą, że lud wyższe obowiązki swoje pojmuję i pełni.

10. Naród, który się ludem Bożym nazywa, nim jest i pod wido-

30. Żonę sobie narzeczesz, a kto inny położy się z nią, dom zbudujesz, a nie zamieszkaś w nim; winnicę zasadzisz, a użytkować z niej nie będziesz.

31. Wół twój — zarznięty w oczach twoich, a nie będziesz jadł z niego; osioł twój — porwany z przed oblicza twego, a nie wróci do ciebie; trzody twe oddane wrogom twoim, a nikt ci nie pomoże.

32. Synowie twoi i córki twe wydane ludowi obcemu, a oczy twoje patrzą na to, i tęsknią za nimi dzień cały, ale bezsilna ręka twoja.

33. Plon ziemi twojej i wszystek trud twój będzie pożerał lud, którego nie znałeś, a będziesz tylko ciemniony i dręczony po wszystkie dni.

34. I będziesz szalał na widok oczu twoich, jaki zobaczysz.

35. Porazi cię Wiekuisty trądem złośliwym na kolanach i na goleniach, z którego nie zdołasz się wyleczyć, od stopy nogi twej, do ciemienia twojego.

36. Zawiedzie Wiekuisty ciebie, i króla twego, którego ustanowisz nad sobą, do narodu, którego nie znałeś, — ani ty, ani ojcowie twoi, a będziesz tam służył bogom cudzym drewnu i kamieniom.

37. I będziesz straszylem, baśnią i pośmiewiskiem u wszystkich ludów, do których uprowadzi cię Wiekuisty.

38. Zasiew obfity wyniesiesz na pole, — a mało zbierzesz, — bo wyniszczy to szarańcza.

39. Winnice zasadzisz i uprawisz, ale wina nie będziesz pił, ani zbierał, — bo pożre je robactwo.

40. Oliwniki będziesz miał na całej dziedzinie twojej, ale oliwą namaszczać się nie będziesz, bo opadną oliwki twoje.

41. Synów i córki napłodzisz, ale nie będą twoje, bo pójdą w niewolę.

42. Wszystkie drzewa twoje, i plon ziemi twojej przyluszczy sobie świerszcz.

43. Cudzoziemiec, który wpośród ciebie, wyniesie się nad tobą wyżej i wyżej; a ty będziesz schodził niżej i niżej.

44. On ci będzie pożyczal, a ty mu pożyczać nie będziesz; on będzie głową, a ty będziesz kończyną.

45. I przyjdą na cię wszystkie przekleństwa te, i przesładować cię będą, i ogarną cię aż zginiesz, przeto, żeś nie słuchał głosu Wiekuistego, Boga twojego, by przestrzegać przykazań i ustaw Jego, które ci zalecił.

42. *piel* wziąć w posiadanie. *צלל* świerszcz od *צלל* ćwierkać, zd. innych chrabąszcz albo też gatunek szarańczy.

43. Przeciwwstawienia do w. 12. i 13.

30 וְהָיִיתָ אֶדְ עֶשְׂוֹק וְגִזּוּל כָּל־הַיָּמִים וְאִין מוֹשִׁיעַ: אִשָּׁה תֵאָרֵשׁ
וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁלָלְנָה בֵּית תְּכֵנֶה וְלֹא־תִשָּׁב בּוֹ כְּרֵם תִּטְעַע
31 וְלֹא תַחֲלִלְנּוּ: שׁוֹרֶה טְבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֶמְדָּךָ
גִּזּוּל מִלִּפְנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לְךָ צִאֲנֶךָ נִתְּנוֹת לְאִבֶיךָ וְאִין לְךָ
32 מוֹשִׁיעַ: בְּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נִתְּנִים לָעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת
33 וְכָלוֹת אֱלֹהִים כָּל־הַיּוֹם וְאִין לֹאֵל יִדָּךְ: פְּרִי אֲדַמְתֶּךָ וְכָל־
יְגִיעֶךָ יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעֶתָ וְהָיִיתָ רַק עֶשְׂוֹק וְרִצּוֹן
34 כָּל־הַיָּמִים: וְהָיִיתָ מִשְׁנַע מִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:
35 יִכְבֶּה יְהוָה בְּשֹׁחַן רַע עַל־הַבְּרִיִּים וְעַל־הַשִּׁקִּים אֲשֶׁר
36 לֹא־תֹכַל לְהִרְפֹּא מִכָּף רִגְלֶךָ וְעַד קִדְקֶדֶךָ: יוֹלֵךְ יְהוָה
אֶתְךָ וְאֶת־מַלְכֶךָ אֲשֶׁר תִּקִּים עֲלֶיךָ אֶל־גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־
יִדְעֶתָ אֶתָּה וְאֶבְרִיךָ וְעַבְדָּתָ שֵׁם אֱלֹהִים אַחֵרִים עֵץ וְאֶבֶן:
37 וְהָיִיתָ לְשִׁמָּה לְמִשָּׁל וְלִשְׁנִינָה בְּכָל הַעַמִּים אֲשֶׁר־יִנְהַךְ
38 יְהוָה שָׁמָּה: זָרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמַעַט תִּאֶסֶף כִּי יַחַסְלֶנּוּ
39 הָאֲרָבָה: כְּרָמִים תִּטְעַע וְעַבְדָּתָ וְגִין לֹא־תִשְׁתֶּה וְלֹא
40 תֵאָגֵר כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַתְּלַעֲת: זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל־גְּבוּלֶךָ
41 וְשֶׁמֶן לֹא תִסּוֹךְ כִּי יִשָּׂא זֵיתֶךָ: בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא־
42 יִהְיוּ לְךָ כִּי יִלְכוּ בְּשִׁבְי: כָּל־עֵצֶךָ וּפְרִי אֲדַמְתֶּךָ יִירֶשׁ
43 הַצִּלְצָל: הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עֲלֶיךָ מַעֲלָה מַעֲלָה
44 וְאַתָּה תִגַּד מִמֶּה פֶטָה: הוּא יִלּוֹךְ וְאַתָּה לֹא תִלְוֶנּוּ
45 הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאַתָּה תִהְיֶה לְזָנָב: וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל־
הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְרִדְפוּךָ וְהִשְׁיִגוּךָ עַד הַשְׁמֵדֶךָ כִּי־לֹא
שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו וְהַקְּתִיו אֲשֶׁר

30 v. ייכבנת ק'. 42 v. פחה בס"פ.

20. תחללו por. 20, 6.

36. Przepowiednia spełniona. 2 Król. 24, 14.

37. 1 Król. 9, 7. Jer. 24, 9.

38. Hag. 1, 6. Mich. 6, 15.

39. Przyp. 6, 8; 10, 5. gromadzić, pokr. z גרר ciągnąć.

46. A będą one znamieniem i oznaką na tobie i na rodzie twoim na wieki.

47. Dlatego, żeś nie służył Wiekuistemu, Bogu twojemu, z radością i uciechą serca, przy dostatku wszystkiego. —

48. Będziesz służył wrogowi twojemu, którego naszle na ciebie Wiekuisty, o głodzie, i w pragnieniu, i w nagości, i w niedostatku wszelkim; i włoży jarzmo żelazne na szyję twoją, aż cię wytepi.

49. Nawiedzie Wiekuisty na ciebie naród zdaleka, z krańca ziemi, gdyby lotem orła, — naród, którego języka nie zrozumiesz;

50. Naród srogiego wejrzenia, który nie uwzględni starca, ani uzali się nad młodzieńcem.

51. I będzie pożerał plód bydła twojego, i plód ziemi twojej, aż cię zniszczy, tak że nie zostawi ci ani zboża, ani wina, ani oliwy, ani płodu rogacizny twojej, ani przychowku trzód twoich, aż cię zgubi.

52. I będzie cię oblegał we wszystkich bramach twoich, aż upadną mury twe wysokie i warowne, na których polegasz, na całej ziemi twojej; i tak oblegać cię będzie we wszystkich bramach twoich, na całej ziemi twojej, którą ci oddał Wiekuisty, Bóg twój;

53. I będziesz jadł plód żywota twego, ciało synów i córek twoich, które dał ci Wiekuisty, Bóg twój. — w owem obleżeniu i ściśnieniu, którym cię ściśnie wróg twój.

54. Mąż tkliwy w pośród ciebie i najbardziej wypieszczony będzie chciwie poglądał na brata swojego, i na żonę łona swego, i pozostałe dzieci swe, które jeszcze zostawił, —

55. Nie użyzając nikomu z nich ciała dzieci swych, które pożerać będzie; ponieważ nie zostało mu nic w obleżeniu i ściśnieniu, którym cię ściśnie wróg twój we wszystkich bramach twoich.

56. Najtkliwsza też wpośród ciebie, i najbardziej wypieszczona, którą nie nawykła była stopy swojej stawiać na ziemię dla pieczyoty i delikatności, będzie chciwie poglądała na męża łona swego, i na syna swego, i na córkę swą, —

57. Nie użyzając im błony, która wychodzi z niej,

50. Por. Jez. 13, 18.

51. Por. Jer. 5, 17.

53. Lev. 26, 29. Jer. 19, 9.

56. Którą niesiono w palankinach.

צָוֹד: וְהָיוּ בָךְ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבְזָרְעֶךָ עַד-עוֹלָם: תַּחַת 46
 אֲשֶׁר לֹא-עֲבַדְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְמוֹב לִבְבִּי 47
 מֵרַב כָּל: וְעֲבַדְתָּ אֶת-אֱיִבֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה בָּךְ 48
 בְּרָעַב וּבְצָמָא וּבְעִירִים וּבְחֶסֶר כָּל וְנָתַן עַל בְּרוּל עַל- 49
 צוּאָרֶךָ עַד הַשְּׁמִירוֹ אִתְּךָ: יִשָּׂא יְהוָה עֲלֶיךָ גּוֹי מֵרַחֵק 49
 מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יֵדְאֶה הַגֹּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא-תִשְׁמָע 50
 לְשׁוֹנוֹ: גּוֹי עֲזוֹ פָּנִים אֲשֶׁר לֹא-יִשָּׂא פָּנִים לְזָקֵן וְנֹעַר לֹא 50
 יִחַן: וְאָכַל פְּרִי בְהֵמְתֶךָ וּפְרִי-אֲדָמָתֶךָ עַד הַשְּׁמֹדֶךָ אֲשֶׁר 51
 לֹא-יִשְׁאִיר לָךְ דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שֹׁגֵר אֶלְפִיד וְעִשְׂתֵּרֶת 52
 צֹאנֶיךָ עַד הַאֲבִידוֹ אִתְּךָ: וְהֵצֵר לָךְ בְּכָל-שְׁעָרֶיךָ עַד רֹדֶת 52
 הַמִּתֵּיף הַגְּבוּהַת וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אִתְּךָ בְּמִטַּח בָּהֵן בְּכָל- 53
 אֲרָצֶךָ וְהֵצֵר לָךְ בְּכָל-שְׁעָרֶיךָ בְּכָל-אֲרָצֶךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה 53
 אֱלֹהֶיךָ לָךְ: וְאָכַלְתָּ פְרִי-בְמִנְהָ בִשְׂרַב בְּנוֹי וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר 54
 נָתַן-לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹן אֲשֶׁר-יֵצִיִּן לָךְ 54
 אֱיִבֶיךָ: הָאִישׁ הַרָּב בָּךְ וְהָעֶנְג מֵאֵד תִּרַע עֵינָיו בְּאֲחִיו 55
 וּבְאִשֶׁת חֵיקוֹ וּבִיתֵר בְּנוֹי אֲשֶׁר יוֹתִיר: מִתַּת וּלְאֲחֵר 55
 מֵהֶם מִבֶּשֶׂר בְּנוֹי אֲשֶׁר יֹאכֵל מִבְּלֵי הַשְּׂאִיר-לוֹ כָּל 56
 בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹן אֲשֶׁר יֵצִיִּן לָךְ אֱיִבֶיךָ בְּכָל-שְׁעָרֶיךָ: 56
 הַרְפָּה בָּךְ וְהָעֶנְגָּה אֲשֶׁר לֹא-נִסְתָּה כַּה־רַגְלָה הֵצֵג עַל- 57
 הָאָרֶץ מֵהַתְּעַנֵּג וּמֵרָד תִּרַע עֵינָה בְּאִישׁ חֵיקָה וּבְבִנָּה 57
 וּבְבִתָּה: וּבְשִׁלְיֹתָהּ הַיּוֹצֵת מִבֵּין רַגְלֶיהָ וּבְבִנֶיהָ אֲשֶׁר

v. 57 חסר אליף.

46. Przekleństwa, które spadną na was będą wiekopomnymi przykładami ścigającej winnych sprawiedliwości Bożej. עולם por. Ex. 21, 6.

49. „Zdaleka, z krańca ziemi” stosuje Jez. 5, 26. do Assyryjczyków, „lotem orła” Jer. 48, 40; 49, 22. do Chaldejczyków. Por. też Hab. 1, 6. 8. Ezech. 17, 3. 7. „którego języka nie zrozumiesz” stosują wzmiankowani prorocy do jednych i drugich. Jez. 28, 11; 33, 19. i Jer. 5, 15. Prawdopodobnie mowa tu o Chaldejczykach, jeżeli groźba wogóle do konkretnego faktu się odnosi. Inni upatrują w orle aluzję do Rzymian.

i dzieci, które rodzi; bo je pożre w niedostatku wszystkiego skrycie, w oblężeniu i ściśnieniu, którym ściśnie cię wróg twój w bramach twoich, —

58. Jeżeli nie będziesz starannie spełniał wszystkich słów zakonu tego, napisanych w tej księdze, żebyś się obawiał tego imienia sławnego i groźnego, — Wiekuistego Boga twójego;

59. Odznaczy wtedy Wiekuisty kłęski twoje, i kłęski potomstwa twójego, jako kłęski wielkie i trwałe, i choroby złe i długie.

60. I zwróci na ciebie wszystkie nieurocze Micraimn, których się tak lękałeś, i przylgną one do ciebie;

61. Wszelką też chorobę, i wszelką kłękę, nie napisaną w księdze zakonu tego, przywiedzie Wiekuisty na cię, aż cię wytepi.

62. I zostanie was garstka nieliczna, zamiast coście byli jako gwiazdy nieba w mnóstwie; przeto, żeś nie słuchał glosu Wiekuistego, Boga twójego.

63. I stanie się, że jako rad był Wiekuisty świadczyć wam dobrze, i rozmnażać was; tak rad będzie Wiekuisty gubić was i tepić, — i wypłenieni będziecie z ziemi, do której idziesz, abys ją posiadł.

64. I rozproszy cię Wiekuisty między wszystkie ludy, od krańca ziemi, do krańca ziemi, i będziesz tam służył bogom cudzym, których nie znałeś, ani ty, ani ojcowie twoi, — drewnu i kamieniom.

65. Ale i między narodami tymi nie wytechniesz, ani znajdziesz odpoczynku stopa twoja, — i da ci tam Wiekuisty serce drżące, i zanik oczu, i boleść duszy.

66. I będzie życie twoje zawieszane przed tobą, — i będziesz w postrachu nocą i dniem, i nie będziesz pewien życia twójego.

67. Zrana powiesz: »gdymby też nastął wieczór!« a wieczorem powiesz: »gdymby też nastął poranek!« — dla trwogi serca twego, która cię ogarnie, i dla widoku oczu twoich, jaki zobaczysz.

68. I wróci cię Wiekuisty do Micraim w okrętach, drogą, o której ci powiedziałem: nie ujrzyś jej więcej; i będziecie się tam zaprzędawali wrogom waszym za niewolników i za niewolnice, ale nikt nie kupi!«

67. Ij. 7, 4. obawa o przyszłość i widok strasznej rzeczywistości trzymać cię będą w ustawicznym, gorączkowym niepokojem.

68. Jak to Tytus i Hadrian uczynił. *Józ. de bello Jud.* 4, 9.

69. Tę mowę dla stwierdzenia przymierza, wygłosił Mojżesz oprócz wyrzeczonej Lev. 26. *Raszbam.*

תֵּלֵךְ בִּי-תֹאבְלֶם בְּחֶסֶר-כֹּל בְּפִתְרֵךְ בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר
 58 יֵצִיךְ לְךָ אֹיֵבךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ: אִם-לֹא תִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶת-
 כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַפְּתָכִים בְּסֵפֶר הַזֶּה לִירְאָה
 59 אֶת-ה'שֵׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: וְהִפְלֵא
 יְהוָה אֶת-מִכְתָּבְךָ וְאֶת מִכּוֹת זְרַעְךָ מִכּוֹת גְּדֻלַּת וְנֹאמָנוֹת
 60 וְהָלִיט רְעִים וְנֹאמָנִים: וְהִשִּׁיב בְּךָ אֶת כָּל-מִדּוֹה מִצָּרִים
 61 אֲשֶׁר יִגְרַת מִפְּנֵיהֶם וְדָבְקוּ בְּךָ: גַּם כָּל-חֲלִי וְכָל-מַכָּה
 אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה עֲלֶיךָ
 62 עַד הַשְּׂמֹדֶךְ: וְנִשְׁאַרְתָּם בְּמַתִּי מַעֲטַ תַּחַת אֲשֶׁר הֵייתָם
 כְּבוֹכָבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב כִּי-לֹא שָׁמַעַתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
 63 וְהָיָה כִּאֲשֶׁר-שָׁשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשִּׁיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת
 אֶתְכֶם בֶּן יִשְׁיֵשׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד
 אֶתְכֶם וְנִסְחַתְתֶּם מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר-אַתָּה כֹּא-שָׁמָה
 64 לְרִשְׁתָּהּ: וְהִפְיָצָה יְהוָה בְּכָל-הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד-
 קֵצֵה הָאָרֶץ וְעַבְדַּת שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ
 65 אֶתָּה וְאֶבְתִּיךָ עֵץ וְאֶבֶן: וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגִּיעַ וּלֹא-
 יְהִיָּה מְנוּחַ לְבָבְךָ-רַגְלֶךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רָגֹז וּכְלִיזוֹן
 66 עֵינַיִם וְדֹאכּוֹן נַפְשׁ: וְהָיוּ חֲתִיךָ תִּלְאִים לְךָ מִגֵּד וּפְחָדָה
 67 לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תֹאמִין בְּחַיִּיךָ: בְּבִקְרַת תֹּאמַר מִי-יִתֵּן
 עָרֹב וּבְעָרֹב תֹּאמַר מִי-יִתֵּן בְּקֶר מִפְּחָד לְבִבְךָ אֲשֶׁר
 68 תִּפְחָד וּמִפְּרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּפְרָאָה: וְהִשִּׁיבְךָ יְהוָה מִצָּרִים
 כַּאֲנִיֹּת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא-תִסְיָה עוֹד דְּרֹאתָהּ
 וְהִתְמַפְרֶתֶם שָׁם לֹא-יִבֶיךָ לְעַבְדִּים וּלְשִׁפְחוֹת וְאִין קִנְיָה:

62 v. קמץ ב'ק. 67 v. קמץ ב'ק.

59. Następuje opis cierpień w rozproszeniu.

63. Jer. 32, 41. נסחתה Przyp. 2, 22.

63. Por. 4, 27; 13, 8. Jer. 9, 15; 12, 12; 19, 4; 44, 3.

65. Lev. 26, 36.

66. Życie będzie jakby zawieszane na nitce, która każdej chwili zerwać się może.

69. Oto słowa przymierza, które rozkazał Wiekuisty Mojżeszowi zawrzeć z synami Izraela na ziemi Moab, — oprócz przymierza, które był zawarł z nimi przy Chorebie.

ROZDZIAŁ XXIX.

1. I zawołał Mojżesz do całego Izraela, i rzekł do nich: Wyście widzieli wszystko, co uczynił Wiekuisty w oczach waszych, w ziemi Micraim, Faraonowi, i wszystkim sługom jego, i całej ziemi jego;

2. Owe doświadczenia wielkie, które widziały oczy twoje, owe znamiona i cuda wielkie;

3. Ale nie dał wam Wiekuisty serca, aby zrozumieć, ani oczu, aby widzieć, ani uszu, aby słyszeć, aż po dziś dzień.

4. I prowadziłem was czterdzieści lat po pustyni, nie zwiatszały szaty wasze na was, i obuwie twoje nie zbutwiało na nodze twojej;

5. Aniście chleba nie jadalі, aniście wina i mocnych napojów nie pijali, abyscie poznali, że Ja Wiekuisty, Bóg wasz.

6. A gdyście przyszli na ono miejsce, wystąpił Sychon, król Cheszbonu, i Og, król Baszanu, przeciw wam do walki, i poraziliśmy ich,

7. I zabraliśmy kraj ich, i oddaliśmy go w udziale Reubenidom i Gadydom, i połowie pokolenia Menaszy.

8. I tak przestrzegajcie słów przymierza tego, i spełniajcie je, aby się wam szczęściło we wszystkim, co czynić będziecie.

9. Stoicie dziś wszyscy przed obliczem Wiekuistego, Boga waszego: naczelnicy pokoleń waszych, starsi, urzędnicy wasi, wszyscy mężowie Izraela:

10. Dzieci wasze, żony wasze, i obcy, który w obozie twym; od rąbiącego drwa, do czerpiącego wody twoje;

11: Abyś wszedł w przymierze Wiekuistego, Boga twojego, i w zaprzysiężoną umowę z Nim, którą Wiekuisty, Bóg twój, zawiera z tobą dziś;

12. Aby cię ustanowił dzisiaj ludem Swym, a był Bogiem

11. עבר בביתך por. Gen. 15, 10. zazwyczaj בוא Ezech. 17, 18. Neh. 10, 30. אלה tu jak Gen. 26, 28. przymierze, ze względu na przekleństwa rzucone na opornych.

12. Por. 26, 17; 27, 9. נשבע Gen. 17, 7.

69 אלה דברי הברית אשר-צוה יהוה את-משה לכתוב את-בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר-כרת אתם בהרב:

פ

כט.

1 ויקרא משה אל-כל-ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל-אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל-עבדיו ולכל-ארצו: המפות הגדלות אשר ראו עיניך האתת והמפתים הגדלים ההם: ולא-נתן יהוה לבם רב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה: ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר לא-בלו שלמתיכם מעליכם ונעלה לא-בלתה מעל רגלך: לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם למען תדעו כי אני יהוה אלהיכם: ותבאו אל-המקום הזה ויצא סיחון מלך-השבון ועוג מלך-הבשן לקראתני למלחמה ונפס: ונקח את-ארצם ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי: ושמתם את-דברי הברית הזאת ועשיתם אתם למען תשפילו את כל-אשר תעשו:

פ פ פ נא

9 אתם נצבים היום בלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם 10 שבטיכם וקניכם ושמריכם כל איש ישראל: מפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מהטב עצידך עד שאב מימך: לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו אשר יהוה אלהיך כרת עמך היום: למען תקים-אתך היום לו

Rozd. 29. 2. Por. 4, 34; 7, 19.

3. Por. 30, 6. Jez. 6, 10. Jer. 5, 21.

4. Por. 8, 3. 4. wypowiedziane tu w imieniu Boga.

6. Por. 2, 26; 3, 1. 12.

8. Powtórzone 1 Król. 2, 3.

9. Joz. 8, 33. 35.

10. Zasymlowani Egipcjanie, Ex. 12. 38.

twoim, jako ci zapowiedział, i jako przysiągł ojcom twoim Abrahamowi, Ic'hakowi, i Jakóbowi.

13. A nie z wami tylko samymi zawieram dzisiaj to przymierze i tę umowę zaprzysiężoną, —

14. Lecz z każdym, który tu z wami stoi dziś przed obliczem Wiekuistego, Boga waszego, i którego tu niema z wami dzisiaj.

15. Bo wam wiadomo, jakośmy przebywali w Micraim, i jakośmy przechodzili wśród narodów, mimo któreście przeszli;

16. I widzieliście ohydy ich, i obmierzłości ich, drewno i kamień, srebro i złoto, które u nich.

17. Może jest między wami mężczyzna albo niewiasta, rodzina albo pokolenie, których serce się odwraca dziś od Wiekuistego, Boga waszego, aby pójść i służyć bogom narodów tych; może jest między wami zaród wydający jad i piołun;

18. Który słysząc słowa zaklęcia tego, chętnieby się w sercu swoim mówić: spokojny będę, gdy w żądach serca mego będę postępował, — aby zgładzić napojone wraz z spragnionem..

19. Nie zechce Wiekuisty przebaczyć takiemu, ale wspanie wtedy gniew Wiekuistego, i żarliwość Jego przeciw temu, i legnie na nim całe przekleństwo napisane w tej księdze, i zgładzi Wiekuisty imię jego z pod nieba.

20. I oddzieli go Wiekuisty na zagubę ze wszystkich pokoleń Izraela, według wszystkich przekleństw przymierza, napisanego w tej księdze zakonu.

21. I powie ród potomny, dzieci wasze, które powstaną po was, i cudzoziemiec, który przyjdzie z krainy dalekiej, gdy zobaczą klęski ziemi tej, i niemoce, któremi wyniszczył ją Wiekuisty:

22. Siarką i solą, — pogorzeliściem — cała jej gleba;

głównie do roślin albo zwierząt. הצמח והחיה jak הרורה אח הצמח Mich'a 4, 7. הכחה והנבחרה Zach. 11, 9. 16. Z powodu niegodziwej jedności rozpali się gniew Boży na ogół, Joz. 6, 18; 7, 1. albo też zaraz i ona przykładem swoim i sprowadzi zagładę na lud cały. Inni: aby usunęła sytość pragnienie, t. j. aby zaspokojenie skłonności do bałwochwalstwa, tęsknotę ku niemu uciszyło, albo też, aby „łączyć“ serce napojone z spragnionem.

19. Który odnosi się widocznie do ksiąg poprzednich, w chwili bowiem, gdy Mojżesz przemawiał, jeszcze 5-ta księga nie istniała. To samo stosuje się do w. 20. 26; 28, 58. 61; 30, 10.

22. Por. Gen. 19, 24. Lev. 26, 31.

לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר הבר לך וכאשר
18 נשבע לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב: ולא אתכם
לבדכם אנכי פרת את-הברית הזאת ואת-האלה הזאת:
14 כי את-אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני יהוה אלהינו
15 ואת אשר איננו פה עמנו היום: כי-אתם ידעתם את
אשר-ישבנו בארץ מצרים ואת אשר-עברנו בקרב הגוים
16 אשר עברתם: ותראו את-שקוציהם ואת גלליהם עץ ואבן
17 כסף וזהב אשר עמדם: פוּיֵשׁ בָכֶם אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה אוֹ
מִשְׁפָּחָה אוֹ-שֵׁבֶט אֲשֶׁר לָבְנוּ פִנָּה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה
אלהינו ללכת לעבד את-אלהי הגוים ההם פוּיֵשׁ בָכֶם
18 שֵׁרֶשׁ פִּרְהָ רֵאשׁ וּלְעֵנָה: וְהָיָה בְשִׁמְעוֹ אֶת-דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים
הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהוָה-לִּי כִּי
בְשִׁרְרוֹת לִבִּי אֶלֶךְ לִמְעַן סִפּוֹת הַרְוֶה אֶת-הַצְּמָאָה:
19 לֹא-יֵאבֶדָה יְהוָה סִלַּח לוֹ כִּי אוֹ יַעֲשֶׂן אֶף-יְהוָה וּקְנָאתוֹ
בְּאִישׁ הַהוּא וּרְבִצָּה בוֹ כָּל-הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה
20 וּמַחָה יְהוָה אֶת-שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וְהִבְדִּילוּ יְהוָה
לְרַעָה מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־אֱלֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה
21 בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת: וְאָמַר הַדּוֹר הַאֲחֵרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר
יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכִּרֵי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאַרְצוֹ רְחוֹקָה וְרָאוּ
אֶת-מִכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת-תַּחֲלָאִיהָ אֲשֶׁר-הִלֵּךְ יְהוָה
22 בָּהּ: גִּפְרִית וּמִלַּח שִׁרְפָה כָּל-אַרְצָהּ לֹא תִזְרַע וְלֹא

16. גללים Lev. 26, 30.

17. מי ראש גלליתka maku czyli sok tej rośliny, opium, zam. ראש Jer. 8, 14. oznacza wogóle truciznę. לענה przeklęte ziele, z arab. לען przeklinać.

18. Któryby sobie wmawiał, że bez szkody dla swego dobra przy skłonności swojej wytrwać może — שריר zwyczaj, skłonność od שרר pokr. z צרר przymocować, przywiązać —. למען oddzielne zdanie: aby w końcu wszystkich razem, dobrych i złych w niedolę wtrącić. „Zgładzić napojone wraz z spragnionem“, jest przysłowiem, odnoszącem się

twoim, jako ci zapowiedział, i jako przysiągł ojcom twoim Abrahamowi, Ic'hakowi, i Jakóbowi.

13. A nie z wami tylko samymi zawieram dzisiaj to przymierze i tę umowę zaprzysiężoną, —

14. Lecz z każdym, który tu z wami stoi dziś przed obliczem Wiekuistego, Boga waszego, i którego tu niema z wami dzisiaj.

15. Bo wam wiadomo, jakośmy przebywali w Micraim, i jakośmy przechodzili wpośród narodów, mimo któreście przeszli;

16. I widzieliście obchody ich, i obmierzłości ich, drewno i kamień, srebro i złoto, które u nich.

17. Może jest między wami mężczyzna albo niewiasta, rodzina albo pokolenie, których serce się odwraca dziś od Wiekuistego, Boga waszego, aby pójść i służyć bogom narodów tych; może jest między wami zaród wydający jad i piolun;

18. Który słysząc słowa zaklęcia tego, chelpilby się w sercu swoim mówiąc: spokojny będę, gdy w żądzach serca mego będę postępował, — aby zglądzić napojone wraz z spragnionem..

19. Nie zechce Wiekuisty przebaczyć takiemu, ale wspanie wtedy gniew Wiekuistego, i żarliwość Jego przeciw temu, i legnie na nim całe przekleństwo napisane w tej księdze, i zglądzi Wiekuisty imię jego z pod nieba.

20. I oddzieli go Wiekuisty na zgubę ze wszystkich pokoleń Izraela, według wszystkich przekleństw przymierza, napisanego w tej księdze zakonu.

21. I powie ród potomny, dzieci wasze, które powstaną po was, i cudzoziemiec, który przyjdzie z krainy dalekiej, gdy zobaczą klęski ziemi tej, i niemoce, któremi wyniszczył ją Wiekuisty:

22. Siarką i solą, — pogorzeliściem — cała jej gleba;

zalcya והגדה jak הרה את הצמח זלעה והגדה Mich. 4, 7. הכה והנכחה Zach. 11, 9. 16. Z powodu niegodziwej jednosciki rozpali się gniew Boży na ogół, Joz. 6, 18; 7, 1. albo też zaraz ona przykładem swoim i sprowadzi zagładę na lud cały. Inni: aby usunęła sytość pragnienie, t. j. aby zaspokojenie skłonności do bałwochw. lstwa, tęsknotę ku niemu uciszyło, albo też, aby „łączyć“ serce nap. z spragnionem.

19. הנה odnosi się widocznie do ksiąg poprzednich, w chwili bowiem, gdy jżesz przemawiał, jeszcze 5-ta księga nie istniała. To samo stosuje się do w. 20. 26; 28, 58. 61; 30, 10.

22. Por. Ge. 19, 24. Lev. 26, 31.

תצמח ולא יעלה בה כל-עשב כמהפכת סדם ועמרה
 23 אדמה וצבאים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו: ואמרו
 כל-הגוים על-מה עשה יהוה ככה לארץ הזאת מה חרי
 24 האף הגדול הזה: ואמרו על אשר עזבו את-ברית יהוה
 אדחי אבתם אשר ברת עמם בהוציא אתם מארץ
 25 מצרים: וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם
 26 אלהים אשר לא-ידעום ולא חלק להם: ויחר-אף יהוה
 בארץ ההוא להביא עליה את-כל-הקללה הבתובה
 27 בפספר הזה: ויתשם יהוה מעל אדמתם באף ובחמה
 28 ובקצה גדול וישלכם אל-ארץ אחרת כיום הזה: הנסתרת
 ליהוה אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד-עולם לעשות
 את-כל-דברי התורה הזאת: ם

ל

1 והיה כייבאו עליך כל-הדברים האלה הברכה והקללה
 אשר נתתי לפניך והשבת אל-לבבך בכל-הגוים אשר
 2 הדיחה יהוה אלהיך שמה: ושבת עד-יהוה אלהיך
 ושמעת בקלו ככל אשר-אנכי מצוה היום אתה ובניך
 3 בכל-לבבך ובכל-נפשך: ושב יהוה אלהיך את-שבותך
 ורחמך ושב וקבצך מכל-העמים אשר הפיצך יהוה
 4 אלהיך שמה: אם-יהיה נדחה בקצה השמים משם
 5 יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחה: והביאך יהוה אלהיך
 אל-הארץ אשר-ירשו אבתך וירשתה והיטבך והרבך

כ"ט v. 22 וצבים ק'. v. 27 ל' רבתי v. 28 י"א נקודות.

23. Jer. 22, 8, 9.

27. Jer. 21, 5; 32, 37.

28. Nieznana przyszłość jest w ręku Boga, Jez. 48, 6. naszą zaś i wszystkich potomków naszych rzeczą jest spełnić to, co nam objawionem zostało, abyśmy mianowicie żyli wedle wskazówek nauki naszej.

Rozd. 30. 1. Wskreszenie rozproszonego ludu w razie opamiętania się i poprawy jego, por. 4. 29. Lev. 26, 41.

ani obsiewaną jest, ani rodzić może, ani wschodzić na niej jakakolwiek trawa, jako zwalisko Sedomu i Amory, Admy i Ceboim, które zwałił Wiekuisty w gniewie Swoim i w zapaleczywości Swojej.

23. I pomyślą wszystkie narody: „czemuż uczynił tak Wiekuisty ziemi tej, za co żar tego gniewu wielkiego?“

24. I odpowiedzą: „za to, że opuścili przymierze Wiekuistego, które zawarł z nimi, gdy ich wywiódł z ziemi Micraim,—

25. A poszli i służyli bogom cudzym, i korzyli się im, bogom, których nie znali, i których nie przeznaczył im;

26. Przeto wspanął gniew Wiekuistego przeciw ziemi tej, że nawiódł na nią wszelkie przekleństwo napisane w księdze tej;

27. I wytrącił ich Wiekuisty z ziemi ich, w gniewie, i w zapaleczywości, i w oburzeniu wielkiem, i rzucał ich na ziemię cudzą, jako dziś!“

28. Co tajne należy do Wiekuistego, Boga naszego; ale co jawne — do nas i do synów naszych na wieki, abyśmy spełniali wszystkie słowa zakonu tego.

ROZDZIAŁ XXX.

1. Gdy tedy przyjdą na cię wszystkie te rzeczy, błogosławieństwo i przekleństwo, którem przedłożył tobie, — a weźmiesz je do serca swego wpośród wszystkich narodów, między które rzuciłby cię Wiekuisty, Bóg twój, —

2. I nawrócisz się do Wiekuistego, Boga twojego, i posłuchasz głosu Jego, we wszystkim, co ci przykazuję dzisiaj— ty, i dzieci twoje, całym sercem i całą duszą swoją,—

3. Zwróci wtedy Wiekuisty, Bóg twój, brańców twoich, i zmiłuje się nad tobą; a przywróci i zgromadzi cię z pośród wszystkich ludów, między które rozproszył cię Wiekuisty, Bóg twój.

4. Choćby byli wygnańcy twoi na krańcu nieba, — i ztamtąd zgromadzi cię Wiekuisty, Bóg twój, i ztamtąd cię zbierze, —

5. A sprowadzi cię Wiekuisty, Bóg twój, do ziemi, którą posiadali ojcowie twoi, i posiędziesz ją; i obdarzy cię, i rozmnoży bardziej niż praojców twoich.

3. *זבחי שבת* zwrócić brańców, Jer. 29, 14; 30, 3. Iuni: odwrócić los, por. Ij. 42, 10.

4. Powtórzone Neh. 1, 9. W najodleglejszych stronach ziemi.

6. Por. 10, 16.

תצמח ולא יעלה בה כל-עשב כמהפכת סדם ועמרה
 23 אדמה וצבאים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו: ואמרו
 כל-הגוים על-מה עשה יהוה ככה לארץ הזאת מה חרי
 24 האף הגדול הזה: ואמרו על אשר עזבו את-ברית יהוה
 אלהי אבתם אשר כרת עםם בהוציאם אתם מארץ
 25 מצרים: וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם
 26 אלהים אשר לא ידעום ולא חלק להם: ויחר-אף יהוה
 בארץ ההוא להביא עליה את-כל-הקללה הפתובה
 27 בספר הזה: ויתשם יהוה מעל אדמתם באף ובחמה
 28 ובקצה גדול וישלכם אל-ארץ אחרת פיוס הזה: הנסתרת
 ליהוה אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד-עולם לעשות
 את-כל-דברי התורה הזאת: ם

ל

1 והיה כייבאו עליך כל-הדברים האלה הברכה והקללה
 אשר נתתי לפניך והשבת אל-לבבך בכל-הגוים אשר
 2 הדייחך יהוה אלהיך שמה: ושבת עדי-יהוה אלהיך
 ושמעת בקלו ככל אשר-אנכי מצוה היום אתה ובניך
 3 בכל-לבבך ובכל-נפשך: ושב יהוה אלהיך את-שבותך
 ורחמך ושב וקפצך מכל-העמים אשר הפיצך יהוה
 4 אלהיך שמה: אם-יהיה נחחך בקצה השמים משם
 5 יקפצך יהוה אלהיך ומשם יקחך: והביאך יהוה אלהיך
 אל-הארץ אשר-ירשו אבתך וירשתה והיטבת והרבך

כט v. 22 וצבים ק' 27 v. ל' רבתי 28 v. י"א נקודות.

23. Jer. 22, 8. 9.

27. Jer. 21, 5; 32, 37.

28. Nieznana przyszłość jest w ręku Boga, Jez. 48, ⁶ naszą zaś i wszystkich potomków naszych rzeczą jest spełnić to. nam objawionem zostało, abyśmy mianowicie żyli wedle wskaz. . nauki naszej.

Rozd. 30. 1. Wskrzeszenie rozproszonogo ludu razie opamiętania się i poprawy jego, por. 4, 29. Lev. 26, 41.

6. I usposobi Wiekuisty, Bóg twój, serce twoje, i serce potomstwa twego, abyś miłował Wiekuistego, Boga twego, całym sercem i całą duszą swoją, — gwoli życiu twojemu.

7. I obróci Wiekuisty, Bóg twój, wszystkie te przekleństwa na wrogów twoich, na nieprzyjaciół twoich, którzy cię prześladowali;

8. Ty zaś nawrócisz się, i będziesz słuchał głosu Wiekuistego, i spełniał wszystkie przykazania Jego, które ci przykazuję dzisiaj;

9. I nadmierzy ci Wiekuisty, Bóg twój, w każdej sprawie rąk twoich, w owocu żywota twego, i w płodzie bydła twego, i w plonie roli twojej, — ku dobru twojemu; gdyż znowu rad tobie będzie Wiekuisty, by dobrze ci świadczyć, jako rad był ojcom twoim, —

10. Jeżeli będziesz słuchał głosu Wiekuistego, Boga twego, przestrzegając przykazań i ustaw Jego, — napisanych w księdze zakonu tego, jeżeli nawrócisz się do Wiekuistego, Boga twego, całym sercem twoim, i całą duszą swoją!

11. Gdyż przykazanie to, które ci przykazuję dzisiaj, ani niedoścignę dla ciebie ani dalekiem;

12. Nie na niebie ono, żebyś rzekł: któż wstąpi dla nas do nieba, aby go nam dostał, i obwieścił je, abyśmy je pełnili!

13. Ani za morzem ono, abyś rzekł: kto przepawi się dla nas za morze, i dostanie go nam, i obwieści je, abyśmy je pełnili!“

14. Lecz nader bliskiem tobie słowo to: w ustach ono twoich, i w sercu twoim, abyś je pełnił!

15. Patrz, składam przed tobą dzisiaj życie i dobro, śmierć i zło;

16. Albowiem rozkazuję ci dzisiaj miłować Wiekuistego, Boga twego, postępować drogami Jego, i przestrzegać przykazań, i ustaw, i praw Jego, abyś żył, i rozmnażał się, i aby błogosławił ci Wiekuisty, Bóg twój, na ziemi, do której idziesz, abyś ją posiadł;

17. Jeżeli się zaś odwróci serce twoje, a nie usłuchasz i dasz się odwieść, i ukorzysz się bogom cudzym, i będziesz służył im, —

18. Oświadczam wam dzisiaj, że zginąć poginiecie, nie

14. Dość ci powtórzyć to, com ci powiedział, abyś powinność swą zrozumiał.

15. Por. 11, 26. Jer. 21, 8. Dobro, szczęście, pomyślność.

6 מֵאֲבֹתֶיךָ: וּמִלֵּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְּךָ זְרַעְךָ
 7 לְאֹהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן
 8 חַיֶּיךָ: וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־כָּל־הָאֲלֹת הָאֵלֶּה
 9 עַל־אֵיבֶיךָ וְעַל־שְׂנְאֵיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ: וְאַתָּה תֵּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ
 10 בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
 11 הַיּוֹם: וְהוֹתִירָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדָךְ בְּפָרִי
 12 בְּמִטְנֶךָ וּבְפָרִי כְהַמְתֶּךָ וּבְפָרִי אֲדַמְתֶּךָ לְטִבָּה בְּיָד יְיָ וְיָשׁוּב
 13 יְהוָה לְשׁוֹשֵׁי עֲדֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׁשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ: בְּיָד
 14 תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַבְּתוּבָה
 15 בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּיָד תֵּשׁוּב אֶרֶץ־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־
 16 לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ׀ בְּיָד הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
 17 אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא־רָחֲקָה הוּא:
 18 לֹא בַשָּׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשְּׁמַיְמָה וְיִקְחֶהָ
 19 לָּנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה: וְלֹא־מֵעַבֵּר לָיִם הוּא לֵאמֹר
 20 מִי יַעֲבֹר־לָּנוּ אֶרֶץ־עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחֶהָ לָּנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ
 21 וְנַעֲשֶׂנָּה: בְּיָד־קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מֵאֵד בְּפִיךָ וּבְלִבְּךָ
 22 לַעֲשׂוֹתָ: ׀ רָאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים
 23 וְאֶת־הַטוֹב וְאֶת־הַמּוֹת וְאֶת־הָרָע: אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
 24 הַיּוֹם לְאֹהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַבֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְשֹׁמֵר
 25 מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּיתָ וּרְבִיתָ וּבִרְבֶּךָ יְהוָה
 26 אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־אָתָּה כָּאֲשֶׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְאִם־
 27 יִפְנֶה לִבְּךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחַת וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים
 28 אֲחֵרִים וְעַבַדְתָּם: הַנִּדְחִי לָכֵם הַיּוֹם בְּיָד אֲבָד תֵּאבְדוּן

7. Gen. 12, 3.

9. Dosłownie jak 28, 11. 63. Jer. 32, 41.

11. הכוזה według niekt. cały Zakon, według innych przykazanie zasadnicze o miłowaniu Boga i przestrzeganiu przepisów Jego, por. w. 16. do którego prawodawca wciąż wraca. Nie jest to rzecz niedościgną i niezbadaną, abyś jej sam własną myślą nie mógł pojąć.

przedłużycie dni na ziemi, do ktorej przechodzisz za Jarden, abys tam wszedl i posiadl ja.

19. Swiadcę sie przed wami dzisiaj niebem i ziemią: życie i śmierć składam przed tobą, błogosławieństwo i przekleństwo; wybierz życie, abys żył ty, i potomstwo twoje, —

20. Milujac Wiekuistego, Boga twojego, słuchając głosu Jego, i Ignąc do Niego, — gdyż to jest życie twoje i przedłużeniem dni twoich, — abys pozostał na ziemi, o ktorej przysięgl Wiekuisty ojcom twoim, Abrahamowi, Je'hakowi i Jakóbowi, iż ją odda im.

ROZDZIAŁ XXXI.

1. I poszedł Mojżesz i wypowiedział te słowa wszystkiemu Izraelowi, —

2. I rzekł do nich: „Sto dwadzieścia lat mam dzisiaj, nie mogę już wychodzić i wchodzić; Wiekuisty też powiedział do mnie: „Nie przejdiesz za ten Jarden!“

3. Wiekuisty, Bóg twój, Sam pójdzie przed tobą; On Sam wtepi narody te przed obliczem twojém, i zawładniesz nimi; Jehoszua, ten pójdzie przed tobą, jako powiedział Wiekuisty.

4. I postąpi Wiekuisty z nimi jako postąpił z Sychonem i Ogiem, królami Emorei, wraz z ziemią ich, których zgładził;

5. I wyda je Wiekuisty wam i postąpicie z nimi według wszystkich przykazań, jakie wam przykazałem;

6. Bądźcie silni i wytrwali; nie obawiajcie się, ani drżycie przed nimi; gdyż Wiekuisty, Bóg twój, Sam pójdzie z tobą, nie odstąpi cię, ani cię opuści.

7. I przyzwał Mojżesz Jehoszuego, i rzekł doń przed oczyma całego Izraela: „Bądź silnym i wytrwałym; bo ty wnijdziesz z ludem tym do ziemi, o ktorej zaprzysięgl Wiekuisty ojcom ich, iż ją odda im, a ty im ją oddasz w posiadanie.

8. Wiekuisty zaś Sam pójdzie przed tobą, nie odstąpi cię, ani cię opuści; nie obawiaj się, ani się ugnij!“

9. I spisał Mojżesz zakon ten, i oddał go kapłanom, synom Lewi, niosącym arkę przymierza Wiekuistego, i wszystkim starszym Izraela.

2. Wychodzić i wchodzić t. j. być czynnym. Num. 27, 17. Powiedział por. 3, 28.

5. Według przykazań 7, 2.

9. Zakon ten, według Tal. Sota 7, 8. piątą księgę. I oddał jeden albo kilka egzemplarzy.

לא־תֵאָרִיבֵן יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר אֶת־
 19 הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: הֲעֵדֹתִי בְכֶם הַיּוֹם אֶת־
 הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה
 20 וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַת בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֶתָּה וּרְעֵד: לֹא־הִבֵּה
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַע בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיק
 וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁכְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֹא־בְתֶיךָ
 לְאֶבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתֵת לָהֶם:
 לא.

פ פ פ נב

1 וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:
 2 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֵּין־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנִכִּי הַיּוֹם לֹא־
 אֹבֵל עוֹד לָצֵאת וּלְבוֹא וַיְהוֶה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־
 3 הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא | עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמֵד
 אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיְרִשְׁתֶּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ
 4 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: וַעֲשֵׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
 לְסִיחֹן וּלְעוֹג מַדְבֵּי הָאֱמֹרִי וּלְאֶרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם:
 5 וּנְתַנֶּם יְהוָה לְפָנֶיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר
 6 צִוִּיתִי אֹתְכֶם: חֲזֹקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירְאוּ וְאֶל־תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם
 7 כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֵלֶךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ: ׀
 וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְיְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי כָּל־יִשְׂרָאֵל
 חֲזֹק וְאַמֵץ כִּי אֶתָּה תִּכּוֹא אֶת־הָעַם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע יְהוָה לֹא־בְתֵת לָהֶם וְאֶתָּה תִּנְחַלְנָה אוֹתָם:
 8 וַיְהוֶה הוּא | הַהֵלֶךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא
 9 יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה
 הַזֹּאת וַיִּתֵּן אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנִּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן

ל"א v. 7 קכז בסגולהא.

19. Por. 4, 26.

Rozd. 31. 1. Ostatnie rozporządzenia Mojżesza. I poszedł, powstał dla wygłoszenia mowy. Według innych odszedł od miejsca, na którym dotąd przemawiał. Por. 3, 27.

10. I rozkazał im Mojżesz, i rzekł: „Po upływie siedmiu lat, w czasie roku odpuszczenia, w święto szafasów, —

11. Gdy przyjdzie wszystek Israel, by się ukazać przed obliczem Wiekuistego, Boga twójego, na miejscu, które Sobie wybierze, — przeczytasz zakon ten przed całym Israelem, przed uszyna ich.

12. Zgromadź lud, mężczyzn, niewiasty, i dzieci, i cudzoziemców, którzy w bramach twoich, aby słuchali, i aby się uczyli; i obawiali się Wiekuistego, Boga waszego, i starali się spełniać wszystkie słowa zakonu tego.

13. Synowie też ich, którzy jeszcze nie wiedzą, niechaj słuchają i uczą się jak się obawiać Wiekuistego, Boga waszego, po wszystkie dni, które żyć będziecie na ziemi, do której przechodzicie za Jarden, aby ją posiąść.

14. I rzekł Wiekuisty do Mojżesza: „Oto zbliżyły się dni twoje do śmierci; wezwij Jehozua, a stańcie w przybytku zboru, a Ja ustanowię go!“ I poszedł Mojżesz i Jehozua i stanęli w przybytku zboru.

15. I ukazał się Wiekuisty w przybytku, w słupie obłocznym; i stanął ów słupek obłoczny u wejścia przybytku.

16. I rzekł Wiekuisty do Mojżesza: „Oto spoczniiesz z ojcami twoimi, a pocznie lud ten ubiegać się za bóstwami cudzemi ziemi, w obręb której wchodzi, i opuści Mnie, i złamie przymierze Moje, które zawarłem z nim;

17. I wspanie nań gniew Mój dnia onego, i opuszczę ich, i skryję oblicze Moje przed nimi, i pochłonięty zostanie, i dosięgną go utrapienia liczne i niedole, że powie dnia onego: „alboż nie dla tego, że niema Boga mego wpośród mnie, spotkały mnie utrapienia te!“

18. Ja wszakże skryję oblicze moje w dzień ów, dla wszystkiego zła, które uczynił, zwróciwszy się ku bogom cudzym.

19. I tak napiszcie sobie pieśń tę, a naucz jej synów Israela, włożywszy ją w usta ich, aby Mi była ta pieśń świadectwem przeciw synom Israela;

14. Uroczysta instalacja Jozuego wobec objawiającego się majestatu Bożego.

16. Spoczniiesz z ojcami Gen. 47, 30. Ex. 34, 16. הארץ tyle co העם do którego wyraz כקרו się odnosi.

17. לאכל por. 7, 16. Num. 14, 9.

19. ולכרה odnosi się do Mojżesza i Jozuego por. 32, 44. Mojżesza. Włóż ją w usta Num. 23, 5. aby ją na pamięć znali. Świadectwem wobec przyszłych skarg Izraelitów, którym nie szczędziłem przestróg.

10 ברית יהוה ואל כל זקני ישראל: ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במער שנת השמטה בחג

11 הפקות: כבוא כל ישראל לראות את פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת

12 נגד כל ישראל באזניהם: הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרד אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את

13 כל דברי התורה הזאת: ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את יהוה אלהיכם כל הימים אשר אתם

חיים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה:

פ

14 ויאמר יהוה אל משה הן קרבו ימך למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצוננו וילך משה ויהושע

15 ויתיצבו באהל מועד: וירא יהוה באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על פתח האהל: ויאמר יהוה אל

16 משה הנך שכב עם אבתך וקם העם הזה וונה אחריו אלהי גבר הארץ אשר הוא בא שמה בקרב ועזבני

17 והפר את בריתי אשר כרתתי אתו: והרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכל ומצאהו

18 רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה: ואנכי הסתר

אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה בי פנה אל אלהים אחרים: ועתה כתבו לכם את

19 השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל:

10. Po upływie t. j. co siedm lat, por. 14, 28. i Neh. 8. 1. 2 Kron. 34, 30.

11. „Przeczytasz“ odnosi się wedle Sota 41. do króla.

12. W roku siódmym, w którym wszystkie zajęcia na polu ustały, była liczba uczestniczących w uroczystości znacznieszą niż zwykle.

אשר

20. Gdy zaprowadzę go do ziemi, którą zaprzysiągłem ojcóm jego, opływającej mlekiem i miodem, i będzie jadł i nasyci się, i utyje; tedy zwróci się ku bogóm cudzym, i będzie służył im, Mną zaś wzgardzą i złamią przymierze Moje;

21. Gdy tedy dościgną go utrapienia liczne i niedole, — niechaj ozwie się pieśń ta przed nim jako świadectwo, jeżeli zapomnianą nie zostanie z ust potomstwa jego; albowiem znam myśl jego, którą żywi dzisiaj, zanim zaprowadziłem go do ziemi, którą zaprzysiągłem!

22. I napisał Mojżesz pieśń tę dnia onego, i nauczył jej synów Israela.

23. I ustanowił Jehoszne, syna Nuna, i rzekł: „Bądź silnym i wytrwałym, gdyż ty wprowadzisz synów Israela do ziemi, którą im zaprzysiągłem, a „Ja będę z tobą!“

24. I stało się, gdy dokonał Mojżesz spisania słów zakonu tego do księgi, aż do końca. —

25. Rozkazał wtedy Mojżesz Lewitom, niosącym arkę przymierza Wiekuistego, i rzekł:

26. „Weźcie tę księgę zakonu, i złóżcie ją u boku arki przymierza Wiekuistego, Boga waszego, aby była tam świadectwem przeciw tobie;

27. Albowiem znam upór twój i kark twój twardy; wszak i dzisiaj, pókim jeszcze żyw przy was, przekorni jesteście Wiekuistemu; o ileż bardziej po śmierci mojej!

28. Zgromadźcie do mnie wszystkich starszych pokoleń waszych i przelożonych waszych, abym wypowiedział przed oczyma ich słowa te, a wezwał na świadectwo przeciw nim niebo i ziemię. —

29. Wiem bowiem, że po śmierci mojej znarowiecie się i zstąpicie z drogi, którą wam poleciłem, a spotka was niedola w późniejszych czasach za to, że czynić będziecie zło w oczach Wiekuistego, rozdrażniając Go sprawami rąk waszych!“

30. I wypowiedział Mojżesz w uszy całego zgromadzenia Israela słowa pieśni tej, do końca:

26. U boku, zd. Tal. Bab. B. do arki. Tam też odnalazł tę księgę arcykapłan Chilkjasz za czasów Jozjasza 2 Król. 22.

20 כִּי־אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאֲדָמָה וְאִשְׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתָיו זְבַת
חֶלֶב וְדֹבֶשׁ וְאֶכְלֵ וְשָׂבַע וְדָשַׁן וּפְנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים
21 וְעָבְדוּם וְנֶאֱצוּנִי וְהִפֵּךְ אֶת־בְּרִיתִי : וְהָיָה בֵּית־מִצְרָאן
אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעִנְיָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵי לְעַד
כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֹתִי אֶת־יִצְרוֹ אִשְׁר
הוּא עָשָׂה הַיּוֹם בְּמִטְרָם אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאָרֶץ אִשְׁר נִשְׁבַּעְתִּי :
22 וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ
23 אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וַיִּצְוֹ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיֹּאמֶר חֹזֶק
וְאַמֵץ בְּכִי אַתָּה תָבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אִשְׁר־
24 נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ : וְהָיָה כְּכֹלֹת מֹשֶׁה
25 לְכַתֹּב אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תִּמָּס : וַיִּצְוֹ
26 מֹשֶׁה אֶת־הַקְּלוּיִם נְשֵׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר : לְקַח
אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וּשְׂמַתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־
27 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד : כִּי אֲנֹכִי יִדְעֹתִי אֶת־
מִרְיָךְ וְאֶת־עֲרִפְךָ הַקָּשָׁה הַזֶּה בְּעוֹדֵנִי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמֵּרִים
28 הַיְתָם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אֲחֵרֵי מוֹתִי : הִקְהִילוּ אֵלַי
אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׂבָטֵיכֶם וּשְׂטֵרֵיכֶם וְאֲדַבְּרָה כְּאֹזְנֵיהֶם אֶת
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ :
29 כִּי יִדְעֹתִי אֲחֵרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וּסְרַתֶּם מִן־
הַדֶּרֶךְ אִשְׁר צִוִּיתִי אֲתֶכֶם וּקְרֹאת אֲתֶכֶם הַרְעָה בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה
30 וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָל־קְהָל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תִּמָּס :

v. 21 פחה בס"פ. v. 23 קמץ בסגולתא. v. 28 כראש עמוד סימן כ"ה שמ"ו.

21. Gen. 6, 5; 8, 21.

23. I ustanowił Bóg.

24. Po napisaniu pieśni czyli rozdziału 32. i przyłączeniu jej do tekstu dotychczasowego Zakonu, który już za skończony był uważał, oddał go po raz drugi Lewitom do przechowania, por. w. 9. i 26.

ROZDZIAŁ XXXII.

1. »Słuchajcie niebios, gdyż mówić będę; a niech słucha ziemia wyrzeczenia ust moich!

2. Niechaj poleje się jako deszcz nauka moja, popłynie jako rosa mowa moja, jako ulewa na zieleni, i jako nawałnica na trawę.

3. Wszak imię Wiekuistego głoszę, nieście cześć Bogu naszemu!

4. Opoka, On, nieskazitelne zrzadzenia Jego, bo wszystkie drogi Jego prawem. Bóg rzetelny i bez krzywdy, sprawiedliwy i prawy On.

5. Skaziło Mu się — jakoby nie byli dziećmi Jego, ku hańbie swej — pokolenie krąbrne i przewrotne!

6. Czyliż Wiekuistemu wywdzięczacie się tak, ludu nieczemny i bezrozumny! Izali nie On Ojciec twój, Stwórca twój — nie On cię uczynił i utwierdził?

7. Wspomnij na dni starodawne, rozważcie lata od pokolenia do pokolenia; zapytaj ojca twojego a oznajmi ci, starszych twoich a powiedzą tobie.

8. Gdy rozsiedlał Najwyższy pleńiona, gdy rozdzielał synów Adama: ustanawiał już granice ludów według liczby synów Izraela.

9. Gdyż udziałem Wiekuistego lud Jego; Jakób pomiarem Jego dziedzicznym.

10. Odnajduje go na ziemi pustej, na stepie, wśród wycia

5. *intrins.* zepsuło się, skaziło, Ex. 32, 7. odnosi się do *דור*, dalsze zdanie nawiasowo wtrącone. *מטמא* zam. *למטמא* Przyp. 9, 7. Ij. 11. 15. kn sromocie ich. *פחלה* *redupl.* od *פחל* kręcić.

6. *קנך* Stwórca twój, por. Gen. 14, 19. Ex. 15, 16. Ps 139, 13.

7. W głębokiej starożytności była ustna tradycja jedynym źródłem wiedzy historycznej. Por. Ij. 8, 8; 15, 10.

8. Nie słowa starszych, lecz dalsza mowa wieszczów. *כהנהל* zam. *בהנהל* — *יציב* zam. *ויציב*. Już wtedy, gdy Bóg ludy po rozmaitych ziemiach rozmieszczał, ustanawiał granice ich tak, aby dla synów Izraela pewna, stosowna do liczby pokoleń ich przestrzeń pozostała.

9. Powodem tej pieczołowitości dla Izraela był wzgląd, że stanowi on jedyne, przymierzone Bogu, przy podziale ziemi, dziedzictwo. *חבל* dokładniej *מדה* Zach. 2, 5. sznur mierniczy, ztąd odmierzona część ziemi, udział.

10. Odnajduje go na brzegach m. Czerwonego, albo przez zawarte z nim u stóp Synaju przymierze, gdzie własnością Jego się staje, por. *מזאתי דור עברי* Ps. 89, 10. *ישמך* *Samum*. Inni: wśród wycia dzikich zwierząt na pustyni. *יבון* tyle co *אל* *יבון*.

לב.

פ פ פ נ

1 הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה
2 יַעֲרֹף בְּפֶטֶר לִקְחֵי
בְּשַׁעֲרֵים עַל־יַד־שָׂא
3 כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא
4 הַצֹּר תָּמִים פַּעֲלוֹ
אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עֹל
5 שֶׁהָת לֹא בָנָיו מִוֹמֵם
6 הֲלִיְהוִה תִּגְמַל־זֹאת
הַלֹּא־הוּא אֲבִיךָ קִנְךָ
7 זָכַר יְמוֹת עוֹלָם
שָׂאֵל אֲבִיךָ וַיִּגְדֶּךָ
8 בְּהִנְחַל עֲלוֹן גּוֹיִם
יֵצֵב גְּבֻלַת עַמִּים
9 כִּי חֶלֶק יְהוָה עִמּוֹ
10 יִמְצְאוּהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר

6 v. ה' רבתי והיא חיכה כפני עצמה.

Rozd. 32. 1. Pieśń prorocza w formie dydaktycznej opiewająca przeszłość i do pewnego punktu przyszłość Izraela. Wezwanie nieba i ziemi jako świadków wiecznotrwałych, nadaje rozprawie charakter w wysokim stopniu uroczysty. Por. 31, 28; 30, 19. Jez. 1, 2. Micha 6. 2.

2. Niechaj mowa moja wnuknie głęboko do serca, orzeźwiająca je i budząca do życia, jak rosa roślinność. *יערף* pokr. z *ערה* kroplami spływać, kapać. *לקח* zajmująca mowa. *שעירים* drobny deszcz, przypomina ang. showers, niem. Regenschauer. *דשא* młoda zieleni, ruń, *רכבים* od *רכב* ulewa.

3. Przyczyna wezwania i życzenia wyrażonego w wierszu 1. i 2. chcę bowiem mówić o sprawiedliwej działalności Bożej, którą zaślepieni nareszcie przejrzeć i ocenić powinni. Inni: gdy imienia Wiekuistego wzywać będę, por. Ps. 99, 6.

4. *מדה* przydomek Boga w imieniu *מדה-צור* itd. jeszcze zachowany — opoka, na której polegać można. Zrzadzenia Jego są bez zarzutu.

wiechrów; otacza go, baczy nań, strzeże go jako źrenicy oka Swego.

11. Jako orzeł, który budzi gniazdo swoje, nad piskletami swemi się unasza, tak rozpościera i On skrzydła Swoje, bierze go, dźwiga na lotach Swoich.

12. Wiekuisty Sam prowadzi go, a nie był z Nim bóg cudzy.

13. Powiódł go po wyżynach ziemi, i pożywał plony pól, i karmił go miodem z głązu, a oliwą ze skały krzemiennej;

14. Smietanką krowią, i mlekiem owiec, tłuszczem jagniąt i baranów, hodowlą Baszanu i kozłami i tukiem jądra pszenicy, a czerwien gron pijales pieniącą.

15. I roztył się Jeszurun i zhardział; utył, spasz, zaokrąglił; — i porzucił Boga, który go stworzył, i znieważył opokę zbawienia swojego!

16. Rozdrażnili Go bóstwami cudzemi, ohydami rozjątrzyli Go!

17. Ofiarowali złym duchom, niebyłym siłom, bóstwom, których nie znali, — nowym, świeżo powstałym, których się nie bali ojcowie wasi.

18. Opoki, która cię zrodziła, zapomniałeś, i niepomy byłeś na Boga, Stwórcę twojego.

19. I obaczył to Wiekuisty i obruszył się nad zgorszeniem synów i córek Swoich.

20. I rzekł: «Skryję oblicze Moje przed nimi, zobaczą jaki będzie koniec ich; gdyż rodem przewrotnym są, synami, w których niema wiary.

21. Oni rozdrażnili Mnie niebogiem, jątrzyli Mnie marno-

15. W żywej mowie proroczej przedstawia się przyszłość jako dawno minioną przeszłość. ישרון wedle niekt. to samo co ישרים Num. 23, 10. z końcówką ן w formie zdrobniałej, np. ירתון וכלון, wedle innych zam. ישראלון בעט — brykać, — wierzgał nogami jak wół opasły, w przenośni, skruąbrniał, por. Hoz. 4, 16. כשה pokr. z כשה pokryć się tłuszczem. — Wieszcz zwraca się do ludu, stwierdzając to, co właśnie powiedział. נבל Micha 7, 6. Nah. 3, 6.

17. Ps. 106, 37. ciemna siła, zły duch, demon. Których kult świeżo wprowadzonym został. שער wzdrygać się, bać.

18. Opoka, która cię jako matka w cierpieniach zrodziła, przenośnia wyrażająca niby troski, które lud Izraelski Opatrzności Bożej przyczyniał. שׂא w pauzie zam. שׂא fut. f. od נשא puścić z pamięci, zapomnieć.

19. Iui: וינאן i porzucił, por. Jer. 14, 21.

20. Oblicze, opatrzność, łaskę.

21. הם קנאוני בלא אל lud niebowały, horda barbarzyńska,

יִסְכְּבֵנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ
 כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ 11
 יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ
 יְהוָה בְּרֶדְד יִנְחֵנוּ 12
 יִרְכְּבֵהוּ עַל-בְּמֹתַי אֲרִץ
 וַיִּנְקֵהוּ דָבֶשׁ מִפְּלֵעַ 13
 חֲמַאת בְּקֶר וְחֵלֶב צֹאן
 וְאֵילִים בְּגִי-בֶשֶׂן וְעֵתוּדִים 14
 וְדַם-עֵגֶב תִּשְׁתֶּה-הָמָר:
 שְׁמֵנֶת עֵבֵית כִּשִׁית
 וַיִּנְבֵּל צֹר יִשְׁעֵתוֹ: 15
 כִּתּוּעַבֶת יִכְעִיסֵהוּ:
 אֱלֹהִים לֹא יִדְעוּם
 לֹא שְׁעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם:
 וַתִּשְׁבֶּה אֵל מַחֲלֵלֶךָ:
 מִבְּעַם בְּגִי וּבִנְתָיו:
 אֲרָאָה מֶה אַחֲרֵיתֶם
 בְּנִים לֹא-אֲמַן בָּם: 16
 יִצְרְנֵהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו
 עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף
 יִשְׁאֲהוּ עַל-אֲבָרְתוֹ:
 וְאִין עִמּוֹ אֵל נֹכֵר:
 וַיֵּאכֵל תְּנוּבֹת שְׂדֵי
 וּשְׁמֵן מַחֲלָמִישׁ צֹר:
 עִם-חֵלֶב בָּרִים
 עִם-חֵלֶב כְּלֵוֹת הַטֶּה
 וַיִּשְׁמֵן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֵט
 וַיִּפֹּשׂ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ
 יִקְנֵאֵהוּ בָּזִים
 וַיִּזְבְּהוּ לַשְּׂדִים לֹא אֱלֹהֵי
 חֲדָשִׁים מִקְרֹב כְּאוֹ
 צֹר יִלְרֹךְ תִּשְׂאִי
 וַיִּרְא יְהוָה וַיִּנְאֵץ
 וַיֵּאמֶר אֲסַתִּירָה פָּנָי מֵהֶם
 כִּי דֹר תִּהְיֶה-הַמָּה
 הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא-אֵל

13 v. ו' יתירה. ויד. קמין כו"ק. 15 v. קמין כו"ק. 17 v. חול. 18 v. ו' ועירא. חול. 21

11. Jako orzeł, który gniazdo czyli piskleta swoje do lotu pobudza, własnym siłom jednak nie zostawia, lecz nad niemi się unosi, a widząc je znużonemi, na skrzydła swe zabiera — tak zabrał i Bóg lud swój do gniazda, które dlań uszał. Por. Ex. 19, 4.

13. Powiódł niby na wozie wojennym, por. Jez. 58, 14. Am. 4, 13. Micha 1, 3. po górach Palestyny, do której Izraelici częściowo już za życia Mojżesza byli wkroczyli. Miodem z głązów, pokrytych lasami oliwników, daktyli i palm, z których miód się zbiera.

14. Śmietanka Gen. 18, 8. Jez. 7, 22. נחלי רכש וחמאה Ij. 20, 17. masło bowiem prawie nie znane na Wschodzie. Woły Baszanu, por. Am. 4, 1. Tuk jądra pszenicy, por. Num. 18, 12. Lev. 3, 4. Jez. 34, 6. Czerwona posoka gron, wino mocne, Gen. 49, 11.

ściami swojemi: Ja też rozdrażnię ich nie ludem, narodem nikczemnym rozjątrzę ich.

22. Gdyż ogień wspaniał w gniewie Moim, i goreje do głębi ostatniej, i pożera ziemię i płonie jej, i wypala posady gór.

23. Nagromadzę na nich nieszczęścia, strzaly Moje użyję przeciw nim.

24. Wycieńczeni gdy będą głodem, i strawieni gorączką i zaraza jadowitą; żab wtędy zwierząt poszlę na nich, wraz z żądlem pełzających w prochu.

25. % zewnątrz będzie tępił miecz, a w domach trwoga, tak młodzieńca jak dziewicę, niemowlę wraz z mężem sędziwym.

26. Rzekłbym: zniotę ich, zgładzę z pośród ludzi pamięć o nich, —

27. Gdybym przed złością wroga się nie wzdrygał, by nie zapoznawali tego ciemiezcy jego, by nie powiedzieli: ręka nasza góra, a nie Wiekuisty uczynił to wszystko.

28. Bo to naród pozbawiony roztropności, a niema w nich rozsądku.

29. Gdyby mądzy byli, zastanowiliby się nad tém, wyrozumieliby koniec swój:

30. Jakżeby mógł ścigać jeden z nich tysiąc, a dwóch przepędzać dziesięć tysięcy, gdyby ich Obrońca ich nie zaprzedał, a Wiekuisty ich nie wydał?

31. Bo nie jak twierdza nasza twierdza ich; wrogi nasze sędziowie w tém.

32. Bo z winogrodu Sedomu winograd ich, i z pól Amory; jagody ich, jagody jadowite, grona gorzkie maja.

33. Jad węzów wino ich, i trucizną zmij okrutną.

34. Alboż to nie skryte u Mnie, zapieczętowane w schowaniu Mojém?

nie rozumie, iż go Bóg karze i w ręce wrogów wydaje, ^{עַוְוָה} roztropność, Ij 12, 13.

29. Koniec swój, że zupełna zagłada by ich czekała, gdyby Bóg dla własnej chwały ich nie obronił.

30. Tak nadzwyczajne klęski mogą się wytłomaczyć tém, że Bóg Sam po stronie nieprzyjaciół stanął.

31. Ze nie wyższa potęga bóstw pogańskich to sprawiła, że z Bogiem Izraela mierzyć się nie mogą, — o tém mogą sami wrogowie sądzić.

32. Nie moralna wyższość wrogów zapewniła im zwycięstwo — wszystkie bowiem postęпки ich są owocem Sodomy, całe życie ich rozwija się na gruncie zepsucia.

34. Bóg też zachował Sobie pomstę i spełni ją w najcięższej, ostatecznej chwili, gdy lud winę swą pozna. ^{וְהָיָה} to postępowanie wrogów,

וְאֲנִי אֲקַנְיָאֵם בְּלֹא-עֵם
כִּי-אֵשׁ קָדְחָהּ כֹּאֲפִי
וְתֹאכַל אֶרֶץ וְיִבְלָהּ
אֶסְפָּה עֲלֵימוּ רֵעוֹת
מִזֵּי רֶעִב וְלֶחְמֵי רֶשֶׁף
וְשֵׁן-בְּהֵמַת אֲשֶׁלַּח-בָּם
מִחוּץ תִּשְׁפֹּל-חֶרֶב
גַּם-בְּחֹר גַּם-בְּתוֹלָה
אֲמַרְתִּי אֶפְאִיהֶם
דוּלִי כְּעַם אוֹיֵב אָגוּר
פֶּן-יֹאמְרוּ יְדֹנֹו רָמָה
כִּי-גִוִי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה
לוֹ הִכְמוּ יִשְׁכִּילוּ זֹאת
אֵיכָה יִדְרֹף אֶחָד אֶלֶף
אֶסְלֹא כִּי-צוּרֵם מְכָרֵם
כִּי לֹא כְּצוּרֵנוּ צוּרֵם
כִּי-מִנְּפֶן סֹדֵם גַּפְנֵם
עֲנֵבְמוּ עֲנֵבֵי-רוּשׁ
חֵמַת תִּנְגִּינֵם יִינֵם
הֲלֹא הוּא כְּמֵם עַמְדִּי
כְּעֵסוֹנִי בְּהַבְלִיהֶם
21 כְּגִוִי נִבָּל אֲכַעִיסֵם :
וְתִיַקַּד עַד-שְׁאוּל תַּחְתֵּית
23 וְתִלְהֹט מוֹסְדֵי הָרִים :
24 חֲצִי אֶבְלָה-בָּם :
וְקַמַּח מְרִירִי
25 עִם-חֵמַת זֹחֲלֵי עֶפְרַי :
וּמַחְדָּרִים אֵימָה
26 יוֹנֵק עִם-אִישׁ שִׁיבָה :
27 אֲשֶׁר־תִּתֶּה מֵאֲנוּשׁ זִכְרָם :
פֶּן-יִנְפְּרוּ צָרֵימוּ
28 וְלֹא יִהְיֶה פָעַל כִּלְ-זֹאת :
29 וְאִין כְּהֵם תִּבְוֹנָה :
30 יָבִינוּ לְאַחֲרֵיתֵם :
וְשָׁנִים יָנִסוּ רַבָּה
31 וְיִהְיֶה הַסְּגִירֵם :
32 וְאֵיבֵינוּ פְּלִילִים :
וּמִשְׁדַּמַּת עַמְרָה
33 אֲשֶׁר־לַת מְרֹת לְמוֹ :
34 וְרֹאשׁ פִּתְּנִים אֲכֹזֵר :

21. Ibid. קמח בולק.

22. Jak niegdyś Sodoma 29, 22, 23. będzie Palestyna przez wzbuchy wulkaniczne do szczytu zburzona.

23. אספה *hif.* od ספה pokr. z אסף, inni od ספה pokr. z סוף wyczerpnę. Strzaly, magły klęski. Ps. 38, 3. Ij. 6, 4.

24. מרה *hif.* wyspany, wycieńczony, od słowa מרה pokr. z מרה. Gorączka *hif.* Hab. 3, 5. Ps. 78, 48. חלי עפר *hif.* zmięje, Micha 7, 17.

25. שכל w piel, wł. pozbawiać dzieci, wojna osieroci ziemię, niby matkę, z ludzki.

26. אפאיהם *imperf hif.* od פאה=פעה zdmuchnąć. Zd. innych: uczynię koniec z nimi, *denom.* od פאה.

28. Nieszczęściem Izraela jest brak zastanowienia, że mianowicie

35. U Mnie pomsta i odплата, do czasu gdy się będzie miała zachwiać noga ich; bo blizkim dzień ich nieszczęścia, a spieszą przeznaczenia ich!

36. Bo osądzi Wiekuisty lud Swój, nad sługami Swymi się użali; gdy zobaczy, że znikła siła, a niema ni zależnego, ni wolnego.

37. I powie: gdzież bogi ich, opoka na której polegali?

38. Które tłuszczy ofiar ich jadały, pijały wino zalewek ich? Niechże wstaną i pomogą wam, niechaj Lędą osłoną dla was.

39. Zobaczcież teraz, że Ja, Ja Sam, a niema Boga oprócz Mnie! Ja uśmiercam i ozywiam, ranię i leczę, a z ręki Mojej nikt nie ocala.

40. Oto podnoszę ku niebu rękę Moją, i powiadam: jakom żyw na wieki!

41. Gdy zaostrzę błyszczący miecz Mój, a zabierze się do sądu ręka Moja; oddam pomstę wrogom Moim, a nieprzyjaciolom Moim odpłacę.

42. Napoję strzały Moje krwią, a miecz Mój nasyci się ciałem, krwią poległych i pojmanyh, głowami przywódców wroga

43. Wysławiajcie, narody, lud Jego; bo krwi sług Swoich się pomści, i pomstę odda wrogom Swoim, i oczyści ziemię Swą i lud Swój!“

37. I powie Bóg, głos Jego, który z samych wypadków przemawiać będzie — gdzież bogi na których Izraelici polegali, czemuż im nie pomagają?

38. *יהי* odnosi się do poprzedniego *צור* albo téż znaczy: niechaj będzie osłona.

39. Za Mojém zrządzeniem popadł lud w niedolę, a Ja sam tylko go ocale.

40. Gest uroczystej przysięgi, Gen. 14, 22. Ex. 6, 8. Num. 14, 30. Jakom żyw, formuła przysięgającego, Num. 14, 21. Jez. 49, 18.

42. *פרעות* naczelnicy, książęta, Sęd. 5, 2. tak *Sept. Targ. Jer.* i *Saadja* z arab. *פרע* i egip. *פרעה*. Inni: kędzierzawe, niby dziko potargane głowy, por. *פרע* wyraz *פרע* napotyka się jednak w tém znaczeniu tylko w *sing.* Niektórzy biorą *פרעה* w znaczeniu *פרצה* roztrząskane głowy.

43. Słowa wieszczą. *הרנין* *hif.* z *acc.* w znaczeniu *piel*, por. Ps. 51, 16. wysławiajcie lud, który takiego ma Boga. *וכפר* z *acc.* jak Gen. 32, 21. rozgrzeszy, oczyści, przez ukaranie tych, którzy niewinnie przelaną krwią ziemię i lud Jego splugawili. *Sept.* i *Vulg.* czytają *עמו* *ארכת*.

לִי נֶקֶם וְשָׁלֵם	35 הַתּוֹם בְּאַצְרֹתַי :
כִּי קְרוֹב יוֹם אִיְדָם	לַעֲתַת תְּמוֹט רַגְלָם
כִּי־יִדְרִין יְהוָה עִמּוֹ	36 וְחָטַט עֲתֹלֶת לְמוֹ :
כִּי יִרְאֶה כִּי־אֹזֶלֶת יָד	וְעַל־עַבְדָּיו יִתְנַחֵם
וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ	37 וְאַפְסַ עֲצוֹר וְעֲזוּב :
אֲשֶׁר חָלַב זִבְחֵימוֹ יֹאכְלוּ	38 צוֹר חֲסִיו בּוֹ :
יִקְוּמוּ וַיַּעֲזֹרְכֶם	יִשְׁתּוּ יַיִן נְסִיכֶם
רְאוּ וְעִתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא	39 יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה :
אֲנִי אֶמִית וְאַחֶיָּה	וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי
וְאֵין מִיָּדִי מִצִּיד :	מִחֲצַתִּי וְאֲנִי אֲרַפֵּא
וְאָמַרְתִּי חֵי אֲנֹכִי לְעַלְמִם :	40 כִּי־אֵישָׁא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי
וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יָדִי	41 אִם־שִׁנּוֹתַי בְּרַק חֲרָבִי
וְלִמְשַׁנְאֵי אֲשָׁלֵם :	אֲשִׁיב נֶקֶם לְצַרִּי
וְחֲרָבִי תֹאכַל בָּשָׂר	42 אֲשַׁבֵּר חֲצֵי מִדָּם
מִרְאֵשׁ פְּרֻעוֹת אוֹיֵב :	מִדָּם חָלָל וְשֹׁכֵיָה
כִּי דַם־עַבְדָּיו יִקּוּם	43 הֲרַנִּינוּ גּוֹיִם עִמּוֹ
וְכִפַּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ :	וְנִקָּם יִשָּׁיב לְצַרִּיו

D

v. 39 חול v. 41 קמץ כו"ק.

35. U Mnie przechowana odplata, *שָׁלֵם* zam *שָׁלֵם* Hoz. 9, 7. do czasu, gdy cierpliwość Moja się wyczerpie. *ח* słowo przed subjektem często w liczbie pojed. por. *מֵאֵרַח* *יהי*.

36. U Mnie przechowana odplata, *שָׁלֵם* zam *שָׁלֵם* Hoz. 9, 7. do czasu, gdy cierpliwość Moja się wyczerpie. *ח* słowo przed subjektem często w liczbie pojed. por. *מֵאֵרַח* *יהי*.

37. Osądzi, ujmie się, por. Gen. 30, 6. Num. 23, 19. *אֹזֶלֶת* znikła, 1 Sam. 9, 7. zam. *אֹזֶלֶת* por. *הַבֵּאת* Gen. 33, 11. ręką działająca, tyle co poruszająca siła, Jez. 28, 2; 37, 27. *עֲזוּב וְעֹרֵב* zależny i wolny, wyrażenie przysłówiowe 1 Król. 14, 10; 21, 21. 2 Król. 9, 8; 14, 26. oznaczające panów i poddanych, żonatych i kawalerów, żołnierzy i cywilnych, słowem ludzi rozmaitych stanów: Gdy zobaczy ostateczny upadek wszystkich klas.

44. I przyszedł Mojżesz, i wypowiedział wszystkie słowa pieśni tej w uszy ludu, — on i Hoszea, syn Nuna.

45. A gdy wypowiedział Mojżesz wszystkie słowa te do całego Izraela, —

46. Rzekł wtedy do nich: „Zwróćcie serca wasze ku wszystkim słowom, któremi przestrzegam was dzisiaj, abyście je przekazali dzieciom waszym, żeby starali się spełniać wszystkie słowa zakonu tego.

47. Bo nie słowo próżne to dla was, lecz życiem ono waszém; a przez słowo to przedłużycie dni na ziemi, do której przechodzicie za Jarden, aby ją posiadać».

48. I oświadczył Wiekuisty Mojżeszowi tegoż samego dnia, i rzekł:

49. „Wstąp na tę górę Abarym, na górę Nebo, która w ziemi Moab, naprzeciw Jerecho, a spójrz na ziemię Kanaan, którą oddaję synom Izraela na własność;

50. I umieraj na górze, na którą wstąpisz, i bądź przyłączon do ludu twego, jako umarł Ahron, brat twój, na górze Hor, i przyłączon został do ludu swego, —

51. Za to, żeście wykroczyli przeciw Mnie wpośród synów Izraela przy wodach Meryba, w Kadesz, na puszczy Cyn, — za to żeście nie uświęcili Mnie wpośród synów Izraela;

52. Albowiem zdaleka ujrzeć ci ziemię tę, a tam nie wejdziesz, do ziemi, którą oddaję synom Izraela.“

ROZDZIAŁ XXXIII.

1. A oto błogosławieństwo, którym błogosławił Mojżesz, mąż Boży, synom Izraela przed śmiercią swoją, —

2. I rzekł: „Wiekuisty z Synai przyszedł, i zaświecił z Seiru im; zajaśniał z góry Paran, i nadszedł z pośród myriadów świętych; po prawicy Jego pochodnia zakonu dla nich.

Boży, następuje w 6—25. szereg życzeń i błogosławieństw, kończących się wysławianiem szczęścia narodu, który na tak pięknej ziemi, pod tak potężną opieką osiadł. Całość przypomina w wielu punktach błogosławieństwo Jakóba, brak tylko wzmianki o Szymeonie, który później z Judą się złączył, i zwykłego porządku w następstwie pokoleń. Gdy był bliskim śmierci. Gen. 27, 7; 50. 16. w chwili gdy duch proroczy najżywiej się objawia. Gen. 49.

2. Święte miejsca, w których Bóg się objawił i z których ludowi w pochodzie jego do Kanaan towarzyszył. Niekt. czytają קדש במריבת — inni: ze szczytów świętych. Ogień Zakonu ogłoszonego przy świetle błyskawic.

44 וַיְבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם

45 הוּא וְהוֹשֵׁעַ בֶּן־נֹון׃ וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים

46 הָאֱלֹהִים אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁמּוֹ לְבַבְכֶם

לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲיֵד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תַּצְוֶם

אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

47 כִּי לֹא־דַבֵּר רַק הוּא מִפֶּה בִּי־הוּא חַיִּיכֶם וּבְדַבַּר הַזֶּה

תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן

שְׁמֹרָה לְרַשְׁתָּהּ׃

48 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃

49 אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר

עַל־פְּנֵי יַרְחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ בְּנֵעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי

50 יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה׃ וּמֵת בְּהַר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שְׁמֹרָה וְהֶאֱסַף

אֶל־עַמִּידָה בְּאֶשְׁרֵ־מֵת אֶהְרֵן אַחִיד בְּהַר הַהָר וַיֹּאסֶף אֶל־

51 עַמּוּי׃ עַל אֲשֶׁר מַעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי־מְרִיבַת

קָדֵשׁ מִדְּבָרֶ־צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדְשַׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי

52 יִשְׂרָאֵל׃ כִּי מִנִּגַד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־

הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

לג

נר פ פ פ

1 וּוְאֵת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי

2 יִשְׂרָאֵל לְפָנָי מוֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינֵי בֹא וּזְרַח מִשְׁעֵיר לְמוֹ

הוֹפִיעַ מֵהַר פָּאָרָן וְאֶתָּה מִרְכַּבַּת קָדֵשׁ מִיַּמִּינֹו אִשְׁתָּה

ליג v. 2 תרין סילין קרי.

44. I przyszedł z przybytku 31, 14. 19.

45. Por. 31, 24—29.

47. Próżne, bez wpływu i znaczenia, tak żebyście je precz od siebie, czyli obojętnie odrzucić mogli

49. Num. 27, 12—14 עבדים Num. 21, 20. נבו 34, 1. Num. 32, 38.

51. Num. 20, 13; 27, 14.

Rozd. 33. 1. Po wstępie w. 2—5 wskazującym na sprowadzone przez objawienie zespolenie się pojedynczych pokoleń w jeden lud

3. Bo też miłuje On ludy; wszystkie świętości jego w ręku Twoich, a przypadli oni do stóp Twoich, aby przyjąć wyrzeczenia Twoje:

4. Naukę, którą przykazał nam Mojżesz, jako dziedzictwo zgromadzenia Jakóba.

5. I tak stał się w Jeszurun królem, gdy zebrali się naczelnicy ludu, społem pokolenia Izraela.

6. Niech żyje Reuben, a nie umiera, a nie będą mężowie jego nieliczni.

7. A to o Jehudzie, i rzekł: „Wysłuchaj. Wiekuisty, głos Jehudy, a do ludu jego prowadź go; rękami swojemi będzie walczył za niego, a Ty mu bądź pomocą przeciw wrogom jego!”

8. A o Lewim rzekł: „Tummim i Urym Twoje przystoją mężowi Twemu cnotliwemu, którego doświadczyłeś w Massa, którego skarciełeś u wód Meryba;

9. Który mówi o ojcu swym, i o matce swej: nie widziałem ich, i braci swoich nie znał, i o synach swoich nie wiedział; przeto, że przestrzegali słów Twoich, a przymierze Twe zachowali.

10. Niechaj uczą praw Twoich Jakóba, a zakonu Twego Izraela, niech składają kadzidło przed oblicze Twoje, a całopalenia na ofiarnicy Twojej.

11. Pobłogosław, Wiekuisty, siłę jego, a dzieło rąk jego przyjmij, skrusz biodra przeciwników jego, i nienawidzących go, aby się nie ostali!”

12. O Binjaminie rzekł: „Ulubieniec Wiekuistego, spoczywa bezpiecznie przy Nim; osłania go po wszystkie dni, a między ramiony Jego zamieszkał!”

13. A o Josefie rzekł: „Błogosławiona od Wiekuistego

8. Mowa zwrócona do Boga. Tummim i Urym (prawda i światło) Ex. 28, 30. przystoją Aronowi, czyli potomkom jego — oprócz bowiem błędu przy Massa i Meryba, Ex. 17, 7. Num. 20, 12. okazywał się zawsze pobożnym.

9. Por. Ex. 32, 26—29. i Lev. 21, 1. 12.

10. Por. Ezech. 44, 23. Num. 16, 6; 18, 7. כלי Lev. 1, 3.

11. Aby działalność jego była płodną, i aby powołanie swe ku zadowoleniu Twemu pełnił. Zdaniem *Raszi* i innych mowa tu o wszystkich przeciwnikach instytucji kapłańskiej, do których należał np. Korach i jego poplecznicy. כן tyle co rabiniczne קץ —

12. Między ramionami gór jego Moria i Cyon, por. Joz. 15, 8; 18, 28. czyli u głowy, na granicy południowej, zamieszkał Bóg, mianowicie w świątyni Jerozolimskiej.

13. Józef — dwa pokolenia Efraim i Menase — odbiera tu to

למו: אף חבב עמים כל-קדשיו בידך והם תפנו לרגלך 3

ישא מדברתיך: תורה צוה לנו משה מורשה קהלת 4

יעקב: ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי 5

ישראל: יחי ראובן ואל ימת ויהי מתיו מספר: ם וזאת 6

יהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמן תביאנו 7

ידיו רב לו ועור מצריו תהיה: ם

ולנו אמר תמיד ואוריק לאיש חסידך אשר נסיתו 8

במסה תריבנהו על-מי מריבה: האמר לאביו ולאמו 9

לא ראיתיו ואת-אהיו לא הפיר ואת-בנו לא ידע פי שמו 10

אמרתך ובירתך ינצרו: יורו משפטך לעקב ותורתך 11

לישראל ישומו קמורה באפה וכליל על-מוזבחך: ברך 12

יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מהין מתנים קמו ומשנאו 13

מן-יקומו: ם לבנימן אמר ידי יהוה ישפן לבטח 14

עליו חפה עליו כל-היום ובין כתפיו שכן: ם ודיוסה 15

v. 5. כמן בז"ק. v. 7. הר' בקבץ. v. 9. בניו קרי.

3. Ludy, pokolenia izraelskie, por. w. 19. Sęd. 5, 14. Wszystko, co lud czci קדשיו zamiast קדשיו pochodzi z rąk Twoich, z Zakonu, który objawiłeś. חכו *pual* od חכה pokr. z דכה wić, korzyć, rzucić się do stóp Twoich, czyli Synaju. ישא przyjmować, por. ברכה Ps. 24, 5. מדברות złożone z כן i ברה w *pl.* — *Vater* tł.: wszyscy święci, (aniołowie) Jego są przy tobie, (dla obrony twej Izraelu) a zostają oni (nie) obozują, z arab. taka) przy pochodzie twoim. On, Bóg, przyjmuje przywództwo nad tobą, od דבר wodzić. *Ewald*: a uniołowane חכב z pośród plemion — wszyscy święci jego przy boku Twoim (Ij. 15, 23.) gromadami Ci towarzysząc (1 Sam. 25, 42.), odbiera wyrzeczenia od Ciebie.

4. Wyrzeczenia, mianowicie naukę. Inni: Naukę przekazał nam Mojżesz, niechaj zostanie dziedzictwem itd,

5. Był to początek panowania Bożego czyli teokracji w Izraelu, który się dla przyjęcia jej u stóp Synaju zgromadził.

6. A nie umiera jako odrębne pokolenie. Negacja ואל odnosi się do drugiej części zdania.

7. Pokolenie Szymeona pominięte, ponieważ się później rozproszyło Joz. 19, 1. 9. Wysłuchaj go, gdy szykując się na wyprawę wojenną o zwycięstwo prosić będzie i prowadź go szczęśliwie z powrotem do domu. ידיו zam. בידי — *praet.* רב zam. *fut.* לו za lud.

ziemia jego; darami nieba, rosy i toni rozlanej pod nią, —

14. I darami, które dojrzewają od słońca, i darami, które wydobywają księżycy, —

15. I najprzedniejszym gór przedwiecznych, i darami wzgórz wiekowych, —

16. I darami ziemi, i obfitości jej. A łaska Objawionego w cierniu niechaj zstąpi na głowę Josefa i na ciemną wybrańca braci swoich!

17. Pierworodny jego cielec wspaniałości pełen, — rogami bawołu rogi jego; niemi ludy zbudzie, społeciem krańca ziemi: oto myriady Efraima, i oto tysiące Menaszy!

18. A o Zebulonie rzekł: „Ciesz się Zebulonie wyjściem twojem, a Isacharze namiotami twoimi!

19. Ludy na górę wzywają; tam ofiarują ofiary sprawiedliwości; gdyż obfitością mórż karmi się, i skarbami ukrytymi w piasku.“

20. A o Gadzie rzekł: „Błogosławiony, który rozprzestrzenił Gada; jako lwa spoczywa, a rozszarpuje ramię wraz z ciemieniem!

21. Upatrzył sobie pierwszozną, gdyż tam udział od prawodawcy mu zachowany, i przyszedł z naczelnikami ludu; sprawiedliwość Wiekuistego spełnił, i sądy Jego wraz z Israelem!

22. A o Danie rzekł: „Dan, — młode lwiątko, wyskakuje z Baszanu!“

23. A o Naftalim rzekł: „Naftali syt łaski, i pełen błogosławieństwa Wiekuistego; Zachodem i Południem władaj!“

przynoszą. Są niemi wedle Tal. Meg. 7. i Targ. Jon. muszle purpurowe, gąbki i rozmaite, fabrykowane z piasku, towary szklane.

20. Pokokolenie Gad w zajordańskim kraju zajmowało najobszerniejszą stosunkowo przestrzeń ziemi, por. 12, 20; 19, 8. i słynęło z dzielności Gen. 49, 19. I Kron, 12, 8. Ramię wraz z ciemieniem, wedle Onk. szeregi nieprzyjacielskie wraz z przywódcami.

21. Upatrzył on sobie tam pierwszozną t. j. najwcześnieją zdobytą sobie na Sychonie prowincję, Num. 32, 34—36. gdyż przechodząc wraz z innymi pokoleniami za Jordan, aby nad Kanaanejczykami wyrokł Boskie spełnić, zachował wyznaczony sobie tam przez Mojżesza udział. Joz. 1, 12; 4, 12. Wyraz ספון pokr. z צפון i שפון zachowany, por. w. 19. odnosi się do חלקת por. מנוחה בי טוב Gen. 49, 15. Jez. 2, 11. od אָהָה = אָהָה zam. נִיחָה Jez. 41, 25.

22. Wyskakuje pełen siły z pośród gór albo równin Baszanu, gdzie wówczas obozował, by wspólnie z innymi pokoleniami Kanaan zdobyć.

23. Naftali, którego ziemia położona na północy i wschodzie Ga-

אמר מברכת יהוה ארצו ממגד שמים מפל ומתהום רבצת
14 תחת: וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים: ומראש
15 הררי קדם וממגד גבעות עולם: וממגד ארץ ומלאה
16 ורצון שבני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר
17 אחיו: בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים
17 יננה יחדו אפסי ארץ והם רבבות אפרים והם אלפי
18 מנשה: ם ולזבולן אמר שמה זבולן בצאתך ויששכר
19 באהליך: עמים הררי יקראו שם יזבחו וזבחי צדק פי שפע
20 ימים יינקו וישפני טמוני חול: ם ולגד אמר ברוד
21 מרחיב גד בלבאי שכן וטרף זרוע אה קדקד: וירא
ראשית לו כירשם חלקת מהקק ספון ויתא ראשי עם
22 צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם ישראל: ם ולדן אמר
23 דן נזיר ארצה יזנק מן הבשן: ולנפתלי אמר נפתלי שבע

v. 13 קמן בולק. v. 19 קמן בולק. v. 21 קמן בולק.

samo błogosławieństwo, które mu przedtém Jakób udzielił, Gen 49, 25. Gen. 24, 53.

14. גרש produkt, to co się z ziemi wykluwa — plody, które w pewnych porach i miesiącach roku dojrzewają.

15. ראש rzecz pierwsza, najprzedniejsza, Ex. 30, 23. Może tu mowa o górach Gileadu na wschodzie Palestyny, obfitujących w balsam, Gen. 37, 25.

16. שבני par. אסרי Gen. 49, 11. Objawiony w cierniu, Ex. 3, 2. przydomek Boga, תבואה zam. תבואה Jez. 5, 19. Te same wyrazy Gen. 49, 26.

17. Pierworodny syn Józefa, Efraim, Gen. 48, 17. Krańca ziemi, najodleglejsze ludy, Micha 5, 3. Ps. 2, 8. והם tak błogosławieni są. Zwyczajem innych starożytnych ludów przybrało sobie każde z pokoleń izraelskich przydomek ze świata zwierzęcego

18. Wyjściem, wyprawami morskimi Gen. 49, 13. namiotami, zatrudnieniami w domu, pasterstwem, rolnictwem.

19. Pokolenia te zapraszają ludy bliżej nieokreślone, pokolenia izraelskie czy też obce plemiona, na górę Karmel, 1 Król. 18, 19. Ta-bor Sęd. 4, 6. albo Cyon — tam składają połączone z obfitymi ucztami ofiary; dobrobyt bowiem tych pokoleń jest wielkim, bo płynię z bogactw, które handel morski daje i które skarby ukryte na wybrzeżach

24. A o Aszerze rzekł: „Błogosławiony między synami Aszer: niechaj będzie ulubieńcem braci swoich, a nurza w oliwie nogę swą;“

25. Żelazo i miedź zawory twoje, i póki dni twoje dobrobyt twój!“

26. Niema jak Bóg, Jeszurun! który unosi się w niebiosach na pomoc tobie, i we wspaniałości Swojej po obłokach.

27. Tam przybytek Boga odwiecznego, a u dołu ramiona wieczne; i tak przepędził przed tobą wroga i rzekł: występaj!

28. I spoczywa Israel bezpiecznie; oddzielnie źródło Jakóba, na ziemi zboża i moszczu, nieba téż jego kropią rosą.

29. Szczęsnyś ty, Israelu! Któż podobny tobie? Lud wspomógłony przez Wiekuistego, tarczy pomocy twojej, a będącego mieczem chwały twojej. Schlebiać ci będą wrogowie twoje, a ty po wyżynach ich deptać będziesz!*

ROZDZIAŁ XXXIV.

1. I wstąpił Mojżesz ze stepów Moabu na górę Nebo, na szczyt Pisgi, która naprzeciw Jerecho, i pokazał mu Wiekuisty całą ziemię, od Gilead do Dan;

2. I całą ziemię Naftali, i ziemię Efraima i Menaszy, i całą ziemię Jehudy, aż do morza krańcowego;

3. I Południe, i obwód doliny Jerecho, miasta palm, aż do Coar.

4. I rzekł doń Wiekuisty: „Oto ziemia, którąm zaprzy-

28. Spoczywa bezpiecznie, niezagrożony przez Kanaanojęzyków. Źródło Jakóba, t. j. ze źródła tego patriarchy wciąż odnawiające się plemię izraelskie, por. מקור ישראל Ps. 68, 27. Jez. 48, 1. אל zam. ב albo על.

29. Mieczem, który ci zwycięstwo i chwałę zdobywa. כחś udawać przyjaźń, schlebiać. Ps. 18, 45; 66, 3, Deptać po wyżynach, por. 32, 13. Temi słowami, powiada Herder, żegna Mojżesz lud swój. Podstawą bytu jego miał być Bóg. Gdyby téż spełniła się wola proroka! Ziemia otoczona wieńcem gór, oddzielona morzem i pustynią, mogłaby utworzyć ustronie ciche, przez pracę i jedność kwitnące. Już samo położenie kraju czyniłoby go najszcześniejszym na ziemi, gdyby lud z tego skorzystał i wiernym został duchowi prawa swojego.

Rozd. 34. 1, Nebo, por. Num. 32, 38. Pisga, Num 21, 20. Dan, prawdopodobnie Dan-Laisz na ostatnim krańcu północnym, Gen. 14, 14. Joz. 19, 47.

2. Morze krańcowe. Deut. 11, 24.

3. Negeb, Gen. 12, 9. ככר Gen. 13, 10. צער Gen. 19, 22. Miasto palmowe Sęd. 1, 16.

4. Ex. 33, 1.

24 רצון ומלא ברפת יהוה ים ודרום ירשה: ם ולאשר
אמר ברוך מפנים אשר יהי רצוי אחיו וטבל בשמן רגלו:

25 ברזל ונחשת מנעלה וכימיק דבאד: אין פאל ישרון
26 רכב שמים בעורף ובגאותו שהקים: מענה אלהי קדם

27 ומתחת זרעת עולם ויגרש מפנה אויב ויאמר השמר:

28 וישכן ישראל בטח בדר עין יעקב אל-ארץ דגן ותירוש

29 אף-שמו יערפו-טל: אשריד ישראל מי כמוך עם נושע

ביהוה מגן עורך ואשר-חרב גאותך ויפחשו איביך לך
ואתה על-במותימו תדרך: ם

לה.

1 ויעל משה מערבת מואב אל-הר נבו ראש הפסגה אשר

על-פני ירחו ויראהו יהוה את-כל-הארץ את-הגלעד עד-

2 דן: ואת כל-נפתלי ואת-ארץ אפרים ומנשה ואת כל-

3 ארץ יהודה עד הים האחרון: ואת-הנגב ואת-הפער

4 בקעת ירחו עיר התמרים עד-צער: ויאמר יהוה אליו

זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב

lilei wezwany tu, aby się rozszerzył na zachód i południe, t. j. na wszystkie strony. Inni: ם jezioro Genczaret i równiny po stronie jego południowej się rozciągające. imper. ירשה w pauzie, por. Dan. 9, 19.

24. Błogosławiony bardziej, niż inni synowie Jakóba, odpowiednio do imienia swego Szczęsny. Ziemia Aszera była niepospolicie płodną Gen. 49, 20. i prawdop. służyła z wyborowej oliwy.

25. Pieśń Sal. 5, 5. Neh. 3, 6. zamek u drzwi, zawora: bramy i drzwi czyli domy twoje żelazem zamknięte będą bezpieczne. 27 przyływ, zbytek, bogactwo — heb. 27 oddaje Chald. przez 27 — *Valy. Ruszi, Kim.*: jak młodość, będzie twoja starość. *Onk.* חקך twoja siła. *Ges.*: twój pokój, bez dostatecznej etymologicznej podstawy.

26. Wieszcz kończy błogosławieństwem dla całego ludu. בעורך który ci z niebios z pomocą spieszy, por. בעורתי Ps. 35, 2.

27. Żadnie z nowych bóstw 32, 17. nie dorówna staremu twojemu Bogu, a jakkolwiek przybytek Jego na wysokościach, — w. 26. — ogarniają jednak potężne, niezmożonej siły ramiona Jego — Ex. 15, 16. Jez. 51, 5. Hoz. 11, 3. — ziemię całą. Inni: מענה ucieczką jest Bóg przedwieczny, por. Ps. 90, 1; 91, 9.

sięgnął Abrahamowi, Ie'hakowi, i Jakóbowi, mówiąc: potomstwu twemu oddam ją; pokazałem ją oczom twoim, — ale do niej nie wnikdziesz!

5. I umarł tam Mojżesz sługa Wiekuistego, na ziemi Moab, według słowa Wiekuistego.

6. I pochowano go w dolinie, na ziemi Moab, naprzeciw Beth-Peor; i nie zna nikt grobu jego, aż po dziś dzień.

7. Mojżesz zaś miał sto dwadzieścia lat, gdy umarł; nie przytępiło się oko jego, i nie znikła świeżość jego.

8. I oplakiwali synowie Izraela Mojżesza na stepach Moabu trzydzieści dni: i przeszły dni płaczu i żaloby po Mojżeszu.

9. A Jehoszua, syn Nuna, pełen był ducha mądrości, gdyż położył nań Mojżesz ręce swoje, — i słuchali go synowie Izraela, i czynili jako rozkazał Wiekuisty Mojżeszowi.

10. I nie powstał więcej prorok w Izraelu jako Mojżesz, którego znał Wiekuisty z oblicza w oblicze, —

11. Tak ze względu na wszystkie znamiona i cuda, dla których go był wysłał Wiekuisty, aby je spełnił w ziemi Micraim nad Faraonem i nad wszystkimi sługami, i nad całym krajem jego, —

12. Jak ze względu na wszystką siłę przemożną, i na wszystkie czyny wspaniałe i wielkie, które spełnił Mojżesz w oczach całego Izraela.

5. Już Tal. Bab. Bat. 15. wyraża zdanie, że począwszy od tego wiersza pisał Jozue.

6. Pochowano, por. Gen. 48, 1. *Raszi* i inni: i pochował go Bóg czyli zrządzenie opatrności Jego, tak że np. do jaskini wszedł i tam życie zakończył, Nie grób, lecz żywot i działalność prawodawcy mają być przedmiotem czei „Aż po dzień dzisiejszy“, mógł Jozue w późniejszym czasie napisać.

7. Zachował do ostatniej chwili pełną czerstwość sił fizycznych i umysłowych. כרתה Gen. 27, 1. לה Gen. 30, 37. Num. 6, 3. Zd. nielt. nie zapadły się szczęki jego.

8. Jak po Aronie. Num. 20, 29. Na tém zakończyła się żałoba na zawsze.

9. Num. 27, 18.

10. Ex. 33. 11. Num, 12, 8.

לְאמֹר לְזִרְעֶךָ אֲתַנְנָה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינַיִךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:

6 וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה:

6 וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִזֶּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע:

7 אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וּמֹשֶׁה בֶן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים

8 שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינָיו וְלֹא־נָס לֶחָה: וַיִּכְכְּוּ בְנֵי

יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְמוּיָמִי

9 בְּבֵי אֶבֶל מֹשֶׁה: וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִלְּאֲרוּחַ הַכְּמָה כִּי־סָמַךְ

מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ

10 בְּאִשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְלֹא־קָם נֹכְיָא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל

11 כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים: לְכָל־הָאֲתָת

וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

12 לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו וּלְכָל־אֶרֶצוֹ: וּלְכָל הַיַּד הַחֹזֶקֶה

וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל:

ח ז ק

נשלמו חמשה חומשי תורה. תהלה לאל גדול ונורא:

כסום פסוקי דספר דברים תשע מאות וחמשים וחמשה הנץ סימן:

וחציו. ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך: ופרשיותיו אחד עשר

אסרו חג בעבותים סימן: וסדריו עשרים ושבעה יפית אמונה

יגיד צדק סימן: ופרקיו שלשים וארבעה אודה יי בכל לבב

סימן: מניין הפתוחות שלשים וארבעה והסתומות מאה

ועשרים וארבעה הכל מאה וחמשים ושמונה פרשיות וכסא

כבוד ינחילם סימן:

כסום הפסוקים של כל התורה חמשת אלפים ושמונה מאות

וארבעים וחמשה ואור החמה יהיה שבעתים סימן: וחציו.

וישם עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התמים.

מניין פתוחות של כל התורה מאתים ותשעים יבא דודי לגנו

ויאכל פרי מגדו סימן: והסתומות שלש מאות ושבעים

ותשעה או אסרה אסר על נפשה בשבעה סימן: נמצאו מניין

כל הפרשיות פתוחות וסתומות שש מאות וששים ותשעה

לא תחסר כל בה סימן:

Odczyty tygodniowe do księgi piątej.

Haftarah do działu Debarim.

Jez. 1, 1—27.

1. Proroctwo Jezajasza, syna Amoca, który prorokował o Jehudzie i Jeruzalaim za czasów Uzyasza, Jothama, Achaza i Chiskjasza, królów Jehudy. 2. Słuchajcie niebios, a podaj ucho ziemi, gdyż Wiekuisty przemawia! Synów wychowałem i wyniosłem, a oni sprzeniewierzyli się Mnie. 3. Zna wół właściciela swojego, i osieł żłób swego pana; Israel nie zna, naród Mój się nie zastanawia. 4. Biada ludu występny, narodzie obciążony grzechem, nasienie zbrodnicze, dzieci skażone! Opuścili Wiekuistego, bluźnili Świętemu Israela, odwrócili się wstecz. 5. Na czém was razić jeszcze, gdy przymnożycie występku? Cała głowa schorzała, całe serce zbolałe. 6. Od stóp do głów nic w nim zdrowego; rany i sińce i wrzody ropiejące, — nie wyciśnięte, nie przewiązane, nie zmiękczone oliwą. 7. Kraj wasz pustynią, miasta wasze popalone pożogą, ziemia wasza — przed wami cudzoziemcy ją pożerają, i spustoszona jako ruinowisko po barbarzyńcach. 8. A pozostała tylko córka Cyonn, jako namiot w winnicy, jako strażnica na ogórczaném polu, jako miasto oblężone. 9. Gdyby Wiekuisty zastępów nie zostawił nam tego szczątku drobnego, jak Sodomabyśmy byli, do Amory podobni. 10. Słuchajcie słowa Wiekuistego naczelnicy Sodomy, podaj ucho nauce Boga naszego narodzie Amory! 11. Cóż mi po mnóstwie ofiar waszych, rzeczy Wiekuisty. Syt jestem całopalenia baranów, i tuku karmnych cieląt, a krwi wołów i jagniąt i kozłów nie požadam. 12. Gdy przychodzicie, aby ukazać się przed obliczem Mojém, któż żąda tego od was, żebyście deptali Me przedsięwzięcia? 13. Przestańcie składać dary kłamstwa, kaddzidło będące obrzydłością Mi. Nów i Sabbath i ogłaszanie świąt — nie cierpię niegodziwości i uroczystości! 14. Nowiów i świąt waszych nienawidzi dusza Moja, stały Mi się ciężarem, sprzykrzyło Mi się je znosić. 15. A gdy wyciągniecie dłonie wasze, odwrócę oczy Moje od was; a choćbyście namnożyli modlitw, nie będę słuchał: ręce wasze krwi pełne! 16. Obmyjcie, oczyśćcie się, oddalście zło postępków waszych z przed oczu Moich, przestańcie złoczyńić. 17. Naucecie się dobro spełniać, domagajcie się sprawiedliwości, podźwignijcie uciemiężonego, poszukujcie praw sieroty, brońcie wdowy. 18. Wystąpcie, a rozprawim się, rzeczy Wiekuisty: Choćby były grzechy wasze jako szkarłat, niby śnieg zbieleją, choćby czerwieniły się jak purpura, niby wełna się staną. 19. Jeżeli powolni będziecie i posłuszni —, co najprzedejniejszego na ziemi wam spożywać; 20. Lecz jeżeli wzbraniać się zechcecie i opierać, od miecza będziecie strawieni, bo usta Wiekuistego to wyrzekły. 21. Jakże się stała wszetecznicą stolica wierna! Pełna prawości, sprawiedliwość przebywała w niej, a teraz rozbójnicy.

סדר ההפטרות לספר דברים.

הפטרות דברים.

בישעיה א'.

א * חֲזוֹן יִשְׁעִיָהוּ בֶן-אֲמוּץ אֲשֶׁר חָזָה עַל-יְהוּדָה וְיִרוּשָׁלַם בְּיָמֵי עֲזִיָהוּ יוֹתָם אָחֻז יְחֻזְקִיהוּ כָּל־כֹּחַ יְהוּדָה: ב שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהָאֲרֶץ אֲרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר בְּנֵים גְּבֻלָּתִי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ כִּי: ג יָדַע שׁוֹר קִנְהוֹ וְחִמּוֹר אֲבוֹם בְּעֻלְיוֹ יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן: ד הוּא וְגוֹי חִיָּא עִם כָּבֵד עוֹן וְרַע מַרְעִים בְּנֵים מִשְׁחִיתִים עֲזָבוּ אֶת-יְהוָה נֶאֱצָו אֶת-קִדּוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נִזְרוּ אַחֲזָר: ה עַל-מָה תִּבְּנוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ מִרָה כָּל-רָאשׁ לַחֲלֵי וְכָל-לֵבָב דָּוִי: ו מִכַּף-הַרְגֵל וְעַד-רֹאשׁ אֵין-כּוֹפֵתָם פָּעַע וְחִבּוּרָה וּמִכַּף מְרִיָה לֹא-אֶזְרוּ וְלֹא חָפְזוּ וְלֹא רִפְכָה בְשִׁמּוֹן: ז אֲרֻצְכֶם שְׁמָמָה עֲרִיכֶם שְׁרָפוֹת אֵשׁ אֲדַמְתֶּכֶם לְגַנְדְּכֶם זָרִים אֲבָלִים אֲתָה וּשְׁמָמָה כְּמִהַפְּכַת זָרִים: ח וְנִזְתַּרְהָ בַת-צִיּוֹן כְּסִבָּה בְכָרֶם כְּמַלּוּנָה כְּמִקְשָׁה כְּעִיר נִצּוּרָה: ט דוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד כְּמַעַט כְּסֶדֶם הֵינּוּ לַעֲמִרָה דְמִינוּ: י שָׁמְעוּ דְבַר-יְהוָה קִצְיָנֵי סֶדֶם הָאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עִם עֲמִרָה: יא לְמָה לִּי רַב-זִבְחֵיכֶם יֵאמֵר יְהוָה שְׁבַעֲתֵי עֲלֹת אֵילִים וְחִלֵּב מְרִיאִים וְדָם פְּרִים וּכְבָשִׁים וְעִתּוּדִים לֹא חִפְצָתִי: יב כִּי תִבְאוּ לְרֵאוֹת פָּנָי מִי-בִקֶּשׁ זֹאת מִיְדֶכֶם רָמֶם חֲצָרִי: יג לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת-שׁוּא קִמְרַת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֲדָשׁ וּשְׁבַת קָרָא מִקְרָא לֹא-אֹבֵד אֲוֹן וְעֲצָרָה: יד חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנָאָה גִפְשֵׁי הוּוּ עָלַי לְמַרְח גְּלֵאִיתִי נִשְׂא: טו וּבִפְרֹשְׁכֶם כְּפִיכֶם אֲעֲלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי-תִרְכּוּ תִפְלָה אֵינְנִי שָׁמַע יְדֵיכֶם דְּמִים מְלֵאוּ: טז רַחֲצוּ הַזֶּכֶס הַסִּירוּ רַע כַּעֲלָלִיכֶם מִגֶּנֶד עֵינַי חֲדָלוּ הָרַע: יז לְמַדּוּ הַיִּטֵּב דְרָשׁוּ מִשְׁפָּט אֲשֶׁרוּ חָמוּץ שִׁפְמוּ יוֹתָם רִיבוּ אֲלֵמָנָה: יח לְכוּ-נָא וְנִכְחַתָּה יֵאמֵר יְהוָה אִם-יְהִיוּ חֲמָאִיכֶם בְּשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינוּ אִם-יֵאֲדִימוּ כַּתּוֹלַע כְּצִמּוֹר יְהִיוּ: יט אִם-תִּתְּאוּבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוֹב הָאָרֶץ תֵּאֲכְלוּ: כ וְאִם-תִּמְאָנוּ וּמְרִיתֶם חֲרָב תֵּאֲכְלוּ כִּי פִי יְהוָה דִּבֶּר: כא אֵיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה קָרִיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאִתִּי מִשְׁפָּט צָדֵק יֵלִין בָּהּ

22. Srebro twoje obróciło się w żuzle, napój twój zaprawiony wodą.
23. Naczelnicy twoi — rozpustnicy, spółnicy złodziei. Wszystko polubiło datki i goni za wziątkami; sieroty nie sądzą, a sprawa wdowy nie przychodzi przed nich. 24. Przeto rzecze Pan, Wiekuisty zastępów, mocarz Izraela: O! niezynie Sobie zadość od wrogów Moich, a pomiszczę się nad przeciwnikami Moimi. 25. Poczém obrócę rękę Moją na ciebie i wypławię jak ług żuzle twoje, i wydzielię wszystkie twe przymieszki. 26. I przywrócę sędziów twoich jak przedtóm, a radeów twoich jak za dawna. Wówczas nazwą cię znowu miastem sprawiedliwości, grodem wiernym. 27. Cyon prawością wyzwolonym będzie, a pokutujący jego sprawiedliwością.

Haftarah do działu Waethchanan.

Jez. 40, 1—26.

1. Pociaszajcie, pociaszajcie lud Mój, rzecze Bóg wasz. 2. Przemawiajcie do serca Jeruzolimy i wołajcie do niej, że się skończyła jej służba, że odpuszczona jej wina; bo odebrała z ręki Wiekuistego w dwójnasób za wszystkie grzechy swoje. 3. Głos woła: Na puszczał gotnie drogę Wiekuistego, prostujcie na stepach gościniec Bogu naszemu. 4. Każda dolina niech się podniesie, a każda góra lub wzgórze niech się zniży; i niech będą krzywizny równiną, a łańcuchy gór doliną. 5. Bo objawi się majestat Wiekuistego, a obaczy wszelkie ciało społem, bo usta Wiekuistego to wyrzekły. 6. Głos woła: Zwiastuj! a odpowiadam: Cóż mam zwiastować? — Wszelkie ciało, trawą, a wszelki wdzięk jego jako kwiecie polne. 7. Usycha trawa, więdnie kwiat, gdy duch Wiekuistego wionie nań; zaprawdę, trawą jest lud! 8. Usycha trawa, więdnie kwiat, ale słowo Boga naszego ostoi się na wieki. 9. Na górę wysoką wstąp, zwiastunko Cyońska, podnieś potężnie głos twój, zwiastunko Jeruzalaïm! Podnieś, nie obawiaj się, powiedz miastom Jehudy: Oto Bóg wasz! 10. Oto Pan, Wiekuisty, z mocą nadehodzi, a ramię Jego włada zań; oto nagroda Jego z Nim, a odpłata Jego przed Nim. 11. Jako pasterz trzodę swoją pasć będzie, w ramieniu Swojem zgromadzi baranki, a na łonie Swojem je ponieście; karniące zwolna poprowadzi. 12. Kto zmierzył garścią swoją wody, a niebiosą piędzią oznaczył, kto ujął miarą proch ziemi, a zważył na wadze góry, lub wzgórze na szalach? 13. Kto pokierował duchem Wiekuistego, a był mężem rady Jego, co Go oświecił? 14. Kogóż się radził, żeby Mu rozumu dodał, a nauczył Go o ścieżkach porządku, a nauczył Go wiedzy, i drogę mniętności Mu wskazał? 15. Oto narody jako kropla z wiadra, i jako proszek na szalach poczytane; oto wyspy jako pyłek unosi. 16. I Liban nie stanie na opał, i zwierzyna jego nie starczy na całopalenie. 17. Wszystkie narody jako nicestwo przed Nim; niżej próżności i marności poczytane są u Niego. 18. I do kogóż chcecie Boga porównać, i którą podobiznę przeciwstawić Jemu? 19. Czyż ów posąg, który odlewa rzeźbiarz, a złotnik złotem uprawia, i łańcuszkami srebrnymi przyozdabia, a złotnik złotem uprawia, i łańcuszkami srebrnymi przyozdabia? 20. Albo czyż od ubogiego ofiarowany? — Obiera on drzewo, któreby nie próchniało, rzemieślnika zdatnego szulka sobie, aby wygotował rzeźbę trwałą. 21. Czyż nie wiecie? czyście nigdy nie słyszeli? czyż

וְעָתָה מְרַצְחִים: כִּי בַסֶּפֶד הָיָה לְסָגִים סְכָאָךְ מִהוּל בְּמַיִם: כִּי שָׂרִיף סוּרָרִים וְחִבְרֵי גִבְרִים כִּלּוֹ אֱהָב שֶׁחָד וְרַחַף שְׁלֹמֹנִים יְהוֹם לֹא יִשְׁפֹטוּ וְרִיב אֲלִמְנָה לֹא־יָבֹוא אֲלֵיהֶם: כִּי לִכֵּן נָאִם הָאֱדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוּא אֲנַחֵם מִצָּרֵי וְאֲנַקְמָה מֵאֹיְבָי: כִּי וְאִשְׁיִבָה יָדֵי גִלְיָד וְאֶצְרָף כִּפְר כְּגִיף וְאֶסְרָה פִלִּי בְדִילֶיךָ: כִּי וְאִשְׁיִבָה שִׁפְמוֹךְ בְּבִרְאֵשִׁיבָה וְיִעֲצִיף בְּתַחֲלָה אַחֲרֵי־כֵן יִקְרָא לְךָ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיַת נְאֻמָּנָה: כִּי צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה:

הפטרות ואתחנן.

ישעיה ב' א' כ"ו.

מ * נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: ב דברו על-לב ירושלם וקראו אליה כי כלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה כבוד יהוה בפלים בבגד-הטאתיה: ג קול קורא במדבר פנו הרד יהוה ישרו בערבה מסלה לאלהינו: ד כל-גיא ינשא וכל-הר וגבעה ישלך והיה העקב למישור והרכסים לבקעה: ה ונגלה כבוד יהוה וראו כרח-בשר יחדו כי פי יהוה דבר: ו קול אמר קרא ואמר מה אקרא פלה-בשר חציר וכל-הכדו כציץ השדה: ז יבש חציר נבל ציץ פי רוח יהוה נשבה בו אכן חציר העם: ח יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם: ט על הר-גבה עלי-לך מבשרת ציץ הרמי בבח קולך מבשרת ירושלם הרמי אלה-היראי אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם: י הנה אלני יהוה בחוק יבוא וזרעו משלה לו הנה שברו אתו ופעלתו לפניו: יא פרעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ טלאים ובהיקו ישא עלות ינהל: יב מי-מדד בשעלו מים ושמים בזרת תפן וכל בשלש עפר הארץ ושקל בפלים הרים וגבעות במאוננים: יג מיתכן את-רוח יהוה ואיש עצתו יודיענו: יד אתמי נועץ ויכניהו וילמדוהו בארח משפט וילמדוהו דעת ודרך תבונות יודיענו: טו הן גוים כמר כדלי וכל-שחק מאוננים נחשבו הן איים כדק יפול: טז ולבנון אין די בער וחיתו אין די עוגה: יז פל-הגוים כצון נגדו מאפס והדו נחשבו-לו: יח ואלמי תדמיון אל ומה-דמות מערכו-לו: יט הפסל נסך הלש וצרף בזהב ירקענו ורתקות כסה צורה: כ המסכן תרומה עין לא-ירקב יבחר חרש חכם יבקש-לו להקין פסל לא יפוט: כא הלא תדעו הלא השמעו הלא הגד

nie powiedziano od początku wam? czyście nie wyrozumieli podstaw ziemi? 22. Ten, który zasiada nad kręgiem ziemi, i nad mieszkańcami jej do szarańczy podobnymi, który rozpościera jako tkanę niebios, a rozpina je niby namiot do mieszkania; 23. On to obraca książęta w nicość, a sędziów ziemi w niwecz. 24. Jak gdyby nigdy osadzeni nie byli, jak gdyby potomstwa nie mieli, a nie zakorzenił się w ziemi pień ich: zaledwie powionął na nich, a już usychają, a wicher jako żółbło ich unosi. 25. I do kogóż chcecie przyrównywać Mnie, abym mu był podobny? rzecze Święty. 26. Podnieście ku wysokości oczy wasze, i obaczcie, kto to stworzył? On, który wywiódł w liczbie zastępy ich, który wszystkie po imieniu wyzywa; przed pełnym siłą i potężnym mocą nie się nie ukryje.

Haftarah do działu Ekeb.

Jez. 49, 14—51, 3.

14. A rzekłś Cyonic: Opuścił mnie Wiekuisty, a Pan zapomniał o mnie. 15. Czyliż zapomniał niewiasta o niemowlęciu swoim, aby się nie ulitowała nad dzieckiem żywota swojego? Ale choćby i te zapomniały — Ja ciebie nie zapomnę! 16. Oto jakby na dłoniach Moich wyrzyłem cię, mury twoje obecne Mi zawsze. 17. Chłyżo nadbiegają dzieci twoje; burzyciele i niszcyciele twoi powychodzą od ciebie. 18. Podnieś dokoła oczy twoje i obacz, wszystkie się gromadzą, przybywają do ciebie. Jakom żyw, rzecze Wiekuisty, że te wszystkie jako strój przybierzesz, i jako oblubienica niemi się uwieńczysz. 19. Bo ruiny i zwaliska twoje, i ziemia twoja zburzona — zaprawdę, teraz za szczipłą będziesz dla mieszkańców, a dalecy będą niszcyciele twoi. 20. Jeszcze powiedzą w uszy twoje synowie sieroctwa twój: Ciasnem mi to miejsce, ustąpże mi, abym się mógł pomieścić. 21. I pomyślisz w sercu twojem: Któż mi tych narodził? Jam przecież osierocona była i samotna, wygnana i porzucona, a te, któż odchowwał? Wszak pozostałam sama jedna, te, skądże one? 22. Ale tak wyrzekł Pan Wiekuisty: Oto wzniosę ku ludom rękę Moją, a zatknę wobec narodów sztandar Mój, a przyniosą synów twoich na połach, a będą córą twoje na grzbiatach niesione. 23. I będą królowie piastunami twoimi, a księżne ich karmicielkami twojemi; twarzą ku ziemi korzyć ci się będą, i proch nóg twoich liczać, a wtedy poznasz, że Ja Wiekuisty, i że nie powstydzą się ufający Mi. 24. Bywał wydartą bohaterowi zdobycz, albo łup zwycięzcy, czyż ocalonym być może? 25. Ale tak, rzecze Wiekuisty: I łup bohatera wydartym mn będzie, i zdobycz tyrana ocaloną zostanie, bo przeciwnikom twoim Ja się sprzeciwie, a synów twoich Ja wyzwolę. 26. I nakarmię ciemiężców twoich ciałem ich własnem, i jako moszczem własną krewią swą się upiją; i pozna wszelkie ciało, że Ja Wiekuisty, obrońca twój, a wybawca twój mocarz Izraela. 50, 1. Tak rzecze Wiekuisty: Gdzież list rozwodny matki waszej, przez który porzuciłem ją? albo któryż to z wierzycieli Moich, któremu zaprzedać was musiałem? — Oto przez grzechy wasze zaprzędani jesteście, przez występki wasze porzucona matka wasza. 2. Dla czegoż, gdym przyszedł, nie było nikogo, gdym wołał, nikt nie odpowiadał? Czyż może za słabą ręką Moją dla wyswobodzenia, albo czyż niema we Mnie mocy, by ocalić? Oto samą groźbą Moją wysuszam morze, obracam rzeki w pustynię, że gniją ryby ich

מראש לכם הלא הבינותם מוסדות הארץ: כי הישב על-חוג הארץ וישביה פחנבים הנומה כדק שמים ויפתחם פאהל לשבת: כי הנותן רוזנים לאין שבמי ארץ פתחו עשה: כי אף בל-נמעו אף בל-זרעו אף בל-שרש פארץ גזעם וגם נשף בהם ויבשו ומערה פקש תשאם: כי ואל-מי תדמיוני ואשועה יאמר גדוש: כי שאו-מרום עיניכם וראו מי-ברא אלה הכוציא כנספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמיץ פה איש לא נעדר:

הפטרות עקב.

ישעיה ט"ט י"ד נ"א ד'.

י' ותאמר ציון עובני יהוה ואלני שבהני: טו התשפח אשה עולה ברהם בן-בטנה גם-אדה תשכחה ואנכי לא אשכחה: טו הן על-פנים חתתיה חומתיה נגדי תמיד: י' כהרו בניך מהרסיה ומחריתיה מנף יצאו: י' שאי-סביב עיניך וראי כלם נקבצו באר-לך חיי-אני נאס-יהוה פי כלם פערי תלפשי ותקשרים בפלה: י' פי חרבתיך ושכמתיה וארץ הרסתה פי עתה תצרי מישב ורחקו מבלתיך: י' עוד יאמרו באזניה בני שפליך צר-לי המקום גשה-לי ואשבה: י' ואמרת בלבבך מי ידד-לי את-אלה ואני שכולה וגלמורה גלה וסורה ואדה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אדה איפה הם: י' כה-אמר אלני יהוה הגה אשה אל-גוים ידי ואל-עמים ארים נפי והביאו בניך בחצן ובנתיה על-פתה הנשאנה: י' והיו מלכים אבניה ושרותיהם מיניקותיה אפים ארץ ישתחו-לך ועפר רגליך ילהכו וידעת פי-אני יהוה אשר לא-יבשו קווי: י' היקה מגבור בלקוח ואס-שבי צדיק ימלט: י' כה פי-כה אמר יהוה גם-שבי גבור יקח ומלקוח עריין ימלט ואת-יריבך אנכי אריב ואת-בניך אנכי אושיע: י' והאכלתי את-מוניך את-בשרם וכעסים דמם ישפרון וידעו כל-בשר פי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר יעקב: נ' א' כה אמר יהוה אי זה ספר פריתות אמכם אשר שלחתיה או מי כנושי אשר-מברתי אהכם לו הן בעונתיכם נמברתם ובפשעיכם שלחה אמכם: י' מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הקצור קצרה ידי מפרות ואס-אין פי כח להציל הן פגערתה אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דגחם מאין מים ותמת בצמא:

dla braku wody, zdychając od pragnienia. 3. Oblekam niebiosa pomroka, a wór ustanawiam zasłoną ich. — 4. Pan Wiekuisty dał mi język umiętny, abym umiał pokrzepić w porę zmęczonych słowem. Budzi On mnie każdego rana, pobudza ucho moje, abym słuchał jako uczeń uważny. 5. Tak, Pan Wiekuisty otworzył mi ucho, a jam się nie opierał, wstecz się nie odwróciłem. 6. Grzbiet mój nadstawiłem bijącym, a lica moje szarpiącym; twarzy mojej nie chowałem przed obelgami i plwaniem 7. Ale Pan Wiekuisty dopomaga mi, przeto nie będę zhańbiony; przeto uczyniłem twarz moją jako krzemień, i wiem, że nie będę zawstydzony. 8. Blizkim obrońca mój, któż prawować się chce zemną? Stańmy społem! Kto przeciwnikiem moim, niech przystąpi ku mnie. 9. Oto Pan Wiekuisty dopomaga mi, któż mnie potępi? Oto wszystkie jako szata zwiotszeją, mol zgrzyzie je. 10. Kto między wami bogobojny, co słucha głosu sługi Jego, co chodząc w ciemności, światła nie ma, niechaj zaufa imieniu Wiekuistego, a polega na Bogu swoim. 11. Wszakże wy wszystkie, którzy rozniecacie ogień, a uzbrajacie się w strzały gorejące, idźcie w płomień ognia waszego, i na strzały, któreście sami rozpalili. Z ręki Mojej to spotka was, w strapieniu legnicie. 15, 1. Słuchajcie Mnie, którzy podążacie za sprawiedliwością, którzy szukacie Wiekuistego; spojrzcie na skałę, z którejście wyciosani, na ujście owej krynicy, z którejście wykopani. 2. Spojrzcie na Abrahama, ojca waszego, i na Sarę, która was zrodziła; jednym on był, gdy go powołał, a błogosławiłem i rozmnożyłem go. 3. Tak pocieszy Wiekuisty Cyon, pocieszy wszystkie ruiny jego, i obróci pustynię jego w ziemię rajską, a stęp jego jakby w ogród Boży; radość i wesele znajdzie się w nim, dziękczynienie i o głos śpiewu.

Haftarah do działu Reeh.

Joz. 54, 11—55, 5.

11. O biedna, skołatana, niepocieszona! Oto osadzę na bliższu kamienie twoje, a utwierdzę cię na szafirach. 12. I uczynię z rubinu blanki twoje, a bramy twoje z kryształów, a całą granicę twoją z kamieni drogocennych. 13. I będą wszystkie dzieci twoje świadome Wiekuistego, i wielką wtedy będzie pomyślność dzieci twoich. 14. Sprawiedliwością utwierdzoną będziesz; daleka bądź od zgnębienia, bo niemasz się obawiać, i od trwogi, bo nie przybliży się do ciebie. 15. Wprawdzie niejedyn się spiknie, ale nie z woli Mojej; ktokolwiek się spiknie na ciebie, tobie on przypadnie. 16. Otom Ja stworzył tego, co broń wykuwa, co rozżarza w ogniu węgle i wyrabia narzędzie do czynu; Ja też stworzyłem niszczyciela, aby burzył. 17. Ale żadne narzędzie ukute przeciw tobie nie nada się, a każdy język, występujący do rozprawy z tobą, potępisz. Takim udział sług Wiekuistego, i wysługa ich ode mnie, rzecze Wiekuisty. 55 1. O wy wszystkie spragnieni, pójďte do wody, i każdy, który pieniędzy nie ma, pójďte; zaopatrzenie się i pożywajcie; tak, pójďte, zaopatrzenie się bez pieniędzy i bez zapłaty w wino i mleko. 2. Na cóż odważać wam srebro za to, co nie chlebem, a pracę waszą za to, co nie syci? Słuchajcie Mnie, a zakosztujecie tego, co najlepsze, a niech się rozkoszuje w obfitości dusza wasza. 3. Skłońcie ucho wasze, a pójďte do Mnie, słuchajcie, a ożyje dusza wasza, a zawrę z wami przymierze wieczne — łaski Dawidowi zapewnione. 4. Oto napominającym narody ustanowiłem go, księciem

ג אל־בִּישׁ שְׂמֵיִם קִדְרוֹת וְשָׁק אֲשֵׁיִם בְּסוֹתָם: ד אֲדֹנָי יְהוִה נָתַן לִי לְשׁוֹן לְמוֹדִים לְדַעַת לְעוֹת אֲתִיעֶה דָּבָר יַעִיר אֶבְיָר בְּפִקְרָא בְּפִקְרָא יַעִיר לִי אֶזְנוֹ לְשִׁמְעַת בְּקוֹמוֹתָי: ה אֲדֹנָי יְהוִה פָּתַח־לִי אָזְנוֹ וְאֶנְכִּי לֹא מְרִיתִי אַחֲרָה לֹא נִסוּנֹתַי: ו יְגוֹי נִתְתִּי לְמַגִּיִּם וְלִחַי לְמַרְמִיִּם פְּנֵי לֹא הִסְפִּירְתִּי מִבְּלִמּוֹת יָרֵק: ז וְאֲדֹנָי יְהוִה יַעֲוֶר־לִי עַד־כֶּן לֹא נִבְלַמְתִּי עַד־כֶּן שְׂמֵתִי פְּנֵי פְחֻלְמִישׁ וְאֲדַע כִּי־לֹא אֲבוֹשׁ: ח קָרוֹב מִצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אֲתִי נִעְמָדָה יַחַד מִי־בַעַל מִשְׁפָּטֵי יְגֵשׁ אֵלָי: ט הֵן אֲדֹנָי יְהוִה יַעֲוֶר־לִי מִי־הוּא יִרְשִׁיעֵנִי הֵן פֶּלֶם בְּבִגְד יִבְלוּ עֵשׂ יֹאכְלֵם: י מִי בָכֶם יֵרָא יְהוִה שִׁמְעַת בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר הִלְךָ חֲשֵׁכִים וְאִין נֶגְהָ לּוֹ וּבְטַח בְּשֵׁם יְהוִה וַיִּשְׁעֶן בְּאֵלֵהוּ: יא הֵן פִּלְכֶם קִדְחִי אֵשׁ מֵאֲזָרֵי וַיִּמּוֹת לָכֵן בְּאֵזֶר אֲשֶׁכֶם וּבְזִיקוֹת בַּעֲרֹתַם מִיַּד־יְהוִה־זֹאת לָכֶם לְמַעַצְבָּה תִּשְׁבְּבוּן: נא * שְׁמְעוּ אֵלָי רִדְפִי צֶדֶק מִבְּקִשֵׁי יְהוִה הִפְסוּ אֶל־צֹדֶר הַצְּבָתָם וְאֶל־מַקְבֵּת פּוֹר נִקְרָתָם: ג הִפְסוּ אֶל־אֲבֹרְתָם אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה תַחֲוֹלְכֶם כִּי־אֶחָד קָרָאתִי וְאֶבְרַכְהוּ וְאֶרְפָּהוּ: ג כִּי־נָתַם יְהוִה צִיּוֹן נַחֵם בְּלִי־חֶרְבָתֶיהָ וַיִּשֶׁם מִדְּבָרָה כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ בְּגוֹן־יְהוִה שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִפְצֵא בָּהּ תּוֹרָה וְקוֹל זְמֵרָה:

הפטרות ראה

ישעיה נ"ד י"א נ"ה ה'.

יא עֵינֶיהָ סִעְרָה לֹא נִחַמָה הָיָה אֲנֹכִי מִרְפִּיץ בְּפוֹף אֲבִינֶיהָ וַיִּסְדַּתֶּיהָ בְּסַפִּירִים: יב וְשִׁמְתִי כַדְכָד שִׁמְשִׁתֶּיהָ וְשִׁעֲרֶיהָ לְאֲבְנֵי אֲקֶדַח וְכָל־גְּבוּלָהּ לְאֲבְנֵי־חַפְצִין: יג וְכָל־בְּנֵיהָ לְמוֹדֵי יְהוִה וְרַב שְׁלוֹם בְּנֵיהָ: יד בְּצַדִּיקָה תִּפְוֹנֵי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמַּחְתָּהּ כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלֶיהָ: טו הֵן גּוֹר יְגוֹר אֲפָם מֵאוֹתִי מִי־גַר אֲתָהּ עֲלֶיהָ יְפוּל: טז הִנֵּה אֲנֹכִי בְּרִאתִי חֶרֶשׁ נִפְחַ בְּאֵשׁ פָּחַם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשָׂהוּ וְאֲנֹכִי בְּרִאתִי מִשְׁחִית לְחַבֵּל: יז כִּל־כְּלִי יוֹצֵר עֲלֶיהָ לֹא יִצְלַח וְכָל־לְשׁוֹן תִּקְוֹם־אֲתָהּ לְמַשְׁפַּט תִּרְשָׁעֵי זֹאת נִחַלְתָּ עַבְדִּי יְהוִה וַצְדִיקְתָּם מֵאֲתִי נֹאֵם־יְהוִה: נח * הוּי כִּל־צִמָּא לָכֵן לַמֵּיִם וְאֲשֶׁר אִין־לוֹ בְּסָף לָכֵן שִׁבְרוֹ וְאֲכָלוּ וּלְכֹו שִׁבְרוֹ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא־מַחִיר יִין וְחֶלֶב: ג לְמִוֶּה תִשְׁקָלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וַיִּגִּיעְכֶם בְּלוֹא לְשִׁבְעָה שְׁמוֹעַ שְׁמוֹעַ אֵלָי וְאֲכָלוּ־מִוֶּב וְתִתְעַנְנַן בְּרִשׁוֹן נִפְשֵׁכֶם: ג הִמּוּ אֲזוֹנְכֶם וּלְכֹו אֵלָי שְׁמְעוּ וְתַחֵי נַפְשֵׁכֶם וְאֲבֹרְתָהּ לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסִדֵי דָוִד הַנְּאֻמָּנִים: ד הֵן עַד לְאוֹמִיִּים

i wodzem ludów. 5. Oto ludy, których nie znasz, zawezwiesz, a ple-
miona, które cię nie znały, do ciebie się zbiegną, dla Wiekuistego,
Boga twojego, i dla świętego w Israelu, który cię wślawi.

Haftarah do działu Szofrym.

Jez. 51, 12—52, 12.

12. Ja, Ja Sam pocieszycielem waszym! Czemuże ty, że się oba-
wiasz człowieka śmiertelnego, syna Adama, który narówni z trawą
postawiony? 13. A zapominasz o Wiekuistym, Stwórcy twoim, który
rozpiął niebiosa i osadził ziemię, a trwożysz się ustawicznie, każdego
dnia, przed gniewem ciemieńczy, gdy mierzy do zaguby; lecz gdzież
już gniew tego ciemieńczy? 14. Rychło będzie zgubiony uwolnion,
a nie umrze w przepaści, ani zbraknie chléb jego. 15. Bom Ja Wie-
kuisty, Bóg twój, który neisza morze, choć szumią jego fale; Wieku-
isty zastępów imię Jego. 16. A złożyłem słowa Moje w usta twe, a cię-
niem ręki Mojej osłoniłem cię, aby utwierdzić niebiosa i ugruntować
ziemię, aby powiedzieć do Cyonu: Tyś naród mój! 17. Ocné się, ocné,
wstań (córo) Jeruszałaim! któraś wypła z ręki Wiekuistego kielich
gniewu Jego, pieniący się kielich odurzenia wychy łaś, wysączyłaś.
18. Nikt nie prowadził jej ze wszystkich dzieci, które porodziła, a nikt
nie wspierał ręki jej ze wszystkich dzieci, które wychowała. 19. Jakże
liczne były przypadłości twoje — któż cię dosyć pożałuje? Spusto-
szenie i zburzenie, i głód i oręż — kimże cię pocieszę? 20. Synowie
twoi pomdleli, legli po rogach wszystkich ulic jako łania w matni;
pełni byli gniewu Wiekuistego, grozy Boga twojego. 21. Przeto po-
słuchaj tego utrapiona i upojona, lecz nie winem! 22. Tak rzecze Pan
twój, Wiekuisty, Bóg twój, który broni ludu Swojego: Oto zabieram
z ręki twojej kielich odurzenia, pieniący się kielich gniewu Mojego, —
nie będziesz zeń piła więcej. 23. I podam go w rękę gnębieli two-
ich, którzy mówili do duszy twojej: Nachyl się, abyśmy przeszli, —
żeś uczyniła jako ziemia grzbiet twój, i jako ulica dla przechodniów.
52, 1. Ocné się, ocné, przyoblecz się w moc twoją Cyonie! oblecż się
w szaty wspaniałości twojej Jeruszałaim, gradzie święty! bo już nie
wtargnie do ciebie nadal nieobrzezany i nieczysty. 2. Otrząśnij się
z pyłu, wstań, zasiądź Jeruszałaim! rozbij więzy szyi twojej, branko,
córo Cyonu! 3. Bo tak rzecze Wiekuisty: Darma was zaprzędano,
a nie srebrem będziecie wykupieni. 4. Bo tak rzecze Pan Wiekuisty:
Mieraim, dokąd zaszedł lud Mój z początku, aby tam zagościł —
i Aszur za nie go neiskał. 5. A teraz czemż tu bawię, rzecze Wie-
kuisty, wszak zabraný naród mój darmo; tyrani jego wykrzykują,
rzecze Wiekuisty, a nastawicznie, każdego dnia, imię Moje znieważane.
6. Przeto pozna naród Mój imię Moje, aby potwierdził dnia onego,
zem Ja Ten, co wyrzekł: Oto jestem! 7. O jak urocze są po górach
kroki zwiastuna, który obwieszcza pokój, który zwiastuje szczęście,
obwieszcza pomoc, zapowiada Cyonowi: królnje Bóg twój! 8. Głos
stróżów twoich — jakże podnieśli głos, jakże wykrzykują spotem; bo
oko w oko widzą, jak wraca Wiekuisty do Cyonu. 9. Wybuchnijcie,
zaśpiewajcie wraz, ruiny Jeruszałaimu, bo pociesza Wiekuisty naród

נְתַתִּיו נָגִיד וּמַצֹּחַ לְאֲמִים: הֲ הֵן גֹּיִם לֹא־תִדְעוּ תַקְרָא וְגוֹי לֹא־יִדְעוּךָ
אֵלֶיךָ יְרוּצוּ לְמַעַן יְהוֶה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פִּאֲרָה:

הפטרות שפטים.

ישעיה נ"א י"ב נ"ב י"ג.

י אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחַמְכֶם מִיָּאֵת וּתִירָאִי מֵאֲנוּשׁ יָמוֹת וּמִבְּן־
אָדָם חֲצִיר יִנְתֵּן: יג וְהִשְׁבַּח יְהוָה עֲשֵׂה נִוְטָה שְׁמַיִם וַיֹּסֵד אֶרֶץ
וְהִפְחִד הַמִּיד פֶּלֶא־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמִּצִּיק פֶּאֶשֶׁר פּוֹנֵן לַה־שְׁחִית
וְאִיהַ חֲמַת הַמִּצִּיק: יד מִהֵר צַעַה לַה־פֶּתַח וְלֹא־יָמוֹת לַשְׁחִית וְלֹא
יִחַסֵּר לְחַמוֹ: טו וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רַגְעֵ תִים וַיְהִימוּ גִלְיוֹ יְהוָה
צְבָאוֹת שְׁמוֹ: טז וְאֲשֶׁם דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֵל יְדֵי כְּפִיתֶיךָ לְנִמְעַ שְׁיִים
וְלִיסַד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי אֲתָה: יז הַתְּעוּרְרִי הַתְּעוּרְרִי קוֹמִי
יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר שְׁתִית מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קִבְעַת כּוֹס
הַתְּרַעְלָה שְׁתִית מִצִּית: יח אִין־מִנְהַל לָהּ מִכֶּל־בְּנִים יִלְדָה וְאִין מַחְזִיק
בְּיָדָהּ מִכֶּל־בְּנִים גְּדֻלָּה: יט שְׁתִים הִנֵּה קְרִאתֶיךָ מִי יְנוּד לָךְ הַשֹּׁד
וְהַשֶּׁבֶר וְהָרַעַב וְהַחֲרָב מִי אֲנַחֲמֶךָ: כ בְּנִיךָ עָלְפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־
הוֹצֹת כְּתוּב מִכֶּמֶר הַמַּלְאִים חֲמַת־יְהוָה גְּעַרַת אֱלֹהֶיךָ: כא לִכֵּן
שְׁמַעִי־נָא זֹאת עֲנִיהַ וּשְׁכַרְתִּי וְלֹא כִיּוֹן: כב כֹּה־אָמַר אֱדַנִּיךָ
יְהוָה וְאֱלֹהֶיךָ יְרִיב עִמּוֹ הִנֵּה לִקְחַתִּי מִיָּדֶךָ אֶת־כּוֹס הַתְּרַעְלָה אֶת־
קִבְעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־הוֹסִפִי לְשִׁתוֹתָהּ עוֹד: כג וּשְׁמַתִּיהַ בְּיַד מוֹדִיךָ
אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֶׁךָ שְׁחִי וְנַעֲבְרָה וּתְשִׁימִי כְּאֶרֶץ גִּוָּה וּבְהוֹיץ לַעֲבָרִים:
כד * עוֹרִי עוֹרִי לְבָשִׁי עוֹד צִיּוֹן לְבָשִׁי וּבְגָדֵי תַפְאֲרֹתֶיךָ יְרוּשָׁלַם עִיר
הַקִּדְשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יְבֹא־בָךְ עוֹד עָרַל וּטְמֵא: כה הַתְּנַעֲרִי מַעֲפָר
קוֹמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם הַתְּפַתְחוּ מוֹסְרֵי צוּאֲרֶךְ שְׁבִיָה בַת־צִיּוֹן: כו כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה הִנֵּם נִמְכַרְתֶּם וְלֹא כִכְסֶף תִּגְאֻלוּ: כז כִּי כֹה אָמַר אֱדַנִּי
יְהוָה מְצַרִים יַדְד־עִמִּי בְּרֹאשְׁנָה לְגוֹר שֵׁם וְאֲשׁוֹר בְּאֶפְסֵם עֲשִׂקוּ:
ח וְעַתָּה כֹּה־לִי־כֹה נֹאִם־יְהוָה כִּי־לִקַּח עִמִּי חֲנֹם מִשְׁלוֹ יְהִי־לִי
נֹאִם־יְהוָה וְהַמִּיד פֶּלֶא־הַיּוֹם שְׁמִי מִנְאִין: י לִכֵּן יִדַע עַמִּי שְׁמִי לִכֵּן
כִּי־הוּא כִי־אֲנִי־הוּא הַכִּדְבָר הַנִּנְי: יא מִה־צָאוּ עַל־הַהָרִים רִגְלֵי
מִבְּשֵׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם מִבְּשֵׁר מוֹב מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֲמַר לְצִיּוֹן מִלֶּךָ
אֱלֹהֶיךָ: יב קוֹל צְפִיף נִשְׁאָו קוֹל יַחַדוֹ יִרְנְנוּ כִּי עֵין פְּעוֹן יִרְאוּ בְּשׁוֹב
יְהוָה צִיּוֹן: יג פְּצִחוֹ רִנְנוּ יַחַדוֹ הַרְבוֹת יְרוּשָׁלַם כִּי־נַחַם יְהוָה עִמּוֹ

Swój, wyswabdza Jeruzalaim. 10. Odsłania Wiekuisty ramię Swe święte przed oczyma wszystkich ludów, a widzą wszystkie krańce ziemi pomoc Boga naszego. 11. Ustąpcie! ustąpcie! wyjdźcie z pośród niego — oczyście się nieczystości się nie tykajcie, wyjdźcie z pośród niego — oczyście się noszący przybory Wiekuistego! 12. Bo nie z pośpiechem wyjdziecie ani w popłochu ujdziecie, — bo kroczy przed wami Wiekuisty, a odwodem waszym Bóg Israela.

Haftarah do działu Ki theca.

Jezajasz 54, 1—10.

1. Raduj się niepłodna, któraś nie rodziła, nderz pieśnią, wykrzykuj, któraś bolu nie zaznała! bo liczniejście będą dzieci opuszczonej, niż dzieci zamężnej, rzecze Wiekuisty. 2. Rozszerz przestrzeń namiotu twojego, a opony siedzib twoich niech się rozepną; nie ociągaj się, przedłuż powrozy twoje, a kołki twe utwierdź. 3. Bo na prawo i na lewo się rozprzestrzenisz, potomstwo twoje ludy wydziedziczy, a miasta spustoszone zaludnią. 4. Nie obawiaj się, bo polahubiona nie będziesz, a nie wstydz się, bo się nie zarumienisz; bo sromoty młodości twej zapomnisz, a na hańbę wdowieństwa twego nie wspomnisz więcej. 5. Bo małżonkiem twoim Stwórca twój, Wiekuisty zastępów imię Jego, a wybawcą twoim święty Israela, Bogiem całej ziemi nazwany. 6. Bo jako niewiastę opuszczoną a strapioną w duchu powoła cię Wiekuisty, i jako żonę młodości, gdy porzuconą została, rzecze Bóg twój. 7. Na chwilę przelotną opuściłem cię, ale w miłosierdziu wielkim przygarnę cię znowu. 8. W przystępie gniewu skryłem oblicze Moje nagle od ciebie, ale miłością wiekiistą ulitowałem nad tobą — rzecze wybawca twój, Wiekuisty. 9. Bo jako wody Noacha to u Mnie: Jakom przysiągł, że się nie rozleją wody Noacha nadal na ziemi, tak też przysięgam, żebym się nie gniewał na ciebie ani gromił cię. 10. Bo choćby się góry rozstąpiły, a wzgórza zachwiały, jednak łaska Moja od ciebie nie odstąpi, a przymierze pokoju Mojego się nie zachwieje, rzecze miłościwy twój, Wiekuisty.

Haftarah do działu Ki Thobo.

Jez. 60, 1—22.

1. Wstań, zajaśniej, bo nadchodzi światło twoje, a majestat Wiekuistego nad tobą zabłyśnie. 2. Bo oto ciemność okryje jesięte ziemię, a pomroka plenią, ale ciebie oprzemieni Wiekuisty, a majestat Jego nad tobą się objawi. 3. I będą chodziły ludy przy świetle twojem, a królowie przy blasku promieni twoich. 4. Powiedz wokoło oczyma twojemi i obacz, wszyscy się gromadzą, przybývają do ciebie; synowie twoi nadeciągają zdaleka, a córny twoje do boku ich się tulą. 5. Wtedy spojrzysz i zachwycony będziesz i zadrży i rozszerzy się serce twoje, gdy zwróci się ku tobie obfitość morza, bogactwo ludów przeniesie się do ciebie. 6. Mnóstwo wielbłądów pokryje cię, drabarze z Midjanu i Efy; wszyscy oni z Szeby nadeciągą, złoto i wonności niosąc, i chwałę Wiekuistego wygłaszając. 6. Wszystkie trzody Kedaru zbiorą się u ciebie, barany Nebajotu na usługi twe będą; wstąpią ku upodobaniu na ołtarz Mój, i tak dom sławy Mojej uświetnię. 8. Któż to są one, co jako obłoki się zlatują, i jako gołębie do gołę-

גאל ירושלים: י השף יהוה את זרוע קדשו לעיני כל הגוים וראו כל האפסי ארץ את ישועת אלהינו: י סורו סורו צאו משם ממה אל התגעו צאו כהוכה הפרו נשאי כלי יהוה: י כפי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו פי הלקף לפניכם יהוה ומאספכם אלהי ישראל:

הפטרות כי תצא.

ישעיה נ"ד, א' י.

א רני עקרה לא ילדה פצה רנה וצהלי לא הלה פירפיים בני שוממה מפני בעולה אמר יהוה: ב הרחיבי ומקום אהלך ויריעות משכנותיך יפו אל תהשכי הארץ מי תרין ויהדתיך חזקי: ג כפי ימין ושמאל הפרצי וזרעך גוים ירש וערים נשמות יושבו: ד אל תיראי כילא תבושי ואל תפלמי כילא תחפירי כי בשת עלומיך תשפחי וחרפת אלמנותיך לא תופרי עוד: ה פי בעליך עשך יהוה צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא: ו כי באשה עובדה ועצבת רוח קראך יהוה ואשת נעורים פי תמאס אמר אלהיך: ז פרנע קמן עובתיך וברחמים גדולים אקבצך: ח בשצף קצף הסרתני פני רנע כפך ובהסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהוה: ט כימי נח זאת לי אשר נשפתי מעבר מינח עוד עדה הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומנערך: י פי הרים ימוש והגבעות תמוטנה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יהוה:

הפטרות כי תבא.

ישעיה ס' א' כ"ב.

ס א קומי אורי פייבא אורך וכבוד יהוה עליך זרח: ב כפי הגה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך ירח יהוה וכבודו עליך יראה: ג והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך: ד שאי סביב עליך וראי פלם נקבצו באורך פניך כרחוק יבאו ובנתך על צד תאמנה: ה אז תראי ונחרת ופחד ורחב לבבך פיהתפך עליך הכון ים חיל גוים יבאו לך: ו שעת גמלים תכסה בכרי מדון ועיפה פלם משבא יבאו זרב ולבונה ישאו וההלות יהוה יבשרו: ז פתי צאו קדר יקבצו לך אילי נביות ישראל ונקדו יעלו על צון מזבחי וברית תפארתי אפאר: ח מי אלה פעב תעיפינה וכיונים אל-

bników swoich? 9. Tak, Muie pomorza wyglądają i okręty Tarszyszu (płyną) na czele, aby sprowadzić synów twoich zdaleka, złoto i srebro ich wraz z nimi, dla imienia Wiekuistego Boga twojego, i dla Świętego w Israelu, który cię uświetni. 10. I pobudują cudzoziemcy mury twoje, a książęta ich posługiwać ci będą; bo w gniewie Moim zgromiłem cię, a w łasce Mojej ulituję się nad tobą. 11. I staną otworem bramy twoje ustawicznie, we dnie i w nocy zamknięte nie będą, aby przepuścić do ciebie zastępy narodów przez królów ich prowadzonych. 12. Bo lud albo królestwo, któreby nie służyło tobie, zginie, a plemiona takie do szczytu zniszczą. 13. Wspaniałość Libanu sprowadzoną ci będzie, cyprys, klon i bukszpan pospołu, aby wstawić miejsce świątyni Mojej; a miejsce stóp Moich uświetnię. 14. I przyjdą do ciebie w pokorze synowie ciemnych twoich, i kłaniać się będą stopom nóg twoich wszyscy, którzy poniewierali tobą; i nazywać cię będą grodem Wiekuistego, zamkiem Świętego w Israelu. 15. Za to, żeś była opuszczona i znienawidzona, a omijał cię przechodzień, ustanowię cię chlubą świata, radością pokolenia każdego. 16. I będziesz się karmiła mlekiem ludów, a z opływu królów się żywić, i poznasz żem Ja Wiekuisty wybawca twój, a wyswobodziciel twój, mocny Jakóba. 17. Miasto (zabranej ci) miedzi naniosę złota, a miasto żelaza naniosę srebra, a miasto drzewa miedzi, a miasto kamieni żelaza; a ustanowię nadzorczą twoim pokój, a starostami twoimi sprawiedliwość. 18. Nie będzie nadal słycać o grabieży w kraju twoim, o klęsce i ruinie, w granicach twoich, i ogłosisz zbawienie w murach twoich, a w bramach twoich chwałę. 19. Nie będzie ci nadal słońce światłem dziennem ani będzie dla jasności księżyc przyświecał tobie, bo będzie Wiekuisty światłem twym wiecznym, a Bóg twój świetnością twoją. 20. Twoje słońce nie zajdzie nigdy, ani skryje się księżyc twój, bo będzie Wiekuisty światłem twym wiecznym, a skończą się dni żałoby twojej. 21. A ludność twoją to sami cnotliwi, na wieki posiądą ziemię; odróśli to szczepień Moich, dzieło rąk Moich, którym się poszczycę. 22. Najmniejszy rozrośnie się w tysiące, a najuniższy w lud potężny; Ja Wiekuisty czasu swego szybko to spełnię.

Haftarah do działu Nicabim.

Jez 61, 10 – 63, 9.

Szczerze się raduję w Wiekuistym, cieszy się dusza moja Bogiem moim, bo obłókł mnie w szaty zwycięstwa, a płaszczem szczęścia przyodział mnie, jako oblubienca, który się przybiera w strój wspaniały, i jako oblubienicę, która kładzie klejnoty swoje. 11. Bo jako ziemia wydaje roślinność swoją, i jako ogród nasiona swe rozkrzewia, tak Pan Wiekuisty rozkrzewi szczęście i sławę swoją wobec wszystkich ludów. 62, 1. Dla Cyonu nie zamilknę, dla Jerozolimy nie spocznę, aż wszędzie jako zorza szczęście jej, a ocalenie jej jako pochodnia gorejąca. 2. I obaczą ludy szczęście twoje, a wszyscy królowie sławę twoją, i nazwą cię imieniem nowym, które usta Wiekuistego wyznaczą. 3. I staniesz się koroną świetną przez moc Wiekuistego, i zawojem królewskim przez dłoń Boga twojego. 4. Nie będą cię nadal nazywać opuszczoną, a ziemi twojej nie będą nadal nazywać spustoszoną; ale nazywać cię będą upodobaną Moją, a ziemię twą zaślubioną, bo upo-

אֶרְפְּתֵיהֶם: ט כִּי־לִי אֵימִים יִקְוּ וְאֲנִי־תַרְשִׁישׁ בְּרֵאשֵׁי־שָׁנָה לְהָבִיא בְנֵיךָ כִּרְהוֹק כְּסַפְּסוּזוֹהֶכֶם אַתֶּם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פָאֲרָה: י וּבְנֵי בְנֵי־יִכָּר הוֹמְתֵיךָ וּמְלֻכֵיהֶם יִשְׁרְתוּנֶךָ כִּי בְקֶצֶף הִפְתִּיךָ וּבְרִצּוֹנֵי רִחְמֵתֵיךָ: יא וּפְתַחַהּ שְׁעָרֶיךָ תִּמְיֵד יוֹמָם וּלְיָדָהּ לֹא יִסְגְּרוּ לְהָבִיא אֲלֵיךָ הֵיל גּוֹיִם וּמְלֻכֵיהֶם נְהוּגִים: יב כִּי־הִגְוִי וְהִמְלִכָה אֲשֶׁר לֹא־עֲבָדוּךָ יֵאָבְדוּ וְהַגּוֹיִם הָרַב יִחְרְבוּ: יג כְּבוֹד הַקְּבָנוֹן אֲלֵיךָ יִבֹּא בְרוֹשׁ תְּדַהֵר וְתֵאשׁוּר יַחַדוּ לְפָאֲר׃ מְקוֹם מְקַדְּשֵׁי וּמְקוֹם רִגְלֵי אֲבָבָד: יד וְהִלְכוּ אֲלֵיךָ שְׂחוּחַ בְּנֵי מַעֲנֶה וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַל־כַּפְּפוֹת רִגְלֶיךָ כָּל־מְנַאצֵיךָ וּקְרָאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו תַּחַת הַיּוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׁנוּאָה וְאִין עוֹבֵר וּשְׁמֵתֵיךָ לְגִזְאוֹן עוֹלָם מִשׁוֹשׁ דּוֹר וָדוֹר: טז וַיִּנְקַת חֶלֶב גּוֹיִם וְשֵׁד מְלָכִים תִּינָקִי וַיִּדְעַת כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶךָ וְגִאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב: יז תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת אֲבִיא וְהֵב וְתַחַת הַכְּרֹזֶל אֲבִיא בְּסֵף וְתַחַת הָעֲצִים נְחֻשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרֹזֶל וּשְׁמֵתִי פִקְדֹתֶיךָ שְׁלוֹם וְנִשְׁוֶה צְדָקָה: יח לֹא־יִשְׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֶךָ שֵׁד וְשֹׁבֵר בְּגִבְלוֹתֶיךָ וּקְרָאת יִשְׁוֶעַה חוֹמְתֵיךָ וּשְׁעָרֶיךָ תִּהְלַח: יט לֹא־יְהִי־לָךְ עוֹד הַשִּׁשִׁשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְגִנָּה הַיָּרֵחַ לֹא־יֵאִיר לָךְ וְהַיְהִי־לָךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וְאֱלֹהֶיךָ לְתַפְאֲרֶתֶךָ: כ לֹא־יָבוֹא עוֹד שְׁמֵשׁ וְיִרְחַף לֹא יֵאֱסֹף כִּי יְהוָה יְהִי־לָךְ לְאוֹר עוֹלָם וּשְׁלָמוֹ יִמִּי אֲבָרָה: כא וְעַמְּךָ כָּל־סְדִיקִים לְעוֹלָם יִרְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר כִּמְעַי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְתַפְאֲרָה: כב תִּקְמֵן יְהוָה לְאַלְפָה וְהִצְעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעַתָּה אֲחִישְׁנָה:

הפטרות נצבים.

ישעיה ס"א י' ס"ג מ'.

י שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בִּיהוָה תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאַלְהֵי כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי־יִשְׁע מַעִיל צְדָקָה יַעֲטֵנִי כְּתָן פָּאֲר׃ וּכְפֹלָה תַעֲדָה כְּלוּה: יא כִּי כְּאֶרֶץ תּוֹצִיא צְמִיחָה וּכְגִנָּה זְרוּעֵיהָ תִצְמַח בָּן וְאֲדָנִי יְהוָה יִצְמַח צְדָקָה וְתִהְלַח נְגַד כָּל־הַגּוֹיִם: סב א לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֲחֻשָׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֲשַׁקוּט עַד־יֵצֵא כְּגִנָּה צְדָקָה וּישׁוּעָתָה כְּפִיד יִבְעַר: כג וְרָאוּ גּוֹיִם צְדָקָה וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדֶךָ וּקְרָא לָךְ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר כִּי יְהוָה יִקְבְּנוּ: ד וְהָיִית עֲטַרֶת תְּפָאֲרַת בִּיד־יְהוָה וּצְנוּף מְלוּכָה בְּכַת־אֲרָהֶיךָ: ה לֹא־יֵאָמֵר לָךְ עוֹזְבָה וְלֹא־יֵאָמֵר לְאִי־אֵמֵר עוֹד שְׁמֵמָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֲפְצֵי־בָהּ וּלְאַרְצֶךָ בְּעוֹלָה כִּי־חָפִץ יְהוָה לָךְ

dobał Sobie Wiekuisty ciebie, a ziemia twoja zaślubioną będzie. 5. Bo jak sobie zaślubia młodzieniec dziewicę, tak zaślubią cię synowie twoi, a radością oblubieńca z narzeczoną radować się tobą będzie Bóg twój. 6. Na murach twoich Jerozolim ustanowiłem stróżów, cały dzień i całą noc — nigdy nie zamilkną; — którzy wzywacie Wiekuistego, nie dajcie spoczynku sobie. 7. I nie dajcie wypoczynku Jemu, dopóki znouwu nie utwierdzi i nie ustanowi Jerozolim chwałą na ziemi. 8. Zaprzysiął Wiekuisty na prawicę Swoję i na ramię potęgi Swej: Nie podam więcej zboża twego na karm wrogom twoim, ani mają pić cudzoziemcy moszczu twojego, około którego się trudziłeś. 9. Ale gromadzący je pożywać je mają i chwalić imię Wiekuistego, a zbierający go pić go będą, w przedsiemiach świątyni Mojej. 10. Przeciągajcie, przeciągajcie przez wrota (kraju), gotujcie drogę ludu, torujcie, torujcie tór, obierzcie z kamienia, wzniescie sztandar narodom! 11. Oto Wiekuisty wygłasza aż do końca ziemi: Zwiastujcie córce Cyonu: oto pomoc twoja nadechodzi, oto nagroda Jego z Nim, a odpłata Jego przed Nim! 12. I nazywać ich będą ludem świętym, wyswobodzonymi Wiekuistego, a ciebie nazywać będą poszukiwanem, miastem nieopuszczonem. 63, 1. Któż to ten, co nadechodzi z Edomu, ów czerwonoszaty z Boerah? ten tak okazały w szacie swojej, uginający się pod pełnią siły swojej? — „Ja, zwiastujący zbawienie, mocen dopomóż”. 2. Czemuż czerwień na ubiorze twoim, a szaty twoje jako tłoczącego w prasie? — 3. „Prasę tłoczyłem sam jeden, a z narodów nie był żaden zemną; a tłoczyłem je w gniewie Moim, a pryskała posoka ich na ubiór Mój, że wszystkie szaty Moje zbryzgałem. 4. Bo gdy dzień pomsty co w sercu Mojem, a rok wyzwolenia Moich był nadszedł, 5. Spojrzałem, ale nie było wybawcy, zdumiałem się, ale nie było, kto by wspierał; więc wspomogło Mi ramię Moje, a uniesienie Moje ono Mnie wsparło. 6. I podeptałem narody w gniewie Moim, i upoiłem je uniesieniem Mojem, i wytoczyłem na ziemię posokę ich”. — 7. Łaski Wiekuistego wspominam, chwałę Wiekuistego, za wszystko, co nam wyświadczył Wiekuisty, i wielką dobroć dla domu Izraela, którą okazał im, według łaski Swej, i według wielkości miłosierdzia Swojego. 8. I rzekł: wszak naród to Mój, dzieci, które się już nigdy nie sprzeniewierzą, — i tak stał się wybawcą ich. 9. W każdej niedoli ich żal Mu było, a anioł opatrności Jego dopomagał im, w miłości i litości Swojej wyswobadzał ich; i tak nosił i dźwigał ich po wszystkie dni starożytności.

Haftarah do działu Wajelech.

Jez. 55, 6—56, 8.

6. Szukajcie Wiekuistego, póki znaleziony być może, wzywajcie Go, póki bliskim jest. 7. Niech porzuci niegodziwy drogę swoją, a mąż bezprawia zamysły swoje, i niech nawróci się do Wiekuistego, a ulituje się nad nim, i do Boga naszego, gdyż szczerdym jest w odpuszczaniu. 8. Bo nie są myśli Moje jako wasze, ani drogi wasze jako drogi Moje, rzecze Wiekuisty. 9. Bo o ile przewyższają niebiosa ziemię, o tyle przewyższają drogi Moje drogi wasze, a myśli Moje myśli wasze. 10. Bo jako spada deszcz albo śnieg z nieba, a tam się nie wraca, lecz napawa ziemię i użyźnia ją, i upładnia, i dostarcza nasienia siejącemu, a strawy jedzącemu: 11. Takim będzie i słowo

וארצתה תבעל: ה פייובעל פחור בתולה יבעלה בנייה ומשויש חתן על פלה ישיש עליה אלויה: ו עלהובתיה ירושלם הפקדתי שמרים כל היום וכל הלינה תמיד לא יחשו המזכירים את יהוה אללהמו לקם: ו ואלתתנו דמי לו עד יכונן ועדישים אתירושלם תהלה בארץ: ה נשבע יהוה בימינו ובזרוע עזו אם אתן אתהדגנה עוד מאכל לאיביה ואם ישתנו בנינוכר תירושך אשר ינעת בו: ה פי מאסניו יאכלו והללו אתיהוה ומקבציו ישתחו בחצרות קדשי: י עברו עברו בשערים פנו דרך העם סרו סלו המסלה סבלו מאבן הרימו גם על העמים: יא הגה יהוה השמיע אללקצה הארץ אמרו לבת ציון הגה ישעה בא הגה שכו אמו ופעלתו לפניו: י וקראו להם עם הקדש גאולי יהוה וקה יקרא דרושה עיר לא נעובה: סג א מיהו פא מאדום המון בגדים מפצרה זה הדור בלבושו צעה ברב כחו אני מדבר בצדקה רב להושיע: ג מדוע אדם ללבושה ובגדיה פדרך בנת: ג פורה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם באפי וארמם בהמתי וזו נצחם על בגדי וכל בלבושי אנאחתי: ד פי ום נקם בלבי ושנת גאולי באה: ה ואפיט ואין עזר ואשתומם ואין סוכה והושע לי זרעי והמתי היא סמכתיני: ו ואבוס עמים באפי ואשברם בהמתי ואוריד לארץ נצחם: י הסדי יהוה אזכיר תהלות יהוה בעל כל אשר גמלנו יהוה ורכי טוב לבית ישראל אשר גמלם פרחמו וכרב חסדיו: ה ויאמר אהעמי המה קנים לא יש קרוויהי להם למושיע: ה פכל צרתם ולא צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלהו הוא גאלם ונפלים ונשאים פלוימי עולם:

הפטרות וילך.

ישעיה נה וי נז ה.

ו דרשו יהוה בהפיצאו קראהו בהיותו קרוב: ו יעזב רשע דרכו ואיש און מהשבתיו וישב אליהוה וירחמהו ואל אלהינו פיי ירבה לסלות: ה פי לא מהשבותי מהשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה: ה פייגברו שמים מארץ בן גברו דרכי מדרכיכם ומהשבותי כמהשבותיכם: י פי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב פי אסדרונה אתהארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: יא פן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם

Moje, które wychodzi z ust Moich, nie wróci do Mnie próżno, lecz dokona, czego żądam, a przeprowadzi, z czém je wysłałem. 12. Tak, w radości wyjdziecie, a w pokoju będziecie prowadzeni; góry i wzgórza wybuchną przed wami śpiewem, a wszystkie drzewa polne uderzą jakoby w dłoń. 13. Miasto głogu wyrośnie cyprys, a miasto pokrzywy wyrośnie mirt, i będzie to Wiekuistemu ku sławie, na znak wieczny, niezatarty. 56, 1. Tak rzecze Wiekuisty: Przestrzegajcie prawa, a spełniajcie sprawiedliwość, bo bliską jest pomoc Moja nadejścia, a łaska Moja objawienia się. 2. Szczęsny człowiek, który to czyni, a syn Adama, który trzyma się tego, — który przestrzega Sabbatu, aby go nie znieważył, a strzeże ręki swojej, aby nie spełniła nic złego. 3. A niech nie rzecze cudzoziemiec, który się garnie do Wiekuistego, i powie: Pewnie wyłączy mnie Wiekuisty od narodu Swego; i niech nie powie trzebieniec: Otom ja drzewo uschte! 4. Bo tak rzecze Wiekuisty o trzebieńcach, którzyby przestrzegali Sabbatów Moich, i obrali to, co Mnie się podoba, a trzymali się przymierza Mojego: 5. Ustanowię im w domu Moim i w murach Moich pomnik i imię, lepsze niżeli przez synów i córki; imię wieczne ustanowię im, które nie będzie zatarte. 6. A téż cudzoziemcy, którzyby się przygarnęli do Wiekuistego, aby mu służyli, aby miłowali imię Wiekuistego, a byli Mu sługami, — wszysey którzyby przestrzegali Sabbatu, aby go nie znieważyli, a trzymali się przymierza Mojego: 7. Przywiodę ich do góry Mojej świętej, i rozraduję ich w domu modlitwy Moim; całopalenia i bite ofiary ich przyjemne będą na ołtarzu Moim, bo dom Mój domem modlitwy ma być nazwany dla wszystkich narodów. 8. Oto wyrzeczenie Pana Wiekuistego, który zgromadza rozproszonych Israela: Jeszcze będę nadal gromadził do niego, — do zgromadzonych jego.

Haftarah na Sabbath Szubah.

Hozea 14, 2—10, Micha 7, 18—20.

2. Wróć Israelu do Boga twojego, boś upadł przez winy twoje! 3. Zabierzcie ze sobą słowa (skruchy) i nawróćcie się do Wiekuistego, mówcie do Niego: wszelką winę odpuść, a przyjm poprawę naszą, chcemy spłacić za cielec naszymi. 4. Aszur nie będzie już pomocą naszą, na rumakach (jego) jeździć nie chcemy, ani nazywać nadal Bogiem naszym dzieło rąk naszych, gdyż u Ciebie tylko znajdzie zmiłowanie osierocony. 5. Wtedy ulecę ich z przekory ich, umiłowując ich łaskawie, bo odwróci się gniew Mój od nich. 6. Będę jako rosa dla Israela, zakwitnie jako lilia, a zapuści korzenie jako Liban. 7. Rozwiną się odrośle jego, a będzie jako oliwnik blask jego, a woń jego jako Libanu. 8. Wrócą, którzy (niegdyś) mieszkali pod cieniem jego, ożyją jako zboże, a zakwitną jako winogrod i sława jego jako wina Libanu. 9. Efraim powie: Cóż mi odtąd po bałwanach? Ja (jeden) wysłucham i wejrzę nań, Ja ci będę jako cyprys zielony, odemnie owoc twój się znajdzie. 10. Kto mądry, zrozumie to, kto roztropny, pozna, że proste są drogi Wiekuistego; sprawiedliwi kroczą niemi, a tylko odstępcy upadają na nich. — 7, 18. Któż jako Ty, Bóg, który przebacza winę, a odpuszcza występki szczątkowi dziedzictwa Swojego.

בִּי אֲסֵעֶשֶׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב פִּי־בִשְׂמֵחָה תֵצֵאוּ וּבִשְׁלוֹם תִּוְבְּלוּן הַהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם רִנָּה וְכִלְעֵי הַשָּׁדֵה יִמְחָאוּ־כֶתֶף: יג תַּחַת הַנְּעֻצִין יַעֲלֶה כְרוֹשׁ וְתַחַת הַסְּרָפֵד יַעֲלֶה הַדָּם וְהִיא לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: נו א כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה בִּי־קְרוֹבָה יִשְׁעֵי לְבוֹא וְצַדִּיקֵי לְהַגְלוֹת: כ אֲשֶׁר־נִי אָנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שֶׁבֶת מִחֻלָּלוֹ וְשֹׁמֵר יְדוֹ מַעֲשׂוֹת פְּלִלְיָה: כג וְאֵל־יֹאמֵר בֶּן־הַנֶּכֶד הַגֵּלוּי אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הִבְדֵּל יְבַדִּילֵנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֵל־יֹאמֵר הַסְּרָפִים הֵן אֲנִי עֵץ יִבֶשׁ: ד בִּי־כֶה אֵמַר יְהוָה לְסְרָפִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שִׁבְתוֹתַי וּבַחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חָפְצָתִי וּמְחֻזְקִים בְּבְרִיתִי: ה וְנִתְתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֻמּוֹתַי יָד וְשֵׁם מִזֶּבֶעַ מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתְּלוּ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנֶּכֶד הַגֵּלוּיִם עַל־יְהוָה לְשֶׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לְהַיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כִּלְעֵי־שֶׁמֶר שֶׁבֶת מִחֻלָּלוֹ וּמְחֻזְקִים בְּבְרִיתִי: ז וְהִבְיֵאוּתִים אֶל־הַר קְדְשׁוֹ וְשִׁמְחֵתִים בְּבֵית הַתְּפִלָּה עוֹלְתֵיהֶם וּזְבַחֵיהֶם לְרַצּוֹן עַל־מִזְבְּחֵי בְּנֵי בֵית־הַתְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ח נֶאֱמַר אֲדַנֵּי יְהוָה מִקְבָּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עֲלוּי לְנִקְבְּצוּי:

הפטרות שבת שובה.

הושע יד ב' י, מיכה ז' י"ה, כ.

כספורין וילך בשבת שובה או משעירין שובה ישראל (כהושע סימן יד) וכספיהו לנבים וילך מחוברים או קורין הלווינו כשכר שובה. וזו משעירין לנבים וילך שוש אשיו. ומשעירין כהלווינו שובה ישראל:

ב שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיהָ בִּי כִשְׁלֹת בַּעֲוֹנָה: ג קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וּשְׁבוּ אֶל־יְהוָה אָמְרוּ אֱלֹהֵי כָל־תְּשׂא עֵינַי וּקְחֵמוֹב וּנְשַׁלְמָה פָּרִים שְׁפֵתֵינוּ: ד אֲשֶׁר־לֹא יִשְׁעֵנִי עַל־סוֹם לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ אֲשֶׁר־בָּהּ יִרְוֶה יָתוֹם: ה אֶרְפָּא מְשׁוֹבְתֵם אֶהְבֵּם נִדְבָה בִּי שֶׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ: ו אֱהִי־הִיא כִּסֵּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כִּשְׁשׁוֹנָה וַיֵּה שְׁרָשׁוּי פְּלִבְנוֹן: ז יִלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו וְהִי כְזֵית הוֹדוּ וְרִיחַ לוֹ פְּלִבְנוֹן: ח יִשְׁבוּ יִשְׁבִּי בְּצֵלוֹ יַחֲזִי דָגֵן וַיִּפְרָחוּ כַגֶּפֶן זָכְרוּ בְּיַן לְבָנוֹן: ט אֶפְרַיִם מֵה־לִּי עוֹד לְעַצְבִּים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרֵנוּ אֲנִי כְּכְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פְרִיָה נִמְצָא: י מִי חָכֵם וַיִּבֶן אֱלֹה נִבּוֹן וַיִּדְעֵם בִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרַגְמֵי יְהוָה וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָּם: ז יי מִי־אֵל כְּבוֹדָה נִשְׂא עֵינַי וְעֵבֶר עַד־פִּישֵׁעַ לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא־

Nie utwierdza na zawsze gniewu Swojego, gdyż skłonnym do łaski On. 19. Znowu umiłuje nas, znieście winy nasze — tak, rzucisz w otchłanie morza wszystkie grzechy ich. 20. Okażesz wierność Twą Jakóbowi, miłość Abrahamowi, którąś zaprzysiągł ojcom naszym w czasach starodawnych.

Haftarah do działu Haazynu.

Joel 2, 15—27.

15. Udercie w surmę na Cyonie, ogłoście post, zwołajcie zgromadzenie uroczyste! Zgromadźcie lud, ogłoście zbór, wezwijcie sta. ców, zbierzcie dzieci i niemowlęta; niechaj wyjdzie obłubieniec z pokoju swego a obłubienica z komnaty swojej. 17. Między przysionkiem a ołtarzem niechaj płaczą kapłani, słudzy Wiekuistego, niechaj wołają: Zmiłuj się Wiekuisty, nad ludem Twoim, a nie podawaj dziedzictwa Twego na hańbę, aby panowali nad nimi poganie; czen.ż mają mówić między narody: Gdzież Bóg ich? 18. I zapłonie Wiekuisty miłością ku ziemi Swojej a umiłuje się nad ludem Swoim. 19. I ozwie się Wiekuisty i powie do ludu Swego: oto Ja poszlę wam znowu zboże i moszcz i oliwę, a nasycicie się niemi; a nie podam was więcej na uragowisko między ludami. 20. A tego z północy (szarańczę, niszczyciela) oddale od was, a zapędzę go do ziemi spiekłej i puste, przednią straż jego ku morzu wschodniemu, a straż tylną jego ku morzu krańcowemu, i rozejdzie się zła woń jego, a rozniesie się odór jego — ponieważ tak strasznie sobie poczynił. 21. Nie bój się ziemi, ciesz się a raduj, gdyż dzieł wielkich dokona Wiekuisty. 22. Nie bójcie się zwierzęta polne, albowiem zazielenią się rozłogi pustyni, albowiem drzewo przyniesie owoc swój, figa i winogrod wydadzą siłę swą. 23. I wy, synowie Cyonu, cieszcie się i radujcie w Wiekuistym, Bogu waszym, bo zesłał wam dżdże zbawienne, spuścił wam deszcz wczesny i późny na początku (właściwej pory) 24. I zapełnią się guma zbożem i przelewać się będą łoczydła moszczem i oliwą. 25. I tak nagrodzę wam lata, w których pożerała szarańcza, czerwie, gąsienice i chrząszcze — ono wojsko Moje wielkie, którem posłał na was. 26. I będziecie jedli, posilając się i nasycając i chwalić imię Wiekuistego, Boga waszego, który cudów dla was dokonał; i nie będzie już pohańbiony lud Mój na wieki. 27. I poznacie, że wpośród Israela przebywam, i żem Ja Wiekuisty, Bóg wasz, a niema innego; albowiem pohańbiony już nie będzie lud Mój na wieki.

Haftarah do działu Haazynu. (wedle rytuału Sefardyjskiego)

2 Sam. 22, 1—51.

1. I wypowiedział Dawid Wiekuistemu słowa pieśni tej, gdy wybawił go Wiekuisty z mocy wszystkich jego nieprzyjaciół, a w szczególności z mocy Szaula. 2. I rzekł: Wiekuisty! opoko moja, twierdzo moja, wybawco mój! 3. Boże! obrono moja, w którą ufam, tarczo moja i rogu wybawienia mojego, ucieczko moja, zbawco, który przed prze-mocą mnie chronił! 4. Wielbionego wzywam, Wiekuistego, i od wrogów moich wybawion jestem. 5. Już ogarnęły mnie fale śmierci, a nurty otchłani zatrwożyły mnie. 6. Męki przepaści osnuły mnie, pochwy-

החזיק לעד אפו כִּי־הֶזְיִן הַסֵּד הוּא: יט ישוב ירחמינו יכבוש עונותינו וְהַשְׁלִיךְ בַּמַּצּוֹלוֹת ים כִּי־תִתֵּן אֶמֶת לְעַקֵּב הַסֵּד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ מִיַּמי קֶדֶם:

הפטרות האזינו.

יואל ב'. ט"ו, כ"ו.

טו תקעו שופר בציון קדש-צום קראו עצרה: טו אספדעם קדשו קהל קבצו וקנים אספו עוללים ויונקי שדים יצא התן כחדרו ובלה מהפתה: י בן האולם ולפזנה יכפו הכהנים משרתי יהוה ויאמרו הוסה יהוה על-עפף וא-תתן נחלתה לחרפה למשל-בם גוים לפה יאמרו בעמים איה אלהיהם: יי ויקנא יהוה לארצו ויחמל על-עמו: יט ויען יהוה ויאמר לעמו הנני שלח לכם את-הדגן והתירוש והיצהר ושבעתם אתו ולא-אתן אתכם עוד חרפה בגוים: כ ואת-הצפוני ארחיק מעליכם והדחתיו אל-ארץ ציה ושמחה את-פניו אלהים הקדמני וספו אלהים האחרון ועלה באשו ותער צהנהו כי הגדיל לעשות: כא אל-תיראי אדמה גילי ושמחי כיהגדיל יהוה לעשות: כב אל-תיראו בהמות שרי כי דשא נאות מדבר כיעין נשא פרוי תאנה ונפן נתנו חילם: כג ובני ציון גילו ושמחו ביהוה אלהיכם כיהנתן לכם את-המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומקוש בראשון: כד ומלאו הגנות פר והשיקו היקבים תירוש ויצהר: כה ושלמתי לכם את-השנים אשר אכל הארפה הילק והחסיל והגזם חילי הגדול אשר שלחתי בכם: כו ואכלתם אכול ושבוע והלפתם את-שם יהוה אלהיכם אשר-עשה עינכם להפליא ולא-יבשו עמי לעולם: כז וירדעתם כי בקרב ישראל אני נאני יהוה אלהיכם ואין עוד ולא-יבשו עמי לעולם:

הפטרות האזינו

בשמואל ב', כ"ב, א', נ"א.

כב * וידבר דוד ליהוה את-דברו השירה הזאת ביום הצייל יהוה אתו נבפה כל-איביו ומכף שאול: כ ויאמר יהוה סלעי ומצדתי ומבלתי-לי: ג אלהי צורי אחסה-בו מגני וקרן ישעי משגבי ומגוסי משעי כחמס תשעני: ד מהלל אקרא יהוה ומאיבי אושע: ה כי אפני משפרי-מות נחלי בליעל ובעתני: ו חבלי שאול סבני קדמני

ciły sidła śmierci. 7. Lecz w niedoli mej wzywam Wiekuistego i do Boga mego wołam, a wysłuchał z przybytku Swego głos mój, a wołanie moje doszło uszu Jego. 8. I wstrzęsła się i zadrżała ziemia i posady niebios się zachwiały, i wstrzęsły się, bo gniewem zapłonął. 9. Wzniósł się dym w gniewie Jego i ogień z ust Jego ziele; zarzewia żarzą się z Niego. 10. I skłonił niebios a i zstąpił i gęsta mgła pod stopami Jego. 11. I wsiadł na cherubina i nadleciał, i ukazał się na skrzydłach wichru. 12. I roztoczył mrok wokoło Siebie niby namiot, zebrane wody, gęste obłoki. 13. Przed blaskiem od Niego wspanęły zarzewia ogniste. 14. I zagrzmiął z niebios Wiekuisty, a Najwyższy wydał grom Swój. 15. I puścił strzały i rozproszył ich, błyskawice i zmieszał ich. 16. I ukazały się łożyska morza i obnażyły się posady świata od groźby Wiekuistego, od zadęcia gniewnego tchnienia Jego. 17. Sięgnął z wysokości i ujął mnie, wydobyl z toni wielkiej. 18. Ocalił mnie od wroga potężnego, od nieprzyjaciół moich, choć silniejsi byli odemnie. 19. Napadli mnie w dniu nieszczęścia mego, ale stał się Wiekuisty podpora moją. 20. I wywiódł mnie w przestronność, wybawił mnie, bo upodobał Sobie we mnie. 21. Wynagradza mnie Wiekuisty wedle sprawiedliwości mojej, wedle czystości rąk moich odpłaca mi. 22. Albowiem przestrzegałem dróg Wiekuistego, i nie byłem odstępca od Boga mego. 23. Bo wszystkie ustawy Jego są przedemną a od praw Jego nie zbaczam. 24. I jestem cały oddany Jemu, i strzegę się od grzechu wszelkiego. 25. Przeto oddaje mi Wiekuisty wedle sprawiedliwości mojej, wedle czystości mojej przed oczyma Jego. 26. Z miłosiernym postępujesz miłosiernie, z mężem nieskazitelnym nieskazitelnie; 27. Ze szczerym postępujesz szczerze, a z przewrotnym bezwzględnie. 28. Ludzi uciśnionych wybawiasz, a oczy Swe zwracasz na wyniosłych i poniżasz ich. 29. Tak, Tyś światłem moim, Wiekuisty, Wiekuisty rozjaśnia ciemność moją. 30. Bo Tobą przełamie szyki i Bogiem moim przestąpię mury. 31. Bóg, — nieskazitelna droga Jego, słowo Wiekuistego czyste, tarcza On dla wszystkich, którzy ufają Mu. 32. Bo któż Bogiem oprócz Wiekuistego, i któż opoką krom Pana naszego. 33. Ten Bóg opasał mnie siłą, i uczynił prostą drogę moją. 34. Upodobił nogi moje do jelenich, a na wyżynach moich mnie utwierdza. 35. Wprawia ręce moje do boju, że naciągają łuk spiszowy ramiona moje. 36. I dałeś mi za tarczę wybawienie Twoje, a pobłażliwość Twoja uwielmożyła mnie. 37. Rozszerzyłeś kroki moje podemnie, i nie zachwiały się stawy moje. 38. Ściagałem wrogi moje i zgładziłem je, i nie mogły powstać, i padły pod stopy mojemu. 40. Tak opasałeś mnie mocą do boju, powaliłeś przeciwniki moje podemnie. 41. I wrogów moich podałeś mi kark, a nieprzyjaciół moich zmiążdżyłem. 42. Oglądali się, ale nikt nie pomógł — na Boga, ale nie odpowiedzieli im. 43. I starłem ich jako proch ziemi, jak błoto ulic zdeptałem ich i rozrzucałem. 44. Wybawiłeś mnie od zatargów w ludzic moim, zachowałeś mnie na głowę plemion; ludy, których nie znałem, służą mi. 45. Synowie obczyzny schlebują mi, o których ze słucho ucha zasłyszalem. 46. Synowie obczyzny omdleli i drżąc uchodzą z zamków swoich. 47. Żyw Wiekuisty! pochwaloną niech będzie opoka, wywyższonym Bóg, opoka zbawienia mego. 48. Bóg, który użyczył pomstę mi i poddał narody podemnie. 49. Który mnie wyswobodził od wrogów moich, a nad przeciwniki moje wyniósł mnie; od każdego męża srogiego ocalił mnie. 50. Przeto sławić Cię chcę o Wiekuisty, między narodami, i imieniu Twemu śpiewać będę. 51. Któryś wieżę obronną ustanowioną przez Siebie króla, który łaskę świadczy pomazańcowi Swemu, Dawidowi i rodowi jego na wieki.

מְקַשֵׁי מוֹתוֹ: וְצַדִּיקִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֵל־אֱלֹהֵי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהִיכָלֹ
 קוֹלִי וְשׁוֹעֲתִי בְּאָזְנוֹי: הַוַּיְתַנְעֵשׂ וַתַּרְעֵשׂ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָזוּ
 וַתַּנְעִישׁוּ כִּי־תַרְהָ לֹ: ׀ עֲלָה עֵשָׂן בָּאָפֶן וְאֵשׁ מִפִּי הָאֵכֶל נִחְלָיִם
 בָּעֵרוּ כִּמְנוֹ: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרֶד וְעַרְפֵּל תַּחַת רַגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל־
 כְּרוֹב וַיַּעַף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: יב וַיֵּשֶׁת הַשָּׁה סָבִיב־תֵּיּוֹ סִמּוֹת חֲשֵׁרֶת־
 מַיִם עָבִי שְׁהָקִים: יג מִנְהָ נִגְדוּ בָּעֵרוּ נִחְלֵי־אֵשׁ: יד יָרַעַם מִן־שָׁמַיִם
 יְהוָה וְעֲלִיּוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח חֲצִיִּים וַיִּפְצֹץ בְּרַק וַיִּרְהַם: טז וַיִּרְאוּ
 אֲפִיקֵי יָם וַיִּגְלוּ מִסְדּוֹת תְּבֵלָה בְּנִעֲרַת יְהוָה כִּנְשֻׁמַּת רוּחַ אָפֶן: יז יִשְׁלַח
 מִכְּרוֹם יִקְהֵנִי יִמְשֹׁנֵי מַפְּיִם רַבִּים: יח וַצִּילֵנִי מֵאִיְבֵי עַז מִשְׁנֵאֵי כִּי
 אֲמַצּוּ כִּמְנִי: יט וַקְדַּמְנִי בַיּוֹם אִידֵי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעַן לִי: כ וַיִּצֵּא
 לְמַרְחָב אֹתִי וַיַּחֲלֵצֵנִי מִיַּחְזָקֵי בָּיו: כא וַיִּבְלַעֵנִי יְהוָה בְּצַדִּיקְתִּי כְּכֹר יְדֵי
 יוֹשֵׁב לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דְרָכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהֵי: כג כִּי כִלֵּ־
 מִשְׁפָּטֹ לִנְגְדִי וְהִקְתִּיו לֹא־אֶסּוּר מִמֶּנָּה: כד וְאֵהִיָּה תָמִים לוֹ וְאִשְׁתַּמְרָה
 מִעוֹנָי: כה וַיֹּשֶׁב יְהוָה לִי בְּצַדִּיקְתִּי כְּכֹרִי לִנְגְדִי עֵינָיו: כו עַם־חֲסִיד
 תִּתְחַפֵּס עַם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתְחַפֵּס: כז עַם־גִּבּוֹר תִּתְכַבֵּר וְעַם־עַקֵּשׁ תִּתְהַפֵּל:
 כח וְאֶת־עַם עֲנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רַמְיָם תִּשְׁפִּיל: כט כִּי־אֶתָּה נִירִי
 יְהוָה וַיְהוּה יִגִּיהַ חֲשָׁבִי: ל כִּי בָכָה אֲרוּץ גָּדוֹד בְּאֵלָיו אֲדַלֵּג־שׂוֹר:
 לא הָאֵל תָּמִים דָּרְכּוֹ אֲמַרְתָּ יְהוָה צְרוּפָה מִגֵּן הוּא לְכֹל הַחַסִּים בּו:
 לב כִּי מִי־אֵל מִבְּלַעְדֵי יְהוָה וּמִי צוֹר מִבְּלַעְדֵי אֱלֹהֵינוּ: לג הָאֵל מַעֲוִי
 חֵיל וַיִּתֵּר תָּמִים דָּרְכּוֹ: לד מִשְׁוֶה רַגְלָיו בְּאֵילֹת וְעַל־בְּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי:
 לה מִלִּמְדֵי יְדֵי לַמַּלְחָמָה וְנַחַת קִשְׁת־נְהוּשָׁה זָרַעְתִּי: לו וַתִּתֵּן־לִי כִנְגֵן
 יִשְׁעָה וְעֲנַתָּה תִרְבֵּנִי: לו תִּרְחִיב צִעְדֵי תַהֲתֵנִי וְלֹא מַעֲדוֹ קָרַסְלִי:
 לה אֲרַדְפָּה אִיְבֵי וְאֲשְׁמִדֵם וְלֹא אֲשׁוּב עַד־פִּלְתֵם: לז וְאֵכֶלֶם וְאֲמַחֲצֶם
 וְלֹא יִקְוֹנוּ וַיִּגְלוּ תַחַת רַגְלֵי: מז וַתּוֹרֵנִי חֵיל לַמַּלְחָמָה תִּכְרִיעַ קַמִּי
 תַהֲתֵנִי: סא וְאִיְבֵי תַתָּה לִי עֲרַף מִשְׁנֵאֵי וְאַצְמִיתֶם: סב וַיִּשְׁעוּ וְאִין
 מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא־עָנִם: סג וְאֲשַׁחֲקֶם בְּעַפְרֵי־אָרֶץ פְּמִיט־חֻצּוֹת
 אֲדַקֵּם אֲרַקֵּעֶם: סד וַתִּפְלַמְנִי מִרִיבֵי עַפְצֵי תִשְׁמַרְנִי לְרֵאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא־
 יַדְעֹתַי יַעֲבֹדֵנִי: סה בְּגִי נִכְר יִהְפָּחוּ־לִי לְשִׁמְוֶע אִין וַיִּשְׁמְעוּ לִי:
 סו בְּגִי נִכְר יִבְלוּ וַיִּהְיֶהוּ מִמִּסְגְּרוֹתֶם: סז חֵי־יְהוָה וּבְרוּךְ צוּרֵי וַיִּרֶם
 אֱלֹהֵי צוֹר יִשְׁעֵי: סח הָאֵל הִנְתֵּן נִקְמַת לִי וּמְרִיד עַמִּים תַּתְּתֵנִי:
 סט וּמוֹצֵאֵי מֵאִיְבֵי וּמְקַמֵי תְרוּמַמְנִי מֵאִישׁ חַמְסִים תַּצִּירֵנִי: נ עַל־כֵּן
 אֲדוֹךְ יְהוָה בְּגוֹיִם וְלִשְׁמִיךְ אֲזַמֵּר: נא כִּנְדוּל יִשְׁנֹעוֹת מִלְּבָב וְעִשְׂה־
 חֶסֶד לְמִשִּׁיתוֹ לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

9. A w dzień Sabbatu — dwoje jagniąt rocznych, zdrowych, i dwie dziesiąte efy mąki przedniej — na ofiarę śniadną, zaczynioną oliwą, wraz z zalewką jej; — 10. Calopalenie to od Sabbatu do Sabbatu, oprócz calopalenia ustawicznego, wraz z zalewką jego; 11. A na nów miesiący waszych przynosić będziecie na calopalenie Wiekuistemu: cielców młodych dwa, barana jednego, jagniąt rocznych siedm, zdrowych; 12. I trzy dziesiąte efy mąki przedniej na ofiarę śniadną, zaczynioną oliwą, do każdego cielca, i dwie dziesiąte efy mąki przedniej na ofiarę śniadną, zaczynioną oliwą, do każdego barana; 13. A po dziesiątej części efy mąki przedniej, zaczynionej oliwą, na ofiarę śniadną do każdego jagnięcia. Calopalenie to, woń przyjemna, oliara ogniowa Wiekuistemu; 14. A zalewki do nich: pół hynu będzie na cielca, a trzecia część hynu na barana, a czwarta część hynu wina na jagnię. Oto calopalenie od miesiąca do miesiąca przez wszystkie miesiące roku; 15. Kozioł też jeden na ofiarę zagrzyszną Wiekuistemu; oprócz calopalenia ustawicznego spełnianym być winien wraz z zalewką jego.

Haftarah na Sabbath Rosz-Chodesz.

Jezajasz 66, 1—24.

1. Tak rzecze Wiekuisty: Nieho stolicą Moją, a ziemia podnóżkiem stóp Moich; gdzież stanie dom, który zbudujecie Mi, i gdzież miejsce odpoczynku dla Mnie? 2. Wszak to wszystko moc Moja zdziałała, i stanęło to wszystko za wyrzeczeniem Wiekuistego. Przeto na tego tylko spoglądam, — na pokornego i złamanego na duchu, który gorliwie spełnia słowo Moje. 3. Ten zarzyna wołu, ów morduje człowieka, ten ofiaruje baranka, ów ścina psa, ten przynosi objętą, ów ofiaruje krew wieprza, ten kadzi tymianem, ów korzy się bałwanom; ale jako oni sobie obrali drogi swoje, a w ohydach swoich znalazła upodobanie dusza ich, 4. Tak i Ja upodobam sobie tych, którzy poswywolą nimi, a obawy ich sprowadzę na nich; przeto że wołałem, a nikt się nie odezwał, mówiłem, a nikt nie słyszał, a spełniali zło w oczach Moich, a to, czego nie chciałem, wybierali. 5. Słuchajcie słowa Wiekuistego spełniający gorliwie słowo Jego! Mówią bracia wasi, nie-nawidzający was, odtrącający was dla imienia Mojego: Niech się wstawi Wiekuisty, abysmy widzieli radość waszą! — ale pohąbnieni będą. 6. Głos zgiełku z miasta, głos z przybytku, — głos to Wiekuistego, który oddaje zapłatę wrogom swoim. 7. Ona wszakże (córa Cyonu) zanim dreszcz uczuje, porodzi, zanim ogarnie ją ból, powije dziecię męzkie. 8. Kto słyszał o czémś podobnym, kto widział co podobnego? Czyż kiedy wyłonił się kraj dnia jednego, albo narodził się naród za jednym razem, bo zaledwie dreszcz poczuła, zrodziła już Cyon synów swoich. 9. Czyżbym Ja, którym do rozwiązania doprowadził, rodzić nie dał, rzecze Wiekuisty, czyżbym Ja, który przygotowuję poród, Sam powstrzymał? rzecze Bóg twój. 10. Cieszcie się wraz z Jerszalaim, a radujcie się niemi wszyscy, którzy je miłujecie, weselcie się z niemi weselem jego wszyscy, którzyście płakali nad niemi. 11. Chciejcie się karmić i nasycić z piersi jego pociech, ssać i rozkoszować się z pełni jego chwały. 12. Bo tak rzecze Wiekuisty: Oto zwrócę na nie jako

כשנת וריח מלחית ב' ספרים כל' קורין ז' גברי כפ' השבוע ולחוננים קדים לטילח וכספר שני קורין פרשה ז':

ט וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונספו: י עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונספה: פ יי ובראשי חדשיכם תקריבו עליה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד פכשים בני שנה שבעה תמימים: יב ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: יג ועשרון עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לפכש האחד עליה ריח ניחח אשה ליהוה: יד ונספיהם חצי ההין יהיה לפר ושלשית ההין לאיל ורביעת ההין לפכש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: טו ושעיר עזים אחד בחטאת ליהוה על עלת התמיד ועשה ונספו:

הפטרת שבת וראש חדש.

בישעיה סי' ס"ו א' עד סוף הספר.

א כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הים רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי: ב ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאסיהוה ואלוה אפיט אלעני ונכהרוח וחרד על דברי: ג ויהי השור מכה איש וזבח השנה ערף פלב מעלה מנחה דסחור מוזקיר לבנה מכה און גסהמה פחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם הפצה: ד גס אני אכחר בתעלויהם ומגורתם אביא להם יען קראתי ואין עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע בעיני ובאשר לא הפצתי פחרו: ה שמעו דברי יהוה החרדים אל דברו אמרו אחיכם שונאיכם מגדכם למען שמי יכבד יהוה ונראה בשמחתכם והם יבשו: ו קוד שאון מעיר קול מכה כל קול יהוה משלם גמול לאיביו: ז במרם תחיל ילדה במרם יבוא הכל לה והמליטה זכר: ח מי שמע פזאת מי ראה פאלה היוהל ארין ביום אחד אס יולד גוי פעם אחת פיתלה גס ילדה ציון את בנייה: ט האני אשפיר ולא אוליד יאמר יהוה אס אני המוליד ועצרתני אמר אלהיה: י שמחו את ירושלם וגילו כה כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה: יי למען תינקו ושב עתם משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזון כבודה: יג פיתכה ו אמר יהוה הנני נוטה אליה פנהר שלום

strumień pomyślność, i jako potok wezbrany bogactwo ludów, abyście się nasycić mogli; jakby na rękę tam noszeni, a jakby na kolanach tam piastowani będziecie. 13. Jako tego, którego matka jego cieszy, Ja cieszyć was będę; tak, w samym Jeruzalaim pocieszeni będziecie. 14. I ujrzycie i rozraduje się serce wasze, a członki wasze jako zieleni zakwitną; i poznana będzie ręka Wiekuistego u sług Jego, a wyrzce On gniew na wrogach Swoich. 15. Bo oto Wiekuisty w ogniu nadejdzie, i jako burza zaprzęgi Jego, aby wylać żarem gniew Swoj, a grozę Swoję płomieniami gorejącymi. 16. Tak, ogniem Wiekuisty się rozprawi i mieczem Swoim z wszelkiem ciałem, a liczni będą porażeni Wiekuistego. 17. Ci, którzy udawają świętych i czystych, ale do ogrodów idą — za jednym, który tam w pośrodku (ustawiony), — którzy jedzą wieprzowinę i plugastwo i myszy, społem wytopieni będą, rzecze Wiekuisty. 18. Dla Mnie zaś, przy tych sprawach i myślach ich, nadeszła pora, aby zgromadzić wszystkie ludy i plemiona, aby przyszły i oglądały chwałę Moję. 19. I położę znamiona na nich, i wyszlę z pomiędzy nich rozbitków do ludów, do Tarszyszu, do Pula i Luda, napinających łuk, do Tubala i Jawana, — na pomorza dalekie, które nie słyszały wieści o Mnie, ani widziały chwały Mojey, — aby głosili chwałę Moję między narodami. 20. I sprowadzą braci waszych z pośród wszystkich ludów, jakoby dań Wiekuistemu, na koniach i na wozach, i w powózkach i na mułach i na wielbłądziejach na górę świętą Moję, do Jeruzalaim, rzecze Wiekuisty, tak jako przynosili niegdyś synowie Izraela dary w naczyniu czystym do domu Wiekuistego. 21. I z tych też wybiorę dla kapłanów i Lewitów, rzecze Wiekuisty. 22. Bo jako te niebiosy nowe, i ta ziemia nowa, które stworzę, staną przedemną, rzecze Wiekuisty, tak stanie ród wasz i imię wasze. 23. I będzie, że za każdym nowiem i za każdym Sabbathem przyjdzie wszelkie ciało, aby ukorzyć się przedemną, rzecze Wiekuisty. 24. I odejda, oglądając zwłoki ludzi, którzy odstąpili odemnie, bo robak ich nie wyginie, a ogień ich nie przygaśnie, i będą ohydą dla wszelkiego ciała.

Haftarah na Mochor Chodesz.

I Sam. 20, 18—42.

18. I rzekł doń Jehonatan: „Jutro nów”, i wspomną na ciebie, bo opróżnionem będzie miejsce twoje. 19. Do trzeciego dnia uchodź gdzieś daleko, — pójdziesz na to miejsce, gdzie się już był ukrył w dzień roboczy, a pobawisz u kamienia Azel. 20. Ja zaś wypuszczę trzy strzały w stronę jego, jak gdybym mierzył sobie do celu. 21. Poczem poszlę pachołka: „Idź, znajdź strzały.” Gdy tedy powiem pachołkowi: „Oto strzały przed tobą, bliżej”, możesz nawet jedną zabrać i przyjść, gdyż bezpiecznym będziesz i nic nie jest, jako żyw Wiekuisty. 22. Gdybym wszakże tak powiedział do pachołka: „Oto strzały przed tobą, dalej”, — idź, jak gdyby sam Wiekuisty cię wysłał. 23. Ale o cośmy się umówili, ja i ty, oto Wiekuisty między mną a tobą na

וּכְנַחַל שׁוֹמֵר כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקָתֶם עַל־צֵד תִּנְשְׂאוּ וְעַל־כַּרְפִּים תִּשְׁעֲשְׂעוּ: יג כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמַן תִּנְחַמְנוּ בְּן אֲנֹכִי אֲנַחֲמֶכֶם וּבְיַדְשֶׁלֶם תִּנְחַמוּ: יד וּרְאִיתֶם וּשְׂשׁ לְבַבְכֶם וְעֲצֻמֹתֵיכֶם פִּרְשָׂא תִפְרַחְנָה וְגוֹדֵעַה יִרְיֶהוּהָ אֶת־עֲבָדָיו וְעַם אֶת־אֵיכּוּיוֹ: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה בְּאֵשׁ יָבֹוא וּכְסוּפָה כּוֹרֶכְתּוּ לְהַשִּׁיב בַּחֲמָה אָפּוֹ וְגַעְרָתוֹ בְּלֶהֱבִיאֵשׁ: טז כִּי בְּאֵשׁ יְהוָה נִשְׂפָט וּבְחֶרֶב אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חֲלָלֵי יְהוָה: יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּפְתָּהִים אֶל־הַגּוֹיִם אַחַר אַחַת בְּתוֹךְ אֲכָלֵי בֶשֶׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהַעֲבָר יַחַד יִסְפוּ נַאֲם־יְהוָה: יח וְאֲנֹכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם בְּאֵה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנֹת וּבָאוּ וּרְאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשִׁבְתִּי בָהֶם אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם אֶפְלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תִּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוֹד מִשְׁכֵּי קָשֶׁת תּוֹבֵל וַיְגוֹן הָאֲנִים הַרְחִיקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: כ וְהִכִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲהֵיכֶם כְּכָל־הַגּוֹיִם וּמִנְתַּחָה לְיְהוָה בְּסוּסִים וּבְכַרְכַב וּבְצִפִּים וּבְפַרְדִּים וּבְכַרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשֵׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה בְּאֵשׁ יִבִּיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַכִּנְתָּה בְּכָלִי טְהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְנִסְמַחֶם אֶקַּח לְכַהֲנִים לְלוֹיִם אָמַר יְהוָה: כב כִּי בְּאֵשׁ הַשְּׂמִים הַחֲדָשִׁים וְהָאֶרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה לְעַמִּים לִפְנֵי נַאֲם־יְהוָה בְּן יַעֲמֹד זֶרַעְכֶם וְשִׁמְכֶם: כג וְהָיָה מִדִּי־חֲדָשׁ בְּחַדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְתּוֹ יָבֹוא כָּל־בָּשָׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה: כד וַיֵּצְאוּ וּרְאוּ בְּפָנָיו הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי הוֹלַעְתֶּם לֹא תִכּוֹת וְאִשֶׁם לֹא תִכְפֹּה וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: והיה מדי חדש בהדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה:

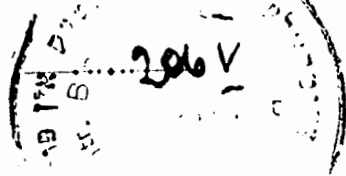
הפטרות מחר חדש שמואל א', כ', יח מיב.

כחל רשח חרש כיום ח' חוורים בשנת שלשנו זאת הפטרות.

יח וַיֹּאמְרוּ־לוֹ יְהוֹנָתָן מִחַר הַחֲדָשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפְקֹד מוֹשָׁבֶךָ: יט וְשַׁלַּחְתָּ תִרְדָּ מֵאֹד וּבֹאֵת אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְמַחְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַכּוֹעֵשָׁה וַיִּשְׁבֶּתָ אֶצֶל הָאֶבֶן הָאֵזוּל: כ וְאֲנִי שַׁלַּחְתִּי הַחֲצִים צֶדֶה אִירָה לְשַׁלַּחְלִי לְמִפְתָּה: כא וְהִנֵּה אֲשַׁלַּח אֶת־הַזֶּעַר לָךְ מִצֵּא אֶת־הַחֲצִים אִם־אָמַר אָמַר לְזַעַר הַגִּיהַ הַחֲצִים וּמִמֶּנָּה וְהִנֵּה קָחְנוּ וּבָאָה כִּי־שָׁמְעוּ לָךְ וְאִין דָּבָר חִי־יְהוָה: כב וְאִם־כָּפָה אָמַר לְעַלְמֵ הַגִּיהַ הַחֲצִים מִמֶּנָּה וְהִלָּאָה לָךְ כִּי שַׁלַּחְתָּ יְהוָה: כג וְהִדְבַּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אָנִי וְאַתָּה הִנֵּה

wieki! 24. I tak ukrył się Dawid na polu. A gdy nastał nów, siadł król do uczty, aby jadał. 25. I usiadł król na stolicy swojej, jak za każdym razem, na stolicy przy ścianie, Jehonatan wstał (przed nim), Almer siedział u boku Szaula, a miejsce Dawida zostało próżnym. 26. Wszakże nie rzekł Szaul nie (o tém) onego dnia; myślał bowiem: przypadek to, może nieczysty jest, bo nie zawsze był czysty. 27. I stało się nazajutrz, wtórego dnia nowiu, gdy znowu próżnym było miejsce Dawida, rzekł wtedy Szaul do Jehonatana, syna swego: „Czemu nie przyszedł syn Iszaja ani wczoraj ani dziś do uczty?” 28. I odpowiedział Jehonatan Szaulowi: „Wyprosił się Dawid odemnie do Betlehem, 29. I rzekł: „Puśćże mnie, gdyż ofiarę rodzinną mamy w tém mieście, a to zapowiedział mi brat mój; jeżeliś tedy znalazł łaskę w oczach twoich, chciałbym się oddalić, abym zobaczył braci moich.” Dla tego nie przyszedł do stołu królewskiego.” 30. I wspłonął gniew Szaula na Jehonatana, i rzekł do niego: „Ty synu przewrotny i przekorny! albowiem nie wiem, żeś wybrał sobie syna Iszaja ku hańbie twojej, i ku hańbie i sromocie matki twojej. 31. Bo póki syn Iszaja żyć będzie na ziemi, nie ostoisz się ani ty, ani królestwo twoje; niezwłocznie poslij a przywiedz go do mnie, gdyż na śmierć zasłużył.” 32. I odpowiedział Jehonatan Szaulowi, ojcu swojemu, i rzekł do niego: „Czemu ma umrzeć, cóż uczynił?” 33. Wtedy cisnął Szaul włócznią na niego, by go przebić; i tak poznał Jehonatan, że postanowionem jest przez ojca jego uśmiercić Dawida. 34. I wstał Jehonatan od stołu płonąć gniewem, i nie jadł dnia wtórego nowiu chleba, gdyż zamartwiony był o Dawida, którego tak zelżył ojciec jego. 35. I stało się zrana, i wyszedł Jehonatan na pole, do miejsca umówionego z Dawidem, a pachołek mały z nim. 36. I rzekł do pachołka swego: „Pobiegnij, poszukajże strzał, które wypuszcze”. Pachołek pobiegł, on zaś wypuścił strzałę tak, aby go prześcignęła. 37. A gdy przyszedł pachołek na miejsce strzały, którą wypuścił Jehonatan, zawołał Jehonatan za pachołkiem i rzekł: „Albowiem strzała nie przed tobą dalej. 38. I zawołał jeszcze Jehonatan za pachołkiem: „Uwiń się, żywo, nie stój!” I zebrał pachołek Jehonatan strzały i przyszedł do pana swego. 39. Pachołek zaś nie zmiarkował nic, a tylko Jehonatan i Dawid wiedzieli, co się działo. 40. I dał Jehonatan zbroje swe pachołkowi swojemu, i rzekł do niego: „Idź, odnieś to do miasta” 41. A gdy pachołek odszedł, wstał Dawid od strony południowej, i padł obliczem swoim na ziemię, i pokłonił się trzykrotnie, i całowali się wzajemnie i płakali pospołu, aż Dawid głośno zapłakał. 42. Nareszcie rzekł Jehonatan do Dawida: „Idź w pokój! Cośmy przysięgli sobie w imię Wiekuistego i wyrzekli: Wiekuisty niechaj będzie między mną a tobą, między rodem moim, a rodem twoim na wieki!”

יהוה ביני ובניך עד עולם: כי ויסתר דוד בשדה ויהי החדש וישב הפלך אל הלחם לאכול: כי וישב הפלך על מושבו כפעם בפעם ארמושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנר כצד שאול ויפקד מקום דוד: כי ולא דבר שאול כאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא פירא טהור: כי ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל יהונתן בנו מדוע לא בא בו ישי גם תכול גם היום אל הלחם: כי ויען יהונתן את שאול נשאל נשאל דוד כעפרי עד בית לחם: כי ויאמר שלחני נא כי זכה משפחה לנו בעיר והוא צוהלי אחי ועתה אכי מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את אחי על פני לא בא אל שלחן המלך: ל ויהר אף שאול ביהונתן ויאמר לו כן נשות הפרדות הלוא ידעתי כי בחר אתה לבן ישי לבשתך ולבשת ערות אמה: לא כי כל הימים אשר בן ישי חי ער האדמה לא תבון אתה ומלכותך ועתה שלח וקח אתו אלי כי בן ימות הוא: כי ויען יהונתן את שאול אביו ויאמר אליו לפה יומת מה עשה: כי ויטל שאול את החנית עליו להפתו וידע יהונתן כי כלה היא מעם אביו להמית את דוד: כי ויקם יהונתן מעם השלחן כחריאה ולא אכל ביום החדש השני לחם כי נעצב אל דוד כי הכרמו אביו: כי ויהי בפקד ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו: כי ויאמר לנערו רין מצאנא את החצים אשר אנכי מורה הנער רין והוא יורה החצי להעבירו: כי ויבא הנער עד מקום החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי הנער ויאמר הלא החצי ממה והלאה: כי ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה הושה את העמד וילקט נער יהונתן את החצים ויבא אל אדניו: כי והנער לא ידע כאומה אף יהונתן ודוד ידעו את הדבר: כי ויתן יהונתן את פליו אל הנער אשר לו ויאמר לו לך הבוא העיר: כי הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו איש את רגלו ויכפו איש את רגלו עד דוד הגדיל: כי ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר נשבענו שנינו אנתנו בשם יהוה לא אבר יהוה יהיה ביני ובניך ובין זרעי ובין זרעה עד עולם:

והוא